

ORD2015
17, 18 en 19 juni in Leiden

Abstracts parallelsessies

Paralleel 1 B&O(I): Passend onderwijs in uitvoering

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 0A33

Session Chair: Jan Gispen

Referent: Jan Gispen

Symposium

Passend onderwijs in uitvoering

Chair(s): **Jan Gispen** (Jan Gispen advies)

Vanaf 1 augustus 2014 is de Wet Passend onderwijs van kracht. Samenwerkingsverbanden primair onderwijs (PO) en voortgezet onderwijs (VO) en mbo-instellingen zijn bezig met de richting en inrichting van een nieuw stelsel voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften.

Het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) heeft een vijftal studies uitgezet in het kader van de Korte termijn evaluatie Passend onderwijs. In dit symposium wordt een drietal studies gepresenteerd.

Het beleidsgerichte onderzoek heeft als doel politiek en beleid te informeren over de ontwikkelingen binnen Passend onderwijs.

De onderzoeken lopen van eind september 2014 t/m eind maart 2015. In dit voorstel kunnen slechts enkele voorlopige bevindingen worden gepresenteerd. Tijdens het symposium worden de definitieve resultaten gerapporteerd.

Presentations of the Symposium

Stand van zaken en typologie samenwerkingsverbanden PO en VO

JJsbrand Jepma¹, Lyset Rekers-Mombarg²

¹Sardes, ²RUG/GION

Inleiding:

In het kader van Passend onderwijs zijn nieuwe samenwerkingsverbanden primair onderwijs (PO) en voortgezet onderwijs (VO) samengesteld. Scholen voor cluster 3 en cluster 4 onderwijs zijn ondergebracht bij deze samenwerkingsverbanden.

Schoolbesturen hebben een zorgplicht gekregen voor de leerlingen die worden aangemeld bij de scholen waarover zij het bevoegd gezag uitoefenen, zodat duidelijk is wie verantwoordelijkheid draagt voor de leerling. Er is afscheid genomen van de regionale expertisecentra (REC's), de landelijke indicatiestelling voor (voortgezet) speciaal onderwijs en de leerlinggebonden financiering ('het rugzakje').

Stand van zaken en typologie Passend onderwijs in mbo-instellingen

Maarten Wolbers¹, Ton Eimers²

¹RUN/ITS, ²KBA

Inleiding:

De wijze waarop Passend onderwijs in het mbo wordt ingevuld en de 'spelregels' die daarvoor gelden wijken op verschillende punten af van die in het primair en voortgezet onderwijs. Mbo-instellingen zijn vrij om te bepalen hoe zij invulling geven aan Passend onderwijs. De meeste mbo-instellingen hanteren geen scherpe definitie van het begrip zorgstudent. Het is daarom van belang hoe mbo-instellingen de doelgroep voor Passend onderwijs afbakenen.

Het mbo werkt aan de invoering van het actieplan Focus op Vakmanschap. Het beroepsonderwijs moet efficiënter en kwalitatief beter. Focus op Vakmanschap bepaalt mede de context voor de invoering van Passend Onderwijs in het mbo, onder meer wat betreft toelating, bekostiging, opleidingsduur en examinering.

Nulmeting bureaucratie Passend onderwijs

Guuske Ledoux¹, Els Kuiper²

¹Kohnstamm Instituut, ²UvA

Inleiding:

Het terugdringen van bureaucratie is één van de doelstellingen van passend onderwijs, voortkomend uit kritiek op lange en complexe indicatieprocedures bij het aanvragen van 'rugzakjes' en toelating van leerlingen tot speciaal onderwijs. Een beleidsverwachting van de invoering van Passend onderwijs is dat de samenwerkingsverbanden lichtere en meer praktijkvriendelijke procedures gaan ontwerpen voor de toewijzing van deze 'zware zorg'. Daarnaast hebben met name docenten (en ouders) ook te maken met leerlingen die 'lichte zorg' krijgen en daarmee met handelingen die als bureaucratie beleefd kunnen worden, zoals het opstellen van handelingsplannen, dossiervorming en overleg.

Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen in welke mate (in de periode voorafgaand aan Passend onderwijs) de werkwijzen rond leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften bureaucratie met zich mee brengen, als nulmeting voor Passend onderwijs. Het gaat daarbij niet alleen om bureaucratie als gevolg van overheidsbeleid maar ook om regels en procedures die scholen/schoolbesturen intern produceren. In het onderzoek wordt ook de aanloop naar Passend onderwijs meegenomen, omdat daarin sprake is van nieuwe regels die op dit moment al actueel zijn binnen het onderwijsveld. Ook deze kunnen als belastend worden ervaren.

Paralleel 1 B&O(II): Schoolbesturen en onderwijskwaliteit

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A21

Session Chair: Vic van den Broek-d'Obrenan

Referent: R. Torenvlied

Symposium

Schoolbesturen en onderwijskwaliteit

Chair(s): **Vic Van den Broek-d'Obrenan** (Inspectie van het Onderwijs), **René Torenvlied** (Universiteit Twente)

In onderwijskundig onderzoek krijgt de vraag naar de relatie tussen bestuur en onderwijskwaliteit in toenemende mate aandacht. Onderzoek laat zien dat effecten niet eenduidig vast te stellen zijn en dat de relatie tussen bestuur en onderwijskwaliteit doorgaans indirect verloopt. Ranson (2005) stelt dat het bestuderen van besturingsprocessen als intermediërende variabele cruciaal is om vat te krijgen op de relatie tussen besturen en onderwijskwaliteit. In dit symposium analyseren we deze relatie in drie onderwijssectoren gebruikmakend van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden en beantwoorden we de vraag: Kunnen schoolbesturen bijdragen aan het verhogen van de onderwijskwaliteit en zo ja, op welke manier?

Presentations of the Symposium

Gerichtheid van bestuurders en schoolleiders op kwaliteitsverbetering in het primair onderwijs

Ralf Maslowski

GION/Rijksuniversiteit Groningen

In het onderzoek staat de vraag centraal in hoeverre besturen en schoolleiders hun taken gericht op kwaliteitsverbetering effectief weten af te stemmen. Deze vraag is onderzocht in een kwalitatief onderzoek onder 24 besturen en 48 schoolleiders in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe, waarbij zowel meerpitterbesturen als eenpitterbesturen zijn betrokken. Door middel van semi-open interviews is nagegaan in hoeverre besturen en schoolleiders aan kwaliteitsverbeteringen werken. De gegevens zijn geanalyseerd met behulp van Atlas-ti. De resultaten laten zien dat met name eenpitters en meerpitters andere opvattingen hebben over hoe kwaliteitsverbetering vorm dient te krijgen, en dat de bestuurlijke processen om de onderwijskwaliteit te borgen en te verbeteren tussen eenpitters en meerpitters, maar ook tussen meerpitters onderling, aanzienlijk verschillen.

Welke kenmerken van besturen hangen positief samen met aspecten van onderwijskwaliteit?

Marlies Honingh, Juriaan van Kan

Radboud Universiteit

Van schoolbesturen in het VO wordt verwacht dat zij sturen op onderwijskwaliteit. Het doel van dit onderzoek is na te gaan in hoeverre en op welke manier besturen hier invulling aangeven en op welke wijze dit bijdraagt aan aspecten van onderwijskwaliteit. Op basis van theorievorming over gedrag van bestuur, de rol van besturingsprocessen en inzichten uit de contingentietheorie zijn relevante variabelen gedefinieerd die in relatie zijn gebracht met onderwijskwaliteit in het VO. Multilevelanalyses van diverse databestanden, waaronder de Monitor Goed Onderwijsbestuur en inspectiedata over kwaliteit zijn gebruikt voor beantwoording van de onderzoeksvraag. De analyses laten zien dat maar enkele directe effecten van besturen op onderwijskwaliteit vast te stellen zijn.

Risicogericht extern toezicht op besturen in het mbo

Geertje van der Wal

Inspectie van het Onderwijs

Een taak van de inspectie mbo is risicogericht toezicht op besturen. Dit betreft analyse van een lijst kwantitatieve bestuursindicatoren, besluitvorming en zo nodig inspectiebezoek. De bestuursindicatoren van de risicoanalyse betreffen: financiën, ontwikkelingen in studentaantallen en organisatie, personeelsgegevens, studenttevredenheid, opbrengsten, kwaliteitszorgaspecten en inspectie-oordelen over onderwijskwaliteit.

Voor dit validiteitsonderzoek naar bestuursindicatoren is de opleidingskwaliteit die door de inspectie is beoordeeld bij 288 opleidingen (65 mbo-besturen), als afhankelijke maat genomen. Verklarende variabelen zijn de risico-indicatoren, aangevuld met compositiekenmerken.

Multi-niveau-analyse wijst uit dat een belangrijke proportie variantie in opleidingskwaliteit gebonden wordt door het bestuursniveau. Rekening houdend met het bestuurstype (roc, vakinstelling, aoc) is er duidelijke invloed van kwaliteitszorg en zwakke samenhang met dalende studentaantallen. Financiën en personeel vertonen geen relatie met de opleidingskwaliteit.

Voorspelt kwaliteitszorg de kwaliteit van het onderwijs?

Jos Verkroost

Inspectie van het Onderwijs

Kwaliteitszorg wordt alom beschouwd als een voorwaarde voor kwaliteit, dus ook in het onderwijs. De inspectie beoordeelt daarom al jaren de kwaliteitszorg van de scholen. Het is de vraag in welke mate de beoordeling van kwaliteitszorg door de inspectie de kwaliteit in een volgende periode voorspelt.

Deze vraag is onderzocht met gegevens van de inspectie voor het vo. Daarbij is gebruik gemaakt van gegevens over onderwijsopbrengsten, financiële resultaten en beoordelingen van de kwaliteitszorg. Hierbij is het Baldrige-model voor kwaliteitszorg als referentie gebruikt (Badri et al, 2006). Dit onderscheidt verschillende aspecten van kwaliteitszorg. Voor een mogelijke voorspelling is het nodig dat deze aspecten van kwaliteitszorg ook overeenkomen met de aspecten waarop geoordeeld wordt.

Parallel 1 BBV: Toelating en plaatsing bij de overgang van het voortgezet onderwijs naar het middelbaar beroepsonderwijs

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 5A29

Session Chair: Marc Vermeulen

Referent: Loek Nieuwenhuis

Symposium

Toelating en plaatsing bij de overgang van het voortgezet onderwijs naar het middelbaar beroepsonderwijs

Chair(s): **Marc Vermeulen** (TIAS), **Loek Nieuwenhuis** (HAN / OU)

Dit symposium belicht de toelating en niveauplaatsing van leerlingen bij de overgang van het voortgezet onderwijs (vo) naar het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), en de invloed hiervan op de verdere schoolloopbaan van leerlingen. De eerste bijdrage beschrijft op stelselniveau in een meerjarenperspectief de plaatsing van doorstromers vo-mbo, waarbij de vooropleiding wordt gerelateerd aan doorstroom naar de vier mbo-niveaus. De tweede bijdrage is een verkennend onderzoek naar de toegankelijkheid van mbo2-opleidingen, waarbij wordt beschreven welk beeld vmbo-decanen en mbo-studieloopbaanexperts hebben van de toelatings- en plaatsingsproblematiek. De laatste bijdrage bespreekt onderplaatsing in het mbo, waarbij het langetermijneffect van onderplaatsing op de onderwijsloopbaan en het eindniveau van leerlingen wordt onderzocht. De uitkomsten en (beleids)implicaties van de drie bijdragen worden vervolgens in samenhang bediscussieerd.

Presentations of the Symposium

De plaatsing van studenten bij de overgang vo-mbo: een stelselbeeld

Marianne Rensema, **Maarten Balvers**, **Myrthe Frenk**

Inspectie van het Onderwijs

In de overgang van het voortgezet onderwijs naar het middelbaar beroepsonderwijs worden studenten niet altijd geplaatst op een mbo-niveau dat aansluit bij de vooropleiding die in het voortgezet onderwijs is afgerond. Een deel van de studenten wordt geplaatst op een hoger niveau en een deel op een lager niveau dan waar hun vooropleiding recht toe geeft. De Inspectie van het Onderwijs geeft een meerjarig stelselbeeld van de plaatsing van studenten bij de overgang vo-mbo en beschrijft hoe wijdverspreid het fenomeen van onder- en overplaatsing is. Daarbij is aandacht voor student- en opleidingskenmerken die van invloed zijn op de plaatsing en het effect van de plaatsing op uitval. De inspectie ziet dat instellingen verschillend omgaan met de plaatsing van studenten.

Toegankelijkheid van mbo2-opleidingen

Jose Hermanussen, **Annemarie Groot**, **Rob Schipperheijn**

Ecbo

Er is de laatste tijd veel rumoer geweest over de toegankelijkheid van mbo2-opleidingen. Om een idee te krijgen van de stand van zaken heeft ecbo in het najaar van 2014 in opdracht van de MBO Raad een verkennend onderzoek uitgevoerd onder mbo-studieloopbaanexperts en vmbo-decanen. Het onderzoek heeft aanwijzingen opgeleverd dat mbo-instellingen hun aanname- en plaatsingsbeleid hebben aangescherpt vanwege veranderde wet- en regelgeving en arbeidsmarktontwikkelingen en dat dit mogelijk ongunstig uitpakt voor bepaalde groepen en de keuzevrijheid. In vervolgonderzoek wordt nagegaan of er daadwerkelijk sprake is van een trendbreuk in het mbo.

Langetermijneffect van onderplaatsing in de overgang vmbo-mbo

Marioline Muskens¹, **Louise Elffers**²

¹Researchned / Universiteit Maastricht, ²Universiteit Maastricht

Leerlingen die in het mbo op een lager niveau worden geplaatst dan waar hun diploma toegang toe geeft, eindigen hun onderwijsloopbaan gemiddeld op een lager niveau dan leerlingen die op het verwachte niveau geplaatst worden. We onderzoeken of dit effect toe te schrijven is aan een selectie-effect (de minder begaafde leerlingen worden ondergeplaatst) of aan de onderplaatsing zelf. Eerste resultaten laten zien dat ook als rekening wordt gehouden met relevante achtergrondkenmerken, onderplaatsing effect heeft op het eindniveau van leerlingen. Aanvullende analyses moeten uitwijzen of het inderdaad aannemelijk is dat het effect van onderplaatsing vooral toe te schrijven is aan de onderplaatsing zelf. Dit onderzoek levert een bijdrage aan de discussie over niveauplaatsing en doorstroommogelijkheden van leerlingen in het mbo.

Parallel 1 Cur(l): Opbrengsten van pre-universitaire verrijkingprogramma's

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A01

Session Chair: Ton van der Valk

Session Chair: Wouter R. van Joolingen

Referent: Roeland van der Rijst

Symposium

Opbrengsten van pre-universitaire verrijkingprogramma's

Chair(s): **Ton van der Valk** (Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht), **Wouter van Joolingen** (Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht)

Diverse Nederlandse universiteiten hebben in de laatste tien jaar in samenwerking met vwo-scholen een verrijkingprogramma opgezet voor leerlingen van de bovenbouw vwo, waarbij het erom gaat (1) gemotiveerde en getalenteerde vwo-leerlingen meer kansen te bieden om hun talenten te ontwikkelen dan op school mogelijk zijn en (2) hen intensief te oriënteren op universitaire studies. Het doel van dit symposium is na te gaan welke opbrengsten deze programma's hebben voor hun deelnemers, in het vwo of in het universitaire onderwijs. In de bijdragen wordt gerapporteerd over een literatuuronderzoek en over de opbrengsten van de Junior Med School, Junior TU Delft en het Junior College Utrecht, voor de betrokken deelnemers, scholen en/of de universitaire studies.

Presentations of the Symposium

Literatuurstudie naar bètaverrijkingprogramma's in het VO in relatie tot studiesucces in het HO

Sanne Tromp, Yvette Roman, Arthur Bakker, Harrie Eijkelhof

Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht

In Nederland en daarbuiten zijn veel voorbeelden van scholen voor voortgezet onderwijs die verrijkingprogramma's kennen. De kenmerken van deze programma's verschillen, maar in het algemeen is er sprake van complexe leerstof (verdieping en verrijking), nadruk op onderzoek, een didactiek aangepast aan gemotiveerde leerlingen en een vorm van selectie. Opvallend is dat veel verrijkingprogramma's een focus hebben op de STEM vakken (science, technology & mathematics oftewel de bètavakken) en dat vaak wordt samengewerkt met het hoger onderwijs.

Er is nog weinig bekend over de relatie tussen de kenmerken van verrijkingprogramma's in het VO en het studiesucces van deelnemers in het HO. We rapporteren over de resultaten van een literatuurstudie die de bestaande kennis hierover systematisch in kaart brengt.

Deelname aan de Junior Med School: effect op studieresultaten en extracurriculaire activiteiten

Wendy de Leng¹, Karen Stegers-de Jager¹, Susanne Lucieer¹, Maarten Frens², Axel Themmen³

¹Institute of Medical Education Research Rotterdam, Erasmus MC, ²Department of Neuroscience, Erasmus MC, ³Department of Internal Medicine, Erasmus MC

Junior Med School (JMS) biedt geselecteerde, excellerende scholieren de kans om zich tijdens VWO-5 en -6 wetenschappelijk te scholen binnen het Erasmus MC. Het programma bestaat uit een Summer School, onderwijsdagen en een onderzoeksstage (320 contacturen). Sinds de start in 2006 zijn 129 JMS deelnemers (91%) begonnen met de geneeskunde opleiding bij het Erasmus MC. Na één jaar hadden JMS deelnemers significant meer ECTS (58.2 vs. 47.5) en een hoger gemiddeld cijfer (7.1 vs. 6.0) behaald dan niet-deelnemers. Naast verdere academische criteria wordt de deelname aan (wetenschappelijke) extracurriculaire activiteiten vergeleken tussen JMS deelnemers en op geslacht, leeftijd en VWO-cijfer gematchte niet-deelnemers. De verwachting is dat JMS deelnemers zich tijdens hun studie en toekomstige carrière meer zullen toeleggen op wetenschappelijk onderzoek.

Waarom hebben JTUD alumni meer studiesucces?

Sylvia Walsarie Wolff¹, Brenda Hooiveld², Pieter Stoter³

¹Aansluiting VO-TUD, TU Delft, ²Junior TU Delft, ³Student Communication, TU Delft

De Junior TU Delft wordt sinds 2007 aangeboden als extra-curriculair onderwijsprogramma voor ambitieuze leerlingen uit 5 en 6 vwo. De JTUD is opgezet om deze leerlingen kennis te laten maken met hoger technologie- en ontwerponderwijs en uitdaging te bieden.

Recent is onderzocht wat de studieresultaten zijn van studenten die als leerling de JTUD hebben gedaan. Deze blijken beter te zijn dan die van de gemiddelde eerstejaars TU Delft student: een hoger percentage P-in-1 en meer positieve BSA's. De aanname is dat dit komt omdat JTUD alumni beter voorbereid en gemotiveerder zijn en zich al voor aanvang studie verbonden voelen met de TU Delft. Door middel van een verdere analyse van studieresultaten en interviews gaan we onderzoeken of deze aannames kloppen.

De opbrengsten van twee modellen voor verrijkingprogramma's vergeleken

Ton van der Valk

Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht

De meeste pre-universitaire verrijkingprogramma's worden op universiteiten gegeven. Bij deelname doen leerlingen de reguliere leerstof in kortere tijd dan hun klasgenoten, wat didactische aanpassingen op school vereist. Het Junior College Utrecht heeft in zijn 'oude' programma voor 50 leerlingen 5/6vwo het bètaonderwijs van de scholen overgenomen ('campus model'). Het nieuwe U-Talent Academie (U-TA) voor 100 leerlingen heeft een 'school-campus' opzet. Het campusprogramma wordt beperkt tot verrijking. Daarnaast ontwikkelen de scholen voor hun U-TA deelnemers een eigen versneld en verrijkt U-TA-programma. In dit longitudinale onderzoek worden leeropbrengsten, motivatie en huiswerkijd van beide programma's vergeleken. Eerste resultaten wijzen uit dat de twee groepen in beginsituatie niet verschillen. Eind 5vwo liggen de bètacijfers in het nieuwe programma hoger dan in het oude.

Parallel 1 Cur(II): Onderzoek naar landelijke curriculumvernieuwing

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A33

Session Chair: Wilmad Kuiper

Papersessie

De invloed van persoonlijke, team- en managementfactoren op de ontwerpvaardigheid 'omgaan met ontwerpuitdagingen'

Tjark Huizinga¹, Joke Voogt², Adam Handelzalts³, Mireille Desirée Hubers⁵, Nienke Nieveen⁴, Jules Pieters⁵

¹Saxion, Netherlands, The; ²Universiteit van Amsterdam; ³Vrije Univesiteit Amsterdam; ⁴SLO; ⁵Universiteit Twente; t.huizinga@saxion.nl

Tijdens het vervullen van de ontwerpversrol komen docenten verschillende ontwerpuitdagingen tegen. Hun vaardigheid om met ontwerpuitdagingen om te gaan kan worden beïnvloed door persoonlijke, team- en managementfactoren. Om het effect van deze factoren vast te stellen is een kwantitatieve longitudinale studie uitgevoerd. In totaal hebben 124 docenten uit het voortgezet onderwijs deelgenomen aan het vragenlijstonderzoek. Alle docenten namen deel aan een tweejarig traject waarbinnen zij in teams lesmaterialen ontwikkelden voor hun school. De vragenlijst is op drie verschillende momenten in het traject afgenomen. De data is geanalyseerd met stapsgewijze multilevelanalyse. De resultaten tonen aan dat het kunnen omgaan met ontwerpuitdagingen wordt beïnvloed door persoonlijke factoren van docenten, eerdere ervaringen met het ontwikkelen van lesmaterialen, vakdidactische kennis en vaardigheden, en curriculumontwerpexpertise.

Monitoring en evaluatie invoering bètavernieuwing Tweede Fase

Elvira Folmer¹, Wout Ottevanger¹, Wilmad Kuiper^{1,2}

¹SLO, Netherlands, The; ²Universiteit Utrecht; e.folmer@slo.nl

Dit paper gaat in op de evaluatie van de invoering van de nieuwe examenprogramma's voor biologie, scheikunde en natuurkunde zoals die in 2013-2014 zijn ingevoerd in 4havo en 4vwo. De hoofdvraag van deze evaluatie luidt: in hoeverre wordt de beoogde bètavakvernieuwing geïmplementeerd en gerealiseerd in de onderwijspraktijk? Ter beantwoording van deze vraag worden gegevens verzameld bij docenten, leerlingen, examenmakers en uitgevers. Het paper doet verslag van de nulmeting onder docenten en leerlingen om een beeld te krijgen van de onderwijspraktijk voorafgaand aan de invoering. Deze resultaten worden aangevuld met gegevens uit schoolbezoeken en een vragenlijstonderzoek onder docenten die inmiddels een jaar ervaring hebben opgedaan met het nieuwe programma.

Paralleel 1 HO: Leren en instructie in excelentieprogramma's

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A11

Session Chair: Annedien Pullen

Papersessie

Autonomie-ondersteuning als doceerstijl in extracurriculaire excellentieprogramma's binnen het HBO

Tineke Kingma^{1,2}, **Elanor Kamans**², **Marca Wolfensberger**²

¹Windesheim University of Applied Sciences, Netherlands, The; ²Hanze University of Applied Sciences, Netherlands, The; t.kingma@windesheim.nl

Gemotiveerde (Honours) studenten hebben behoefte aan een autonomie-ondersteunende doceerstijl (Núñez, Fernández, León, & Grijalvo, 2014). In het huidige onderzoek onder docenten (N = 54) van zes hogescholen is van persoonlijke (intrinsieke motivatie, overtuiging met betrekking tot ontwikkelbaarheid van intelligentie en ervaren druk) en organisatorische kenmerken (type programma en instelling) nagegaan of zij samenhangen met het bieden van een autonomie-ondersteunende doceerstijl in extracurriculaire excellentieprogramma's. Docenten scoren hoog op de autonomie-ondersteunende doceerstijl. Correlationele analyse laat zien dat docenten die meer overtuigd zijn dat intelligentie niet ontwikkelbaar is (mindset theorie van Dweck), meer structuur bieden. Docenten die meer druk ervaren bieden minder autonomie én minder structuur. Organisatorische kenmerken van hogescholen lijken niet direct van invloed te zijn op autonomie-ondersteuning.

Cultuur van excellentie: creëren honoursstudenten een andere studiecultuur?

Lammert Tiesinga, **Elanor Kamans**, **Judith Volker**, **Marca Wolfensberger**

Lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving, Hanzehogeschool Groningen, Netherlands, The;

j.j.m.volker@pl.hanze.nl

Een cultuur van excellentie bevat vier samenhangende elementen: persoonlijke ontwikkeling, samenwerking/saamhorigheid, innovatie en excellentie. Het doel van dit onderzoek is te achterhalen of honoursstudenten meer gericht zijn op deze vier elementen dan reguliere studenten en of de elementen samenhangen met redenen om deel te nemen aan honoursprogramma's. Resultaten laten zien dat honoursstudenten inderdaad verschillen van reguliere studenten ten aanzien van persoonlijke ontwikkeling, innovatie en excellentie. Honoursstudenten verschillen niet van reguliere studenten ten aanzien van samenwerking/saamhorigheid binnen het reguliere onderwijsprogramma. Honoursstudenten ervaren wel meer samenwerking en saamhorigheid binnen honoursprogramma's die aan een groep worden aangeboden.

Het onderzoek bevestigt resultaten van eerdere studies en onderstreept het belang van samenwerking binnen een honourscommunity.

Honoursonderwijs: een zoektocht naar de succesfactoren van honoursonderwijs binnen Saxion

Karin Truijen, **Jolise 't Mannetje**, **Janina Banis**, **Mark Gellevij**

Saxion, Netherlands, The; k.j.p.truijen@saxion.nl

Tot op heden is nog weinig onderzoek gedaan naar de succesfactoren van honoursonderwijs in het hoger beroepsonderwijs (HBO). Honoursonderwijs verschilt van regulier bachelor onderwijs. Maar waar moet het accent op liggen in honoursonderwijs? In dit onderzoek is geprobeerd zicht te krijgen op de factoren waaraan het honoursonderwijs moet voldoen om studenten goed te kunnen opleiden. In een empirische studie binnen Saxion is onderzocht welke factoren belangrijk zijn om te komen tot goed honoursonderwijs. De studie laat zien dat 'onderscheidend van de bachelor', 'praktijkgerichtheid opdrachten', 'complexiteit activiteiten', 'hoge eisen' en 'kwaliteit feedback' binnen het honoursonderwijs, bepalend lijken te zijn voor de mate van reflectief leren. Bovendien lijkt de 'kwaliteit van de selectieprocedure' bepalend voor de waardering van het honoursonderwijs.

Paralleel 1 L&I(I): Stimuleren van talent(ontwikkeling) en motivatie: autonomie-ondersteuning en differentiatie

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A20

Session Chair: Nadira Saab

Referent: Jaap Schuitema

Symposium

Stimuleren van talent(ontwikkeling) en motivatie: autonomie-ondersteuning en differentiatie

Chair(s): **Nadira Saab** (ICLON, Universiteit Leiden), **Jaap Schuitema** (UvA, Amsterdam)

Recentelijk is er in het onderwijs en de politiek veel aandacht voor begaafde en getalenteerde leerlingen, de zogenaamde zesjescultuur, differentiatie en initiatieven om leerlingen te motiveren. In dit symposium worden drie onderzoeken besproken waarin initiatieven voor het ondersteunen en motiveren van getalenteerde leerlingen centraal staan. Kernwoorden hierbij zijn autonomie-ondersteuning en differentiatie. Beide begrippen worden in dit symposium middels recent onderzoek toegelicht. Twee bijdragen zullen ingaan op de effecten van het bieden van autonomie-ondersteuning aan getalenteerde leerlingen. De derde bijdrage zal ingaan op de kennis die docenten hebben over differentiatie ter ondersteuning van de ontwikkeling van de talenten van leerlingen.

Presentations of the Symposium

Autonomie-ondersteuning en structuur in talentlessen in relatie met motivatie en schoolprestaties

Lindy Wijsman¹, Nadira Saab², Jan van Driel², Michiel Westenberg¹

¹Universiteit Leiden, ²ICLON, Universiteit Leiden

Dit paper beschrijft hoe autonomie-ondersteuning en structuur samenhangen met schoolprestaties en motivatie. De context van de studie zijn "talentlessen", waarin leerlingen extra lessen krijgen in een zelf gekozen vak dat ze leuk vinden en waar ze talent voor hebben. Deze talentlessen zijn onderdeel van een interventie om motivatie en prestaties te verhogen (GUTS – Gedifferentieerd Uitdagen van Talent op School). Brugklas leerlingen (n = 121) hebben een evaluatie van de talentlessen in termen van autonomie-ondersteuning en structuur ingevuld, en daarnaast een vragenlijst rondom hun autonome en gecontroleerde motivatie, competentiebeleving, en doeloriëntatie ingevuld over het vak. Voorlopige resultaten laten de verwachte samenhang zien tussen autonomie-ondersteuning en structuur. Autonomie-ondersteuning hangt samen met competentiebeleving en mastery approach, en structuur met competentiebeleving.

Autonomie-ondersteuning en emotioneel welbevinden van begaafde leerlingen in regulier onderwijs en deeltijd- en voltijdvoorzieningen

Lisette Hornstra¹, Ineke van der Veen², Thea Peetsma¹

¹UvA, Amsterdam, ²Kohnstamm Instituut

In het reguliere onderwijs blijkt het vaak lastig om tegemoet te komen aan de leerbehoeften van begaafde leerlingen. Daarom zijn er de laatste jaren veel speciale voorzieningen voor begaafde leerlingen ontstaan. Gedurende een schooljaar is nagegaan in hoeverre het emotioneel welbevinden van begaafde leerlingen in speciale voltijd (n=82) en deeltijdvoorzieningen (n=110) zich positiever ontwikkelt dan bij begaafde leerlingen in het reguliere onderwijs (n=77). Er bleek dat begaafde leerlingen in deeltijdvoorzieningen de meest positieve ontwikkelingen in emotioneel welbevinden lieten zien vergeleken met begaafde leerlingen in het regulier onderwijs en voltijdvoorzieningen. Deze verschillen werden niet verklaard door verschillen in de mate van autonomie-ondersteuning. Er bleken namelijk geen significante verschillen tussen regulier onderwijs en de speciale voorzieningen in de mate van geboden autonomie-ondersteuning.

Ondersteuning van talent(ontwikkeling) en motivatie: verschillen in docentkennis van differentiatie tijdens reguliere en talentlessen

Saskia Stollman¹, Jacobiene Meirink¹, Michiel Westenberg², Jan van Driel¹

¹ICLON, Universiteit Leiden, ²Universiteit Leiden

Docenten kunnen bijdragen aan de talentontwikkeling van alle leerlingen in een klas door te differentiëren. Een docent geeft gedifferentieerde instructie, wanneer deze op proactieve wijze rekening houdt met de (leer)behoeften van individuele leerlingen. In dit onderzoek werd naar docentkennis van differentiatie bij brugklasdocenten (n=4) in het voortgezet onderwijs gekeken en hoe deze verschilt tijdens reguliere lessen en zogenaamde talentlessen. Stimulated recall interviews (SRIs) zijn gebruikt om de kennis in kaart te brengen. Uit de analyses blijkt dat docenten in beide soorten lessen verschillende kennis van differentiatie gebruikten tijdens interacties met leerlingen.

Parallel 1 L&I(II): De effecten van strategie- en woordenschatgeoriënteerde begrijpend leesinterventies in het basisonderwijs

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A27

Session Chair: Mienke Droop

Referent: Paul van den Broek

Symposium

De effecten van strategie- en woordenschatgeoriënteerde begrijpend leesinterventies in het basisonderwijs

Chair(s): **Mienke Droop** (Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit), **Paul van den Broek** (Instituut pedagogische wetenschappen, Universiteit Leiden)

Op de basisschool wordt veel aandacht besteed aan het leren begrijpen van geschreven teksten, omdat begrijpend lezen in de huidige maatschappij een essentiële vaardigheid is. Goede begrijpende lezers beschikken over verschillende vaardigheden. Eén van deze vaardigheden is het kennen en kunnen toepassen van begrijpende leesstrategieën. Daarnaast moeten leerlingen over een ruime woordenschat beschikken en verbanden tussen woorden kunnen leggen. In dit symposium worden resultaten gepresenteerd van een gerandomiseerd longitudinaal interventieonderzoek met controlegroep bij 963 leerlingen uit groep 6 van het regulier basisonderwijs. In dit interventieonderzoek is gekeken naar het effect van drie verschillende klassikale interventies: (1) één gericht op leesstrategieën, (2) één gericht op woordenschat en (3) één gecombineerde strategie en woordenschat interventie. Resultaten en praktische implicaties worden besproken.

Presentations of the Symposium

Algemene introductie: begrijpend lezen en de opzet van de interventiestudie

Nicole Swart¹, Marloes Muijselaar²

¹Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit, ²Research Institute Child Development and Education, Universiteit

Een goede woordenschat en het kunnen toepassen van verschillende begrijpende leesstrategieën zijn essentieel wanneer een lezer een tekst wil kunnen begrijpen. In dit symposium worden de effecten van drie begrijpende leesinterventies besproken (één gericht op het kunnen toepassen van begrijpende leesstrategieën, één gericht op woordenschat en één interventie die beide aspecten combineert). In deze eerste bijdrage wordt ingegaan op een aantal onderliggende vaardigheden die leerlingen moeten ontwikkelen om een goede begrijpende lezer te worden, namelijk: technisch lezen, begrijpend luisteren, woordenschat en kennis en gebruik van begrijpende leesstrategieën. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van de opzet van de studie en worden de algemene interventieaspecten, die voor alle drie de interventies hetzelfde zijn, toegelicht.

Het effect van een begrijpend leesinterventie gericht op kennis en gebruik van leesstrategieën

Marloes Muijselaar

Research Institute Child Development and Education, Universiteit

In deze bijdrage wordt besproken hoe een interventie voor begrijpend lezen gericht op leesstrategieën eruit ziet en wat de effecten van zo'n interventie zijn op kennis van leesstrategieën en begrijpend lezen. Binnen deze interventie staan vijf leesstrategieën centraal: voorspellen, ophelderen van onduidelijkheden, relaties en verwijswaarden, vragen stellen en samenvatten. De resultaten laten zien dat kinderen die de strategie-interventie hebben gehad meer vooruitgaan op kennis van leesstrategieën tussen de pretest en de posttest dan de controlegroep, de interventiegroep scoort op de follow-up meting nog steeds hoger dan de controlegroep. De strategie-interventie heeft enigszins effect op begrijpend lezen. Concluderend kan gesteld worden dat de interventie gericht op leesstrategieën effect heeft op de kennis over leesstrategieën en enigszins op begrijpend lezen.

Het effect van een begrijpend leesinterventie gericht op woordenschat en relaties tussen woorden

Nicole Swart

Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit

Het hebben van een goede woordenschat is essentieel voor het begrijpen van geschreven teksten. In deze bijdrage worden de effecten van een op woordenschat gerichte begrijpende leesinterventie besproken. Gedurende de interventieperiode hebben 217 leerlingen extra begrijpende leeslessen aangeboden gekregen. In deze lessen stonden woordenschat en de relaties tussen woorden centraal. Resultaten laten zien dat, op de korte en lange termijn, de interventie effectief is in het verbreden van de woordenschat: kinderen in de interventiegroep kenden meer interventie specifieke woorden dan de leerlingen in de controlegroep. Qua begrijpend lezen zijn de resultaten wat diffuser; op de korte termijn presteert de interventiegroep op één van de twee toetsen beter. Een half jaar na het einde van de interventie zijn er geen verschillen.

Het effect van een begrijpend leesinterventie gericht op kennis en gebruik van leesstrategieën en woordenschat + algehele discussie

Esther Steenbeek-Planting

Behavioural Science Institute, Radboud Universiteit

Naast een strategie georiënteerde- en een woordenschat georiënteerde interventie, is er ook een interventie ontwikkeld die deze twee aanpakken combineert. Leerlingen in deze groep kennen, aan het einde van de interventie, meer interventie specifieke woorden en hebben meer kennis over begrijpende leesstrategieën dan leerlingen in de controlegroep. Een half jaar na het einde van de interventie zijn deze effecten verdwenen en scoren de groepen even goed. De interventiegroep scoort beter op één van de twee begrijpende leestoetsen dan de controlegroep. Ook dit effect is een half jaar na de interventie verdwenen. Concluderend kan gesteld worden dat de gecombineerde begrijpende leesinterventie leidt tot een extra groei van woordenschat en kennis van begrijpende leesstrategieën. Verschillen tussen de drie interventiegroepen onderling zijn klein.

Parallel 1 L&I(III): Professionalisering en ontwikkeling van docenten

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · *Location:* 1A12

Session Chair: Bart Huisman

Rondetafelgesprekken

Het effect van Lesson Study op het pedagogisch-didactisch handelen en de competentiebeleving van docenten in het voortgezet onderwijs

Tijmen Schipper

Windesheim University of Applied Sciences, Netherlands, The; t.schipper@windesheim.nl

Dit recentelijk gestarte promotieonderzoek richt zich op het professionaliseren van docenten in het vmbo met behulp van de veelbelovende professionaliseringsmethode Lesson Study. Binnen deze methode doorlopen docenten gezamenlijk cycli van voorbereiden, uitvoeren, observeren en nabespreken van lessen. Bij 100 docenten op vier scholen zal onderzocht worden welk effect Lesson Study heeft op het docentgedrag, met name betreffende het inspelen op verschillen tussen leerlingen en op de competentiebeleving (self-efficacy) van docenten. Aangezien Lesson Study zich binnen de schoolcontext afspeelt, zullen eveneens de factoren worden onderzocht die effectieve implementatie van Lesson Study kunnen beïnvloeden. Insteek van het rondetafelgesprek is te brainstormen over het gekozen onderzoeksdesign en de onderzoeksinstrumenten, met als doel te komen tot een betere beantwoording van de onderzoeksvragen.

Spreeken kun je leren!? Vakdidactisch onderzoek naar spreekvaardigheid in het voortgezet onderwijs.

Anneke Wurth

Universiteit Leiden, Netherlands, The; j.g.r.wurth@iclon.leidenuniv.nl

Het domein Mondelinge taalvaardigheid bij het schoolvak Nederlands is welhaast onontgonnen onderzoeksterrein. Dit onderzoek richt zich op de beschrijving van de huidige lespraktijk wat betreft de meest onderwezen spreekvaardigheidsvorm in de bovenbouw van havo en vwo: de betogende voordracht. Vervolgens is een ontwerponderzoek gepland waarin in meerdere cycli (criteria voor) didactiek, een feedback- en beoordelingsinstrument en lesmateriaal worden ontworpen, geïmplementeerd, geëvalueerd en herontworpen. Dit alles heeft als doel inzicht te verschaffen in hoe spreekvaardigheidsonderwijs Nederlands (tussen niveau 2F en 3F) zo kan worden ingericht dat het de betogende vaardigheden van leerlingen helpt te ontwikkelen naar een hoger referentieniveau.

Parallel 1 L&I(IV): Klassemanagement, emoties en gedrag

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A22

Session Chair: Astrid Poorthuis

Session Chair: Hanke Korpershoek

Papersessie

Blij, beschaamd of boos? Emotionele reacties op cijfers en de dagelijkse inzet van brugklasleerlingen

Astrid M.G. Poorthuis¹, Janneke van de Pol², Tim Mainhard², Marcel A.G. van Aken²

¹Universiteit van Amsterdam; ²Universiteit Utrecht; a.m.g.poorthuis@uva.nl

Cijfers voor schoolwerk kunnen verschillende emoties oproepen bij leerlingen. In deze dagboekstudie werd de relatie tussen emoties en inzet van leerlingen onderzocht. Tien schooldagen rapporteerden 622 brugklasleerlingen over emoties in reactie op cijfers en hun inzet voor school. Multilevelanalyses toonden aan dat leerlingen op dagen dat ze relatief veel blijdschap, dankbaarheid en boosheid in reactie op hun cijfers ervoeren meer inzet rapporteerden. Dagelijkse variatie in trots en schaamte—cruciaal geachte schoolgerelateerde emoties—had geen direct effect op inzet. Stabiele verschillen in trots tussen leerlingen waren wel aan inzet gerelateerd. De sterkte van de relatie tussen schaamte en inzet varieerde tussen leerlingen. Kennis over de impact van emoties kan docenten helpen bij het identificeren van leerlingen met risico op verminderde inzet.

Effectieve strategieën en programma's voor klassenmanagement in het primair onderwijs; een meta-analyse.

Hanke Korpershoek, Truus Harms, Hester de Boer, Mechteld van Kuijk, Simone Doolaard

Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; h.korpershoek@rug.nl

Dit onderzoek betreft een meta-analyse van de effectiviteit van verschillende klassenmanagementstrategieën en klassenmanagementprogramma's in het primair onderwijs. Het onderzoek is gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Centraal stond de vraag in hoeverre bepaalde klassenmanagementstrategieën en klassenmanagementprogramma's de leerprestaties van leerlingen, het leerlinggedrag, de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en de motivatie van leerlingen verbeteren. In totaal zijn 54 (quasi-) experimentele interventiestudies meegenomen die in de afgelopen 10 jaar in wetenschappelijke tijdschriften verschenen zijn. Over het algemeen bleken klassenmanagementinterventies een positief effect te hebben op de leerlingen. Dat wil zeggen, het gemiddelde effect van alle interventies op de leerlinguitkomsten was positief en significant (de gemiddelde effectgrootte Hedges's g was 0,22).

Ongewenst gedrag van leerlingen in het vo in relatie tot hun drie psychologische basisbehoeften

Marie-Jose Koerhuis, Ron Oostdam, Ruben Fukkink

Hogeschool van Amsterdam, Netherlands, The; m.c.koerhuis@hva.nl

In deze presentatie wordt verslag gedaan van een onderzoek onder 584 leerlingen, uit het tweede- en derde leerjaar in het vmbo, havo en vwo. Zij vulden een zelfrapportage in over de frequentie van verschillende typen ongewenst gedrag op school en over de mate waarin zij ervoerden dat hun docenten én medeleerlingen tegemoet komen aan hun behoefte aan autonomie, competentie en sociale relatie. Met behulp van multi-levelanalyses is geconcludeerd dat de ondersteuning van docenten van de basisbehoeften met name van belang is in relatie tot ongewenst gedrag in de klas, onvriendelijk gedrag en delinquent gedrag op school. Ondersteuning van medeleerlingen bleek belangrijk in relatie tot teruggetrokken gedrag. Ook zal worden ingegaan op verschillen tussen jongens en meisjes, leerjaren en schooltypen.

Parallel 1 L&L(I): Kwaliteit leraren: aantrekken kwaliteit, verhogen kwaliteit, en behouden kwaliteit

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 5A23

Session Chair: Inge de Wolf

Referent: Francien Bernds

Symposium

Kwaliteit leraren: aantrekken kwaliteit, verhogen kwaliteit, en behouden kwaliteit

Chair(s): **Inge de Wolf** (Onderwijsinspectie en Universiteit Maastricht)

Dit symposium heeft als rode lijn de kwaliteit van leraren. De eerste presentatie vergelijkt taal- en rekenvaardigheden van leraren met die van de rest van de beroepsbevolking in verschillende landen. De tweede presentatie gaat in op de vraag in hoeverre de lerarenbeurs leidt tot extra scholingsdeelname onder docenten. De derde presentatie gaat nader in op het uittredegedrag van oudere leraren naar pensioen of ander werk en linkt deze aan persoonskenmerken en kwaliteit. Inzicht in de uittrede van leerkrachten is met name van belang omdat de werkgevers niet alleen de beste afgestudeerden willen aantrekken door selectie aan de poort, maar ook de beste oudere werkenden willen behouden om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen (selectie uit de poort).

Presentations of the Symposium

Wie wordt er leraar?

Vermeulen Stan¹, Bart Golsteyn², Inge de Wolf³

¹Universiteit Maastricht, ²Universiteit, ³Onderwijsinspectie en Universiteit Maastricht

Deze studie vergelijkt de taal- en rekenvaardigheden van leraren met die van de rest van de beroepsbevolking in verschillende landen. Hiervoor gebruiken we data van internationale competentieonderzoeken (de OECD-studies PIAAC en ALL). De resultaten laten zien dat leraren bovengemiddeld scoren in vrijwel alle onderzochte landen. In de meeste landen scoren leraren voornamelijk in de lagere percentielen hoger dan de rest van de bevolking, terwijl ze in sommige landen hoger scoren dan anderen over de gehele verdeling. Onze resultaten laten zien dat de potentie om de kwaliteit van leraren te verbeteren tussen landen verschilt en dat de focus van beleidsmakers om lerarenkwaliteit te verbeteren voor verschillende landen op verschillende delen van de vaardigheidsdistributie gericht zou moeten zijn.

Het effect van de lerarenbeurs op hoger onderwijs deelname en afronding

Marc van der Steeg, Roel van Elk

CPB

Dit paper onderzoekt het effect van scholingsbeurzen voor leraren op hoger onderwijs deelname en afronding en op het behoud van leraren in het onderwijs. Het geschatte effect op zowel de kans op deelname als op afronding ligt in de orde van 10 tot 20 procentpunt. De lerarenbeurs vormt grotendeels een substituut voor financiering uit reguliere scholingsbudgetten en voor eigen bijdragen van leraren. Effecten op deelname en afronding zijn kleiner dan gemiddeld voor korte studies tot en met een jaar, maar groter dan gemiddeld voor opleidingen die nog niet gestart zijn op het moment van aanvraag van de lerarenbeurs. De resultaten suggereren daarnaast beperkt positieve effecten van de lerarenbeurs op de kans om in het onderwijs te blijven werken.

Uitstroom van leraren uit het onderwijs: selectie uit de poort

Frank Cörvers

Universiteit Maastricht

Inzicht in de uittrede van de leerkrachten is met name van belang omdat scholen bij voorkeur niet alleen de beste afgestudeerden willen aantrekken door selectie aan de poort, maar ook de beste leraren met ervaring willen behouden om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen. Door een betere selectie uit de poort, i.e. het beïnvloeden van wie er vertrekken kan de kwaliteit van het (wat oudere) lerarenkorps worden beïnvloed. Centraal staat derhalve de inschatting van de kenmerken van uitredende (of uitgetreden) leraren in het onderwijs ten opzichte van degenen die blijven. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen verschillende sectoren in het onderwijs, en met andere sectoren in de publieke sector.

Parallel 1 L&L(II): Professionalisering van docenten in het kader van vernieuwingen

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 5A47

Session Chair: Marinka Kuijpers

Referent: Ellen Klatter

Symposium

Professionalisering van docenten in het kader van vernieuwingen

Chair(s): **Marinka Kuijpers** (Open Universiteit)

De afgelopen 20 jaar hebben 30 hervormingen in het onderwijs plaatsgevonden waarin docenten een belangrijke rol hebben gespeeld. De kwaliteit van docenten is een belangrijke verklarende factor voor de studentprestaties en voor de successen van de hervormingen. De professionele ontwikkeling van docenten maakt een essentieel onderdeel uit van leven lang leren om het beroep adequaat uit te oefenen, met name bij de vernieuwingen in het onderwijs en in de voortdurend veranderende maatschappij. In dit symposium wordt vanuit vier verschillende promotieonderzoeken gekeken naar professionalisering van docenten in de beroepskolom.

Presentations of the Symposium

Onderzoekend professionaliseren van lerarenopleiders

Marie-Jeanne Meijer

Windesheim

Deze ontwerpgerichte meervoudige gevalsstudie onderzoekt welke specifieke kenmerken van interventies in een professionaliseringsprogramma voor lerarenopleiders bijdragen aan veranderingen, in zowel opvattingen als gedrag, voor wat betreft het stimuleren van de onderzoekende houding bij studenten. In fase één is samen met vijf opleiders een professionaliseringstraject ontworpen dat in fase twee gedurende een cursusjaar is aangeboden aan vier groepen van vijf opleiders op verschillende (post) initiële lerarenopleidingen. De interventies werden na afloop op hun kenmerken geëvalueerd door een focusbijeenkomst, het invullen van een evaluatievragenlijst en het afnemen van gestructureerde individuele interviews. Veranderingen in opvattingen en gedrag worden momenteel onderzocht door het analyseren van video-opnames en praktijktheorieën van zowel voor als na de professionalisering. De resultaten worden op de ORD gepresenteerd.

Kenmerken van docent-professionalisering bij de inzet van sociale media voor loopbaanleren

Mariëlle Rutten

Open Universiteit

Deze studie beoogt meer inzicht te geven in de kenmerken van professionalisering die met name van belang zijn bij het stimuleren van inzet van sociale media in de onderwijspraktijk. Zestien docenten van 5 VMBO-scholen zijn geschoold in gebruik van een sociale netwerk site (SNS) bij loopbaanleren. De opzet van de professionalisering is gebaseerd op de kenmerken van effectieve professionalisering (Van Veen, Zwart, and Meirink, 2012; Desimone, 2009). Uit de resultaten blijkt dat docenten na het volgen van de scholing een significant positievere attitude en grotere self-efficacy ervaren ten aanzien van de inzet van een SNS bij loopbaanleren. Met name de school-context kenmerken van de professionalisering lijken van belang te zijn voor het daadwerkelijk inzetten van de SNS in de onderwijspraktijk.

Krachtige loopbaangerichte leeromgevingen en loopbaandialogen in middelbaar beroepsonderwijs

Aniek Draaisma

Open Universiteit

36 Nederlandse mbo instellingen participeren in een innovatieprogramma waarin zij professioneel begeleid worden bij het integreren van een praktijk- en vraaggestuurd beleid op het gebied van loopbaanoriëntatie en –begeleiding. Daarnaast biedt het een professionaliseringstraject voor docenten, gericht op het trainen van het voeren van loopbaandialogen met studenten, die hen helpen om hun loopbaanwensen te formuleren en loopbaancompetenties te ontwikkelen. In dit onderzoek wordt door middel van 130 semi-gestructureerde interviews met docenten en projectmanagers onderzocht of dit innovatieprogramma voor krachtige loopbaangerichte leeromgevingen voor studenten zorgt, die verondersteld leidt tot de beschreven loopbaandialogen. Uit de resultaten blijkt dat een proces richting deze leeromgevingen is gestart, maar de afwezigheid van verbinding tussen de niveaus op de scholen lijkt het proces te stagneren.

Het proces van verandering in de professionele identiteit van docenten in het hoger onderwijs, de rol van loopbaancompetenties en aanpassingsstrategieën

Max Aangenendt

Haagse Hogeschool

Deze studie onderzoekt het proces van verandering in de professionele identiteit van docenten in het hoger onderwijs gedurende het in dienst treden bij een nieuwe werkgever. 'Professionele identiteit' wordt vanuit social identity theory gedefinieerd als een mix van identificaties. De resultaten laten zien dat er bij de meeste nieuwkomers veranderingen zijn waar te nemen in een of twee identificaties en dat de identificatie met beroep en loopbaan op het moment van in diensttreding samenhangt met de loopbaancompetenties van de docent. Door te focussen op de nieuwkomer als een actieve actor worden zes aanpassingsstrategieën onderscheiden, waarmee docenten veranderingen in de eigen professionele identiteit aan kunnen brengen, bijvoorbeeld in een transitieperiode wanneer zij worden geconfronteerd met nieuwe uitdagingen in hun werk.

Parallel 1 L&L(III): De rol van overwegingen, waarden en doelen bij de ontwikkeling van en in het onderwijs

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A24

Session Chair: Monika Louws

Rondetafelgesprekken

Een rubric voor de analyse van lesplannen in het kader van Lesson Study

Jos Alkemade

Hogeschool Windesheim, Netherlands, The; jah.alkemade@windesheim.nl

Lesplannen vormen een essentieel onderdeel van de methodiek van Lesson Study. In een breder onderzoek naar Lesson Study willen wij dan ook lesplannen gebruiken als data. Voor de analyse van deze data willen wij een analyserubric ontwikkelen. De literatuur rapporteert een trade-off tussen betrouwbaarheid en validiteit afhankelijk van het aantal criteria in de rubric. Het aantal criteria en de waarderingschalen per criterium variëren tussen rubrics voor de beoordeling van lesplannen. Deze zijn dan ook onderwerp van onderzoek. Een mogelijke techniek die we hierbij willen gebruiken is de singuliere waarden ontbinding van de datamatrixes.

Deze rubric zal gebruikt worden als ondersteuning bij onderzoek naar Lesson Study. Tevens is de ontwikkelde methodiek toepasbaar op de ontwikkeling van andere rubrics.

Het hier en nu: In welke professionele werkfase bevindt een leraar zich?

Monika Louws¹, Jacobiene Meirink¹, Klaas van Veen², Jan van Driel¹

¹ICLON, Universiteit Leiden, the Netherlands; ²Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands; m.l.louws@iclon.leidenuniv.nl

In dit rondetafelgesprek wordt de Kaartentaak geïntroduceerd waarmee professionele werkfasen van leraren kunnen worden onderzocht. Het instrument heeft als doel de professionele concerns van leraren uit te lokken en die in relatie te brengen met de manier waarop ze nu in het werk staan (huidige werkfase). Tijdens het rondetafelgesprek wordt ingegaan op de voordelen die dit instrument ten opzichte van 'reguliere' semigestructureerde interviews en wat voor informatie het oplevert over de huidige beleving van leraren. Centraal staat de vraag hoe we van de complexiteit van individuele casestudies kunnen komen naar een overkoepelende indeling in werkfasen en of het wel wenselijk is om leraren in werkfase-'hokjes' te plaatsen.

Welke geschiedenis wordt als constructie gedoceerd? Overwegingen van geschiedenisdocenten

Bjorn Wansink, Sanne Akkerman, Theo Wubbels

Utrecht Universiteit, Netherlands, The; b.g.i.wansink@uu.nl

In deze studie wordt onderzocht met welke overwegingen geschiedenisdocenten bepaalde historische onderwerpen gebruiken om leerlingen te leren dat geschiedenis een constructie is. Geconcludeerd kan worden dat de meeste docenten theoretisch alle onderwerpen geschikt vinden, maar dat er in de praktijk voor bepaalde onderwerpen wordt gekozen. Overwegingen die hierbij een rol spelen zijn: eigen (historiografische) kennis, het beschikbare bronmateriaal, de afstand in tijd van het te behandelen onderwerp, de morele beladenheid van het onderwerp en de kenmerken van de leerlingen in de klas. Deze overwegingen zorgen ervoor dat bijvoorbeeld de Koude Oorlog als geschikt wordt gezien en de Vroege Middeleeuwen of de Holocaust als minder geschikt.

Parallel 1 L&L(IV): Wat hebben docenten nodig voor professionele ontwikkeling?

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A37
Session Chair: Perry den Brok

Papersessie

De bevoegenheid van docenten voor professionele ontwikkeling

Joost Jansen In De Wal¹, Antoine van den Beemt², Rob Martens¹, Perry den Brok²

¹Welten Instituut, Open Universiteit, Nederland; ²Eindhoven School of Education, Technische Universiteit Eindhoven;
Joost.JansenindeWal@ou.nl

Deze bijdrage onderzoekt hoe de actieve betrokkenheid van docenten bij professionele ontwikkeling kan worden verklaard vanuit self-determination theory en het job demands-resources model. Verwacht wordt dat job-demands en -resources de leer-motivatie van docenten voorspellen. Daarnaast wordt verwacht dat basisbehoeftevervulling een mediator is in deze relatie. Ten slotte wordt verwacht dat de bevoegenheid van docenten met professionele ontwikkeling voorspeld wordt door job-demands en -resources, via basisbehoeftevervulling en motivatie. Deze hypothesen worden getoetst middels vragenlijstgegevens van 669 docenten, verzameld op twee tijdstippen. Voorlopige resultaten bevestigen de (longitudinale) relatie tussen job-demands en -resources, basisbehoeftevervulling en leer-motivatie. Tenslotte suggereert de data dat betrokkenheid bij professionele ontwikkeling volgt uit job-demands, -resources, basisbehoeftevervulling en motivatie. Deze resultaten kunnen schoolleiders helpen het leren van docenten te ondersteunen.

Kenmerken van leraren als change agents

Monique van der Heijden^{1,2}, Jeannette Geldens¹, Douwe Beijaard², Herman Popeijus¹

¹Hogeschool de Kempel, Kempelonderzoekscentrum, Helmond; ²Technische Universiteit Eindhoven - Eindhoven School of Education; m.heijden@kempel.nl

Leraren zijn sleutelfiguren voor het realiseren van succesvolle veranderingen in onderwijs. In zulke processen oefenen leraren als change agents invloed uit op de eigen onderwijspraktijk, hun eigen professionele ontwikkeling en onderwijsontwikkeling op schoolniveau. Om kenmerken van leraren als change agents vast te stellen, is een grootschalige survey-studie uitgevoerd. Analyse van de gegevens resulteerde in de volgende negen kenmerken van leraren als change agents: leerlinggerichtheid, vakmanschap, self-efficacy, arbeidssatisfactie, professionele collegialiteit, innovatiegerichtheid op klas- en schoolniveau, leergierigheid en gerichtheid op professionele ontwikkeling. De kenmerken leerlinggerichtheid, vakmanschap en professionele collegialiteit scoorden gemiddeld het hoogst. Opvallend is dat innovatiegerichtheid op klasniveau gemiddeld hoger scoort dan innovatiegerichtheid op schoolniveau.

Moral Authorship of Novice Teachers in Dutch Primary Education

Rob T. M. Gertsen¹, Mariëtte A. van den Hoven², Cok Bakker²

¹University of Applied Sciences Utrecht The Netherlands; ²University Utrecht The Netherlands; rob.gertsen@hu.nl

This paper focuses on moral authorship as a core concept to scaffold novice teachers' professional development. Moral Authorship refers to the ability of teachers to observe, identify, verbalize and reflect on the moral aspects of their work in a thoughtful and dialogical manner. From our theoretical choices about the morality of teachers' induction, the concept of moral authorship is developed, highlighting six interdependent core tasks in moral meaning making. Novice teachers' narratives were analyzed to explore differences in moral authorship. The results of this explorative case study give rise to operationalize the concept of moral authorship in order to use it in professional self-dialogue and in terms of research about the effects of such interventions on novice teachers' professional development.

Parallel 1 M&E: Wanneer is formatief toetsen effectief en succesvol?

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 1A15

Session Chair: Saskia Wools

Referent: Dominique Sluijsmans

Symposium

Wanneer is formatief toetsen effectief en succesvol?

Chair(s): **Saskia Wools** (Cito), **Dominique Sluijsmans** (Zuyd Hogeschool)

In 2014 zijn in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) drie reviewstudies uitgevoerd rond de kwaliteit van toetsen en beoordelen. In de reviewstudie van de Universiteit Twente is nagegaan aan welke voorwaarden voldaan moet worden om formatieve toetsen succesvol in te kunnen zetten in de onderwijspraktijk. In de reviewstudie van het Expertisecentrum Nederlands en Cito is onderzocht welke toetsvormen geschikt zijn om de taal- en leesvaardigheid van leerlingen betekenisvol in kaart te brengen en te analyseren. In de reviewstudie van het RCEC is in kaart gebracht aan welke kwaliteitscriteria een goede toets moet voldoen. In dit symposium wordt op verschillende manieren ingegaan op de vraag wanneer formatief toetsen effectief en succesvol is.

Presentations of the Symposium

De rol van docenten bij formatief toetsen

Kim Schildkamp¹, **Wilma Kippers**¹, **Fabienne van der Kleij**², **Maaïke Heitink**¹, **Inge Hoogland**¹, **Anne Dijkstra**¹, **Bernard Veldkamp**¹

¹Universiteit Twente, ²Australian Catholic University

Formatief toetsen kan bijdragen aan het verbeteren van het onderwijs. Formatief toetsen kan echter alleen tot de gewenste resultaten leiden als het ook succesvol geïmplementeerd wordt door docenten. Daarom is onderzocht wat de voorwaarden m.b.t. de rol van de docent zijn bij het implementeren van formatief toetsen in de klas. In deze systematische reviewstudie zijn zestig publicaties meegenomen. Tevens zijn er focusgroepen gehouden met docenten. Uit de resultaten blijkt dat verschillende voorwaarden van belang zijn, zoals assessment literacy, pedagogical content knowledge, samenwerking tussen docenten en het stellen van doelen die het leerproces van de leerling ondersteunen en niet alleen gericht zijn op het boek. In deze bijdrage bespreken we de resultaten en geven we implicaties aan voor de praktijk.

Gericht werken aan opbrengsten in taal- en leesonderwijs

Femke Scheltinga¹, **Jos Keuning**², **Hans Kuhlemeier**²

¹Expertisecentrum Nederlands, ²Cito

Om goed taal- en leesonderwijs te kunnen geven, moeten leraren weten hoe leerlingen leren. Leerlingvolgsystemen geven hierover vaak nog weinig informatie, doordat de vaardigheden van leerlingen op een statische manier worden getoetst. Daarom is in deze reviewstudie gezocht naar toetsvormen die leraren in staat stellen het leerproces te verbeteren, het leerpotentieel vast te stellen of de sterke en zwakke punten van leerlingen in kaart te brengen. In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen dynamic assessment en diagnostic assessment. Er blijkt binnen het taal- en leesonderwijs nog weinig onderzoek te zijn gedaan naar de effectiviteit, betrouwbaarheid en validiteit van formatieve toetsen. Niettemin suggereren de gevonden studies dat leraren hun leerlingen mogelijk gerichter vooruit kunnen helpen door op andere manieren te toetsen.

Kwaliteit van toetsen binnen handbereik

Dorien den Otter¹, **Nathalie Maassen**², **Saskia Wools**³, **Theo Eggen**¹

¹RCEC, ²Universiteit Twente, ³Cito

Toetsen kunnen zeer bepalend zijn voor de onderwijs carrière van studenten. Het is daarom van belang dat de kwaliteit van de toetsen goed is. Het doel van deze reviewstudie is inzicht te geven in wat men op dit moment beschouwt als toetskwaliteit en aan te tonen waar hiaten in kennis liggen. Op systematische wijze zijn 242 artikelen verzameld die ingaan op kwaliteitsaspecten van toetsen in het onderwijs. De genoemde kwaliteitsaspecten zijn ondergebracht in een begrippenkader, bestaande uit vijf hoofdcategorieën. De hoofdcategorie betrouwbaarheid komt het meest frequent voor. De resultaten laten zien dat de frequentie van de kwaliteitsaspecten afhangt van een aantal factoren: het toetsdoel, de fase in de toetscyclus en de mate waarin een onderzoek is gedaan in de praktijk.

Paralleel 1 O&S(I): De relatie tussen ouders en school: wederzijdse verwachtingen en opvattingen

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · *Location:* 5A42

Session Chair: Jeannette Marieke Doornenbal

Referent: Ron Oostdam

Symposium

De relatie tussen ouders en school: wederzijdse verwachtingen en opvattingen

Chair(s): **Dr. Jeannette Doornenbal** (Hanzehogeschool Groningen), **Prof. dr. Ron Oostdam** (Hogeschool van Amsterdam, Universiteit van Amsterdam)

Inmiddels is gemeenzaam bekend dat de onderwijskansen van kinderen toenemen als ouders en school een partnerschap ontwikkelen. Maar hoe leraren dat partnerschap tot stand kunnen brengen, daarover is veel minder bekend. Over die vraag gaat dit symposium.

In de eerste deelpresentatie wordt aan de hand van een grootschalig empirisch onderzoek getoond dat vooral de verwachtingen en opvattingen van ouders de taalprestaties van jonge kinderen beïnvloeden. Vervolgens wordt ingegaan op de leerkrachtcompetenties die volgens de onderzoeksliteratuur nodig zijn voor succesvolle samenwerking met ouders. In de derde deelpresentatie wordt ingegaan op de kenmerken van de oudercomponent van Success for all (Rovert Slavin cs) en hoe die component zou kunnen worden vertaald voor en geïmplementeerd in de Nederlandse situatie.

Presentations of the Symposium

Gezinsachtergronden van onderwijsachterstanden in Noord Nederland

drs. Bé Poolman

Rijksuniversiteit Groningen

Recent onderzoek toonde onlangs wederom aan onderwijsachterstanden op het platteland in Noord Nederland hardnekkig zijn. In deze bijdrage wordt onderzocht op welke manier structurele achtergrondkenmerken van ouders, (opleidingsniveau) en culturele achtergrondkenmerken (cultuur van geletterdheid, verwachtingen van het onderwijs, opvattingen) en aspecten van informele educatie in samenhang een verklaring kunnen vormen voor de taalontwikkeling van 4-jarige kinderen in groep 1 in Noord Nederland. Toetsing van het gepresenteerde theoretische model toont dat culturele achtergrondkenmerken van ouders substantieel mediëren tussen structurele achtergrondkenmerken en de taalontwikkeling, ook na controle voor cognitieve achtergrondkenmerken van kinderen. Informele educatie medieert niet tussen de achtergrondkenmerken van ouders en taalontwikkeling. Het belang van opvattingen en verwachtingen als leefstijlkenmerk voor de taalontwikkelingen van jonge kinderen in deze regio wordt besproken.

Leerkrachtcompetenties in de samenwerking met ouders. Een literatuurstudie naar wederzijdse verwachtingen en opvattingen.

dr. Annelies Kassenberg

Hanzehogeschool Groningen

Ouderbetrokkenheid staat hoog op de agenda van basisscholen, omdat het van cruciaal belang is voor het schoolsucces en de persoonlijke ontwikkeling van kinderen. Leerkrachten vinden het samenwerken met ouders vaak niet makkelijk. In deze literatuurstudie wordt gefocust op opvattingen en verwachtingen die zowel leerkrachten en ouders van elkaar hebben ten aanzien van de samenwerking. Deze studie laat zien dat naarmate de sociaal-economische achtergrond van ouders dichter de schoolomgeving nadert, de samenwerking makkelijker verloopt. In dat geval hebben ouders en leerkrachten dezelfde opvattingen over en verwachtingen van elkaars bijdrage aan de ontwikkeling van het kind en het onderlinge contact. Er is nog maar weinig bekend over de leerkrachtcompetenties die nodig zijn om effectief met ouders samen te kunnen werken.

De vertaling en implementatie van een evidence-based interventie Success for All voor de Nederlandse situatie

dr. Mechteld van Kuijk

Rijksuniversiteit Groningen

In de wens verandering in te brengen in de hardnekkige problematiek van onderwijsachterstanden, is gekeken naar internationale effectieve programma's die positieve effecten sorteren bij achterstandsl leerlingen. Success for All (SfA) is een van oorsprong Amerikaans, effectief gebleken schoolbreed programma in de strijd tegen onderwijsachterstanden. Binnen SfA is er veel aandacht voor de interactie tussen ouders, leerkrachten en school. In deze studie zullen de onderdelen en werkwijzen uit het SfA-programma op dit gebied worden besproken. De ervaringen van ouders in een kleinschalige pilot zullen worden gebruikt om de implementatie en bijbehorende knelpunten in de vertaling naar de Nederlandse situatie te illustreren.

Parallel 1 O&S(II): Sociaal-etnisch gesegregeerde basisscholen: excelleren en innoveren

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · Location: 5A41

Session Chair: Evelien Van Laere

Referent: Piet Van Avermaet

Symposium

Sociaal-etnisch gesegregeerde basisscholen: excelleren en innoveren

Chair(s): **Piet Van Avermaet** (Ghent University), **Evelien Van Laere** (Ghent University)

De toenemende sociale en etnische segregatie, waarbij allochtone leerlingen in dezelfde scholen terechtkomen, vertaalt zich in lagere leerprestaties van die leerlingen. Dit symposium wil inzicht bieden in welke factoren samenhangen met de prestaties van leerlingen enerzijds en hoe er naar veranderingen wordt gekeken op deze scholen anderzijds. Het symposium omvat recente onderzoeken die, door te kijken naar verschillende niveaus, bijdragen tot een mogelijke inhaalbeweging van deze scholen. Het vertrouwen van leerkrachten in hun leerlingen en het sociaal kapitaal van de leerlingen wordt gerelateerd aan prestaties. Daarnaast worden de veranderingsstrategieën van directies verkend. De onderzoeken vinden plaats in 26 sociaal-etnische gesegregeerde basisscholen in de stedelijke context in Vlaanderen.

Presentations of the Symposium

Prestaties en leerwinst in sociaal-etnische gesegregeerde basisscholen: de rol van leerkrachten hun vertrouwen in leerlingen

Lisa Dewulf, Johan van Braak, Mieke Van Houtte

Ghent University

Dit onderzoek biedt inzicht in de samenhang tussen het vertrouwen van leerkrachten in hun leerlingen en zowel resultaten als leerwinst voor begrijpend lezen, in het tweede leerjaar van sociaal-etnisch gesegregeerde scholen. De resultaten van een multilevelanalyse voor herhaalde metingen wijzen op verschillen in leerwinst tussen klassen en leerlingen in gesegregeerde scholen. Naast achtergrondkenmerken van de leerling die een impact hebben op de initiële prestaties, blijkt het vertrouwen van de leerkracht in hun leerlingen een sleutelrol te spelen voor de leerwinst voor begrijpend lezen in sociaal-etnische gesegregeerde scholen.

Leerprestaties van het vierde leerjaar in gesegregeerde basisscholen in Vlaanderen: de rol van sociaal kapitaal

Kenneth Hemmerechts¹, Dimokritos Kavadias¹, Orhan Agirdag²

¹Vrije Universiteit Brussel, ²Universiteit van Amsterdam

Onderwijskundig onderzoek in West Europa heeft geprobeerd de gevolgen van segregatie in het basisonderwijs na te gaan. Ondanks dit type van onderzoek worden leerprestaties in het basisonderwijs enkel gedeeltelijk verklaard door de socio-economische en etnische compositie van scholen. Dit is in het bijzonder relevant met betrekking tot gesegregeerde scholen waar de effecten van socio-economische en etnische compositie cruciaal geacht worden om de leerprestaties van leerlingen te verklaren. In deze bijdrage richten we ons specifiek op het testen van sociaal kapitaal als een aanvullende verklaring van de leerprestaties van kinderen in gesegregeerde basisscholen. We vinden dat er een positief significant effect bestaat van beide vormen van sociaal kapitaal op leerprestaties (wiskunde) in het vierde leerjaar, met name op het leerling niveau.

Veranderingsstrategieën bij Vlaamse directies van sociaal-etnisch gesegregeerde scholen in het basisonderwijs

Maarten Goossens, Jan Vanhoof

Universiteit Antwerpen

Het Vlaamse onderwijs is niet aangepast aan de leerlingenpopulatie uit sociaal-etnisch gesegregeerde scholen. Innovaties op schoolniveau zijn daarom onontbeerlijk om deze leerlingen te voorzien van gepast onderwijs. Vaak wordt naar directies verwezen als belangrijke initiators van veranderingen op schoolniveau. De manier waarop zij denken over veranderingen zal een impact hebben op hoe de veranderingen in de scholen worden doorgevoerd. Daarom wil deze studie de veranderingsstrategieën van Vlaamse directies uit gesegregeerde basisscholen in kaart brengen. Aan de hand van semigestructureerde interviews worden veranderingsprofielen van directies opgesteld. Deze kunnen in een later stadium gebruikt worden om een deel in de variantie van het al dan niet slagen van een verandering op schoolniveau te verklaren.

Paralleel 1 O&S(III): Burgerschapsonderwijs en geschiedsonderwijs

Time: Wednesday, 17/Jun/2015: 1:30pm - 3:00pm · *Location:* 5A37

Session Chair: Eddie Denessen

Papersessie

Beelden van de goede burger en de ideale samenleving in basisschoolgidsen

Gertie Blaauwendraad

Hogeschool Utrecht, Netherlands, The; gertie.blaauwendraad@hu.nl

In deze paper is door middel van documentanalyse onderzocht welke beelden in het basisonderwijs leven bij 'de goede burger' en 'de ideale samenleving' en of die beelden overeenstemmen met de identiteit van de school. Hiervoor zijn de formuleringen van visies op burgerschapsonderwijs onderzocht in de basisschoolgidsen. Er zijn 24 schoolgidsen uit één stad geselecteerd die ondergebracht zijn in zeven levensbeschouwelijke visies. De conclusie is dat bij alle onderscheiden zeven levensbeschouwelijke visies een eigen profiel van de goede burger en de ideale samenleving naar voren komt, die in meer of mindere mate samenvalt met de identiteit van de school. Factoren die daarop van invloed zijn: de grootte van het schoolbestuur en mate van geëxpliciteerde levensbeschouwelijke identiteit.

Het meten van relevantie van geschiedenis voor leerlingen

Arie H.J. Wilschut, Dick van Straaten

Hogeschool van Amsterdam, Netherlands, The; a.h.j.wilschut@hva.nl

Leerlingen van het voortgezet onderwijs vinden geschiedenis vaak wel een leuk vak, maar niet zo nuttig. Ze hebben geen idee hoe ze geschiedenis kunnen gebruiken als burger van een democratische samenleving. Het verleden kan naar hun gevoel niet relevant zijn voor heden en toekomst. Toch oriënteren leerlingen zich – net als iedereen – op het verleden en baseren hun meningen erop. Deze 'onbewuste relevantie' is moeilijk zichtbaar te maken. In het kader van een groter onderzoeksproject rond didactiek voor 'relevant' geschiedenisonderwijs is voor het meten van het effect van interventies een betrouwbaar instrument nodig om te kunnen vaststellen hoe leerlingen relevantie van geschiedenis beleven. Deze presentatie richt zich op de ontwikkeling van zo'n instrument.

Uitkomsten van burgerschapsonderwijs voorbij de middelbare school. Een meting van maatschappelijke en politieke participatie van jongvolwassenen.

Edwin Slijkhuis

Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; E.G.J.Slijkhuis@rug.nl

In een studie naar de uitkomsten van burgerschapsonderwijs is een nieuw meetinstrument voor maatschappelijke en politieke participatie van jonge volwassenen ontwikkeld. Dit meetinstrument heeft als doel oude en nieuwe vormen van participatie in kaart te brengen. Mede door technologische ontwikkelingen breiden de mogelijkheden tot participatie de laatste jaren sterk uit. De bestaande meetinstrumenten geven een te beperkt beeld als het gaat om participatie van jongvolwassenen. Naast traditionele vormen als stemmen, openbaar demonstreren en campagne voeren, komen nieuwe vormen van participatie via sociale media en politieke consumptie aan bod. In het paper staat de validering van het meetinstrument en de resultaten van een pilot onder 270 jongvolwassenen centraal.

Parallel 2 B&O(l): Schoolleiderschap en schoolcultuur

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A37

Session Chair: Marieke van Geel

Papersessie

Impulsen voor vernieuw(en)d onderwijs: kwalitatieve opbrengsten van InnovatieImpuls Onderwijs

Marco Snoek¹, **Henk Sligte**², **Edith van Eck**², **Margreet Schriemer**¹, **Yolande Emmelot**²

¹Hogeschool van Amsterdam, Netherlands, The; ²Kohnstamm Instituut; M.Snoek@hva.nl

In de slotfase van het landelijke innovatieprogramma InnovatieImpuls Onderwijs (IIO) zijn door het Kenniscentrum van de Hogeschool van Amsterdam en het Kohnstamm Instituut de kwalitatieve opbrengsten van het IIO programma in kaart gebracht. Op basis van een verklarende evaluatie, gebaseerd op interviews met circa 150 betrokkenen uit 90 scholen, wordt zichtbaar dat het anders organiseren van onderwijs tijdwinst voor leraren kan opleveren. Die tijd kan besteed worden aan begeleiding van kleine groepen leerlingen, het ontwikkelen van onderwijs of collegiaal overleg tussen leraren. Daarnaast levert het onderzoek handvatten voor het innoveren van onderwijs en inzicht in condities die daarbij een rol spelen.

Schoolleiderschap en schoolcultuur: ontwikkeling en onderlinge relatie gedurende een OGW-interventie

Marieke van Geel, **Trynke Keuning**, **Adrie Visscher**, **Jean-Paul Fox**

Universiteit Twente, Netherlands, The; marieke.vangeel@utwente.nl

Onderwijskundig leiderschap en een opbrengstgerichte schoolcultuur worden beschouwd als schooleffectiviteitsbevorderende factoren, ook wordt verondersteld dat zowel leiderschap als een opbrengstgerichte cultuur van belang zijn voor opbrengstgericht werken. Algemeen wordt aangenomen dat deze factoren aan elkaar gerelateerd zijn, maar hier is weinig onderzoek naar gedaan.

In deze studie worden door middel van multivariate, multilevel latente klassenanalyse typologieën van schoolleiderschap en schoolcultuur geïdentificeerd. Daarnaast wordt de relatie tussen deze concepten geanalyseerd, en wordt in kaart gebracht hoe schoolleiderschap, schoolcultuur, en hun onderlinge relatie, zich ontwikkelen gedurende een interventie gericht op opbrengstgericht werken.

Alle benodigde data zijn verzameld en gestructureerd voor de analyses. Deze zullen in het voorjaar van 2015 worden uitgevoerd, waarna de resultaten op de ORD2015 in juni zullen worden gepresenteerd.

Parallel 2 B&O(II): Vernieuwend Onderwijs: de kwaliteit voorbij?

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A22

Session Chair: Jan van Driel

Papersessie

Ontwikkeling van een onderzoekscultuur in academische basisscholen

Anje Ros, Linda Van den Bergh

Fontys Hogescholen, Netherlands, The; a.ros@fontys.nl

In deze bijdrage staat de ontwikkeling en validering van een instrument centraal, waarin de ontwikkeling van een onderzoekscultuur in (academische) basisscholen in kaart wordt gebracht. Onder een onderzoekscultuur verstaan we een cultuur, beleid en praktijk, waarin onderzoek wordt gebruikt als middel voor schoolontwikkeling. Dit instrument is gebaseerd op een vooronderzoek bij zes scholen en op een literatuurstudie. Uit de resultaten blijkt dat met het instrument een goed beeld kan worden verkregen met de ontwikkeling van de onderzoekscultuur en dat de rol die de schoolleider daarbij verkiest te spelen, cruciaal is.

Praktijkgericht onderzoek en de bijdrage aan schoolontwikkeling: R&D projecten in het voortgezet onderwijs

Wouter Schenke¹, Jan van Driel², Femke Geijsel^{3,4,5}, Monique Volman³

¹Kohnstamm Instituut UvA; ²ICLON, Universiteit Leiden; ³Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam; ⁴Nederlandse School voor Onderwijsmanagement; ⁵Hogeschool Windesheim; wschenke@kohnstamm.uva.nl

Een belangrijk streven van praktijkgericht onderzoek is bij te dragen aan veranderingen in de schoolpraktijk, terwijl in veel gevallen er geen rechtstreekse verbinding is tussen onderwijsonderzoek en schoolontwikkeling. Oplossingen worden de laatste jaren gezocht in cross-professionele samenwerking tussen schoolleiders, docenten en externe onderzoekers, adviseurs en begeleiders in R&D projecten. Het doel van onze studie naar negentien R&D projecten in het voortgezet onderwijs is inzichten te krijgen in welke voorwaarden van belang zijn voor praktijkgericht onderzoek dat een bijdrage levert aan schoolontwikkeling. Uit interviews en projectrapportages is gebleken dat in twaalf van de negentien R&D projecten onderzoek een grote bijdrage heeft gehad in veranderingen die optraden in de scholen. Belangrijke voorwaarden bleken afstemming en communicatie in de cross-professionele samenwerking tussen projectbetrokkenen.

Voorspellende waarde van LOVS-toetsen voor schoolsucces

Eelco van Aarsen, Ditte Lockhorst

Oberon, Netherlands, The; dlockhorst@oberon.eu

Door verplaatsing van de centrale eindtoets in het basisonderwijs naar een later tijdstip in het schooljaar zullen de toetsen uit het leerlingvolgsysteem aan belang inwinnen bij het opstellen van het schooladvies vo.

Oberon heeft onderzocht in hoeverre toetsprestaties een goede onderbouwing bieden voor het schooladvies en een goede voorspelling zijn voor later schoolsucces. Het onderzoek is uitgevoerd met de toetsscores en schooladviezen van 6.351 leerlingen uit groep 6 t/m 8 en gegevens over schoolsucces van 2.541 leerlingen. Het onderzoek toont dat toetsscores goed bruikbaar zijn als onderbouwing voor het schooladvies. De LOVS-toetsscores verklaren een groter deel van het schooladvies en de positie na vier jaar dan de Cito-eindtoets. Uiteindelijk biedt het schooladvies de beste voorspelling voor later schoolsucces.

Paralleel 2 BBV(I): Onderzoekende docenten in het mbo

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A27

Session Chair: Niek van den Berg

Referent: Peter den Boer

Symposium

Onderzoekende docenten in het mbo

Chair(s): **Niek van den Berg** (Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool), **Peter den Boer** (ROC West-Brabant)

Docenten in het mbo dienen als hbo-opgeleide professionals te beschikken over een zeker onderzoekend vermogen: ze moeten beschikken over een onderzoekende houding, weten onderzoek van anderen toe te passen, en zelf praktijkgericht onderzoek kunnen doen (Andriessen, 2014; Onderwijsraad, 2014). In dit symposium staan de volgende vragen centraal: Wat houdt onderzoekend vermogen voor mbo-docenten concreet in? Hoe kunnen zij dit vermogen verwerven en inzetten? Wat zouden lerarenopleiders (bachelor en master) moeten doen en wat kunnen onderzoekers en anderen bijdragen? Wat levert onderzoekend vermogen op voor de professionele kwaliteit van docenten en voor hun team, school en onderwijs?

Presentations of the Symposium

Onderzoekend vermogen in (de lerarenopleiding) voor het mbo

Niek van den Berg, Toon van der Ven

Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool

Stoas Vilentum zet in op het meer zichtbaar maken en versterken van de rol van onderzoek in de tweedegraads lerarenopleiding voor docenten vmbo en mbo. Hiervoor doet de Onderzoeksgroep Onderzoek Bachelor (OOB) onder begeleiding van lector 'boundary crossing praktijken van opleiders en onderzoekers' actieonderzoek. De paperpresentatie gaat in op uitkomsten van literatuuronderzoek, inhoudsanalyses van projectdocumentatie en interviews met docenten en studenten, gericht op concretisering van

- het begrip onderzoekend vermogen van docenten in het mbo
- het belang van onderzoekend vermogen van docenten in het mbo
- de bijdrage van de lerarenopleiding aan dat vermogen

Professionele ontwikkeling van MBO-docenten bij het toepassen van een onderzoeksmatige aanpak om zicht te krijgen op multiculturele vraagstukken in hun onderwijspraktijk

Kennedy Tielman¹, Quinta Kools¹, Perry den Brok²

¹Fontys Tilburg, ²TU Eindhoven

De auteurs presenteren onderzoek naar de leeropbrengst van een groep mbo-docenten die een onderzoekende aanpak toepassen om te kijken naar hun multiculturele onderwijspraktijk. De opbrengst is geanalyseerd met het model voor professional growth van Clarke & Hollingsworth (2002). Docenten die meer onderzoeksactiviteiten hadden ondernomen (interviews met leerlingen/collega's, literatuur lezen, presentatie houden over hun onderzoek) hebben meer leeropbrengsten dan de docenten die minder activiteiten hebben ondernomen.

Tools voor individuele leerlijnen

Marco Verschure, Peter den Boer

ROC West-Brabant

Deze bijdrage betreft het onderzoek en de bespreking daarvan onder docenten die een training hebben gevolgd. Het onderzoek maakt deel uit van een Europees project over de inrichting van individuele leerlijnen. In dit kader worden trainingen aangeboden aan docenten, gericht op noodzakelijk docentengedrag voor de realisatie van individuele leerlijnen. Het onderzoek is erop gericht de noodzakelijke randvoorwaarden en de effecten van deze training in beeld te brengen. Onderzoekresultaten worden besproken met de docenten die hebben deelgenomen met het doel lerend werken te stimuleren.

Parallel 2 BBV(II): Aansluiting op arbeidsmarkt

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A33

Session Chair: Loek Nieuwenhuis

Papersessie

De ontwikkeling van groen mbo in relatie tot de aansluiting met de arbeidsmarkt, in het bijzonder met betrekking tot mbo-1 (onderkant van de arbeidsmarkt)

Erik Keppels

KBA Nijmegen, Netherlands, The; e.keppels@kbanijmegen.nl

Het paper gaat in op de relatie tussen de kenmerken van het groene mbo en de aansluiting van het groene mbo op de arbeidsmarkt. Het doel is om - door relevante omgevingsfactoren te betrekken - meer duiding te geven aan cijfers omtrent macrodoelmatigheid van het (groene) mbo.

Bij de kenmerken van het groene mbo gaat het om de ontwikkeling van de populatie deelnemers (focus op mbo-1) en de ontwikkeling van het opleidingsaanbod (verbreding/vergroening).

Bij de aansluiting tussen groen mbo en de arbeidsmarkt gaat het primair om werkloosheid en de verticale match (percentage van de gediplomeerden met een intrede functie op minimaal het gelijke niveau als de gevolgde mbo-opleiding).

De toerustingagenda van het (beroeps)onderwijs: institutionele onderwijsaanpassingen en de verleidingen van de levensloop

Marc Van der Meer¹, Anton Hemerijck², Judith van der Veer²

¹Tilburg University, Netherlands, The; ²VU Amsterdam; marc.vandermeer@uvt.nl

In westerse landen is de stereotype levensloop van elkaar opvolgende fasen van onderwijs, arbeidsparticipatie en inactiviteit aan erosie onderhevig. Er is behoefte aan levensloopbestendig beleid waarbij de bredere context van gezin, werk, onderwijs en zorgtaken over de gehele levensloopcyclus worden meegewogen. In dit paper werken we de gedachte van een levensloopbestendig beroepsonderwijs uit aan de hand van 'stocks', 'flows' en 'buffers' als complementaire beleidsfuncties. Hierbij passen nieuwe institutionele aanpassingsmechanismen met – meer dan voorheen – gerichte herijking en wederzijdse aanpassing tussen opleidingsinstellingen, het bedrijfsleven, expertisecentra en overheden. Dan kan het beroepsonderwijs als lerend systeem, in afstemming met andere maatschappelijke domeinen, zichzelf toerusten voor de veranderende arbeidsmarkt van de eenentwintigste eeuw en de nieuwe eisen die dat aan jongeren stelt.

Innovatie in het MBO: twee sectoren en twee regio's

Jan Peter Van den Toren², Marc Van der Meer¹, Tammy Lie²

¹Tilburg University, Netherlands, The; ²Birch consultants; marc.vandermeer@uvt.nl

De samenwerking tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven verandert door de introductie van nieuwe beleidsinstrumenten rond publiek-private samenwerking. Op basis van de institutionele theorie analyseren we de verschillen tussen (twee) regio's (Noord-Holland en Twente) en (twee) sectoren (creatieve sector en agrifood). De fysieke clustering van bedrijven in een bepaalde regio blijkt een aandachtspunt te zijn. Daarnaast loopt de organisatiegraad van het bedrijfsleven uiteen. Het impliciete beleidsmodel van de overheid veronderstelt dat deze voorwaarden beide aanwezig zijn. In de praktijk is dat echter meestal niet het geval. Dit levert relevante inzichten op voor de komende fase van investeringen (uit het mbo-investeringsfonds), prestatieafspraken en macrodoelmatigheid.

Paralleel 2 Cur: Docentontwerpteams: Hoe werken ze (niet) en waarom?

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A21

Session Chair: Susan McKenney

Referent: Joke Voogt

Symposium

Docentontwerpteams: Hoe werken ze (niet) en waarom?

Chair(s): **Susan McKenney** (Universiteit Twente/OUNL), **Joke Voogt** (Universiteit van Amsterdam/Hogeschool Windesheim)

Docentontwerpteams (DOTs) werken samen om nieuwe leerlijnen, leerplannen, en/of leermiddelen creëren. Hierdoor dragen ze bij aan de vormgeving en inrichting van onderwijs en opleidingen. Voordelen van DOTs zijn beschreven in de literatuur. Er is echter veel minder bekend over hoe deze teams concreet vorm moeten krijgen en ondersteund worden om de beschreven voordelen daadwerkelijk te kunnen oogsten. Onderzoek is nodig om inzicht te krijgen in hoe teams functioneren, zowel procesmatig als inhoudelijk; wat de condities voor succesvolle implementatie zijn; en hoe DOTs een toegevoegde waarde kunnen bieden bij curriculuminnovatie. Dit symposium reflecteert over vier studies die het (niet) goed functioneren van DOTs onderzocht hebben. Op die manier wensen we de werking van DOTs bij curriculuminnovatie verder te optimaliseren.

Presentations of the Symposium

Hoe werken Docentontwerpteams? De ontwikkeling van een beschrijvend raamwerk

Floor Binkhorst¹, Adam Handelzalts², Cindy Poortman¹, Wouter van Joolingen³

¹Universiteit Twente, ²Vrije Universiteit Amsterdam, ³Universiteit Utrecht

In de literatuur worden veel verschillende factoren genoemd die bijdragen aan de effectiviteit van Docentontwerpteams (DOTs). In deze studie ontwikkelen we een raamwerk voor (bovenschoolse) DOTs dat deze verschillende factoren integreert. Eerst is een conceptraamwerk ontwikkeld, waarin reeds bekende factoren gecategoriseerd zijn in drie stadia: input, proces en uitkomsten. Dit conceptraamwerk is getoetst aan de praktijk met een mixed methods studie, bestaande uit een vragenlijst en interviews onder DOT deelnemers. Verschillende relaties tussen de factoren in de drie stadia kwamen naar voren. De rol van de teamcoach blijkt bijvoorbeeld essentieel te zijn in het proces, omdat hij invloed kan uitoefenen op andere procesfactoren. Deze inzichten zijn gebruikt om een geïntegreerd beschrijvend raamwerk te ontwikkelen.

Conditie voor de succesvolle implementatie van Teacher Educator Design Teams voor ICT-integratie

Heleen Becuwe¹, Natalie Pareja Roblin¹, Jo Tondeur¹, Els Castelein², Jeroen Thys²

¹Universiteit Gent, ²UC Leuven

In het kader van een innovatie- en professionaliseringstraject werden vier Docentontwerpteams (DOTs) voor ICT-integratie geïmplementeerd in verschillende Vlaamse lerarenopleidingen. Het doel was tweeledig: (a) gezamenlijk digitale curriculummaterialen ontwikkelen en (b) lerarenopleiders professionaliseren op het vlak van ICT-integratie. De vraag naar de condities om dergelijke leergemeenschappen succesvol te laten zijn, werd beantwoord aan de hand van een Delphistudie. De eerste resultaten tonen aan dat er veel consensus bestaat over de noodzaak van een "atmosphere of trust" in een team. Ook het beleid heeft een belangrijke ondersteunde rol te spelen. De resultaten van deze studie werden samengebracht in een beleidsaanbevelend kader voor de implementatie van DOTs.

Het sociale netwerk van een DocentOntwerpTeam van de Lerarenopleiding Technisch Beroepsonderwijs

Herma Jonker¹, Joke Voogt²

¹Hogeschool Windesheim/UvA, ²Hoogeschool Windesheim/UvA

Binnen de Lerarenopleiding Technisch Beroepsonderwijs (LTB) wordt het curriculum herontworpen door een DocentOntwerpteam (DOT). De materialen die door het LTB-DOT worden ontwikkeld moeten door het hele LTB-docententeam worden geïmplementeerd. De sociale netwerktheorie postuleert dat hechte relaties in een DOT bevorderlijk zijn voor de innovatiebereidheid in het DOT, maar uit onderzoek blijkt dat als het DOT geen contact onderhoudt met zijn omgeving de innovatiebereidheid in de omgeving afneemt. In deze studie is onderzocht hoe het sociale netwerk van het LTB-DOT eruit ziet en welke invloed dat netwerk heeft op de innovatiebereidheid van het LTB-docententeam.

Docenten ontwerpen om risicoleerlingen te motiveren in het mbo: Curriculumkenmerken die ertoe doen

Marieke Fix¹, Henk Ritzen², Jules Pieters³, Wilmad Kuiper⁴, Jolien van Uden⁵

¹Landstede, ²Saxion Hogeschool, ³Universiteit Twente, ⁴Universiteit Utrecht/SLO, ⁵ROC van Twente

In deze studie zijn vier docent ontwerpteams 18 maanden gevolgd bij het ontwerpen, uitproberen en aanpassen van een curriculum voor risicojongeren in het MBO. Doel van het ontworpen curriculum is leerlingen te motiveren hun opleiding af te maken. Kwalitatieve data over de vier geïmplementeerde curriculum ontwerpen zijn verzameld vanuit het perspectief van docenten (n=16), leerlingen (n=15) en het management (n=8). Daarnaast zijn documenten verzameld over het curriculum zoals dit beoogd (beschreven) is. Kwantitatieve data zijn verzameld over de achtergrond van deelnemers. Doel van de studie is de vier curriculumontwerpen te vergelijken, overeenkomsten en verschillen te duiden en op die manier bij te dragen aan een duurzaam curriculumontwerp dat MBO-scholen kunnen inzetten om risicojongeren te ondersteunen.

Paralleel 2 HO: Vaardigheden van studenten in het hoger onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A37

Session Chair: Daan Romein

Papersessie

Mindsets, leerdoeloriëntaties en het zelfstandig studeren op het muziekinstrument binnen de context van een Nederlands conservatorium.

Liza Hendriks

Universiteit Utrecht, Netherlands, The; l.w.j.hendriks@students.uu.nl

In dit onderzoek zijn de relaties tussen twee sociaal-cognitieve motivatievariabelen en het zelfstandig studeren op het muziekinstrument onderzocht binnen een omgeving die als competitief beschouwd kan worden, namelijk een conservatorium. Om deze relaties te onderzoeken zijn vragenlijst verzameld onder 323 studenten aan vier Nederlandse conservatoria en is Structural Equation Modeling (SEM) toegepast. Resultaten laten zien dat hoe meer studenten ervan overtuigd zijn dat muzikaliteit te ontwikkelen is (incrementele mindset), hoe meer ze gefocust zijn op het beheersen van de taak (taakdoeloriëntatie) en hoe meer er gevarieerd gebruik gemaakt wordt van leerstrategieën tijdens het zelfstandig studeren. De overtuiging dat muzikaliteit is aangeboren (entiteit mindset) en een focus op sociale vergelijking (prestatiedoeloriëntatie) heeft een relatie met een minder gevarieerd gebruik van leerstrategieën.

Ontwikkeling van een vragenlijst gericht op leesvaardigheid van wetenschappelijke literatuur

Miriam Ossevoort, Ellen Jansen

University of Groningen, Netherlands, The; m.a.ossevoort@rug.nl

Naast het overdragen van kennis is het onderwijzen van vaardigheden, zoals het informatie verzamelen en kritisch lezen van groot belang. Het lezen van wetenschappelijke artikelen (WA) is bij uitstek geschikt voor het onderwijzen van deze vaardigheid. In deze studie is een vragenlijst gericht op de leesvaardigheid van WA ontwikkeld. Factor analyse resulteert in drie schalen met een goede betrouwbaarheid: kritisch lezen, herkennen van het argument en houding t.o.v. lezen. Het volgen van instructie in het lezen van WA resulteert in een significante verhoging van scores op deze drie schalen. De verkregen informatie maakt studenten bewust van zijn/haar vaardigheid in het lezen van WA en geeft docenten informatie voor aanpassen van hun instructie, wat beide kan bijdragen aan studiesucces.

Wanneer de instructietaal niet de moedertaal is in hoger onderwijs: is leesstrategie-instructie doeltreffend om leerprestaties te verbeteren?

Ellen De Bruyne, Martin Valcke

Ghent University, Belgium; eidbruyne.debruyne@ugent.be

Wereldwijd staat het hoger onderwijs onder druk om Engels te implementeren als onderwijstaal. Studenten leren in een andere taal (L2) dan hun moedertaal (L1). Deze studie onderzoekt de invloed van taal en gebruik van leesstrategieën (activeren van voorkennis, parafraseren van nieuwe concepten, schematiseren) bij het studeren van een wetenschappelijke tekst op leerprestaties. Aan de studie namen 182 eerstejaars universiteitsstudenten deel in een quasi-experimenteel pretest-posttest design. Hypothesen zijn gebaseerd op cognitive load theory, theorieën over werkgeheugen in T1 en T2 en begrijpend lezen. ANCOVA wordt toegepast om de verschillen in leerprestaties te onderzoeken. Theoretische en praktische implicaties voor verder onderzoek, theorievorming en praktijk komen aan bod.

Parallel 2 ICT(I): Learning analytics: toepassing als formatieve feedback

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 0A33

Session Chair: Hannie Gijlers

Referent: Hannie Gijlers

Symposium

Learning analytics: toepassing als formatieve feedback

Chair(s): **Hannie Gijlers** (Universiteit Twente)

Learning analytics (LA) is de verzamelterm voor het meten, analyseren en rapporteren van gegevens over leerlingen en hun context, met het oog op het optimaliseren van leren. In dit symposium worden drie bijdragen gepresenteerd waarin LA worden ingezet als formatieve feedback. In de eerste bijdrage (Slof et al.) gaat het om de toevoeging van LA aan docentportfolio's om docenten in opleiding just-in-time feedback te geven. In de tweede bijdrage (Van Leeuwen et al.) worden LA toegevoegd aan een digitale leeromgeving om docentbegeleiding van samenwerkend leren te ondersteunen. De laatste bijdrage (Buis et al.) vergelijkt het inzetten van peer feedback en learning analytics als vormen van formatieve feedback. Het symposium wordt afgesloten met een discussie onder leiding van Hannie Gijlers.

Presentations of the Symposium

Werkplekieren optimaliseren: Leraar Portfolio's met Learning Analytics

Bert Slof¹, Äli Leijen², Marieke van der Schaaf¹, Jan van Tartwijk¹

¹Universiteit Utrecht, ²University of Tartu

Tegenwoordig worden digitale portfolio's steeds meer ingezet als middel ter bevordering van werkplekieren. Het samenstellen en beoordelen van digitale portfolio's is complex. Verondersteld wordt dat wanneer digitale portfolio's verrijkt worden met Learning Analytics (LA) - verzamelen, analyseren en rapporteren van data van de lerende en de omgeving - de effectiviteit (bv. just-in-time feedback) geoptimaliseerd kan worden. Dit paper beschrijft hoe in Europese WatchMe project het digitale portfolio met LA ontwikkeld wordt voor de lerarenopleiding in Utrecht en Tartu (Estland). Bevindingen van een Delphi studie worden beschreven en tonen aan dat er in beide lerarenopleidingen overeenstemming bereikt is over inhoud (vaardigheden, vaardigheidsniveaus en meetinstrumenten) van het digitale portfolio. Tijdens de ORD zullen het prototype en de eerste gebruikerservaringen gepresenteerd worden.

Effecten van learning analytics die cognitieve activiteiten visualiseren op docentbegeleiding van samenwerkend leren

Anouschka van Leeuwen, Jeroen Janssen, Gijsbert Erkens, Mieke Brekelmans

Universiteit Utrecht

Docenten gebruiken steeds vaker computer-ondersteunde vormen van samenwerkend leren in hun onderwijspraktijk. Om passende hulp te bieden, moet de docent continue de voortgang van de groepen diagnosticeren. Het in de gaten houden van meerdere groepen tegelijk kan echter een hoge cognitieve belasting opleveren voor de docent. Learning analytics (LA) kunnen de docent ondersteunen omdat LA informatie over leerlingen kunnen samenvatten en visualiseren. In de huidige studie werd onderzocht wat het effect van LA is die cognitieve leeractiviteiten van leerlingen visualiseren. De resultaten laten zien dat wanneer docenten beschikking hadden over LA, zij problemen bij de groepen niet beter konden opsporen, maar dat zij wel significant meer hulp boden en meer gericht aan groepen die problemen hadden.

Learning analytics als formatieve feedback: een vergelijking met peer feedback

Stan Buis, Judith Schoonenboom, Jos Beishuizen

Vrije Universiteit Amsterdam

Tijdens computer-ondersteund samenwerkend leren kunnen verschillende problemen optreden, waaronder scheve verhoudingen in de participatie van individuele groepsleden. Een mogelijke oplossing is formatieve feedback, waarbij tijdens het uitvoeren van een taak aan studenten duidelijk wordt gemaakt welke voortgang zij maken. Het doel van deze studie is om formatieve feedback in de vorm van peer feedback en learning analytics (LA) met elkaar te vergelijken. Vijfenzestig bachelorstudenten, verdeeld in 16 samenwerkende groepen, kregen inhoudelijke formatieve feedback tijdens het schrijven van een gezamenlijk betoog, aangevuld met ofwel peer feedback ofwel LA over hun prestaties. De resultaten laten zien dat de kwaliteit van de betogen niet significant verschilde tussen de twee condities. In de discussie wordt ingegaan op de waarde van LA als formatieve feedback.

Parallel 2 ICT(II): Factoren die de invoering van innovatieve ICT-toepassingen bevorderen: Van lerarenopleiding tot lespraktijk

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A01

Session Chair: Noortje Janssen

Referent: Wilfried Admiraal

Symposium

Factoren die de invoering van innovatieve ICT-toepassingen bevorderen: Van lerarenopleiding tot lespraktijk

Chair(s): **Noortje Janssen** (University of Twente)

Innovatieve ICT toepassingen worden relatief weinig in het onderwijs toegepast. Een mogelijke belemmering is dat docenten onvoldoende voorbereid zijn op het gebruik van ICT, maar ook ervaringen van leerlingen kunnen hierbij een rol spelen. In dit symposium wordt in vier presentaties een overzicht gegeven van ICT-gebruik van docenten (in-opleiding) en leerlingen. Specifiek wordt ingegaan op (1) ondersteuning van docenten-in-opleiding bij het gebruik van modellersoftware tijdens lesplanning, (2) ondersteuning van ervaren docenten bij tabletonderwijs en het effect hiervan op de leerresultaten van leerlingen, (3) de attitude van docenten en leerlingen over het leren met tablets, en (4) het gebruik van Mobile Response Technology voor peer feedback. De onderzoeken hebben hiermee elk als doel de ICT implementatie binnen het onderwijs te bevorderen.

Presentations of the Symposium

Vakinhoudelijke en didactische ondersteuning voor docenten in opleiding: Ervaringen in de context van het Open Discovery Space project

Noortje Janssen, Ard Lazonder

Universiteit Twente

Om ICT op een succesvolle manier in de les te gebruiken hebben docenten-in-opleiding behalve technologische ondersteuning ook vakinhoudelijke en didactische ondersteuning nodig. Docenten-in-opleiding ontvingen vakinhoudelijke en didactische informatie die geïntegreerd ($n = 26$) of apart ($n = 27$) werd aangeboden en maakten een lesplan over een biologiepracticum met modellersoftware. Zoals verwacht resulteerde de geïntegreerde ondersteuning in betere lesplannen en meer verantwoordingen waarin vakinhoud en didactiek werden gekoppeld. Technologie integratie was van lage kwaliteit en was minimaal aanwezig in de verantwoordingen. Deze resultaten onderschrijven het belang van geïntegreerde ondersteuning voor de integratie van vakinhoud en didactiek en laten zien dat extra ondersteuning nodig is voor de integratie van ICT.

De rol van de docent bij het gebruik van tablet computers in het wetenschapsonderwijs

Hannelore Montrieux, Annelies Raes, Tammy Schellens

Universiteit Gent

In deze digitale kennissamenleving dringt de toepassing van mobiele technologie voor educatieve doeleinden zich op. Dit onderzoek spitst zich toe op de rol van de docent tijdens de implementatie van tablet computers in het wetenschapsonderwijs. Een quasi-experimentele studie werd opgezet met drie condities. In de eerste conditie werkten leerlingen afwisselend op groeps- en klasniveau, de tweede conditie was op groepsniveau en de derde conditie op klasniveau. De resultaten lieten zien dat leerlingen significant lager op de posttest scores wanneer ze enkel op groepsniveau leren en dus geen structuur van de docent ervaren. Dit bevestigt het belang van de docent tijdens technologie-ondersteunend leren.

Percepties van leerlingen en docenten omtrent tabletgebruik in het onderwijs

Ellen Vanderhoven, Stephanie Van Hove, Lieven De Marez

Universiteit Gent

Ondanks de gestage adoptie van tablets door het onderwijs, hebben leerlingen diezelfde tablet al gedomesticeerd in een huiselijke context. Dit onderzoek tracht een brug te slaan tussen de percepties van zowel docenten als leerlingen om zo een meer effectieve en efficiënte implementatie van tablets in het onderwijs na te kunnen streven. Binnen het EduTablet-project werden deze percepties op basis van schalen uit het Technology Acceptance Model (Davis, 1989) bevestigd d.m.v een online vragenlijst. Op basis van structural equation modeling tonen de resultaten aan dat zowel voor leerlingen als docenten het nut en plezier belangrijke predictoren zijn voor een positieve attitude, maar daarnaast wordt de attitude van docenten ook bepaald door het gebruiksgemak.

Anonieme face-to-face peer assessment en feedback via Mobile Response Technology: Een verkenning van interpersoonlijke variabelen en twee types docentbegeleiding

Tijs Rotsaert, Tammy Schellens

Universiteit Gent

Er is groeiend bewijs dat de sociale context (bijvoorbeeld vriendjespolitiek) de resultaten van peer feedback negatief kunnen beïnvloeden. Om hieraan tegemoet te komen wordt vaak voorgesteld om beoordelaars anoniem te laten beoordelen. Deze studie focust op de percepties van studenten ten opzichte van anonimiteit in een face-to-face-omgeving. Hierbij wordt gebruik gemaakt van Mobile Response Technology, waarbij de feedback in real time anoniem geprojecteerd worden. Om de rol van de docent in een dergelijke setting te verkennen werden twee condities gecreëerd (expliciete feedback of modererende rol van de docent). De resultaten geven aan dat studenten de anonieme setting positief ervaren, maar de beoordeling en expliciete feedback van de docent als een noodzakelijke aanvulling zien op die van klasgenoten.

Paralleel 2 L&I(I): Motivatie en tevredenheid van leerlingen: theorie en praktijk

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A42

Session Chair: Sander Bot

Session Chair: Margriet van der Sluis

Referent: Anneke Timmermans

Symposium

Motivatie en tevredenheid van leerlingen: theorie en praktijk

Chair(s): **Inge De Wolf** (Inspectie van het Onderwijs), **Margriet Van der Sluis** (Inspectie van het Onderwijs), **Sander Bot** (Inspectie van het Onderwijs)

Als leerlingen weinig gemotiveerd zijn om op school hun best te doen, kan dat grote gevolgen hebben voor hun schoolloopbaan, en hun verdere leven. In dit symposium belichten we verschillende kanten van motivatie van leerlingen. Aan de hand van ervaringen van inspecteurs verkennen we waar en waarom het Nederlandse onderwijs er minder in slaagt haar leerlingen te motiveren. In een reviewstudie laten we zien hoe docenten de motivatie van leerlingen kunnen bevorderen. Ten slotte kijken we naar de ervaringen van leerlingen zelf door analyse van monitorgegevens. Welke aspecten zijn bepalend voor hun tevredenheid over het onderwijs? Het doel van het symposium is het verzamelen en delen van kennis over de motivatie van leerlingen en te komen tot aanknopingspunten voor beleid.

Presentations of the Symposium

Betrokkenheid bij de les: ervaringen van inspecteurs.

Margriet Van der Sluis, Sander Bot

Inspectie van het Onderwijs

In dit onderzoek zijn inspecteurs van het po, vo en mbo bevraagd over hun ervaringen in de lessen betreffende motivatie van leerlingen; bovendien zijn lesobservaties geanalyseerd. In het primair onderwijs zien inspecteurs weinig problemen rondom motivatie, leerlingen zitten over het algemeen gemotiveerd in de klas. In het vo lijkt daarentegen sprake van een motivatieprobleem, hier zijn de meeste lessen als onvoldoende beoordeeld op de actieve betrokkenheid. In het mbo hangt motivatie samen met de lesvorm en vak; lessen waar leerlingen zelfstandig werken zijn het minst vaak als voldoende beoordeeld. Inspecteurs zien ook scholen waar leerlingen erg gemotiveerd zijn. Een goed pedagogisch didactisch concept, een sterke onderwijskundige leider en een sterk teamverband van leraren draagt volgens inspecteurs bij aan gemotiveerde leerlingen.

Een praktijkgerichte reviewstudie naar het motiveren van leerlingen met verschillende prestatieniveaus en sociale en etnische achtergronden

Lisette Hornstra¹, Ineke Van der Veen², Thea Peetsma¹, Desirée Weijers¹, Liselotte Dikkers²

¹Universiteit van Amsterdam, ²Kohnstamm Instituut

Voor docenten kan het lastig zijn om in de uiteenlopende behoeften van al hun leerlingen te voorzien en elke leerling goed te motiveren. In deze reviewstudie is internationale en nationale literatuur naar verschillen in motivatie (k=86 studies) en verschillen in aanpakken die leerlingen motiveren (k=15 studies) op basis van prestatieniveau en sociaaleconomische of etnische herkomst van leerlingen samengebracht. De motivatie van leerlingen voor school bleek nauwelijks bepaald door de sociaaleconomische achtergrond van leerlingen. Leerlingen uit etnische minderheidsgroepen blijken over het algemeen even gemotiveerd te zijn als, of gemotiveerder dan, leerlingen uit etnische meerderheidsgroepen. Verder bleken autonomie-ondersteunende en leergerichte aanpakken voor alle leerlingen – ongeacht hun achtergrond of prestatieniveau – bij te dragen aan motivatie of prestaties.

Wat bepaalt tevredenheid van mbo-studenten en leerlingen?

Froukje Wartenbergh-Cras

ResearchNed

Dit onderzoek kijkt op basis van de data van twee grote tevredenheidsonderzoeken in vo en mbo naar tevredenheid van leerlingen en mbo-studenten: wie bepaalt die tevredenheid? Is die tevredenheid een gevolg van de samenstelling van de populatie of zitten er elementen in die meer onderling samenhangen op schoolniveau dan op leerlingniveau en dus ook op schoolniveau wel degelijk te beïnvloeden zijn? Ook laat dit onderzoek zien hoe met bepaalde databewerkingen sturingsinformatie kan worden gegeven: in dit geval wordt daarvoor een zogenaamde prioriteitenmatrix getoond: waarin in een oogopslag duidelijk wordt welke focus er in het schoolbeleid gelegd moet worden om tevredenheid het meest efficiënt te verhogen.

Parallel 2 L&I(II): Opbrengstgericht werken

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A15

Session Chair: Emmelien van der Scheer

Session Chair: Brenda Lelie

Papersessie

Het Effect van een Intensieve Training Opbrengstgericht Werken voor Leerkrachten van Groep 6 op de Rekenprestaties van Leerlingen

Emmelien Van Der Scheer, Adrie Visscher

University of Twente, Netherlands, The; e.a.vanderscheer@utwente.nl

Opbrengstgericht werken is een belangrijke component van onderwijsbeleid. Er is echter nog weinig wetenschappelijk onderzoek beschikbaar dat de effectiviteit van OGW ondubbelzinnig aantoont, hiervoor zijn sterke onderzoeksdesigns nodig. In dit onderzoek zijn de effecten onderzocht van een intensieve OGW-training op de rekenprestaties van leerlingen op basis van een experimenteel onderzoeksdesign. Aan het onderzoek hebben de groep-6-leerkrachten van 60 basisscholen deelgenomen, die random toegewezen zijn aan een experimentele en een controlegroep. De leerkrachten van de experimentele groep hebben een eenjarige training OGW gevolgd. De rekenprestaties van de leerlingen zijn gemeten met CITO-leerlingvolgssysteemscores. De resultaten laten weliswaar geen hoofd-effect zien, maar leerlingen van de verlengde-instructiegroep (de leerlingen die extra instructie krijgen) blijken geprofiteerd te hebben van de interventie (effect size 0.18).

Opbrengstgericht werken: competenties, realisatie en resultaten

J. M. Faber, A.J. Visscher, W.G.C. Schut

Universiteit Twente, Netherlands, The; j.m.faber@utwente.nl

Van diverse componenten van opbrengstgericht werken (de evaluatie van leerprestaties, het formuleren van prestatiedoelen, de planning van de instructie, en de uitvoering van het plan in de klas) is aangetoond dat zij kunnen leiden tot hogere leerresultaten. Naar de samenhang tussen het geheel van de vier componenten enerzijds en anderzijds de prestaties van leerlingen is daarentegen nog geen onderzoek gedaan. Aan ons onderzoek werkten 26 scholen en 77 leraren uit de groepen 2, 4 en 7 mee. Data zijn verzameld op basis van 220 lesopnames, 128 beoordeelde groepsplannen en een onder leraren afgenomen vragenlijst. De resultaten zullen bekend zijn in februari 2015.

Optimale scaffolding voor kinderen uit het speciaal onderwijs

Brenda Lelie¹, Steffie van der Steen²

¹Open Universiteit; ²Rijksuniversiteit Groningen; brenda.lelie@gmail.com

Door middel van optimale ondersteuning door de leerkracht (scaffolding), aangepast aan het niveau van de leerling kunnen kinderen uit het speciaal onderwijs (cluster 4) hetzelfde niveau halen als kinderen uit het regulier onderwijs. In het huidige onderzoek wordt gekeken naar wat de optimale scaffoldingtechnieken zijn voor kinderen uit het speciaal onderwijs en hoe die verschillen van die voor kinderen uit het regulier onderwijs. We zien dat bij kinderen uit het speciaal onderwijs meer scaffolding wordt ingezet dan bij regulier onderwijs en dat er verschillen zijn in de gebruikte scaffoldingtechnieken. Verder werd bij de groep kinderen uit regulier onderwijs de scaffolding in de loop van de tijd verminderd terwijl dit voor de kinderen uit speciaal onderwijs niet gunstig lijkt te zijn.

Paralleel 2 L&L(I): Lesson Study als professionaliseringsmethode in de Nederlandse context

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A20

Session Chair: Gerrit Roorda

Referent: Klaas van Veen

Symposium

Lesson Study als professionaliseringsmethode in de Nederlandse context

Chair(s): **Gerrit Roorda** (Rijksuniversiteit Groningen), **Klaas van Veen** (Rijksuniversiteit Groningen)

In dit symposium staat Lesson Study (LS) centraal als een relatief nieuwe methode voor professionele ontwikkeling van docenten in Nederland. De effectiviteit van LS is al ruim 15 jaar object van studie, waarbij de concluderende claim vaak luidt dat LS een krachtig middel is voor leraren om hun lespraktijk te verbeteren. Dit LS-onderzoek vertoont echter de nodige zwaktes, en heeft het met name betrekking op niet-Nederlandse contexten. Doel van dit symposium is om aan de hand van vier onderzoeken in Nederland, met elk een andere focus, meer inzicht te krijgen in de mogelijkheden en waarde van LS voor de Nederlandse context.

Presentations of the Symposium

De leerzaamheid van de verschillende onderdelen van het Lesson Study-proces

Siebrich de Vries, Gerrit Roorda

Rijksuniversiteit Groningen

De vraag in deze bijdrage is welke onderdelen van een Lesson Study-cyclus vooral bijdragen aan het leerproces van docenten. Zestien docenten wiskunde en twaalf docenten Nederlands doorlopen in het schooljaar 2014 – 2015 tweemaal een LS-cyclus. Op basis van een vragenlijst is geanalyseerd welke onderdelen in de ogen van deze docenten vooral leerzaam zijn, en tevens wat de opbrengst is van de cyclus. Uit de resultaten blijkt dat de docenten vooral de activiteiten rond het geven, observeren en nabespreken van de onderzoeksles leerzaam vinden. De gerapporteerde leereffecten betreffen onder andere een vergrote vaardigheid in het observeren van leerlingen.

Expertise-ontwikkeling van docenten in de context van Lesson Study

Felix van Vugt¹, Rosanne Zwart¹, Jan van Tartwijk¹, Peter Sloep²

¹Universiteit Utrecht, ²Welten Instituut

In de context van Lesson Study (LS) werken docenten samen in een cyclisch proces aan het ontwerpen, uitvoeren en onderzoeken van een eigen les met het oog op het (verder) ontwikkelen van hun vakdidactische expertise. LS is een veel gewaardeerde professionaliseringsvorm, alhoewel nog weinig bekend is over de bijdrage van specifieke elementen van LS aan die ontwikkeling. In deze studie willen we daar meer inzicht in krijgen vanuit het perspectief van 'pedagogical content knowledge'. Data bestaan uit reflecties op lesplannen, opnames en field notes van LS-bijeenkomsten en semigestructureerde interviews. Resultaten laten zien dat samenwerken en reflecteren met anderen gericht op een concrete les en het experimenteren in de praktijk een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de vakdidactische ontwikkeling van de docenten.

Lesson Study als professionaliseringsstrategie in de context van telproblemen

Nellie Verhoef

Universiteit Twente

In bijgaande studie professionaliseren docenten zich door middel van Lesson Study – het gezamenlijk lessen voorbereiden, leerlingen live observeren, daarover discussiëren en achteraf reflecteren. De dataverzameling bestond uit logboekverslagen van deelnemende docenten tijdens de voorbereiding, uitvoering, observatie en nabespreking. De logboekverslagen zijn per Lesson Study fase geordend naar wat en waarvan er is geleerd. Door het samen voorbereiden beseffen docenten dat leerlingen niet begrijpen wat ze doen als ze telproblemen oplossen. Live observaties laten docenten inzien dat leerlingen zich in situaties leren in te leven door die uit te spelen. Van de discussies en de reflecties leren docenten dat leerlingen telproblemen kunnen oplossen zonder formules te gebruiken. Het blijkt essentieel te zijn om docenten direct te confronteren met wetenschappelijk verantwoorde literatuur.

Systematische bespreking van onderwijsbehoeften door leraren binnen een Lesson Study cyclus

Sui Lin Goei¹, Nicolette van Halem², Sanne Akkerman², Tirza Bosma¹

¹Vrije Universiteit, ²Universiteit Utrecht

Binnen Lesson Study (LS) bijeenkomsten bereiden docenten onderzoekslessen voor via gezamenlijke besprekingen en reflecteren ze op de gegeven onderzoeksles. Zonder een kritische, reflectieve en onderzoekende focus binnen deze besprekingen is het niet aannemelijk dat leraren hiervan leren en zich professionaliseren. In deze studie is onderzocht in welke mate de docenten de onderwijsbehoeften van hun leerlingen systematisch bekijken en deze informatie gebruiken als formatieve data voor het ontwerpen van de les. Data bestonden uit opnames van alle LS-bijeenkomsten van drie rondes LS van twee LS teams Nederlands en Wiskunde. Resultaten lieten zien dat de docenten in de besprekingen de formatieve data niet ten volle benutten bij het lesontwerp. De rol van de procesbegeleider en de vakinhoudelijk expert is hierin belangrijk.

Parallel 2 L&L(II): Zicht krijgen op professionele identiteit: een methodologische uitdaging

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A47

Session Chair: Helma Oolbekkink

Referent: Paulien Meijer

Symposium

Zicht krijgen op professionele identiteit: een methodologische uitdaging

Chair(s): **Helma Oolbekkink** (Radboud Universiteit), **Paulien Meijer** (Radboud Universiteit)

In de afgelopen decennia heeft een groeiend aantal onderzoeken zich gericht op de professionele identiteit van zowel beginnende als ervaren leraren. De meeste onderzoeken hanteren het uitgangspunt dat identiteit niet stabiel is maar aan verandering onderhevig en wordt gevormd door de interactie tussen persoon en context. Deze uitgangspunten zorgen in veel onderzoeken voor methodologische problemen aangezien het dynamische karakter van het concept het 'meten' bemoeilijkt. In dit symposium willen we aan de hand van recent onderzoek naar professionele identiteit verkennen welke methodologische uitgangspunten of vragen we kunnen formuleren voor toekomstig onderzoek naar professionele identiteit.

Presentations of the Symposium

Professionele identiteitsontwikkeling van aanstaande leraren

Han Leeferink¹, Maaike Koopman², Douwe Beijaard²

¹Fontys, ²Technische Universiteit Eindhoven

Dit paper rapporteert over een studie naar de professionele identiteit van aanstaande leraren. Met behulp van een vragenlijst (voor- en nameting) en story-line interviews is onderzocht hoe aanstaande leraren zichzelf zagen als leraar en in welke mate dit professionele zelfbeeld veranderde gedurende de periode van twee studiejaar. De vragenlijstenresultaten lieten zien dat aanstaande leraren zichzelf vooral zagen als een pedagogisch-didactisch gerichte leraar, en dat dit beeld na twee jaar niet was veranderd. De resultaten van de story-line interviews lieten zien dat het professionele zelfbeeld van vrijwel alle aanstaande leraren sterk fluctueerde tijdens hun studie. Verklaringen voor deze verschillen in uitkomsten worden gezocht in de aard en gevoeligheid van de meetinstrumenten, het type data, en de methode van data-analyse.

Identiteit in kaart brengen: De interpersoonlijke identiteitsrol

Anna Van der Want¹, Perry Den Brok², Douwe Beijaard², Mieke Brekelmans³, Luce Claessens³, Heleen Pennings³

¹Universiteit Leiden, ²Technische Universiteit Eindhoven, ³Universiteit Utrecht

De docent-leerling relatie vormt een belangrijk aspect van de identiteit van de docent en beïnvloedt daarmee zijn/haar functioneren. Dit onderzoek richt zich op het interpersoonlijke aspect van de identiteit van de docent, welke tot uiting komt in de interpersoonlijke identiteitsrol. De interpersoonlijke identiteitsrol bestaat uit de appraisal van situaties (betekenisgeving op situationeel niveau) en de interpersoonlijke identiteitsstandaard (betekenisgeving op algemeen niveau). Doel van het onderzoek was om inzicht te krijgen in de mate van overeenkomst tussen de appraisal van situaties en de interpersoonlijke identiteitsstandaard door middel van diepte-interviews (n=29 docenten). Uit de resultaten blijkt dat er bij een aantal docenten wel (n=13) en bij een aantal nauwelijks/geen (n=16) overeenkomst is.

Relatie tussen percepties van en spanningen in de professionele identiteit van beginnende leraren

Marieke Pillen¹, Douwe Beijaard², Perry Den Brok²

¹windesheim, ²Technische Universiteit Eindhoven

In deze deelstudie is door middel van diepte-interviews de relatie onderzocht tussen spanningen die beginnende leraren ervaren en de perceptie die zij hebben van hun eigen professionele identiteit. Voor elk van de 8 deelnemende leraren is een 'portret' geconstrueerd op basis van hun perceptie van hun eigen professionele identiteit, gevolgd door een identificatie en beschrijving van de overeenkomsten in hun gepercipieerde professionele identiteit. De spanningen die genoemd zijn door de geïnterviewden konden even vaak worden gekarakteriseerd als 'blijvend' of 'afnemend/verdwijnd', maar waren veel vaker 'professioneel' dan 'persoonlijk' van aard. Spanningen konden niet simpelweg gerelateerd worden aan de manier waarop beginnende leraren hun professionele identiteit percipiëren, maar enkele trends zijn wel waar te nemen.

Parallel 2 L&L(III): Het belang en de opbrengsten van kennisdeling onder docenten

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A11
Session Chair: Jacobiene Meirink

Papersessie

Het belang van kennisdeling tijdens docentprofessionalisering voor schoolverbetering

Mireille Desirée Hubers, Cindy Poortman, Kim Schildkamp, Jules Pieters

Universiteit Twente, Netherlands, The; m.d.hubers@utwente.nl

Opbrengstgericht werken (OGW) kan leiden tot onderwijsverbetering. Om scholen hierin te ondersteunen kan een datateam opgericht worden. Hierin leren teamleden data te gebruiken om een onderwijskundig probleem op te lossen. Om OGW vervolgens duurzaam vorm te geven binnen de school is het noodzakelijk dat datateam leden de opgedane kennis met collega's delen. De vraag is of scholen verschillen in hun kennisdeling en daardoor een ander uitgangspunt hebben in het verduurzamen van OGW. In deze kwalitatieve casestudy wordt van vier scholen in kaart gebracht hoe kennis gedeeld en ontvangen wordt door het datateam en de collega's. De eerste resultaten illustreren dat de scholen hierin onderling sterk verschillen. Hierdoor lijken sommige scholen een beter uitgangspunt te hebben om OGW te verduurzamen.

Netwerkleren, wat levert het op? Waardecreatie in de ogen van leraren

Daniël Van Amersfoort, Femke Nijland, Maarten De Laat

Open Universiteit; daniel.vanamersfoort@ou.nl

Vanuit zowel wetenschap als praktijk is er toenemende aandacht voor netwerkleren. Desondanks is er weinig bekend over welke opbrengsten van netwerkleren leraren zelf ervaren. In dit onderzoek vertrekken we vanuit de verhalen van leraren om te verkennen welke opbrengsten zij ervaren hebben. We maken gebruik van een waardecreatiemodel om die opbrengsten te benoemen. Daartoe hebben we zestien leraren over hun ervaring geïnterviewd in de context van twee samenwerkingsprojecten met schoolbesturen. De uitgebreide data-analyse laat zien dat leraren allereerst plezier, voldoening en enthousiasme hebben ervaren. Er werd bovendien veel waarde gecreëerd in de vorm van de kennis en materialen die leraren opdeden. Succeservaringen met netwerkleren hebben er tot slot toe bijgedragen dat leraren anders tegen hun eigen leren aankeken.

Toepassing en validering van het 'Dimensies van Sociaal Leren'-raamwerk

Antoine Van den Beemt¹, Emmy Vrieling², Maarten De Laat²

¹Technische Universiteit Eindhoven, Netherlands, The; ²Open Universiteit Nederland; a.a.j.v.d.beemt@tue.nl

Dit paper rapporteert het operationaliseren en valideren van het theoretische raamwerk 'Dimensies van Sociaal Leren'. Het resultaat is een praktijkinstrument waarmee deelnemers aan leernetwerken de door hen ervaren kwaliteit en effectiviteit van het netwerk kunnen beschrijven en waar nodig aanpassen. De operationalisering en validering van het DSL-raamwerk is in stappen uitgewerkt: retrospectieve interviews over de dynamiek van leernetwerken, terugkoppeling in meerdere fasen aan de deelnemende leernetwerken en observatie van de ontwikkeling van leernetwerken. Het resultaat is een vertaling van de indicatoren uit het DSL-raamwerk in 29 door de praktijk als bruikbaar ervaren kijkpunten.

Parallel 2 L&L(IV): Randvoorwaarden en opbrengsten van (online) samenwerking tussen leraren(opleiders)

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A23

Session Chair: Diana Petra Zwart

Papersessie

E-mail relaties: samenwerkend leren van lerarenopleiders onderzocht op twee verschillende tijdschalen

Henderijn Heldens^{1,2}, Perry den Brok², Nienke Moolenaar³, Anouke Bakx¹

¹Fontys Hogeschool Kind en Educatie, Netherlands, The; ²Eindhoven School of Education, Technische Universiteit Eindhoven, Netherlands, The; ³Universiteit Utrecht, Netherlands, The; h.heldens@fontys.nl

In deze studie wordt het samenwerkend leren van lerarenopleiders in de vakgroep rekenen (longitudinaal) op twee tijdschalen onderzocht tijdens de implementatie van de landelijke kennisbasis. Dynamische systeemtheorie (DST) wordt gebruikt om veranderingen in een kader te plaatsen. Lerarenopleiders Rekenen van een grote pabo namen deel aan deze studie. Data werden verzameld middels netwerk survey en het volgen van e-mailwisseling tussen opleiders. Uit de resultaten blijkt dat veranderingen in patronen op beide tijdschalen met elkaar overeenstemmen en dat netwerken van lerarenopleiders door veranderende posities en rollen zichzelf organiseren. Feedback-loops kwamen voor binnen en tussen subgroepen. Het onderzoek laat o.a. zien dat samenwerkend leren een complex proces is, waarbij de posities van individuele opleiders in hun netwerk een duidelijke rol spelen.

Randvoorwaarden voor effectieve peer-review als professionaliseringsinstrument voor leraren

Patrick Sins¹, Arnoud Evers², Femke Nijland², Thaisa Fiering¹

¹Saxion, Netherlands, The; ²Open Universiteit, Netherlands, The; p.h.m.sins@saxion.nl

Peer review wordt door het ministerie van OCW gezien als een zeer belangrijk speerpunt van onderwijsbeleid. Bij peer-review observeren leraren in teams elkaars onderwijspraktijk gericht en systematisch. Hierbij is de gedachte dat peer-review bijdraagt aan het professioneel leren van de leraar en aan het verbeteren van het onderwijs in het algemeen. Dit onderzoek richt zich op de randvoorwaarden van peer-review die bijdragen aan de intentie van leraren om peer-review te blijven inzetten voor hun professionele ontwikkeling. Zowel kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksmethoden (multi-method) worden in dit onderzoek ingezet. Resultaten leiden tot praktische implicaties voor het inzetten van peer-review als professionaliseringsmethodiek voor leraren.

Samen Delen is Samen Groeien: Reflecterend Bloggen in een Online Pabo Community

Ankie Broek, Marcel Graus

Zuyd Hogeschool, Netherlands, The; ankie.vandebroek@zuyd.nl

Studenten van de Nieuwste Pabo (dNP) schrijven reflectieve blogs in een digitale community. Reflecterend bloggen heeft tot doel de professionele ontwikkeling te documenteren en kennis en praktijkervaring met elkaar te delen in een digitale Pabo-community. Om na te gaan in welke mate verbanden tussen theorie, praktijk en persoonlijk onderwijsconcept in blogs aan de orde komen, is op basis van een theoretisch model een assessment-/ begeleidingstool ontwikkeld.

Deze tool stelt de studieloopbaanbegeleider in staat de kwaliteit van een blog in te schatten en studenten ontwikkelingsgericht ondersteuning te bieden bij de vorming van hun persoonlijk onderwijsconcept. Praktijktoepassing door de onderzoekers heeft geleid tot bijstelling van de tool, waarna de tussenbeoordelaarsbetrouwbaarheid zodanig is toegenomen dat de tool op grotere schaal kan worden toegepast.

Parallel 2 M&E: Toetsing en evaluatie

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A12

Session Chair: Bernard P Veldkamp

Papersessie

Formatief computer adaptief toetsen in een virtuele leeromgeving

Maaïke Heitink, Bernard Veldkamp

The University of Twente, Netherlands; m.c.heitink@utwente.nl

In dit project werken vijf Europese landen samen aan de ontwikkeling van een online leeromgeving waarin leerlingen basisvaardigheden kunnen leren op het gebied van geletterdheid, informatievaardigheden, rekenvaardigheid en probleemoplossend werken in ICT-rijke leeromgevingen. Dit voorstel heeft betrekking op de leermodule over rekenvaardigheid waarin instructie-activiteiten met behulp van formatief computer adaptief toetsen op maat aangeboden worden. Omdat leerlingen in deze instructie-activiteiten gebruik kunnen maken van feedback/hints, wordt het antwoordgedrag van de leerling beïnvloed. Voor het schatten van de vaardigheid wordt een IRT model gebruikt waarin rekening wordt gehouden met deze hints/feedback. Op dit moment worden de leermodules uitgetest bij 300 leerlingen. Tijdens de ORD worden de resultaten van de analyses gepresenteerd.

Ontwikkeling van instrumenten voor moreel redeneren tijdens autorijden in het kader van een tweede fase rijopleidingsprogramma

Erik Roelofs, Nienke Veldscholten

Cito, Netherlands, The; erik.roelofs@cito.nl

Sinds 2003 wordt in een aantal provincies een zogeheten tweede fase rijopleidingsprogramma verzorgd, onder de naam 'Drive Xperience'. Dit programma beoogt jonge beginnende bestuurders die pas kort hun rijbewijs hebben, te begeleiden bij de kritische zelfreflectie op het eigen rijgedrag en het ontwikkelen van zelfregulatievaardigheden. Omdat autorijden een sociale activiteit is, ontstond het vermoeden dat moreel redeneren in het verkeer en reflectie daarop een relevant competentie-aspect zou kunnen zijn. In aanvulling op een vast onderdeel van het DX-programma, de afname van zelf-assessments, zijn drie nieuwe online zelf-assessments ontwikkeld op basis van Gibbs' theorie over morele ontwikkeling. Onderzocht is welke niveaus van moreel redeneren worden waargenomen onder DX-deelnemers en welke verbanden aangetoond konden worden met het zelf gerapporteerd en geobserveerd rijgedrag.

Toetsen op tablets: liefde op het eerste gezicht?

Saskia Wools, Rianne Voesten

Cito; saskia.wools@cito.nl

Met de digitalisering van het onderwijs neemt de roep om digitale leermiddelen en toetsen toe. Rondom computertoetsen is al veel onderzoek gedaan, dit geldt echter niet voor toetsen op tablets. In dit verkennende onderzoek worden verschillen tussen tabletoetsen en laptoptoetsen onderzocht. Leerlingen die deelnamen aan dit onderzoek maakten daarvoor zowel een toets op een laptop als op een tablet. Daarnaast gaven zij voor verschillende itemtypes aan bij welk device hun voorkeur lag. De resultaten laten onder andere zien dat er verschillen zijn in voorkeuren voor een device per itemtype. Ook laat dit onderzoek zien dat er bijvoorbeeld verschillen zijn in de benodigde tijd om een item te maken: een kort-antwoordvraag kost op een tablet meer tijd dan op een laptop.

Parallel 2 O&S(I): Didactische vernieuwing in democratisch burgerschapsonderwijs: theoretische en empirische bijdragen

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A41

Session Chair: Arie Wilschut

Referent: Geert ten Dam

Symposium

Didactische vernieuwing in democratisch burgerschapsonderwijs: theoretische en empirische bijdragen

Chair(s): **Arie Wilschut** (Hogeschool van Amsterdam)

Recent hebben onderzoekers gewezen op een aantal lacunes in de theorie en praktijk van het Nederlandse burgerschapsonderwijs. In dit symposium staat de vraag centraal hoe bestaande lacunes ten aanzien van de bijdrage van het onderwijs aan de ontwikkeling van democratisch burgerschap geadresseerd kunnen worden. Het symposium omvat vier presentaties waarin de auteurs bespreken hoe hun onderzoek bijdraagt aan a) inzicht in een variëteit aan lacunes in bestaande beleidskaders, raamwerken en praktijken van democratisch burgerschapseducatie in het primair, secundair en/of beroepsonderwijs en b) theoretische en empirische inzichten die een bijdrage kunnen leveren aan het adresseren van deze lacunes. Tevens wordt ingegaan op overeenkomsten en verschillen ten aanzien van de gepresenteerde kaders, bevindingen en aanbevelingen.

Presentations of the Symposium

Leerlingenparticipatie in leerplanontwikkeling

Jeroen Bron

SLO

Dit paper maakt deel uit van een exploratief theoretisch onderzoek naar de relatie tussen leerlingenparticipatie, leerplanontwikkeling en democratisch burgerschapsonderwijs. In een designstudie is een model ontwikkeld waarin leerlingen participeren in leerplanontwikkeling. Dit model is toegepast in casestudies uitgevoerd op scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland en Vlaanderen. De casestudies geven inzicht in 1) de bruikbaarheid van het model, 2) de meerwaarde van deze aanpak voor de kwaliteit van het leerplan en 3) de wijze waarop de werkwijze invulling geeft aan de school als oefenplaats voor democratisch burgerschap en welke participatie- en onderhandelingsvaardigheden daarbij aan de orde zijn.

Een narratieve benadering van democratisch burgerschapsonderwijs: een theoretische verkenning.

Isolde De Groot

UvH

Hoewel onderzoekers in het hoger onderwijs, volwassenonderwijs en interreligieus onderwijs de laatste jaren in toenemende mate onderzoek doen naar de additieve waarde van narratieve pedagogiek voor de professionalisering voor de interreligieuze ontwikkeling van jongeren, ontbreekt een vergelijkbaar onderzoek in relatie tot democratisch burgerschapsvorming tot op heden. Dit paper rapporteert de eerste resultaten van een theoretisch onderzoek naar mogelijke en legitieme doelen van narratief leren in het democratisch burgerschapsonderwijs en bijbehorende leeractiviteiten. Het in dit onderzoek ontwikkelde theoretisch fundament voor narratieve vormen van democratisch burgerschapsonderwijs kan gebruikt worden voor de (verdere) ontwikkeling van narratieve leeractiviteiten, voor de professionalisering van educatieve professionals en voor onderzoek naar de (additieve) waarde van narratieve pedagogiek voor het ontwikkelen van democratisch engagement onder jongeren.

Samen Werken aan Bèta Burgerschap

Laurence Guérin

Saxion

Het onderzoek "samen werken aan Bèta Burgerschap" is gericht op de ontwikkeling en implementatie van leeractiviteiten waarin de leerlingen bèta-geletterdheid als burgerschapscompetentie verwerven door groepsgewijs maatschappelijke technologische vraagstukken op te lossen (socio-scientific issues). Als theoretisch kader wordt deliberatieve democratie gebruikt en vertaald in vier didactische principes. Ontwerponderzoek wordt als methodiek gebruikt, waarbij zowel het ontwerp als de opbrengsten worden geëvalueerd door middel van een mixed-methods benadering. In het vierjarige project werken bedrijven, instellingen, scholen (PO en VO) en onderzoekers van de Saxion, de RUG en de UT samen aan een programma van leeractiviteiten dat niet alleen beroepsvoorbereidend is, maar ook burgerschapsvormend.

Gemiste kansen voor burgerschapsonderwijs

Hessel Nieuwelink

Hogeschool van Amsterdam

Empirisch onderzoek laat zien dat het onderwijs effect kan hebben op burgerschapscompetenties van jongeren. Uit onderzoek is echter weinig bekend over hoe leerlingen burgerschapsonderwijs ervaren. Het doel van dit onderzoek is zicht krijgen op ervaringen van jongeren met betrekking tot het gezamenlijk nemen van beslissingen, het voeren van discussies en het ontwikkelen van politieke interesse. Hiervoor zijn twintig vmbo en twintig vwo-scholieren tweemaal geïnterviewd (in tweede en vierde klas). Het onderzoek laat zien dat hun ervaringen met burgerschapsonderwijs beperkt zijn. Vwo-leerlingen in de vierde klas gaven aan gesprekken over politiek en verkiezingen gehad terwijl vmbo-jongeren menen niet over verkiezingen gesproken te hebben. Dit wijst op belangrijke verschillen in mogelijkheden van jongeren om democratische houdingen te ontwikkelen.

Parallel 2 O&S(II): Vve en basisonderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A24

Session Chair: Hanke Korpershoek

Papersessie

Hoe het basisonderwijs stilletjes efficiënter werd – Resultaten van de zevende jaarlijkse peiling van de reken- en taalvaardigheid in groep 8

Bas Hemker, Jan van Weerden

Cito, Netherlands, The; Jan.vanWeerden@cito.nl

Sinds 2008 is er ieder jaar een peiling uitgevoerd naar het reken- en taalniveau in groep 8 van het basisonderwijs. In deze presentatie worden de resultaten gepresenteerd van de peiling in 2014, waarbij speciale aandacht uitgaat naar de trends in de afgelopen zeven jaar. Het gaat hierbij niet alleen om de trends in de vaardigheid door de tijd heen, maar ook om de trends bij verschuivingen van achtergrondvariabelen. In deze presentatie wordt aangegeven op welke wijze de resultaten een stille efficiëntieslag in basisonderwijs suggereren.

Hoe zit het nou met kennis van de wereld in groep 8? Een meting van vakken geschiedenis, aardrijkskunde en geschiedenis in 2013 en 2014

Bas Hemker, Jan van Weerden

Cito, Netherlands, The; jan.vanweerden@cito.nl

Als aanvulling op de jaarlijkse metingen van het reken- en taalniveau in groep 8 van het basisonderwijs is een eerste jaarlijkse meting naar de kennis van wereldoriëntatie uitgevoerd. Om meteen een vergelijking over de tijd te kunnen maken zijn gegevens over aardrijkskunde, geschiedenis en natuuronderwijs niet alleen uit 2014 maar ook uit 2013 geanalyseerd. Dit onderzoek is uitgevoerd op gegevens van meer dan 100.000 afnames per jaar, waarbij ook informatie is meegenomen met betrekking tot geslacht, leertijd, doorstroom naar het voortgezet onderwijs en andere achtergrondvariabelen. Een resultaat is dat de groei per jaar bij deze vakken gemiddeld vergelijkbaar is als die bij taal en rekenen. Meer resultaten hoe groepen op systeemniveau van elkaar verschillen worden in deze presentatie gegeven.

Kwaliteit van vve in de G37

Lies Van de Kuilen

Inspectie van het Onderwijs, Netherlands, The; L.vandeKuilen@owinsp.nl

Voor een effectieve aanpak van onderwijsachterstanden is de kwaliteit van vve van belang. De Inspectie van het Onderwijs heeft in de 37 grootste vve-steden de brede kwaliteitsontwikkeling van vve in beeld gebracht. Hiervoor heeft er in 2011 een nulmeting plaatsgevonden en is in 2013/2014 een tussentijdse monitor ten behoeve van de bestuursafspraken uitgevoerd. Dit paper geeft inzicht in de kwaliteitsontwikkeling van de vve-locaties in de G37. Daarnaast zal er aandacht uitgaan naar specifieke voorwaarden van kwaliteit, zoals het educatief handelen van de leidsters op de voorscholen en het betrekken van ouders, kwaliteitszorg op de locaties en de doorgaande lijn van voorscholen naar vroegscholen.

Parallel 2 O&S(III): Onderwijs en samenleving

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · *Location:* 5B14

Session Chair: Lex Herweijer

Rondetafelgesprekken

Delen van onderzoeksinformatie via blog en NVOX.

Alice Cottaar

ZeTCE, Netherlands, The; a.cottaar@zetce.nl

In het kader van een grootschalig, landelijk onderzoek naar de samenhang tussen het vwo-natuurkundeonderwijs in de bovenbouw en de eerstejaarsstudie op bèta-wo is de behoefte ontstaan om ook buiten het internationale wetenschappelijk circuit de resultaten van het onderzoek met natuurkundedocenten, faculteitsmedewerkers betrokken bij het eerstejaarsonderwijs en andere (Nederlandse) geïnteresseerden te delen. Vanaf december 2014 staat er een (vrijwel) maandelijkse column in NVOX met in de tussentijd steeds extra informatie, nuance en diepgang op mijn blog. Ik zou graag in discussie gaan over de voordelen en nadelen van zo'n aanpak en de mogelijkheden die anderen in deze aanpak zien, o.a. auteursrechten bij wetenschappelijke bladen, gebruik van discussies op de blog voor de voortgang van het onderzoek.

Talentgerichte loopbaangesprekken met passie voor techniek: Video-analyse van de vorm en inhoud

Tjark Huizinga, Karin Truijen, Laura Staman, Mark Gellevij, Kariene Mittendorff

Saxion, Netherlands, The; t.huizinga@saxion.nl

Effectieve loopbaanbegeleiding in het voortgezet onderwijs is essentieel om tot weloverwogen keuze te komen voor vervolgstudies. In dit onderzoek staat de implementatie van een nieuwe methodiek voor loopbaangesprekken centraal, gericht op het reflecteren op betekenisvolle ervaringen, talenten en toekomstambities. In deze kwalitatieve studie wordt onderzocht of bepaalde kenmerken van loopbaangesprekken (passende bij de methodiek) in praktijk worden gebracht en worden ervaringen van leerlingen in kaart gebracht. In totaal worden 48 loopbaangesprekken op video opgenomen en geanalyseerd en de betreffende leerlingen naderhand geïnterviewd. Het doel van deze ronde tafel is om eerste resultaten te delen en in te gaan op aanbevelingen voor het aanscherpen van de methodiek.

Parallel 3 B&O: ‘Ongemak van autonomie’. Systeem, bestuurlijk en professioneel vermogen om te sturen op onderwijskwaliteit in het primair onderwijs.

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · *Location:* 1A01

Session Chair: Simone Walvisch

Referent: Marjan Vermeulen

Symposium

‘Ongemak van autonomie’. Systeem, bestuurlijk en professioneel vermogen om te sturen op onderwijskwaliteit in het primair onderwijs.

Chair(s): **Simone Walvisch** (PO-raad), **Marjan Vermeulen** (Open Universiteit)

Sturing van onderwijskwaliteit vindt in Nederland op verschillende niveaus in het stelsel en door verschillende partijen plaats, binnen een beleidscontext gekenmerkt door ‘ongemak van autonomie’: de autonomie van schoolbesturen staat weliswaar centraal en is relatief groot maar de verantwoordelijkheid en ambities van de nationale overheid met betrekking tot het onderwijs en de besturing ervan snoeren deze tegelijkertijd in. In dit symposium wordt de vraag geadresseerd of en hoe verschillende vermogens binnen de sector primair onderwijs worden aangewend om op onderwijskwaliteit te sturen. In drie onderling samenhangende onderzoeksprojecten zijn de concepten systeem, bestuurlijk en professioneel vermogen vanuit verschillende theoretische perspectieven geconcretiseerd en is empirisch bij stelselactoren, schoolbesturen, schooldirecties en leraren onderzocht wordt hoe deze vermogens samenhangen met het sturen op onderwijskwaliteit.

Presentations of the Symposium

Systeemvermogen in het primair onderwijs: meta-sturing en systeemconformisme in relatie tot sturing van onderwijskwaliteit.

Rik Peeters¹, Paul Frissen², Martijn van der Steen², Andrea Frankowski²

¹Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, ²Nederlandse School voor Openbaar Bestuur

In dit paper beschrijven we de manier waarop binnen het primair onderwijsstelsel de sturing van onderwijskwaliteit vorm krijgt. Wij laten zien dat de meest dominante actoren zich in de driehoek schoolbestuurders–ministerie–inspectie bevinden, met daarnaast belangrijke rollen voor toetsontwikkelaars, educatieve uitgeverijen en methodenmakers. Veel minder krachtig zijn ouders en professionals. Met name vanuit die ‘stillere actoren’ klinkt ook kritiek: ze delen de overheidsambities wel, maar ze ervaren de ingezette beleidsmiddelen als beknellend. Onze analyse laat zien dat dit niet uitsluitend een gevolg is van systeemdwang door de overheid. Er is evengoed sprake van systeemconformisme in het onderwijsveld.

Bestuurlijk vermogen in het primair onderwijs: schoolbesturen als sociale netwerken in relatie tot sturing van onderwijskwaliteit.

Selma Janssen¹, Edith Hooge¹, Peter Slegers², Nienke Moolenaar³

¹TIAS Universiteit van Tilburg, ²Universiteit Twente, ³Universiteit Utrecht

In dit onderzoek wordt het bestuurlijk vermogen van schoolbesturen PO onderzocht in relatie tot hoe, en in hoeverre, op onderwijskwaliteit wordt gestuurd. Het concept bestuurlijk vermogen wordt met behulp van sociaal kapitaal theorie onderzocht door schoolbesturen op te vatten als sociale netwerken. Met behulp van sociale netwerkanalyse en regressie-analyse wordt nagegaan of en hoe bestuurlijk vermogen van invloed is op sturing van onderwijskwaliteit. Hiertoe zijn de schoolbestuurders, bestuurlijke stafmedewerkers en schooldirecteuren van 31 schoolbesturen PO, variërend in denominatie, urbanisatiegraad en grootte, door middel van een digitaal survey bevroegd. De resultaten (eind maart gereed) geven inzicht in het functioneren van schoolbesturen als sociale netwerken en wat dat betekent voor hun prestaties op het gebied van sturen van onderwijskwaliteit.

Professioneel vermogen in het primair onderwijs: Inzichten in de rol van hulpbronnen en houding.

Mirko Noordegraaf, Madelon Heerema, Nina van Loon, Marit Weggemans

USBO Universiteit Utrecht

In dit artikel wordt het professioneel vermogen van leraren in het primair onderwijs geanalyseerd. Professioneel vermogen kan worden omschreven als op een positieve manier kunnen omgaan met – maar ook op de juiste momenten weerstand kunnen bieden tegen – de opgaven en lasten die de dynamiek van het werk, de eisen die verschillende stakeholders stellen en de uitdaging van kwaliteit leveren, met zich mee brengt, vanuit de professionele identiteit van de leraar. Middels een enquête onderzoek onder 3.087 leraren, waarvan er 1.087 hebben gereageerd, is onderzocht wat hun professioneel vermogen is, en welke hulpbronnen (netwerken, opleiding en training, motivatie, autonomie) van invloed zijn op dit vermogen. De analyses van deze data worden de komende maanden uitgevoerd.

Parallel 3 BBV(I): Teamleren in de context van beroepsgericht onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A27

Session Chair: Renate Wesselink

Referent: Piet Van den Bossche

Symposium

Teamleren in de context van beroepsgericht onderwijs

Chair(s): **Renate Wesselink** (Wageningen University)

De implementatie van beroepsgericht onderwijs (BGO) beoogt een verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Echter, deze implementatie stagneert omdat docenten het moeilijk vinden om BGO-principes naar de lespraktijk te vertalen; teamleren zou hierin een rol kunnen spelen. Dit symposium verschaft inzicht in de vraag of en hoe teamleren leidt tot een vollediger implementatie van BGO. Het symposium omvat vier presentaties. Presentatie 1 is kwalitatief en focust op het identificeren van specifieke teamleerpatronen. De resterende presentaties zijn kwantitatief. Presentatie 2 onderzoekt of het individu in het team als aparte factor in het onderzoek moet worden meegenomen. Presentatie 3 behandelt HRM-praktijken die mogelijk bijdragen aan teamleren. En presentatie 4 gaat over de relatie tussen teamleerprocessen en de mate van BGO-implementatie.

Presentations of the Symposium

Teamleerprocessen observeren in docententeams in het mbo

Hildert Zoethout, Renate Wesselink, Piety Runhaar, Peter Tamas, Martin Mulder

Wageningen University

Teamleerprocessen zouden docententeams kunnen ondersteunen bij het organiseren van effectief beroepsonderwijs, d.w.z. het ontwikkelen en uitvoeren van een onderwijsprogramma wat naadloos aansluit op de toekomstige arbeidsmarkt voor de student. In onderzoek is inmiddels aardig wat bekend over teamleren in actieteams en projectgroepen. Het is echter onbekend hoe teamleerprocessen zich manifesteren in een complexe context zoals het beroepsonderwijs, waarin docenten bijvoorbeeld zowel de ontwikkelaarsrol vervullen als die praktijkbegeleider en examinerator. Om in deze complexe werkprijkt teamleerprocessen waar te nemen is het noodzakelijk om gedurende een langere periode het docententeam te observeren tijdens hun werk. In deze studie is deze methode toegepast op vier docententeams. Het beoogde resultaat is een overzicht van verschillende typen teamleerpatronen en hun invloed op onderwijseffectiviteit.

Teamleren in het beroepsonderwijs; het belang van een multilevel benadering

Eva Kunst¹, Machiel Bouwmans², Piety Runhaar², Marianne van Woerkom¹, Hildert Zoethout², Renate Wesselink³, Lisette Wijnia¹, Martin Mulder², Rob Poell¹

¹Tilburg University, ²Wageningen University, ³Wageningen University

Teamleren kan niet plaatsvinden zonder dat individuele teamleden eerst nieuwe informatie verzamelen. Echter, de huidige teamleermodellen richten zich voornamelijk op teamleerprocessen binnen het team. In deze studie is op basis van bestaande onderzoeksinstrumenten een nieuw model ontwikkeld om het teamleren van docenten te meten. Hierbij wordt rekening gehouden met de rol van de individuele docent binnen het teamleerproces. Door het individuele en team niveau te combineren ontstaat een compleet model voor teamleren van docenten in het middelbaar beroepsonderwijs.

De invloed van HRM op teamleren van mbo-docenten

Machiel Bouwmans, Piety Runhaar, Renate Wesselink, Martin Mulder

Wageningen University

In deze studie wordt onderzocht of en hoe teamgerichte Human Resource Management (HRM) praktijken teamleren van docententeams in het mbo beïnvloeden. HRM wordt gezien als een middel om gewenst gedrag van werknemers te stimuleren, dat uiteindelijk tot betere prestaties moet leiden. De verwachting is daarom dat teamgerichte HRM praktijken een positieve bijdrage leveren aan de teamleeractiviteiten die mbo-teams ondernemen. Om dit te onderzoeken is middels een vragenlijst data verzameld bij 104 docententeams uit het mbo. Tevens is een meetinstrument voor teamgerichte HRM praktijken ontwikkeld en getest. Voorlopige resultaten tonen aan dat sommige HRM praktijken, zoals facilitering van teamwerk, kunnen bijdragen aan teamleren. Deze relatie wordt nog verder onderzocht.

Teamleren van docenten en het implementeren van beroepsgericht onderwijs

Lisette Wijnia¹, Eva Kunst¹, Marianne van Woerkom¹, Renate Wesselink², Rob Poell¹, Machiel Bouwmans², Hildert Zoethout², Piety Runhaar², Martin Mulder²

¹Tilburg University, ²Wageningen University

Beroepsgericht onderwijs (BGO) wordt vaak als uitgangspunt genomen bij het doorvoeren van onderwijsvernieuwingen in het mbo. Docententeams zijn verantwoordelijk voor het herontwerpen van het onderwijs en kunnen bepalen in welke mate BGO-principes worden ingevoerd. In deze studie wordt onderzocht of teamleren bijdraagt aan de mate waarin het onderwijsprogramma beroepsgericht is. Er wordt verwacht dat de teamleeractiviteiten informatie verwerving, verwerking en opslag en hergebruik zullen bijdragen aan de beroepsgerichtheid van het onderwijsprogramma.

Parallel 3 BBV(II): Ontwerpen en onderzoeken in het beroepsonderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A24

Session Chair: Niek van den Berg

Rondetafelgesprekken

Co-design in het hoger beroepsonderwijs: de participatie van docenten, studenten en werkveld in het ontwerpen van onderwijs

Tjitske Frederika Cazemier¹, Ilya Zitter¹, Remko Van der Lugt²

¹Hogeschool Utrecht, Lectoraat Beroepsonderwijs; ²Hogeschool Utrecht, Lectoraat Co-design; tjitske.cazemier@hu.nl

Centraal in dit onderzoek staat de vraag hoe methoden uit co-design kunnen worden gebruikt in ontwerptrajecten voor het hoger beroepsonderwijs en hoe docenten, studenten en werkveld hierin kunnen participeren.

Het onderzoek heeft een praktijk- en ontwerpgerichte aanpak, waarbij inzichten gebruikt worden uit co-design, onderwijsontwerp, leiderschap docenten, studentbetrokkenheid en samenwerking werkveld-onderwijs.

Eerst wordt geïnventariseerd hoe methoden van co-design kunnen worden ingezet bij onderwijsontwerp (d.m.v. deskresearch, interviews en observaties). Vervolgens wordt in kaart gebracht wat de voorwaarden zijn voor docenten, studenten en werkveld om te participeren in onderwijsontwerp (d.m.v. interviews).

Het onderzoek geeft inzicht in de mogelijkheden van co-design bij ontwerptrajecten voor het hoger beroepsonderwijs en hoe docenten, studenten en werkveld hierin kunnen participeren.

Het ontwerpen van technische hbo-bacheloropleidingen: een case study onderzoek

Marijke Hezemans, Ilya Zitter

Hogeschool Utrecht, Netherlands, The; marijke.hezemans@hu.nl

Door de toename van het belang van kennis en innoverend vermogen in de samenleving en de eisen die dit aan hoger opgeleide professionals in de hedendaagse beroepspraktijk stelt, staan hogescholen voor de taak professionals op te leiden met een onderzoekende houding. Dit heeft tot gevolg dat in hbo-opleidingen wordt gewerkt aan het integreren van een onderzoeksleerlijn in het beroepsgerichte curriculum.

Dit onderzoek is gericht op twee technische hbo-opleidingen. Het curriculum van deze opleidingen wordt geheel opnieuw opgebouwd.

In een case study wordt onderzocht hoe het curriculum van de twee opleidingen wordt opgebouwd.

Het onderzoek beoogt 'bouwstenen' te identificeren en te beschrijven in kenmerken, waarmee een beroepsgericht curriculum kan worden opgebouwd.

Onderzoekend vermogen van teacher-leaders en teams in het mbo

Niek Van Den Berg¹, Peter Den Boer², Jeroen Rozendaal³, Christa Teurlings⁴

¹Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool; ²Onderzoekend Leren; ³Hogeschool Rotterdam; ⁴TOiP: Teurlings Onderwijsonderzoek in Praktijk; strixalucio.onderzoek.innovatie@gmail.com

Met welke invullingen van onderzoekend vermogen, tools en randvoorwaarden kunnen teacher-leaders hun teams optimaal ondersteunen bij het onderzoekend/systematisch werken aan onderwijskwaliteit? In het beoogde onderzoek wordt allereerst het begrip onderzoekend vermogen nader uitgewerkt via een literatuurstudie en interviews met experts. Ook wordt een 'toolbox' gevuld met hulpmiddelen voor het versterken van onderzoekend en systematisch werken in teams. Vervolgens gaan vijf teacher-leaders twee keer een jaar met hun teams aan de slag met voor hen relevante aspecten van onderwijskwaliteit, daarbij begeleid door externe onderzoekers. Er wordt een herhaalde casestudy uitgevoerd naar de ontwikkeling van het onderzoekend en systematisch werken van de teacher-leaders en hun teams, en naar de taakinvulling, samenwerking en effectiviteit binnen deze teams.

Leren reframe

Tom Van Oeffelt¹, Manon Ruijters^{1,2}

¹Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool, Netherlands, The; ²Twinstra Gudde; t.van.oeffelt@stoasvilentum.nl

Momenteel werken we met een groep van 15 teamleiders uit twee verschillende AOC's aan het veranderen van hun perspectief op hun teamleiderschap. Het gaat om de omslag van operationeel naar responsief leiderschap. Dit duiden we als verandering van professioneel frame, als reframing. Een van de onderzoeksvragen betreft werkzame bestanddelen in het proces van reframe. Een van de proceskenmerken is de nadruk op transformatief leren (boven informatief leren). De vraag is nu, hoe dit te borgen in het ontwerp van het proces. Dit wordt zichtbaar in de voorbereidende gesprekken en de bijbehorende documenten (leerbestekken). Wat we willen bespreken in de ronde tafel zijn de dilemma's die we tegenkomen in het doorvertalen van de richtinggevendende theoretische concepten in praktische handelingswijzen.

Parallel 3 BBV(III): Onderwijs/training van professionals

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A12

Session Chair: Margriet van der Sluis

Papersessie

Drop-out in opleidingsprogramma's voor federale ambtenaren: twee verleidende studies

Katie Goeman¹, Luc De Grez¹, Irene Roozen¹, Koen Beirens²

¹KU Leuven, Belgium; ²Training Institute of the Federal Administration, Belgium; Luc.Degrez@kuleuven.be

Voorliggende bijdrage presenteert de onderzoeksresultaten van twee verleidende studies gericht op het beschrijven en verklaren van drop-out in een context van in-service training. Hoofddoelstelling was om de rol te achterhalen van leidinggevend, van bepaalde cursuskarakteristieken, naast socio-demografische en motivationele kenmerken van professionals. De eerste studie betreft een secundaire analyse van registratiedata (2009-2013, n=28.074), de tweede een survey bij 640 federale ambtenaren die startten in een opleidingsprogramma (2013). De drop-out ratio's verschillen significant naargelang de taal, het onderwerp en de duur van de opleiding, het opleidingsniveau van deelnemers en de gepercipieerde houding van leidinggevend. De analyses resulteerden in drie motivationele profielen. Implicaties worden besproken in het licht van de theorievorming en praktijk van in-service training.

Schuivende beroepsbeelden van sociale professionals

Frans de Vijlder, Hilde Wierda-Boer, Melis Korrie

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Netherlands, The; frans.devijlder@han.nl

De ontwikkelingen in het sociale veld, zoals transitie in de zorg en passend onderwijs, hebben hun weerslag op 'sociaal-maatschappelijke' professionele beroepen. Hoe wij denken over wat een professional hoort te doen, kunnen en weten, loopt vaak achter bij een nieuwe realiteit. Binnen opleidingen heersen nog regelmatig oude beroepsbeelden, welke dan 'gereproduceerd' worden bij aankomende professionals, in plaats van actief bij te dragen aan ontluikende innovaties in dat beroep. In dit onderzoek analyseerden we beroepsbeelden van toekomstige professionals (studenten) en professionals in de maatschappelijke dienstverlening. De resultaten leveren belangrijke input voor een betere afstemming tussen de eisen vanuit het werkveld en de curricula van hbo-opleidingen en de bijdrage die praktijkgericht onderzoek en onderwijs leveren aan innovaties in de betreffende werkvelden.

Parallel 3 Cur: Ervaringen met curriculumontwikkeling rond de kennisbasis natuurwetenschappen en technologie in het voortgezet onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A21

Session Chair: Harrie Eijkelhof

Referent: Paul Drijvers

Symposium

Ervaringen met curriculumontwikkeling rond de kennisbasis natuurwetenschappen en technologie in het voortgezet onderwijs

Chair(s): **Harrie M.C. Eijkelhof** (Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht)

Tijdens de vorige ORD (2014, Groningen) is een symposium gewijd aan de constructie van de kennisbasis en de mogelijkheden van een dergelijke kennisbasis voor de mens- en maatschappijvakken. In dit symposium wordt stil gestaan bij de positie van technologie in de kennisbasis, worden de eerste ervaringen gepresenteerd met het ontwikkelen van voorbeeldes materiaal en met het implementeren van de kennisbasis in de lerarenopleiding en wordt gereflecteerd op de betekenis van de kennisbasis voor curriculumontwikkeling en onderzoek. Tenslotte wordt commentaar geleverd op de relatie tussen deze kennisbasis en het wiskundeonderwijs.

Presentations of the Symposium

De positie van Technologie in de kennisbasis

Marc J. de Vries

Technische Universiteit Delft

Inleiding en onderzoeksvraag: De 3D-opzet van de kennisbasis is vooral ontleend aan de nieuwe generatie standaarden voor de natuurwetenschappelijke vakken in de Verenigde Staten. Het is niet vanzelfsprekend dat het onderdeel Technologie zich daarin naadloos laat invoegen. In het wordingsproces van de kennisbasis is dat ook gebleken uit de reactie van de geraadpleegden uit de Technologie-hoek op de eerste versie van de tekst. De vraag was dus: hoe kan het onderdeel Technologie aansluiten bij de opzet van de op de natuurwetenschappelijke vakken gebaseerde opzet zonder de eigen aard van dit onderdeel geweld aan te doen?

Methode: Er is teruggegrepen op een eerder uitgevoerde Delphi-studie naar kernbegrippen van Technologie die in een bèta-curriculum aan de orde zouden moeten komen. Die zijn vergeleken met uitkomsten van techniekfilosofisch onderzoek naar de kenmerken van technologie.

Resultaten: Er bleek een verrassend goede overeenkomst tussen de resultaten van de eerdere Delphi-studie en de aan de natuurwetenschappelijke vakken ontleende 3D-opzet voor de kennisbasis. Aan de hand van de literatuurstudie naar beschrijvingen van (aspecten van) technologie in de filosofie van de techniek konden de verschillende categorieën ingevuld worden zodat een coherent geheel ontstond voor het onderdeel Technologie. Zo ontstond een zowel vanuit techniekfilosofische als empirische literatuur goed verdedigbare invulling van het onderdeel Technologie volgens de reeds gekozen 3D-structuur voor de kennisbasis.

Voorbeeldes materiaal ter ondersteuning van de implementatie kennisbasis N&T: mogelijkheden en barrières

Wout Ottevanger

SLO

Inleiding : De projectgroep richt zich na oplevering van de kennisbasis in april 2014 op activiteiten ter ondersteuning van de implementatie van dit leerplanvoorstel. Een centrale activiteit hierbij is de ontwikkeling en beproeving van voorbeeldes materiaal. Dat gebeurt in zogenaamde docentontwikkelteams (DOTs). De bedoeling is dat het exemplarische materiaal op essentiële onderdelen van de kennisbasis - eerst en vooral denkwijzen in combinatie met werkwijzen en inhouden - een inspirerende en praktisch bruikbare invulling en uitwerking van de inhoud van de kennisbasis biedt voor zowel vmbo als havo/vwo. Het gaat bij dat alles om voorbeeldmateriaal dat bestemd is voor landelijk gebruik.

De voortgang van de DOTs: Vanaf september 2014 zijn er vijf vakspecifieke (natuurkunde, scheikunde, biologie, fysische geografie, technologie) en één bètabrede DOT actief. Elke team bestaat uit twee tot vier leraren/lerarenopleiders die werken onder begeleiding van het projectteam. Het te ontwikkelen materiaal is gebaseerd op opdrachten uit bestaande methodes of compleet nieuwe opdrachten. Doel van het gebruik van bestaande opdrachten is de '3D-potentie' ervan zichtbaar te maken en laten benutten, een keuze die is ingegeven vanuit implementatie bevorderend perspectief. De beoogde opbrengst van de DOTs is tweeledig: op de kennisbasis gebaseerd en in de praktijk beproefd (vanaf januari 2015) voorbeeldes materiaal bestemd voor landelijk gebruik en het grip krijgen op de vernieuwing (professionalisering). Docenten proberen het ontwikkelde lesmateriaal uit in hun eigen klassen met focus op praktische bruikbaarheid en effectiviteit (leeropbrengsten). Op basis van de resultaten van de beproeving worden de materialen aangepast.

De eerste indruk is dat de teams na een enthousiaste start toch wat moeite hebben om de 3D-materialen goed vorm te geven. De vragen zijn dan ook: Wat zijn de factoren die het werk van de docententeams stimuleren dan wel hinderen? Wat zijn de leerervaringen? Welke behoeftes voor ondersteuning bestaan er?

Methode: Met vragenlijsten en interviews gaan docenten bevraagd worden over hun ervaringen als lid van een van de DOTs.

(Beoogde) resultaten: Een eerste ervaring met het functioneren van de DOTs laat zien dat docenten vooral aandacht willen besteden aan het ontwikkelen van nieuwe materialen, dus geen aanpassing van bestaande materialen. Docenten willen hun werk in de teams beloond zien met pareltjes die ze in de klas kunnen gebruiken voor leuke lessen (of serie van lessen). De vraag is of hiermee voldoende ondersteuning gegeven kan worden aan de beoogde vernieuwing.

Ervaringen met de Kennisbasis in de minor Science binnen de 2e graadslerarenopleiding

Dirk Jan Boerwinkel

Freudenthal Instituut, Universiteit Utrecht

Inleiding

De Hogeschool Rotterdam biedt studenten aan de 2e graads lerarenopleidingen biologie, natuurkunde, aardrijkskunde en wiskunde in het vierde jaar een minor Science aan. In het kader van een cursus Vakdidactiek Science is de Kennisbasis gebruikt om studenten te laten werken aan vakoverstijgende opdrachten. Hierbij zijn naast de Kennisbasis ook de Wiskundige Denkactiviteiten betrokken.

Onderzoeksdoel

Deze context bood mogelijkheden om te testen of de Kennisbasis een geschikte bron is om vakoverstijgend bètaonderwijs mee te ontwikkelen, en of de Kennisbasis goed verbonden kan worden met de Wiskundige denkactiviteiten.

Onderzoeksmethode

De studenten werden in multidisciplinaire 'ontwikkelteams' geplaatst, waarbij zowel aan groepsopdrachten als individuele opdrachten werd gewerkt.

Opdrachten hielden o.a. in het bijstellen van bestaande opdrachten in de richting van een Natuurwetenschappelijke denk- of werkwijze of een Wiskundige denkactiviteit.

De groepsopdracht was om een vakoverstijgende lessenreeks te ontwikkelen waarin denk- en werkwijzen waren geïntegreerd.

Resultaten en conclusies

De eerste resultaten geven aan dat Natuurwetenschappelijke denk- en werkwijzen en Wiskundige denkactiviteiten goed op elkaar aansluiten, en een taal bieden waarmee interdisciplinaire groepen studenten wiskunde en natuurwetenschappen tot zinvolle producten kunnen komen. Studenten konden communiceren over denk- en werkwijzen maar hadden moeite om deze ook expliciet te maken in de docentenhandleiding bij hun producten. Er is ook weinig materiaal waarmee te demonstreren is hoe zo'n explicitering eruit kan zien.

Wetenschappelijke betekenis van de bijdrage

De Kennisbasis kan een belangrijke rol spelen in met name interdisciplinaire activiteiten in lerarenopleidingen. Er is echter nog veel ontwikkelwerk nodig om good practices te laten zien van lesmateriaal dat de denk- en werkwijzen expliciet maakt voor docent en leerling.

Kennisbasis N&T: curriculumontwikkeling en -onderzoek

Wilmad Kuiper

SLO en Universiteit |Utrecht

Geen curriculumontwikkeling en -implementatie zonder zorgvuldige analyse en evaluatie, vooraf, tijdens als na afloop van het ontwikkeltraject (Kuiper, 2009). Dit principe klinkt nadrukkelijk door in de door SLO bepleite integrale benadering van leerplanontwikkeling, gerepresenteerd als een drieluik (Van den Akker, Kuiper & Nieveen, 2012). Het uiteindelijke ontwikkelwerk (tweede luik) wordt voorafgegaan door vooronderzoek waarin een analyse van behoeften, problemen, wensen, ideeën en trends centraal staat. Bevindingen daaruit leiden via debat en overleg tot verbeter- en innovatieprojecten. Door bij dat overleg belanghebbenden te betrekken wordt tevens een basis gelegd voor implementatie en opschaling van die projecten (derde luik). Tijdens het tweede luik wordt via een cyclisch proces van analyse, ontwerp en evaluatie de kwaliteit van de vernieuwing geoptimaliseerd en wordt bewijs verzameld voor de kwaliteit ervan.

De ontwikkeling en implementatie van de kennisbasis is en wordt welbewust vormgegeven op basis van dit drieluik. Een en ander komt tot uiting in:

- een vooronderzoek begin 2012 naar de conceptualisering, functies en doelen, en mogelijke vorm en inhoud van deze en mogelijk andere kennisbases (Van der Hoeven et al., 2012).
- de ontwikkeling van de kennisbasis (van medio 2012 tot voorjaar 2013), waarbij inbegrepen een tweevoudige inhoudelijke validering van conceptversies van de kennisbasis onder 70 leraren(opleiders), vakexperts en CITO-medewerkers (maart resp. november 2013).
- de ontwikkeling in DOT-verband van exemplarisch lesmateriaal (vanaf september 2014), met in het voorjaar van 2015 aandacht voor de formatieve evaluatie ervan; de focus daarbij ligt op consistentie en praktische bruikbaarheid; specifieke aandachtspunten bij de ontwikkeling en beproeving zijn daar waar mogelijk de rol en invulling van toetsing (Pellegriano, Wilson, Koenig, & Beatty, 2014) en de link met wiskunde c.q. wiskundige denkactiviteiten (cTWO, 2007; Drijvers, 2011, in druk; Van Streun, 2001, 2014).
- een voortdurende formatief-evaluatieve vinger aan de pols - vooral in 2015 - bij ervaringen met de invoering van de kennisbasis, ter benutting van mogelijk gewenste aanpassingen van de kennisbasis (sinds april 2014); het gaat daarbij om de vraag wat invoering van de kennisbasis in de school- en klaspraktijk bevordert of belemmert en hoe een en ander kan worden gestroomlijnd.
- investeringen vanaf de start van het project in communicatie en professionalisering, onder meer in de vorm van bijdragen aan (vak)conferenties en het informeren en toerusten van lerarenopleiders en nascholers (ECENT, Hogeschool van Rotterdam).

De wijze waarop het project wordt vormgegeven en ingevuld tegen de achtergrond van het drieluik staat min of meer model voor hoe een leerplanvoorstel op het macroniveau van het onderwijs in een meerjarenperspectief kan worden ontwikkeld en beproefd, anticiperend op implementatie. Vanuit laatstgenoemd perspectief lijkt concreteriseren (van kerndoelen op basis van een krachtig conceptueel raamwerk in de vorm van de dimensies werkwijzen, vakinhouden en denkwijzen), exemplificeren (van die concreterisering in de vorm van voorbeeldlesmateriaal), communiceren en professionaliseren een potentieel krachtige combinatie (zie Kuiper, Nieveen, & Berkvens, 2013). De ontwikkelervaringen tot nu toe geven tevens aanleiding tot het formuleren van een 'onderzoeksagenda' ter ondersteuning van implementatie en verdere ontwikkeling. Prominent op die agenda staan allerlei thema's voor vakdidactisch en curriculair (ontwerp)onderzoek, bijvoorbeeld naar preconcepties die leerlingen hebben ten aanzien van denkwijze(n), vakinhoud en werkwijze(n) en naar de kenmerken van valide toetsen.

Parallel 3 HO(I): Een goed begin is het halve werk: het bevorderen van de transitie en startfase op de universiteit

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A41

Session Chair: Marjon Fokkens-Bruinsma

Referent: Roeland van der Rijst

Symposium

Een goed begin is het halve werk: het bevorderen van de transitie en startfase op de universiteit

Chair(s): **Marjon Fokkens-Bruinsma** (Rijksuniversiteit Groningen), **Ellen Jansen** (Rijksuniversiteit Groningen)

Een goede studiekeuze en studievoorbereiding in het secundair onderwijs zijn noodzakelijk voor een succesvolle start in het hoger onderwijs. In dit symposium komt onderzoek aan de orde uit zowel het secundair als hoger onderwijs wat op deze aspecten in gaat. Daarnaast wordt in een onderzoek in het hoger onderwijs onderzocht welke invloed academische en sociale integratie heeft op motivatie en studiesucces in het eerste semester.

Na de drie presentaties en het commentaar van de referent worden de bezoekers van het symposium in de gelegenheid gesteld aan te schuiven bij de onderzoekers van de afzonderlijke projecten om verder te discussiëren over het onderzoek.

Presentations of the Symposium

De invloed van intrapersonlijke factoren op studieresultaten van eerstejaars pabostudenten en de mediërende rol van academisch uitstelgedrag

Lennart Visser¹, Judith Schoonenboom², Fred Korthagen³

¹Driestar Educatief, ²Vrije Universiteit, ³Universiteit Utrecht

Wereldwijd zijn (lage) rendementen van opleidingen en de (grote) uitval van studenten in het hoger onderwijs een bron van zorg (Hovdhaugen, 2009; Schneider, 2010). Jaarlijks beginnen veel studenten met hun opleiding, maar niet bij alle studenten verloopt het eerste jaar succesvol. Deze kwantitatieve studie onder 238 studenten richt zich op de vraag hoe academische attributiestijl, dispositioneel optimisme, self-efficacy en self-esteem van invloed zijn op de studieresultaten van eerstejaars pabostudenten, en wat daarbij de mediërende rol is van academisch uitstelgedrag. De uitkomsten laten zien dat aandacht voor intrapersonlijke factoren van de student van groot belang is voor het herkennen van academisch uitstelgedrag en voor een aanpak gericht op het verbeteren van studieresultaten door het remediëren van academisch uitstelgedrag.

De overgang van secundair naar hoger onderwijs: naar een theoretisch model uitgetest bij studenten Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven (Vlaanderen)

Femke Duflo, Marlies Lacante, Nikki Verschueren, Jan Elen

KU Leuven

In deze bijdrage wordt ingegaan op het opzet en de resultaten van een onderzoek binnen de faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen (KU Leuven), waarbij een model ontwikkeld wordt dat jongeren toelaat:

- 1) zichzelf te positioneren wat kennis, vaardigheden, attitudes en interesses betreft, met het oog op de keuze van een welbepaalde studierichting (positiebepaling) - dit via bestaande betrouwbare, valide en genormeerde instrumenten ;
- 2) op ervaringsgerichte wijze te informeren over de inhoud en verwachtingen van de overwogen studierichting (informeren) - dit via een speciaal hiertoe ontworpen miniatuurproef.

Goed van start op de universiteit: Het belang van integratie voor de motivatie en het studiesucces in het eerste semester

Jasperina Brouwer, Ellen Jansen, Adriaan Hofman, Andreas Flache

Rijksuniversiteit Groningen

Gebaseerd op de prestatieafspraken tussen de universiteiten en de Nederlandse overheid zijn Learning Communities (LCs) geïmplementeerd als een van de onderwijsvernieuwingen aan de Faculteit Gedrag- en Maatschappijwetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Onderwijs binnen LCs betekent dat eerstejaars kleinschalig onderwijs volgen met dezelfde groep studenten gedurende het eerste semester en een mentor hebben. De verwachting is dat LCs de sociale en academische integratie bevorderen en daarmee de motivatie en het studiesucces. Dit lijkt vooral in de startfase op de universiteit van belang om vroegtijdig falen te voorkomen. Om uiteindelijk de effecten te evalueren van LCs is in deze baseline studie onderzocht in hoeverre deze factoren bijdragen aan vroeg studiesucces. Vooral sociale integratie en self-efficacy bleken een belangrijke rol te spelen.

Paralleel 3 HO(II): Leren en doceren in hoger onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A33

Session Chair: Floris van Blankenstein

Papersessie

Deelname van universitaire docenten aan een BKO-traject: in hoeverre is er een langetermijn impact op hun onderwijsaanpak?

Ann Stes, Peter Van Petegem

Universiteit Antwerpen, Belgium; ann.stes@uantwerpen.be

BKO-professionalisering is zowel in Nederland als Vlaanderen goed ingeburgerd. In deze studie staat de vraag centraal naar de langetermijn impact ervan op de onderwijsaanpak van docenten. Kwantitatieve data werden verzameld voor 11 docenten op vier meetmomenten: voorafgaand aan deelname aan het BKO-traject, en achtereenvolgens drie maanden, één jaar en acht jaar na het behalen van de BKO. Op het laatste meetmoment selecteerden we vijf docenten voor een bijkomend diepte-interview. Uitgaande van de kwantitatieve data ontwikkelde de langetermijn impact zich bij elk van hen op een andere manier. De analyse van de interviewdata nuanceert de impact van BKO-professionalisering op de onderwijsaanpak. De langetermijn impact is licht anders voor docenten uit verschillende disciplines. We bespreken mogelijke interpretaties en perspectieven voor verder onderzoek.

De differentiële rol van epistemische- en prestatie-emoities in het leren van complexe kennis

Dirk Tempelaar

Maastricht University, Netherlands, The; d.tempelaar@maastrichtuniversity.nl

In dit empirische onderzoek analyseren we de afzonderlijke rollen van epistemische- en prestatie-emoities in het proces van het leren van wiskunde. Beide typen van emoties kennen verschillende emotiefacetten, en zijn gebaseerd op Pekrun's controle-waarde theorie, met als antecedenten het gevoel 'in controle' te zijn en iets waardevols te doen. Ze verschillen in het object waar ze betrekking op hebben: het kennisgebied, of de leeractiviteit. In ons onderzoek onder 940 eerstejaars in een cursus inleidende wiskunde en statistiek vinden we dat prestatie-emoities zowel sterker verbonden zijn met antecedenten gebruikt in deze studie (leerattitudes, impliciete intelligentie theorieën), als met de consequenties (leerstrategieën, leermotivatie en – engagement). Deze uitkomsten zijn bepalend voor de keuze van aangrijpingspunt in interventies ter verbetering van leeremoities.

Zelfregulerend leren en feedbackpercepties van studenten tijdens begeleidingsgesprekken van de bachelorthesis

Bas T. Agricola, Marieke F. Schaaf van der, Frans J. Prins, Jan Tartwijk van

Universiteit Utrecht, Netherlands, The; b.t.agricola@uu.nl

In het hoger onderwijs krijgen studenten die praktijkgericht onderzoek doen en hun bachelorthesis schrijven veel feedback tijdens gesprekken met hun docentbegeleider. Voor de aanvaarding en verwerking van feedback is een positieve feedbackperceptie cruciaal en om feedback te benutten voor verbetering van het leerproces is zelfregulatie een voorwaarde. Doel van deze studie is om vast te stellen hoe de zelfregulatie van studenten tijdens begeleidingsgesprekken samenhangt met hun feedbackperceptie. In deze studie werd zelfregulatie tijdens een begeleidingsgesprek vastgesteld door de uitingen van zelfregulerend gedrag van 8 studentkoppels met video op te nemen, te transcriberen en te coderen. Feedbackperceptie werd gemeten met een vragenlijst. De eerste resultaten laten weinig directe zelfregulatie van studenten zien en veel hulp en demonstratie van de docent.

Parallel 3 ICT(I): Blended leren bij volwassenen: voor iedereen en alles?

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 0A33

Session Chair: Bram De Wever

Session Chair: Jo Tondeur

Referent: Wilfried Admiraal

Symposium

Blended leren bij volwassenen: voor iedereen en alles?

Chair(s): **Bram De Wever** (Universiteit Gent), **Jo Tondeur** (Universiteit Gent)

De overkoepelende doelstelling van dit symposium is het theoretisch onderbouwen van zowel het beschrijvend, verklarend, als ontwerpgericht onderzoek naar blended leeromgevingen voor volwassenen. Blended leren lijkt voor alle lerenden, doelen, en onderwijstypes de oplossing te zijn, doordat door zorgvuldig afgewogen combinaties van afstands- en contactonderwijs meer adequaat op verschillen tussen lerenden kan worden ingespeeld, meer recht kan worden gedaan aan het fundamenteel actieve karakter van het leerproces, en passende leerondersteuning kan worden geboden. Echter, de praktijk van het volwassenenonderwijs toont evenwel dat dit niet vanzelfsprekend is. Daarnaast is het ook theoretisch niet evident om aan te geven welke "blend" voor specifieke lerenden, voor welomschreven doelen en binnen afgebakende onderwijscontexten adequaat is. Onderzoek naar optimale leerarrangementen is daarom essentieel.

Presentations of the Symposium

Een studie naar de motivatie-profielen van cursisten voor blended leren in het volwassenenonderwijs

Silke Vanslambrouck¹, Chang Zhu¹, Jo Tondeur²

¹Vrije Universiteit Brussel, ²Universiteit Gent

Met het oog op de kwaliteitsverbetering van blended leren in het volwassenenonderwijs, geeft deze studie meer inzicht in de bestaande motivatie-profielen van cursisten in Vlaanderen. Meer specifiek is het hoofddoel van deze studie om profielen te onderscheiden op basis van de motivatie van cursisten om te leren in blended leeromgevingen? Data, verkregen via een survey en afgenomen bij 200 cursisten in het volwassenenonderwijs, werden geanalyseerd via een clusteranalyse. Aanvullende informatie over de profielen werd verzameld aan de hand van interviews.

Beschrijvingskader voor beïnvloedende interacties tussen persoons- en omgevingskenmerken binnen blended leeromgevingen en hun effect op de leerresultaten van de lerenden

Stijn Van Laer, Jan Elen

KU Leuven

Er is een groeiend besef dat de precieze vormgeving van blended leeromgevingen een differentiële impact heeft op leren voor verschillende types lerenden. Enerzijds is gesuggereerd dat 'blended learning' een uitdaging vormt voor mensen met lagere leervermogens. Anderzijds zou blended learning geschikt zijn voor lerenden met hogere leervermogens. Een belangrijke reden zou het verschil zijn in het vermogen om om te gaan met 'learner control'. Dergelijke vaststellingen zeggen nog iets over de oorzaken, noch over mogelijke oplossingen bij moeilijkheden. In deze bijdrage wordt vanuit de literatuur, in functie van het (her-)ontwerpen van blended leeromgevingen een theoretische analyse gemaakt van de wisselwerking tussen persoons- en omgevingskenmerken en de effecten daarvan op leerresultaten.

Een review van bestaande ontwerpmodellen voor blended leeromgevingen

Ruth Boelens, Bram De Wever

Universiteit Gent

Deze reviewstudie analyseert in de literatuur beschreven ontwerpmodellen voor het vormgeven van blended leeromgevingen. Hoewel de literatuur reeds veel aandacht besteedt aan dergelijke ontwerpmodellen, zijn verschillende onderzoekers er over eens dat er een aantal tekortkomingen zijn. Om deze tekortkomingen gedetailleerd in kaart te brengen, bestaat de methode van deze studie uit een systematische analyse van een aantal invloedrijke ontwerpmodellen. Volgende elementen worden besproken: ontwerpdoel, welke fasen van het ADDIE-model komen aan bod, onderliggende theorieën, karakteristieken van lerenden en de interactie tussen persoons- en omgevingskenmerken. Tevens maakt deze review het evalueren van bestaande (en toekomstige) ontwerpmodellen mogelijk. De resultaten bestaan enerzijds uit een bondige analyse van elk ontwerpmodel, anderzijds wordt een meta-analyse gemaakt over de verschillende modellen heen.

Ontwikkeling van een descriptief en conceptueel model voor effectieve blended curricula

Ellen Van Twembeke, Luc De Grez, Katie Goeman

KU Leuven

Blended leren biedt volwassen cursisten een flexibele studieomgeving die aansluiting zoekt bij hun complexe persoonlijke en professionele achtergronden. Echter, blended leerarrangementen kennen uitdagingen op het vlak van retentie en leerprestaties van studenten. Zelfregulerend leren en gemeenschapsvorming kunnen bijdragen aan de effectiviteit van blended leervormen maar zijn nauwelijks theoretisch onderbouwd binnen de context van een volledig curriculum. Doel van deze bijdrage is het uitwerken van een descriptief analyseraamwerk voor het systematisch beschrijven van blended curricula en flexibele leerarrangementen, evenals het opstellen van een conceptueel kader dat gericht is op het begrijpen van hoe interventies op zelfregulerend leren en gemeenschapsvorming bijdragen tot persistentie en performantie van volwassen cursisten op het blended programmaniveau

Paralleel 3 ICT(II): ICT-competenties van leerlingen/leraren en innovatie met ICT

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A22

Session Chair: Johan van Braak

Papersessie

Factoren gerelateerd aan ICT-competenties van leerlingen uit het primair onderwijs

Koen Aesaert, Johan van Braak

Ghent University, Belgium; koen.aesaert@ugent.be

Het hoofddoel van deze studie is het identificeren van leerlingfactoren die samenhangen met ICT-competenties van leerlingen uit het primair onderwijs. Via een computergebaseerde toets werden de ICT-competenties van 378 leerlingen uit het primair onderwijs in Vlaanderen gemeten. Om item bias in rekening te brengen werd differential item functioning (DIF) voor sekse getoetst en als variabele geïntegreerd in het regressiemodel. De resultaten tonen dat na controle voor DIF, sekse nog steeds gerelateerd is aan ICT-competenties ten voordele van vrouwelijke leerlingen. Daarnaast zijn socio-economische status, thuistaal, ICT-ervaring, ICT-self-efficacy en analytische intelligentie ook gerelateerd aan ICT-competenties. Een interactie-effect tussen sekse en ICT-ervaring toont aan dat vrouwelijke leerlingen minder voordeel halen uit hun ICT-ervaring in termen van hogere ICT-competenties dan jongens.

Ontwikkeling innovatiekracht in een lerarenopleiding; Onderzoek naar succesfactoren voor innovatie met ict tijdens het project Het Leren van de Toekomst met de tweedegraads lerarenopleidingen van Fontys lerarenopleidingen Sittard

Pieter Swager, Jos Franssen, Jeroen Bottema

Lectoraat Teaching, Learning & Technology, Hogeschool Inholland Rotterdam, Netherlands, The;

pieter.swager@INHOLLAND.nl

Tijdens schooljaar 2013/2014 experimenteerde een team van negen docenten van Fontys 2e-gradslerarenopleidingen Sittard met innovatieve toepassingen van ict op basis van eigen onderwijsvraagstukken. Dit in het kader van het Kennisnetproject Het Leren van de Toekomst 4. Doel: versterken innovatiekracht van opleidingen voor toekomstgericht onderwijs. Het lectoraat Teaching, Learning & Technology van Hogeschool Inholland onderzocht opbrengsten en ervaren effecten. Centrale vraagstelling was: Hoe ontwikkelt zich de innovatiekracht van de lerarenopleidingen die deelnemen aan het project 'LVDT 4'? De resultaten van het onderzoek bevestigen het belang van factoren als beschikbare tijd, ondersteuning en betrokkenheid van een op transformatie gerichte leidinggevende om als professional te kunnen innoveren. Een belangrijke opbrengst van het onderzoek is het inzicht in onderscheid tussen innovators en volgers.

Samen professionaliseren: ontwikkel-leer-onderzoek-deel

Judith van Hooijdonk

Fontys, Netherlands, The; judith.vanhooijdonk@student.fontys.nl

Vanuit de context van de veranderende samenleving wordt de invloed op leren en lesgeven beschreven en de consequentie die dit heeft voor de digitale competenties van docenten met betrekking tot het participeren in online netwerken. Via een digitale vragenlijst zijn 33 docenten bevraagd op hun kennis, vaardigheden en houding ten aanzien van leren en lesgeven met ict. De kennis uit dit deel van het onderzoek is middels een focusgroep teruggekoppeld. Doel van de focusgroep was om explicieter zicht te krijgen op de houding van de docenten bij het toepassen van sociale media tools bij het online samenwerken en online kennis delen in de netwerken waarin zij participeren. In de poster zullen de belangrijkste bevindingen van dit beschrijvend praktijkgericht onderzoek worden gepresenteerd.

Parallel 3 L&I(I): Reviewstudies over verleidend onderwijs: Attitudes, motivatie en de verbinding met buitenschools leren

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A42

Session Chair: Frans Prins

Session Chair: Gjalt Tjerk Prins

Referent: Monique Volman

Symposium

Reviewstudies over verleidend onderwijs: Attitudes, motivatie en de verbinding met buitenschools leren

Chair(s): **Frans Prins** (Universiteit Utrecht), **Gjalt Prins** (Universiteit Utrecht)

In dit symposium worden drie recent uitgevoerde PROO-reviewstudies gepresenteerd en besproken. De reviewstudies handelen alledrie over verleidend onderwijs, maar met een verschillende focus en methodische aanpak. De meta-analyse van Bakker et al. behandelt de effecten van vernieuwend bètaonderwijs op de attitudes van leerlingen tegenover bèta. De Kleijn et al. vatten systematisch samen wat de effecten zijn van verschillende toetsvormen op leerlingmotivatie. Bronkhorst en Akkerman onderzochten de relatie tussen binnen- en buitenschools leren, omdat de positieve leerresultaten in informele omgevingen in contrast staan met de afnemende motivatie van leerlingen zoals die soms wordt gerapporteerd in het formele onderwijs. Tot slot gaat Volman in op de inhoudelijke opbrengst en methodische aspecten van deze reviewstudies

Presentations of the Symposium

Effecten van innovatieve onderwijsaanpakken op attitude tegenover bèta

Arthur Bakker¹, Gjalt Prins¹, Elwin Savelsbergh¹, Charlotte Rietbergen¹, Sabine Fechner¹, Bram Vaessen²

¹Universiteit Utrecht, ²Eindhoven School of Education

Bakker et al. voerden een meta-analyse van 50 studies uit ter beantwoording van de vraag: wat zijn de effecten van vernieuwende onderwijsaanpakken ten opzichte van regulier onderwijs op de attitudes van leerlingen tegenover wiskunde en de natuurwetenschappen? Het betreft hier aanpakken zoals onderzoekend leren, contextrijk onderwijs, ICT-gebruik, samenwerkend leren en excursies. De gemeten attitudes waren relevantie, interesse, self-efficacy en hoe normaal bètawetenschappers worden gevonden. De uitkomsten waren positief op interesse, maar niet op de andere attitudes. Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen onderwijsaanpakken. Als nevenopbrengst heeft deze studie meer inzicht opgeleverd in de verschillende attitudes die in de literatuur worden onderscheiden en de kwaliteit van de meetinstrumenten die hiervoor in omloop zijn.

De invloed van verschillende toetsvormen op motivatie in diverse leeromgevingen

Renske de Kleijn, Frans Prins, Christel Lutz, Karin van Look, Jan van Tartwijk

Universiteit Utrecht

De Kleijn et al. onderzochten systematisch welke effecten verschillende toetsvormen hadden op motivatie in diverse onderwijscontexten. Er is gekeken naar toetsfunctie, toetsafname, terugkoppeling van het toetsresultaat en wie er getoetst werd. Motivatie als gedragsmaat en als zelfrapportagemaat, evenals intrinsieke én extrinsieke motivatie werden meegenomen. Peer assessment, rijke feedback en positieve feedback bleken een positief effect te hebben op de motivatie. Daarnaast had toetsing in slechts 8% van de gevallen een negatief effect op motivatie. Ook suggereren de resultaten dat toetsing er vaker toe leidt dat leerlingen zeggen harder te werken of het leuker te vinden, dan dat gevonden wordt dat leerlingen er daadwerkelijk harder van gaan werken.

Leren over contexten heen? Het verband tussen binnen- en buitenschools leren

Larke Bronkhorst, Sanne Akkerman

Universiteit Utrecht

Leren vindt ook in buitenschoolse contexten plaats (thuis, bij vrienden, online etc.), en vaak op basis van eigen interesses en met hoge motivatie. Daar waar veel onderzoek gekeken heeft naar leren binnen één context, weten we veel minder over leren over contexten heen. Dit is opmerkelijk gezien de dagelijkse transities die leerlingen maken. Wij onderzochten de relatie tussen binnen- en buitenschools leren middels een literatuuronderzoek met 186 studies. Naast vele initiatieven in het onderwijs om gebruik te maken van het buitenschoolse leren, vinden we vier vormen van verbinding tussen binnen- en buitenschools leren: vanzelfsprekende continuïteit, ontbrekende continuïteit, kansrijke continuïteit en bewuste discontinuïteit. We bespreken welke factoren van invloed zijn, en de vraag of we onze educatieve infrastructuur moeten heroverwegen.

Parallel 3 L&I(II): Leesbegrip en taal

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A15
Session Chair: Nadira Saab

Papersessie

De verwerking van narratieve en informatieve teksten door zwakke en sterke begrijpend lezers in groep 4: een hardop-denkstudie

Astrid Kraal, Nadira Saab, Arnout Koornneef, Paul van den Broek

Leiden University, Netherlands, The; a.kraal@fsw.leidenuniv.nl

In dit onderzoek is gekeken naar de verwerking van narratieve en informatieve teksten door zwakke (n=30) en sterke begrijpend lezers (n=57) in groep 4 (gemiddeld leeftijd: 7.8 jaar). Om inzicht te krijgen in hun strategiegebruik tijdens het lezen, hebben de proefpersonen hardop denkend teksten gelezen. Na het lezen beantwoordden de proefpersonen begripsvragen, om inzicht te krijgen in het product van hun leesproces. Zowel de zwakke als de sterke begrijpend lezers pasten bij narratieve teksten andere strategieën dan bij informatieve teksten. Een belangrijk verschil tussen zwakke en sterke begrijpend lezers was dat zwakke lezers vaker ongeldige inferenties maakten, met name bij informatieve teksten. Dit had negatieve gevolgen voor hun begrip van informatieve teksten, zoals bleek uit hun antwoorden op begripsvragen.

Inleven bij fictielezen: Over de rol van mentaliseren bij leesbegrip

Inouk E. Boerma, Suzanne E. Mol, Jelle Jolles

VU University, Netherlands, The; i.e.boerma@vu.nl

De leesontwikkeling van kinderen kan worden gestimuleerd door aandacht te geven aan het zogenaamde 'mentaliseren'. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het inleven in de personages in het verhaal en het begrijpen van hun intenties en emoties. Dit onderzoek richt zich op de rol van mentaliseren bij het leesgedrag en leesbegrip van kinderen uit groep 5 en 6 van de basisschool. De resultaten tonen aan dat mentaliseervaardigheden een mediërende rol spelen bij de relatie tussen de geletterde thuisomgeving en leesbegrip. Dit is niet het geval bij het leesgedrag van kinderen. In het gebruikte statistische model is de thuisomgeving voorspellend voor zowel het leesgedrag als voor de leesprestaties. Een deel van deze laatste relatie verloopt echter via de mentaliseervaardigheden van het kind.

MBO Taalexperiment

Roos Scharten¹, Guus Tomassen², Andrea Netten¹, Marjon van der Woude²

¹Expertisecentrum Nederlands, Netherlands, The; ²ROC Zadkine; r.scharten@expertisecentrumnederlands.nl

Door de invoering van de verplichte examinering Nederlands voor alle mbo-leerlingen ontstond een behoefte aan kennis rondom effectief taalonderwijs voor deze leerlingen. Wetenschappelijk onderzoek op dit vlak is schaars, ook internationaal. ROC Zadkine, Centraal Planbureau en Expertisecentrum Nederlands voerden een studie uit met twee onderzoeksvragen: hoe ontwikkelt zich de taalvaardigheid van eerstejaars leerlingen mbo-3 en mbo-4? En leidt een specifieke interventie op lezen en schrijven tot extra leerwinst?

In schooljaar 2013-2014 werd een grootschalige studie uitgevoerd, waarbij werd gekeken naar leerlingresultaten op de domeinen lezen en schrijven in de twee condities: 'education as usual' en een interventieconditie. De resultaten daarvan zullen worden besproken. Daarnaast worden de cruciale implementatiefactoren, samenhangend met het doen van grootschalig onderzoek in het mbo, besproken.

Parallel 3 L&L(I): De docent in docent-leerlingrelaties: Gedrag, Kennis en Identiteit

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A20

Referent: Helma Koomen

Symposium

De docent in docent-leerlingrelaties: Gedrag, Kennis en Identiteit

Chair(s): **Tim Mainhard** (Universiteit Utrecht), **Helma (discussiant) Koomen (discussiant)** (Universiteit van Amsterdam)

Voor goed onderwijs is de docent-leerling relatie bepalend. Weinig empirisch onderzoek combineert verschillende aspecten van de docent-leerlingrelatie bij dezelfde respondenten, terwijl juist een combinatie recht doet aan de complexiteit van de docent-leerlingrelatie. In dit symposium richten we ons op de docent binnen de docent-leerling relatie. Drie aspecten staan hierbij centraal: interpersoonlijke kennis, interpersoonlijk gedrag en de interpersoonlijke identiteitsrol van docenten. Deze drie aspecten zijn afzonderlijk van elkaar door middel van vragenlijsten, interviews en observaties bij vo-docenten onderzocht en middels een casus met elkaar vergeleken. Naast de resultaten uit de afzonderlijke onderzoeken, bieden we aan de hand van deze casus inzicht in de complexiteit van docent-leerling relaties door weer te geven hoe de verschillende aspecten elkaar kunnen overlappen, aanvullen of tegenspreken.

Presentations of the Symposium

Interpersoonlijke kennis van docenten: een vergelijking tussen positieve en problematische relaties met leerlingen

Luce Claessens¹, Jan van Tartwijk¹, Heleen Pennings¹, Anna van der Want², Perry den Brok³, Nico Verloop⁴, Theo Wubbels¹

¹Universiteit Utrecht, ²Iclon / ESoE, ³ESoE, ⁴Iclon

Voor goed onderwijs is de relatie tussen de docent en individuele leerlingen van belang. Doel van deze studie was om interpersoonlijke cognities, in het bijzonder de relationele schema's van docenten omtrent positieve en problematische relaties inzichtelijk te maken. Hiertoe hebben we een interview afgenomen bij zestien docenten. Resultaten laten verschillen zien tussen schema's van positieve en problematische relaties op dezelfde dimensies (bijv. ik vind dit een vriendelijke leerling versus een onvriendelijk leerling) maar ook verschillen in welke dimensies genoemd worden (bijv. extravertie speelt wel een rol in positieve relaties maar veel minder in problematische relaties). Deze verschillen kunnen inzicht bieden in de achterliggende mechanismen die een rol spelen bij het tot stand komen van positieve dan wel problematische docent-leerling relaties.

Het Verband Tussen Docent-Leerling Interacties en de Kwaliteit van de Docent-Leerling Relatie

Helena J. M. Pennings¹, Mieke Brekelmans¹, Luce C. A. Claessens¹, Anna van der Want², Jan van Tartwijk¹

¹Universiteit Utrecht, ²Iclon / ESoE

In dit onderzoek worden interpersoonlijke inhoud, structuur en complementariteit van docent-leerling interacties gerelateerd aan de kwaliteit van docent-leerling relaties. Om docent-leerling interacties te onderzoeken in termen van invloed en nabijheid te beschrijven is gebruik gemaakt van de Interpersoonlijke Cirkel Docent (IPC-D) en Sadler's computer joystick methode interpersoonlijke interacties. De mate van complementariteit is vastgesteld met detrended correlaties en State Space Grid (SSG) analyse is gebruikt de samenhang tussen attractoren (inhoud) en de variabiliteit (structuur) in interacties te bekijken. De mate van complementariteit en de locatie van de attractoren bleek niet samen te hangen met de kwaliteit van de relatie, maar de variabiliteit en voorspelbaarheid wel. Dit betekent dat coaching-trajecten zich op de voorspelbaarheid van gedrag in interacties kunnen richten.

De veranderende interpersoonlijke identiteitsrol: een verkenning naar bevorderende factoren

Anna van der Want¹, Perry den Brok², Douwe Beijaard², Mieke Brekelmans³, Luce Claessens³, Heleen Pennings³

¹Iclon / ESoE, ²ESoE, ³Universiteit Utrecht

De docent-leerling relatie vormt een belangrijk aspect van de professionele identiteit van de docent en beïnvloedt daarmee zijn/haar functioneren. Dit onderzoek richt zich op de verandering van dit aspect van de identiteit van de docent: de interpersoonlijke identiteitsrol. Binnen de interpersoonlijke identiteitsrol wordt onderscheid gemaakt tussen de appraisal van situaties (betekenisgeving op situationeel niveau) en de interpersoonlijke identiteitsstandaard (betekenisgeving op algemeen niveau). Door middel van diepte-interviews zijn de interpersoonlijke identiteitsrollen van docenten tweemaal onderzocht. Doel was om inzicht te krijgen in veranderingen binnen deze interpersoonlijke identiteitsrol. Vragenlijsten zijn ingezet om te verkennen welke factoren deze verandering beïnvloeden. Uit het onderzoek blijkt dat de factoren self-efficacy, werkbeleving en persoonlijkheid een rol spelen bij de verandering van de interpersoonlijke identiteitsrol.

Parallel 3 L&L(II): De kunst van differentiëren: context, doelen en vakdidactiek

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A47

Session Chair: Jacobiene Meirink

Referent: Klaas van Veen

Symposium

De kunst van differentiëren: context, doelen en vakdidactiek

Chair(s): **Jacobiene Meirink** (ICLON, Universiteit Leiden)

Ondanks de vele benaderingen en concrete aanpakken, blijft differentiëren ingewikkeld voor leraren om toe te passen in hun klassen. In dit symposium worden voor deze problematiek drie mogelijke verklaringen onderzocht. Het eerste onderzoek verkennt in hoeverre een differentiatie-aanpak in de klas conflicteert met andere relevante doelen die leraren hebben. Het tweede onderzoek richt zich op de praktische uitvoerbaarheid van differentiatie in de dagelijkse context van lesgeven. Het derde onderzoek benadert differentiatie vanuit een vakdidactisch perspectief, waarbij bij het vak geschiedenis wordt onderzocht in hoeverre het mogelijk is leerlingen individueel te benaderen. Deze drie bijdragen zullen worden ingeleid door een onderzoeksreview van problemen die het voor leraren ingewikkeld maken om te differentiëren.

Presentations of the Symposium

Differentiatie als probleem voor leraren: conflicterende doelen en het gebrek aan heuristieken

Fred Janssen

ICLON, Universiteit Leiden

Grootschalige observatiestudies tonen telkens weer aan dat veel docenten in het voortgezet onderwijs onvoldoende differentiëren. Ontbrekende kennis en vaardigheden wordt vaak genoemd als verklaring voor dit hardnekkige probleem. Recent onderzoek naar beslissen van mensen wijst echter op mogelijke alternatieve verklaring en daarmee ook op een alternatieve oplossingsrichting. Zouden docenten wellicht onvoldoende differentiëren doordat dit conflicteert met andere doelen die ze gelijktijdig moeten realiseren en doordat ze niet beschikken over efficiënte procedures (heuristieken) om differentiatie te realiseren in hun lessen? In een exploratieve studie bij 16 docenten-in-opleiding en 9 biologiedocenten is deze alternatieve verklaring onderzocht. De voorlopige resultaten laten zien dat differentiatie lijkt te conflicteren met belangrijke andere doelen van de docenten en dat zij niet beschikken over heuristieken voor differentiatie.

Heuristieken voor differentiatie: een onderzoek naar de praktische uitvoerbaarheid van complexe instructievaardigheden

Hanna Westbroek

Onderwijspedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam

Aanpakken voor differentiatie maken alleen kans van slagen in de praktijk indien ze niet alleen effectief het leren van leerlingen bevorderen maar ook praktisch uitvoerbaar zijn voor docenten in reguliere werkomstandigheden. Tegen deze achtergrond hebben we twee efficiënte procedures (heuristieken) ontwikkeld waarmee docenten hun bestaande lessen gedifferentieerd kunnen maken door omdraaien en selectief weglaten van bestaande lesonderdelen. Wij hebben de effectiviteit en praktische bruikbaarheid van beide samenhangende heuristieken onderzocht bij vijf biologiedocenten-in-opleiding en vijf ervaren biologiedocenten. Een eerste voorlopige analyse van de gegeven lessen en leerlingvragenlijsten laat zien dat de heuristieken docenten inderdaad in staat stellen om effectief te differentiëren in de lessen. Daarnaast tonen de ladderinterviews aan dat de meeste docenten deze heuristieken ook als praktisch bruikbaar ervaren.

Differentiëren vanuit vakdidactisch perspectief: Geschiedenis.

Paul Holthuis, Tim Huijgen

Lerarenopleiding Rijksuniversiteit Groningen

Geschiedenis wordt als nuttig maar lastig vak beschouwd. Weinig geschiedenisdocenten stemmen hun onderwijspraktijk af op de individuele behoeftes en mogelijkheden van leerlingen. Een didactiek die uitgaat van differentiatie zou daaraan tegemoet kunnen komen en zo het vak toegankelijker kunnen maken.

Differentiatie moet als uitgangspunt hebben dat iedere leerling zich in het vak kan verbeteren en zo succes kan ervaren.

Succesbeleving door niveauverbetering motiveert de leerling en stimuleert hem tot nieuwe niveauverbetering.

Differentiatie in het schoolvak geschiedenis moet daarom niet alleen uitgaan van een pedagogisch-didactische invalshoek maar ook van een vakdidactische.

In het kleinschalige onderzoek dat hiernaar aan de lerarenopleiding van de RUG is gestart staan beide invalshoeken centraal.

Parallel 3 L&L(III): Het begeleiden van onderzoeksvaardigheden van leraren (in opleiding)

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A37
Session Chair: Monika Louws

Papersessie

Looking beyond the data. Statistiekvaardigheden van beginnende pabo-studenten

Arien De Vetten^{1,2}, **Judith Schoonenboom**¹, **Ronald Keijzer**^{2,3}, **Bert Van Oers**¹

¹Vrije Universiteit Amsterdam, Netherlands, The; ²Hogeschool iPabo, Amsterdam; ³Universiteit Utrecht, Freudenthal Instituut; a.j.de.vetten@vu.nl

Er is weinig bekend hoe pabo-studenten voorbereid kunnen worden om met eenvoudig statistisch onderzoek aan de slag te gaan met basisschoolkinderen. Een manier om statistiekonderwijs vorm te geven is door middel van informele statistische inferenties (ISI). ISI is gedefinieerd als "generaliseren op basis van een steekproef zonder gebruik van formele statistische testen". Goed onderwijs sluit aan bij de beginsituatie van studenten. Doel van dit onderzoek is daarom de ISI-vaardigheden van beginnende pabo-studenten te meten. 733 eerstejaars studenten van 7 pabo's in Nederland hebben een test ingevuld. Zij zijn redelijk vaardig met bekende statistische concepten, maar hebben moeite met statistische modellen die meer inzicht vereisen. Daarnaast kunnen veel studenten het nut van een steekproef niet op waarde schatten.

Quiz: Past onderzoek doen bij mij? Instrument om de onderzoeksgeest van leraren vast te stellen.

Celeste Meijs, Karel Kreijns

Open Universiteit, Netherlands, The; celeste.meijs@ou.nl

Leraren worden steeds meer geacht onderzoek te doen om hun eigen praktijk te verbeteren. De onderzoeksgeest is een predispositie die, als een leraar deze heeft, het aannemelijker maakt dat hij/zij onderzoek zal gaan doen. Aan de hand van een online vragenlijst is onderzocht hoe de onderzoeksgeest (uitgesplitst naar 3 dimensies) van Nederlandse leraren is en of er verschillen zijn die samenhangen met leeftijd, geslacht en sector waarin hij/zij werkzaam is. Daarnaast is er een praktijkinstrument ontwikkeld waarmee leraren op een luchtige manier geïntroduceerd kunnen worden in het onderwerp en daarmee hun professionele ontwikkeling op het gebied van de onderzoeksgeest (tot het doen van onderzoek) toegespitst op hun uitgangspositie kunnen beginnen.

TiP: Toolkit instrumenten Praktijkonderzoek: een onderzoek naar de bruikbaarheid voor leraren en studenten/leerlingen.

Celeste Meijs, Arnoud Evers

Open Universiteit, Netherlands, The; celeste.meijs@ou.nl

Leraren worden steeds meer geacht onderzoek te doen om hun eigen praktijk te verbeteren. Echter, zij ervaren vaak problemen bij het ontwikkelen en inzetten van instrumenten (bv vragenlijsten) die nodig zijn voor praktijkonderzoek. Hiervoor is een app (Toolkit instrumenten Praktijkonderzoek: TiP) ontwikkeld, met 'tips en tricks' over hoe instrumenten ontwikkeld en wanneer/hoe ze ingezet kunnen worden. In deze presentatie wordt het onderzoek rondom de ontwikkeling van TiP beschreven, wordt getoond hoe TiP (gratis) gedownload kan worden en kan TiP actief (door het publiek) gebruikt worden. Deze presentatie geeft een beeld van een wetenschappelijke manier waarop een instrument ontwikkeld kan worden en daarnaast wordt er kennis gemaakt met TiP en hoe het ingezet kan worden in de praktijk.

Paralleel 3 L&L(IV): Effectieve manieren van onderwijzen

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A11

Session Chair: Douwe Beijaard

Papersessie

Impact op leerlingen: de sleutel tot verbetering van onderwijsprestaties?

Iris Uffen, Marieke Boelhouwer, Jan Folkert Deinum, Wim van de Grift

University of Groningen, Netherlands, The; i.uffen@rug.nl

De onderwijsinspectie constateert sedert verscheidene jaren dat het aantal zwakke scholen in het noorden groter is dan in de rest van Nederland. Een mogelijkheid om de kwaliteit te verhogen is het verbeteren van de pedagogisch-didactische vaardigheden van leraren. In dit onderzoek wordt door middel van observaties de kwaliteit van lesgeven bij ruim 500 docenten gemeten over een periode van twee jaar. In de presentatie laten we de resultaten van het eerste jaar zien.

Kwaliteit van pedagogisch didactisch handelen en de relatie met leerlingmotivatie

Bert Slof², **Marjon Fokkens-Bruinsma**¹, **Esther Tamara Canrinus**³

¹Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; ²Universiteit Utrecht; ³Universiteit van Oslo; marjon.bruinsma@rug.nl

Dit onderzoek richt zich op de vraag hoe leerlingmotivatie beïnvloed wordt door het pedagogisch-didactisch handelen van docenten. Gebaseerd op de expectancy-value theorie is leerlingmotivatie gemeten als self-efficacy, taakwaarden en testangst. Het pedagogisch-didactisch handelen is gemeten door de percepties van leerlingen over de kwaliteit van het handelen (bv. klassenmanagement, duidelijke instructie geven). Vragenlijsten zijn afgenomen bij 300 leerlingen van een vo-school. Beschrijvende analyses laten zien dat leerlingen boven het schaalgemiddelde scoren op vrijwel alle variabelen m.b.t. motivatie en pedagogisch didactisch handelen. Regressie analyses tonen dat (1) het geven van duidelijke instructies de testangst van leerlingen kan verminderen en hun verwachting van het eigen kunnen kan vergroten en (2) het aanleren van leerstrategieën tot meer waardering voor de taak kan leiden.

Leren onderwijzen met een expliciete focus op het leren van leerlingen: een deliberate practice?

Maartje Swinkels^{1,2}, **Maaïke Koopman**¹, **Douwe Beijaard**¹

¹Eindhoven School of Education, TU/e, Netherlands, The; ²Fontys, Netherlands, The; m.f.j.swinkels@tue.nl

Deze studie betreft een onderzoek naar een leeromgeving die studenten stimuleert tot onderwijzen vanuit het perspectief van het leren van hun leerlingen. De ontworpen leeromgeving wordt gekenmerkt door het gebruik van authentieke contexten, authentieke taken en reflectieve dialogen. Uit onze eerdere studies bleken concepties en gedrag van studenten na deelname in deze leeromgeving meer leergericht te zijn. Deze studie onderzoekt of er sprake is van "deliberate practice" van de studenten. Semigestructureerde interviews zijn gebruikt om te bepalen hoe studenten hun gedrag verantwoorden, en welke rol praktijkkennis daarbij speelt. De resultaten wijzen uit dat het leergerichte gedrag van de studenten bewust gestuurd is om het leren van hun leerlingen te faciliteren. Studenten gebruiken praktijkkennis in de verantwoording van hun leraarsgedragingen.

Parallel 3 M&E: Innovatieve benaderingen voor het ontwerpen en evalueren van onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · *Location:* 5B14
Session Chair: Sui Lin Goei

Rondetafelgesprekken

Ecology of Learning Framework (ELF): plannen en evalueren van leerinterventies

Nicolet C.M. Theunissen¹, Hester E. Stubbé²

¹Future Life Research BV, The Netherlands; ²Dep. Training & Performance Innovations, TNO, Soesterberg, The Netherlands; nicolet@futureliferesearch.com

De ontwikkeling van individuen wordt beïnvloed door de context waarin zij opereren en leren. Echter, onderwijskundige methoden houden nog te weinig rekening met die context. Dit artikel bestudeert de mogelijkheden van de Social Ecological Theory als houvast bij het inplannen en evalueren van leerinterventies binnen het onderwijs. Daartoe is het nieuw ontwikkelde Ecology of Learning Framework (ELF) ingezet bij twee evaluatie studie. Studie 1: Multimedia leermaterialen op Nederlandse scholen; Studie 2: Quality Education Improvement Plan (QEIP) in Oeganda. De resultaten tot dusver laten zien dat ELF gebruikt kan worden voor het toepassen van de Social Ecological Theory op het evalueren van leerinterventies.

Ontwerpen voor de 21ste eeuw

Wouter R. van Joolingen¹, Sui Lin Goei²

¹Utrecht University, Netherlands, The; ²VU University of Amsterdam; W.R.vanJoolingen@uu.nl

Het onderzoek dat in deze ronde tafel wordt besproken richt zich op het ontwerpen van leeractiviteiten gericht op 21ste eeuwse vaardigheden, en bijbehorende didactische interventies door samenwerkende teams van docenten, onderwijsontwikkelaars, leerlingen en bedrijfsopleiders in zogenaamde Work-Out Labs, of wel 'communities of practice'. De werkwijze in deze teams wordt vormgegeven via de methode van Lesson Study. Onderzoeksvragen richten zich op de ontwikkeling van kennis en vaardigheden bij alle participanten. In de roundtable willen we graag in gesprek over de methodologische aspecten van het onderzoek: hoe 21ste eeuwse vaardigheden en de werkprocessen in ontwerpteams te meten, en hoe dit vorm te geven met actieve deelname van alle participanten.

Parallel 3 O&S(I): Cohortonderzoek in Nederland: Enkele wetenschappelijke resultaten van het COOL5-18 onderzoek in het voortgezet onderwijs.

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · *Location:* 5A23

Session Chair: Anneke Timmermans

Referent: Guuske Ledoux

Symposium

Cohortonderzoek in Nederland: Enkele wetenschappelijke resultaten van het COOL5-18 onderzoek in het voortgezet onderwijs.

Chair(s): **Anneke Timmermans** (Rijksuniversiteit Groningen)

In het cohortonderzoek COOL5-18 wordt gedurende het primair- en voortgezet onderwijs de cognitieve-, burgerschaps-, en de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen om de drie jaar gemeten. In dit symposium wordt in het bijzonder ingegaan op verschillende aspecten van het schoolse functioneren van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Aan bod komen achtereenvolgens: de invloed van de toetsmotivatie van scholen op de resultaten van de rekenvaardigheid van leerlingen; de relatie tussen doeloriëntaties en de rapportcijfers voor de vakken wiskunde, Nederlands en Engels; en de relatie tussen het welbevinden met docenten en klasgenoten ('peers') en de schoolbetrokkenheid van leerlingen.

Presentations of the Symposium

Het modelleren van toetsmotivatie in large-scale assessments

Marie-Anneke Keizer-Mittelhaeuser, Jos Keuning

Cito

Scholen die meedoen aan large-scale assessmentprogramma's, zoals cohortstudie COOL5-18, PISA, TIMMS en PIRLS, verschillen in de manier waarop zij het assessmentprogramma en de bijbehorende toetsen en vragenlijsten presenteren aan leerlingen. Sommige scholen presenteren de toetsen bijvoorbeeld als high-stakes toetsen, terwijl andere scholen de toetsen op een meer informele manier presenteren. Bij het analyseren van dergelijke data dient daarom niet alleen rekening gehouden te worden met de geneste structuur van de data, maar ook met verschillen in toetsmotivatie. We bespreken een model waarmee onderzocht kan worden of de individuele itemscores alleen een reflectie zijn van de vaardigheid van leerlingen, of dat ze ook processen op schoolniveau reflecteren die samenhangen met het belang dat scholen hechten aan deelname.

Dominante doeloriëntaties in het voortgezet onderwijs. De relaties met rapportcijfers

Peter Scheltinga

Rijksuniversiteit Groningen

Van ruim 12.000 leerlingen in klas 3 van het voortgezet onderwijs is de dominante doeloriëntatie (DAG) bepaald en in verband gebracht met rapportcijfers voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde. Dit gebeurt op basis van de COOL5-18 vragenlijstgegevens uit 2011. Met name de groep met een performance-approach doeloriëntatie heeft hogere gemiddelde rapportcijfers dan de overige groepen (de mastery-approach-, mastery-avoidance-, performance-avoidance- groep, alsmede de groep zonder DAG). Het verschil bedraagt per vak ongeveer 0,4 punt. Het klastype doet er eveneens toe: van laag (VMBO-BBL) naar hoog (VWO) worden de effecten sterker.

Welbevinden met docenten en klasgenoten; de relaties met schoolbetrokkenheid in het voortgezet onderwijs

Hanke Korpershoek

Rijksuniversiteit Groningen

In dit onderzoek onder ruim 7.000 leerlingen in het voortgezet onderwijs worden relaties gelegd tussen het welbevinden met docenten en klasgenoten ('peers') en de schoolbetrokkenheid van deze leerlingen. Aan de hand van vragenlijstgegevens uit COOL-VO3 in 2007/2008 is onderzocht in welke mate welbevinden met docenten en klasgenoten onderling samenhangen en of deze variabelen samenhang vertonen met schoolbetrokkenheid. De resultaten laten zien dat VO-3 leerlingen een hogere mate van welbevinden met klasgenoten rapporteren dan de mate van welbevinden met docenten (gemiddeld 3,9 versus 3,1 op een 5-puntsschaal). De correlatie tussen deze twee variabelen was opvallend laag ($r = 0,20$). Multipel regressieanalyse liet zien dat welbevinden met docenten positief samenhangt met schoolbetrokkenheid, maar dat de resultaten voor welbevinden met klasgenoten minder eenduidig zijn.

Paralleel 3 O&S(II): Onderwijs en samenleving

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A37

Session Chair: Louise Elffers

Papersessie

Effecten van de verkorting van de brede brugperiode in het VO: een quasi-experimentele case study

Louise Elffers¹, Herman van de Werfhorst², Mirjam Fischer²

¹Universiteit Maastricht; ²Universiteit van Amsterdam; l.elffers@maastrichtuniversity.nl

In dit paper presenteren we resultaten van een quasi-experimentele case study naar de gevolgen van de verkorting van de brugperiode in het VO op schoolprestaties, burgerschapsvaardigheden en motivatie van leerlingen. Een difference-in-difference analyse laat geen effecten van de verkorting zien op rekenvaardigheden, een licht positief effect op taalvaardigheid en een negatief effect op de taakoriëntatie van leerlingen. Zowel leerlingen uit een hogere als lagere sociaaleconomische achtergrond scoren lager op democratische en sociale attitudes in het geval van de eenjarige brugperiode. De leerprestaties van leerlingen met een havo-advies lijken eerder baat te hebben bij de verkorting dan leerlingen met een vwo-advies. Bij een evaluatie van de verkorting van de brugperiode is een afweging tussen beoogde en niet-beoogde effecten op zijn plaats.

Regionale variatie aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt

Mersiha Tepic

Centraal Bureau voor de Statistiek, Netherlands, The; mtpc@cbs.nl

Het doel van dit onderzoek is om de verschillen van aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt tussen arbeidsmarktregio's in Nederland te bekijken. Aan een cohort van mbo schoolverlaters worden arbeidsmarktgegevens van een jaar na schoolverlaten gekoppeld. De verklaringen voor de verschillen tussen 'sterkere' en 'zwakkere' regio's op het gebied van percentages werkenden en uurloon worden gezocht in de opleidingskenmerken en regionale arbeidsmarktsituatie. De resultaten laten zien dat in de 'zwakkere' regio's veel voor de economische opleidingsrichting gekozen wordt, terwijl de opgeleiden in deze richting het vaakst geen werk hebben. Daarnaast valt het op dat in de 'sterkere' regio's het gemiddeld uurloon lager is dan in de 'zwakkere' regio's.

Talentgerichte loopbaangesprekken met passie voor techniek

Karin Truijen, Laura Staman, Tjark Huizinga, Kariene Mittendorff, Mark Gellevij

Saxion, Netherlands, The; k.j.p.truijen@saxion.nl

Loopbaanbegeleiding is een actueel thema binnen het voortgezet onderwijs. Maar wat maakt een loopbaangesprek effectief? In dit onderzoek zijn we specifiek ingegaan op de ontwikkeling van een methodiek gericht op het ontwikkelen van loopbaancompetenties en de intentie om te kiezen voor een technische opleiding. Vervolgens is door middel van een grootschalig kwantitatief onderzoek (n = 1820 leerlingen) binnen drie verschillende scholen in het voortgezet onderwijs onderzocht welke factoren in de ontwikkelde methodiek belangrijk zijn voor effectieve loopbaanbegeleiding in termen van loopbaancompetenties en intentie om te kiezen voor een technische opleiding. Uit het onderzoek blijkt dat zowel de inhoud, vorm van het gesprek en relatie tussen mentor en leerling van belang blijken te zijn voor een effectief loopbaangesprek.

Parallel 4 B&O: Allocatiebeleid VO, beoordeling van beroepsprestaties, beleidsinterventies van schoolleiders

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · *Location:* Centrale hal
Session Chair: Patrick Sins

Posterpresentaties

Een verantwoord allocatiebeleid: de Sleutel tot Verbetering van Onderwijsprestaties? Plaatsing Voortgezet Onderwijs op basis van Cito-toetscores in het Noorden

Marieke Dharmayanti Boelhouwer, Iris Uffen, Jan Folkert Deinum, Wim Van de Grift

Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; m.d.boelhouwer@rug.nl

Samenvatting

De onderwijsinspectie constateert sedert verscheidene jaren dat het aantal zwakke scholen in het noorden groter is dan in de rest van Nederland. In dit paper is het allocatiebeleid van deze scholen onderzocht met behulp van cito-toetscores. Verwacht wordt dat kleinschaligheid, druk op leerlingenaantallen en 'kansbiedend' allocatiebeleid meer leerlingen in hogere onderwijsniveaus komen dan gewenst. De resultaten komen wat betreft 'overeenkomst', 'onder-' en 'overplaatsing' overeen met de cijfers over de totale populatie. Wel lijkt er een oververtegenwoordigd te zijn van overplaatsing van leerlingen met citoadvies BB en TL. Daarbij is de range aan cito-toetscore per onderwijsniveau relatief groot.

Leer jij wel wat je eigenlijk weten moest

Francine Hilida Miedema

Inholland, Netherlands, The; f.miedema@quicknet.nl

Evaluatieonderzoek naar aanleiding van een slechte uitslag in de JOB enquête die de kern van het mbo raakt. De verbinding tussen school en stage vormen leergroepen en beroepsprestaties. Er bestaat geen geschreven programma zodat het uitgevoerde curriculum onderzocht is. In het theoretisch kader valt op; de cesuur bij de toetsing van beroepsprestaties, de samenhang van leerinhoud, de visie en de docentrollen in de leergroep. Bij een onderwijsontwikkeling blijkt steeds iets in de plaats van of toegevoegd te zijn aan het bestaande examenplan en curriculum. In een steekproef bestaan grote verschillen in aanpak van docenten en resultaten bij studenten. In welke mate de docent een sleutelpositie heeft en wat voor factoren nog meer belangrijk zijn en zal verder onderzocht worden.

Wat beweegt schoolleiders VO in hun keuzes voor beleidsinterventies?

Annemarie Neeleman

Maastricht University, Netherlands, The; annemarie.neeleman@maastrichtuniversity.nl

In dit promotieonderzoek worden de keuzes van VO-schoolleiders voor interventies die binnen de eigen beleidsruimte van onderwijsinstellingen vallen en hun overwegingen hierbij bestudeerd. Tevens wordt geïnventariseerd in hoeverre in deze overwegingen gebruik gemaakt wordt van onderzoek.

Dit promotieonderzoek zal leiden tot meer inzicht in de overwegingen en keuzes die schoolleiders maken in de eigen beleidsvrije ruimte. Een groter inzicht in deze overwegingen en keuzes biedt mogelijkheden voor een betere afstemming van onderwijsbeleid en -onderzoek op de onderwijspraktijk. Beleid en onderzoek zouden hierdoor van grotere meerwaarde kunnen zijn voor de onderwijspraktijk dan nu vaak het geval lijkt.

Parallel 4 BBV(I): Onderzoek in en naar beroepsonderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: Centrale hal

Session Chair: Loek Nieuwenhuis

Posterpresentaties

Casestudie innovatiearrangement 'crossmedia': regionaal proces van co-creatie tussen beroepsopleidingen en mediabedrijven

Hans de Vries MSc.¹, **Annette van Liere**², **Henk Ritzen**¹

¹Saxion, Netherlands, The; ²ROC van Twente, Netherlands, The; i.devries@saxion.nl

In deze meervoudige casestudie wordt vanuit de methodiek van programma-evaluatie gerapporteerd over de samenwerking tussen twee beroepsopleidingen en mediabedrijven. Zowel de processen en de producten die geleid hebben tot nieuwe onderwijsprogramma's, alsmede de intensieve samenwerking vanuit het perspectief van co-creatie zijn in deze studie geëvalueerd.

Onderwijs en onderzoek ontwikkelen met docenten: een formatieve interventie om beroepskennis bij mbo-studenten sport en bewegen te bevorderen

Nienke Bijlsma^{1,2}, **Harmen Schaap**³, **Elly de Bruijn**^{1,2}

¹Hogeschool Utrecht, Netherlands, The; ²Universiteit Utrecht, Netherlands, The; ³Radboud Universiteit Nijmegen, Netherlands, The; nienke.bijlsma@hu.nl

Voor de ontwikkeling van beroepskennis van studenten is het van belang dat docenten handelen als significante anderen. Dit betekent dat docenten in hun interactie met studenten en aansluiten bij concepten, normen, waarden en opvattingen van het beroep waartoe wordt opgeleid en bij die van studenten zelf. In het middelbaar beroepsonderwijs blijkt dit voor docenten echter lastig te realiseren. In een formatieve interventie is samen met mbo-docenten, een onderwijsleersituatie rondom beroepsdilemma's voor studenten ontwikkeld en geïmplementeerd, waarin het handelen van docenten als significante anderen een essentiële rol speelt. Eerste resultaten laten onder andere zien dat docenten zich vooral tijdens de implementatiefase bewust worden van de complexiteit van het handelen als significante andere en behoefte hebben aan feedback en discussie hierover.

Professionaliseren in het HBO vaardigheidsonderwijs

Cindy ten Haaf

Fontys Hogeschool, Netherlands, The; c.tenhaaf@student.fontys.nl

Verschuiving in de zorg van cure naar care (RVZ, 2010) vraagt van HBO-docenten een mindshift in het opleiden van toekomstige zorgverleners om optimaal te kunnen functioneren en participeren op de veranderende zorgmarkt en zorgvragers.

Het kwalitatieve praktijkgerichte actieonderzoek heeft als doel te inventariseren hoe vaardigheidsdocenten in het huidige vaardigheidsonderwijs theoretische concepten integreren. Daarnaast wordt onderzocht wat vaardigheidsdocenten nodig hebben om zich verder te professionaliseren naar care gericht handelen. Met behulp van semi-gestructureerde interviews wordt de mindset van docenten ten aanzien van theoretische concepten in kaart gebracht, en door middel van een focusgroep worden de mindshift mogelijkheden onderzocht die nodig zijn om vaardigheidsonderwijs te verbeteren.

Talent4Tech: ontwerp van een leerlijn LOB en techniek ter bevordering van de doorstroom in de beroepskolom

Marleen Rikkerink¹, **Maud Olde Daalhuis**², **Henk Ritzen**², **Marian Kienhuis**², **Hans de Vries**²

¹Het Erasmus, Netherlands, The; ²Saxion, Netherlands, The; m.rikerink@osg-erasmus.nl

Het doel van Talent4Tech is het bevorderen dat talentvolle vmbo'ers succesvoller doorstromen naar opleidingen in het mbo en hbo waarvan techniek deel uitmaakt. Op deze poster wordt de eerste fase van het ontwerponderzoek beschreven: literatuurstudie, behoeften- en contextanalyse, inspirerend voorbeeld en ontwerpcriteria.

Waarom moeilijk doen als het samen kan!

Susan van den Heuvel

Fontys, Netherlands, The; susan.drunen@leijgraaf.nl

Samenwerkend leren maakt dat kennis beter beklijft, beter wordt begrepen en beter bruikbaar is in contexten waarin ze moet worden toegepast. Deze manier van leren maakt dat studenten beter voorbereid zijn op een leven waarbinnen studenten een leven lang leren. De vraag is echter hoe MBO docenten samenwerkend leren vorm geven nu de rol van docenten is veranderd naar een begeleidende, coachende rol.

Zijn essentiële basiselementen van samenwerkend leren als positieve wederzijdse afhankelijkheid en individuele verantwoordelijkheid terug te zijn tijdens het samenwerkend leren? Op welke wijze worden studenten toegerust met sociale vaardigheden?

Tijdens de posterpresentatie worden de uitkomsten gepresenteerd en worden mogelijkheden ten aanzien het vormgeven aan samenwerkend leren, besproken.

Paralleel 4 BBV(II): Voortgang en doorstroom in het beroepsonderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 1A11

Session Chair: Margriet van der Sluis

Papersessie

Docentuitingen tijdens studievoortgangsgesprekken in het mbo

Agaath Dekker-Groen

Hogeschool InHolland, Netherlands, The; agaath.dekker@gmail.com

Het doel van de studie was inzicht krijgen in docentuitingen tijdens studievoortgangsgesprekken en de invloed van een trainingsprogramma. Docentuitingen van 46 gesprekken van de trainingsgroep (n = 16) en een controlegroep (n = 7) werden gecodeerd op zowel feedbacktype als vraagtype of reactietype en geanalyseerd met Multi Episode Protocol Analysis. Ook zijn Ancova's berekend.

De resultaten laten zien dat controlegroep meer ging checken maar dezelfde vraag- en reactie categorieën gebruikte in dezelfde frequentie in de voormeting en de nameting. De trainingsgroep ging veel meer focussen en gebruikte meer vraag- en reactie categorieën die de potentie hebben om studenten hun denkproces te laten uiten. We veronderstellen daarom dat het trainingsprogramma bijdroeg aan de competentie-ontwikkeling van docenten in het ondersteunen van het reflecteren van studenten.

Leerprestaties en doorstroom van leerlingen in verschillende leerwegen naar het hoger beroepsonderwijs

Harm Biemans¹, Hans Mariën², Loek Nieuwenhuis³, Erik Fleur⁴

¹Wageningen University, Netherlands, The; ²Tilburg University, Netherlands, The; ³HAN, Netherlands, The; ⁴DUO, Netherlands, The; harm.biemans@wur.nl

De overgang van het ene niveau van de beroepsonderwijskolom naar het volgende is voor veel leerlingen problematisch. Om een oplossing te bieden voor deze overgangsproblematiek worden doorlopende leertrajecten naar het hoger beroepsonderwijs ingericht. Een voorbeeld hiervan zijn de verschillende varianten van het Groene Lyceum (hGL). In dit onderzoek worden deze hGL-varianten vergeleken met meer traditionele wegen naar het hbo, te weten de reguliere vmbo/mbo-route en de havo-route. Afhankelijke variabelen in het onderzoek zijn doorstroom en leerprestaties van de leerlingen. De resultaten van deze vergelijkingen zullen gepresenteerd worden op de ORD 2015. Op basis hiervan zullen conclusies getrokken worden over de effectiviteit van de verschillende leertrajecten.

Parallel 4 Cur(l): De dynamiek tussen onderwijswetenschap en onderwijsvernieuwing

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 1A01

Session Chair: Ralf Maslowski

Referent: Sjaak Braster

Symposium

De dynamiek tussen onderwijswetenschap en onderwijsvernieuwing

Chair(s): **Ralf Maslowski** (Rijksuniversiteit Groningen), **Hilda T.A. Amsing** (Rijksuniversiteit Groningen)

De relatie tussen wetenschap en praktijk is een weerkkerend punt van zorg en discussie onder zowel onderwijswetenschappers als onderwijsvernieuwers. Historisch onderzoek helpt om meer inzicht te krijgen in deze relatie. Aan de hand van drie studies, (1) Vergelijking van de Daltonschool in New York met het daltononderwijs in Nederland tussen 1920 en 1940, (2) Biografisch onderzoek over de onderwijskundige Leon van Gelder (1913-1981) en (3) Onderzoek naar de nieuwe lerarenopleiding (NLO) Geschiedenis, zien we dat de verhouding tussen beide dynamisch is en tot conflicten kan leiden en kunnen we de argumentatie om voor een bepaalde relatie te kiezen relateren aan maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen.

Presentations of the Symposium

De wederzijds vruchtbare dynamiek tussen vernieuwing en onderzoek; wel in de daltonschool in New York, niet in het daltononderwijs in Nederland

P.A. (Piet) van der Ploeg

Rijksuniversiteit Groningen

De Daltonschool in New York onderhield tussen 1920 en 1940 nauw contact met de onderwijswetenschappelijke onderzoekers. De samenwerking zorgde voor voortgaande en ingrijpende onderwijsvernieuwing. Tegelijkertijd deed de onderwijswetenschap haar voordeel met de samenwerking. In Nederland was de relatie tussen daltononderwijs en onderwijswetenschap opvallend anders. Het daltononderwijs genoot hier de sympathie en steun van onderwijswetenschappers, maar het werd niet wetenschappelijk onderzocht en verder vernieuwd. We onderzoeken waardoor in New York op de Daltonschool wel nauwe samenwerking was tussen praktijk en wetenschap en hier in Nederland in het daltononderwijs niet. En we proberen aan de hand van de verschillen na te gaan in welke mate en op welke manier nauwe samenwerking tussen wetenschap en praktijk doorslaggevend is voor een wederzijds vruchtbare dynamiek.

Experimenteren in het onderwijs. Onderwijsvernieuwing en onderwijswetenschap volgens Leon van Gelder (1913-1981).

Hilda T.A. Amsing

Rijksuniversiteit Groningen

“Ons schoolsysteem is, het blijkt uit allerlei onderzoeken, een elite-vormend, antidemocratisch stelsel”. Deze kritiek is afkomstig van de in 1964 bij de Rijksuniversiteit Groningen aangestelde onderwijskunde hoogleraar Leon van Gelder (1913-1981). Van Gelder is bekend geworden als pleitbezorger van de Middenschool. Maar als oud-leraar ging zijn belangstelling ook uit naar het verbeteren van het onderwijs in de klas, resulterend in het op lerarenopleidingen befaamde onderwijsleerpakket Didactische Analyse. De rode draad bij zijn benadering van deze twee heel uiteenlopende thema's, Middenschool en Didactische Analyse, is Van Gelders visie op onderwijsonderzoek waarin hij pleitte voor directe contact met de praktijk, vormgegeven in “het experiment”, een op actieonderzoek gebaseerde aanpak, waarin onderwijsvernieuwing en onderwijsonderzoek hand in hand gingen.

Onderwijsvernieuwing en existentialisme. De rol van onderwijsfilosofie bij onderwijsvernieuwing na de Tweede Wereldoorlog

Vincent Stolk

Universiteit voor Humanistiek

Kort na de Tweede Wereldoorlog noemde de bekende pedagoog P.A. Kohnstamm het existentialisme de modiefilosofie van zijn tijd. Bekende (onderwijs)filosofen als Kohnstamm, H.J. Pos en F.W. Prins debatteerden over de vraag wat de consequenties van deze filosofie waren voor de pedagogiek. Met name Prins legde in zijn *Onderwijsvernieuwing en existentialisme* uit 1956 een relatie tussen de nieuwe filosofische inzichten en vernieuwingen in het onderwijs. Dit paper onderzoekt deze relatie tussen onderwijsvernieuwing en filosofische vernieuwing en met name de rol die wijsgerige pedagogen daarin speelden. In het bijzonder concentreert het paper zich op de relatie tussen onderwijsfilosofie en vernieuwingen in het (humanistisch en godsdienstig) levensbeschouwelijk onderwijs in de jaren 50 en 60. Het paper laat de sturende rol zien die de wijsgerige pedagogiek vervulde bij de naoorlogse onderwijsvernieuwing.

Parallel 4 Cur(II): Kaders en instrumenten voor curriculumontwerp en -onderzoek

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: Centrale hal
Session Chair: Nienke Nieveen

Posterpresentaties

Diagnostisch instrument bij ernstige rekenwiskunde problemen

Marie-José Bunck

Hogeschool Utrecht; University of applied sciences, Netherlands, The; marie-jose.bunck@hu.nl

Om inzicht te krijgen in de mate van rekenwiskundig denken en -handelen van een leerling met een ernstig reken-wiskunde probleem is een diagnostisch instrument ontwikkeld, bedoeld om afgenomen te worden door een gespecialiseerd leraar (spoor 3 protocol ERWD). Het instrument toetst de basisbewerkingen (optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen) via items op verschillende handelingsniveaus. De items zijn genormeerd voor leerlingen van groep 2 tot en met groep 5 van het regulier onderwijs. Het resultaat wordt weergegeven in een profiel. Op basis daarvan kan er beter afgestemd worden op de onderwijsbehoeften van de leerling.

Aan het onderzoek hebben 350 leerlingen deelgenomen, verspreid over het hele land. De eerste resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd.

Een zelfevaluatie van het competentiegericht beoordelen

Brenda Rita Josée Vernelen

Fontys Hogescholen, Belgium; b.vernelen@student.fontys.nl

Scholen hebben niet de traditie om systematisch het competentiegericht beoordelen te documenteren en te verklaren (Baartman, Biemans, & Gulikers, 2010). De kwaliteit van het beoordelen is echter bepalend voor de onderwijskwaliteit in het algemeen (Joosten-ten Brinke, 2011). Vanuit deze visie werd de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Wat is de kwaliteit van het competentiegericht assessmentprogramma in het centrum deeltijds onderwijs?

Bij het kwalitatief onderzoek werd gebruik gemaakt van het KwaliteitsInstrument Toetsprogramma (Baartman & Kloppenburg, 2013) in combinatie met een groepsinterview en individuele interviews. Deze combinatie leidde tot een inzicht in de mate van koppeling tussen het curriculum en het competentiegericht beoordelen. Daarnaast werden de sterke en zwakke punten van het assessmentprogramma opgelijst.

Naar een cognitief psychologisch raamwerk voor 21e eeuwse leren

Tim Post, Juliette H Walma van der Molen

University of Twente, Netherlands, The; t.post@utwente.nl

Er bestaat momenteel wereldwijde aandacht voor het stimuleren van de innovativiteit, nieuwsgierigheid en het zelfvertrouwen van leerlingen in voorbereiding op de complexe en onbekende uitdagingen van onze toekomstige samenleving. Onderzoek heeft inmiddels geleid tot een verscheidenheid aan conceptuele raamwerken die vanuit verschillende domeinen relevante '21e eeuwse vaardigheden' van leerlingen voorstellen. Echter wordt over het algemeen weinig domeinoverstijgend gewerkt, waardoor relevante inzichten onvoldoende worden verknoot. In dit paper wordt een cognitief psychologisch raamwerk voorgesteld, dat – gebaseerd op een synthese van de onderwijspsychologische literatuur – (a) relevante kennis, vaardigheden en attitudes voor 21e eeuwse leren operationaliseert; en (b) scholen een samenhangende benadering voor pedagogiek en schoolontwikkeling biedt. Ons voorgestelde raamwerk draagt hiermee bij aan hedendaagse discussies over 21e eeuwse onderwijs.

Ontwerp van een hulpmiddel ter bevordering van niveaudifferentiatie binnen het MBO

Jolijn van der Wielen

ROC de Leijgraaf, Netherlands, The; jolijn.wielen@leijgraaf.nl

Leerlingen verschillen van elkaar in niveau; door middel van niveaudifferentiatie kan hierop worden ingespeeld. De instructiesituaties, ondersteuning en het opstellen van doelen is een complexe taak voor docenten omdat er rekening gehouden dient te worden met een grotere diversiteit. Dit kan vergemakkelijkt worden door middel van een praktisch hulpmiddel in de vorm van een coachplan: dit plan bevat de onderwijsleerbehoeften van de hele groep, gericht op de hoeveelheid instructie, de mate van begeleiding, de beschikbare tijd voor een opdracht en de mate waarin een opdracht wordt verdiept. Het plan wordt door leerlingen zelf gemaakt bij de coaches en wordt gebruikt door lesgevende docenten.

Dit onderzoek is gericht op het krijgen van inzicht in de ontwerpprincipes van het coachplan.

Reclamewijsheid in het Vlaamse curriculum

Britt Adams, Tammy Schellens, Martin Valcke

Ghent University, Belgium; britt.adams@ugent.be

Jongeren komen via verschillende media in contact met traditionele en digitale reclamevormen, maar toch lijken ze onvoldoende kritisch te zijn om te kunnen reflecteren over de inhoud en het doel van reclame. Binnen deze studie werd met behulp van de analysemethode van Vrijzen (2008) nagegaan in welke mate anno 2015 aandacht gegeven wordt aan reclamewijsheid in het Vlaamse curriculum. De onderzoeksresultaten tonen onder meer dat reclame-educatie een vakoverschrijdende aanpak vergt, dat de cognitieve dimensie van reclamewijsheid centraal lijkt te staan (hoewel de affectieve en ethische dimensie eveneens aanwezig zijn in het curriculum) en dat binnen de leerplannen voornamelijk gerefereerd wordt naar traditionele reclamevormen.

Parallel 4 DSO(I): Verbeteren van rekenprestaties van leerlingen in het primair onderwijs: effecten van verschillende interventies

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · *Location:* 1A27

Session Chair: Marieke Thurlings

Referent: Ronald Keijzer

Symposium

Verbeteren van rekenprestaties van leerlingen in het primair onderwijs: effecten van verschillende interventies

Chair(s): **Marieke Thurlings** (Technische Universiteit Eindhoven), **Ronald Keijzer** (Ipabo / Universiteit Utrecht)

In dit symposium worden de resultaten besproken van drie interventiestudies die het doel hadden om rekenprestaties van leerlingen in het primair onderwijs te verbeteren. Deze studies maken deel uit van het NWO-PROO onderzoeksprogramma gericht op rekenen in het primair onderwijs. De onderzochte interventies waren ofwel rechtstreeks gericht op het verbeteren van leerlingprestaties ofwel op de kennis en het gedrag van leerkrachten met als onderliggend doel om leerlingprestaties te verbeteren. In de presentaties en de daarop volgende discussie zal aandacht worden besteed aan de kenmerken en effecten van de ontwikkelde interventies. Bovendien wordt gekeken naar welke overkoepelende conclusies kunnen worden getrokken over aanpakken om de rekenvaardigheid van leerlingen te verbeteren.

Presentations of the Symposium

Kunnen prestaties bij delen verbeterd worden met een interventie die het noteren van berekeningen bevordert?

Marjie Fagginger Auer, Cornelis van Putten, Marian Hickendorff

Universiteit Leiden

Een landelijke prestatiedaling bij het delen van groep-8-leerlingen blijkt samen te hangen met een afname in het noteren van berekeningen. In deze interventiestudie wordt onderzocht of een training in noteren ervoor zorgt dat groep-8-leerlingen vaker kiezen voor schriftelijke strategieën en beter presteren. Leerlingen deden een pretest en na vijf weken een posttest. Bij drie individuele trainingssessies werden deelopgaven geoefend, naar eigen keus met of zonder noteren in de controleconditie (73 leerlingen), en met verplicht noteren en feedback daarover in de interventieconditie (74 leerlingen). Eerste verkennende analyses laten zien dat beide trainingsgroepen vaker kozen voor schriftelijke strategieën en beter presteerden bij de posttest dan bij de pretest, terwijl dit niet het geval was bij leerlingen die geen training kregen (77 leerlingen).

Op naar rijkere breukenlessen: effecten van een nascholing gericht op vakdidactische kennis en kwaliteit van instructie van leerkrachten in het primair onderwijs

Maaïke Koopman, Marieke Thurlings, Perry den Brok

Technische Universiteit Eindhoven

In een interventiestudie zijn de effecten van een nascholing over breukenonderwijs voor leerkrachten uit het primair onderwijs onderzocht. De nascholing was gericht op het vergroten van vakinhoudelijke en vakdidactische kennis noodzakelijk voor het geven van reken-wiskunde onderwijs en het verbeteren van de vakdidactische kwaliteit van de breukenlessen van de leerkrachten (en daarmee de breukenvaardigheid van leerlingen). Analyses lieten zien dat de vakinhoudelijke kennis bij de meeste leerkrachten toenam en dat de vakdidactische kennis bij de meeste leerkrachten toenam of gelijk bleef. De vakdidactische kwaliteit van de lessen nam meestal toe of bleef ongeveer gelijk. De breukenvaardigheid van leerlingen van de deelnemende leerkrachten nam gedurende het schooljaar toe, bij 3 leerkrachten bovengemiddeld in vergelijking met een eerdere studie.

De meerwaarde van intensieve formatieve assessment met betrekking tot het verbeteren van rekenprestaties boven extensieve formatieve assessment

Marian van den Berg, Egbert Harskamp, Cor Suhre

Rijksuniversiteit Groningen

Via een quasi-experiment is onderzocht of een intensieve formatieve assessment conditie meerwaarde heeft in het verbeteren van rekenprestaties boven een extensieve formatieve assessment conditie. In de intensieve conditie voerden de leerkrachten tijdens elke rekenles assessments uit en gaven onmiddellijke verlengde instructie aan de leerlingen die het lesdoel niet beheersten. In de extensieve conditie analyseerden de leerkrachten de Cito-toetsen van de zwakke leerlingen om te bepalen welke leerlingen in de week voorafgaand aan een bepaalde rekenles een voorbereidende instructie (preteaching) nodig hadden. Tussentijdse rekentoetsen lieten geen verschil in rekenprestaties zien tussen de beide condities. De natoets (Cito-toets) moet nog verwerkt worden. Verklaringen waarom de intensieve conditie al dan niet een meerwaarde heeft boven de extensieve conditie worden tijdens het symposium besproken.

Paralleel 4 DSO(II): Klaar voor school en aanleren van onderzoeksvaardigheden

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 1A15

Session Chair: Fred Janssen

Papersessie

Het aanleren van onderzoeksvaardigheden in lessen Wetenschap & Techniek

Patricia Kruit¹, Ed Berg. van den¹, Ron Oostdam¹, Jaap Schuitema²

¹Hogeschool van Amsterdam, Netherlands, The; ²Universiteit van Amsterdam; p.m.kruit@hva.nl

Centraal leerdoel van Wetenschap & Techniek in het basisonderwijs is het leren onderzoeken. Bij de experimenten wordt doorgaans op impliciete wijze een beroep gedaan op onderzoeksvaardigheden die niet scherp zijn geformuleerd in termen van leerdoelen.

Het doel van dit onderzoek is het ontwerpen van twee experimentele lessenseries voor leerlingen in groep zeven. In de ene lessenserie worden vaardigheden geoperationaliseerd en onderscheiden in algemene denkvaardigheden, metacognitieve vaardigheden en specifieke onderzoeksvaardigheden welke expliciet onderwezen worden. In de andere lessenserie worden de vaardigheden impliciet en geïntegreerd aangeleerd zoals in de huidige lespraktijk gebruikelijk is. In deze presentatie wordt de operationalisatie van de onderzoeksvaardigheden besproken en een uitwerking van de ontwerpprincipes voor beide lessenseries. Daarbij wordt verslag gedaan van een pilot met het lesmateriaal.

Klaar voor school? De invloed van sociaal-emotionele en gedragsmatige aspecten van schoolrijpheid op het gestructureerde leren in groep 2-3 van de basisschool

Ron Oostdam^{1,2}, Robert Hamerslag¹, Louis Tavecchio^{1,2}

¹Amsterdam University of Applied Sciences, Netherlands, The; ²University of Amsterdam, Netherland, The; r.j.oostdam@hva.nl

Bij veel basisschoolleerlingen in de groepen 2 en 3 kunnen sociaal-emotionele en gedragsmatige aanpassingsproblemen het leerproces negatief beïnvloeden. Om aanpassingsproblemen in het gestructureerde leren binnen een klassencontext te inventariseren, is een in Nederland niet eerder gebruikt meetinstrument toegepast: de Adjustment Scales for Early Transition in Schooling (ASETS). Resultaten van een eerste toepassing van dit instrument in Nederland laten een consistent patroon zien van negatieve samenhang van leerresultaten met agressie, verlegen/teruggetrokken gedrag en aandacht/hyperactiviteit. Vooral bij jongens blijken agressief gedrag en aandacht/hyperactiviteit een belemmerende rol te spelen in het leerproces tijdens deze eerste leerjaren in het basisonderwijs. Wanneer leerkrachten weten wanneer en tijdens welke situaties deze aanpassingsproblemen zich voordoen kan hierop beter worden geanticipeerd en ingespeeld.

Parallel 4 HO(I): De rol van docenten in excellentieprogramma's

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 1A20

Session Chair: Didi Griffioen

Referent: Roeland van der Rijst

Symposium

De rol van docenten in excellentieprogramma's

Chair(s): **Didi Griffioen** (Hogeschool van Amsterdam), **Jannet Doppenberg** (Hogeschool van Amsterdam)

Gestimuleerd door de overheid hebben verschillende hoger onderwijsinstellingen de afgelopen jaren excellentieprogramma's ontwikkeld en geïmplementeerd in het onderwijs. Docenten hebben in deze vernieuwing een cruciale rol gespeeld. Enerzijds hebben zij de excellentieprogramma's ontwikkeld en anderzijds hebben zij de excellentieprogramma's in de praktijk aan studenten aangeboden. Omdat excellentieprogramma's zich onderscheiden van reguliere onderwijsprogramma's en dit type onderwijs ook weer andere eisen aan docenten stelt, is de centrale vraag van dit symposium: Welke leeromgevingen creëren hbo-docenten in excellentieprogramma's en welke competenties hebben zij daarvoor nodig?

In de eerste presentatie wordt ingegaan op de vernieuwende kenmerken van excellentieprogramma's. De tweede presentatie zoomt in op de voor excellentieprogramma's benodigde docentcompetenties en tot slot wordt een training voor docenten van excellentieprogramma's gepresenteerd.

Presentations of the Symposium

Vernieuwende excellentieprogramma's?

Jannet Doppenberg, Didi Griffioen, Ellen Winter, Barbara Devilee, Ron Oostdam

Hogeschool van Amsterdam

Excellentieprogramma's worden gezien als proeftuin voor het ontwikkelen van nieuwe onderwijsvormen. Het doel van dit onderzoek was om inzicht te verkrijgen in de vernieuwende onderwijsvormen die HvA-docenten ontwikkeld hebben voor de door hen ontwikkelde en geïmplementeerde excellentieprogramma's. Er zijn interviews afgenomen bij 14 docenten over het door hun ontwikkelde excellentieprogramma en specifiek, over de nieuw ontwikkelde onderwijsvormen. Veel docenten rapporteerden dat de leermiddelen, zoals opdrachten, van buiten de school komen en dat netwerken een belangrijke activiteit is voor studenten. De didactiek wordt volgens docenten gekenmerkt door persoonlijk en gedifferentieerd onderwijs. Twee belangrijke kenmerken van het leerproces van studenten zijn volgens docenten, dat studenten sturing geven aan hun leerproces en dat zij leren vanuit verschillende perspectieven naar de wereld te kijken.

Naar docentprofiel(en) in excellentieprogramma's

Karin Truijen, Mark Gellevij

Saxion

De vormgeving van de excellentieprogramma's binnen Saxion doet een sterk beroep op de professionaliteit van docenten. Voor veel docenten betekent het een nieuw perspectief op opleiden waarbij een breder competentierepertoire is vereist en nieuwe competenties moeten worden ontwikkeld. Onderzoek naar wat nu specifieke docentcompetenties zijn in excellentieprogramma's in het hoger onderwijs, is nog nauwelijks voorhanden. Om de competenties van de docent in excellentieprogramma's te concretiseren is dit onderzoek uitgevoerd waarin zowel opvattingen van docenten en experts als studenten binnen Saxion hebben geleid tot een invulling van docentcompetenties voor excellentieprogramma's.

A Teachers' Road to Excellence: onderzoek naar inzicht en bekwaamheid in honours didactiek

Inge Wijkamp, Lilian Eggens, Marjolein Heijne, Marca Wolfensberger

Hanze Hogeschool Groningen

Onderwijs aan talentvolle studenten vraagt om een gerichte aanpak die aansluit bij de behoeften van deze doelgroep.

Honoursstudenten zijn studenten die meer willen en meer kunnen dan het reguliere onderwijs hen biedt, sneller leren en meer autonomie en complexiteit aan kunnen. Dit vraagt een specifieke aanpak, waarbij gebonden vrijheid, bevorderen van academische competenties en stimuleren van de leergemeenschap centraal staan.

In deze studie worden eerste effecten van een leergang voor honoursdocenten (N=16) in kaart gebracht. Eerste resultaten laten zien dat het belang dat honoursdocenten aan deze honoursdoceerstrategieën hechten groot is en gedurende de leergang toeneemt. De mate waarin docenten zich bekwaam voelen in deze doceerstrategieën neemt eerste iets af, om naar het einde van de leergang meer toe te nemen.

Parallel 4 HO(II): Leren en assessment in het hoger onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: Centrale hal

Session Chair: Bart Huisman

Posterpresentaties

Cruciale studentfactoren voor studiesucces in het hoger onderwijs: Literatuurstudie op basis van meta-analyses

Sarah Doumen, Erna Nauwelaerts

Universiteit Hasselt, Belgium; sarah.doumen@uhasselt.be

Het doel van de studie is de meest relevante studentfactoren m.b.t. studiesucces in het hoger onderwijs te distilleren uit de veelheid aan literatuur hieromtrent. Om dit te verwezenlijken werden 18 meta-analyses gescreend m.b.t. het verband tussen studentfactoren en globaal puntengemiddelde in het hoger onderwijs. Studentfactoren werden opgedeeld in instroomkenmerken (demografische kenmerken, intelligentie, schoolloopbaan en persoonlijkheid) en kenmerken van de student-in-opleiding (motivatie, emotie, cognitie, gedrag, context, integratie en binding). Een werkmodel met de meest relevante studentfactoren werd opgesteld. In een volgende fase evalueren een aantal secundaire scholen geselecteerde factoren bij hun leerlingen (in het kader van studieoriëntering), waarna de resultaten gekoppeld worden aan het studieverloop in het hoger onderwijs.

De invloed van 'Nominaal is Normaal' (N=N) op de tijdbesteding van studenten.

Rob Kickert¹, **Marieke Meeuwisse¹**, **Peter Prinzie¹**, **Lidia Arends¹**, **Karen Stegers-Jager²**

¹Erasmus University Rotterdam, Netherlands, The; ²Institute of Medical Education Research Rotterdam;

meeuwisse@fsw.eur.nl

De Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) volgt het onderwijsmodel 'Nominaal is normaal' (N=N), waarbij van studenten wordt verwacht dat ze het eerste jaar nominaal studeren. Een van de aannames in het N=N programma is dat het een verandering teweeg brengt in het studiegedrag van studenten waardoor het studiesucces toeneemt. In dit onderzoek wordt deze aanname empirisch getoetst en ligt de focus op de kwantiteit en kwaliteit van (studie)tijdbesteding van studenten aan de faculteit Geneeskunde voor en na de invoering van N=N. De onderzoeksvraag wordt beantwoord op basis van vier herhaalde metingen van tijdbesteding van studenten in zowel het pre-N=N als N=N cohort aan de hand van korte schriftelijke vragenlijsten en een uitgebreide eenmalige online vragenlijst over de studie-inzet.

Meeting the diverse needs of students with disabilities in the University classroom

Christine Espin, Rianne Feijt

Universiteit Leiden, Netherlands, The; espinca@fsw.leidenuniv.nl

The number of students with disabilities attending universities is steadily increasing. These students come to the university with special emotional and learning needs, and often need support to successfully complete their university programs. Universal Design of Learning (UDL) is one approach to providing support for University students with disabilities. UDL refers to restructuring the University classroom so that it meets the needs of a diverse group of students. Despite the promise of UDL, there is little empirical research on the effectiveness or feasibility of UDL. In this poster we present information on UDL, and present initial findings from a survey sent to University students addressing the importance and presence of UDL components in University classrooms.

Ontwerpprincipes voor Flexibel en Vraaggericht Hoger Deeltijdonderwijs. Van literatuuronderzoek naar onderwijsvernieuwing: een praktijkcasus

Marika Faber, Tjark Huizinga, Jolise 't Mannetje, Mark R.M. Gellevij

Saxion, Netherlands, The; m.faber@saxion.nl

De huidige organisatie en inrichting van deeltijdonderwijs in Nederland lijkt onvoldoende aan te sluiten bij de behoefte aan post-initieel onderwijs voor werkenden. In dit voorstel wordt verslag gedaan van een onderwijsontwerpgerichte aanpak waarbij de uitkomsten van literatuuronderzoek worden toegepast op- en afgestemd met- een casus uit de onderwijspraktijk: een hoger onderwijsinstelling die haar deeltijdonderwijs wil herprofilieren en herontwikkelen om de aansluiting met (werkende) volwassenen en de werkgevers toekomstbestendig te maken. Centraal staat de vraag hoe het deeltijdonderwijs in het HBO flexibel en vraaggericht kan worden ingericht om het onderwijs aan te laten sluiten bij de kenmerken en behoeften van (werkende) volwassenen én bij de vraag van de arbeidsmarkt.

Toetsen doe je samen met studenten! Een onderzoek naar de effecten van het betrekken van studenten bij de toetscyclus.

Elly Vermunt, Dominique Sluijsmans

Zuyd Hogeschool, Netherlands, The; elly.vermunt@zuyd.nl

De toetscyclus beschrijft de fases die een docent doorloopt vanaf het ontwerp van de toets tot en met de interpretatie en nabespreking van een toets. Door studenten actief bij dit proces te betrekken kan de leerwaarde voor de docent en student worden verhoogd. In dit onderzoek staat de actieve participatie van studenten in de toetscyclus centraal.

In de eerste fase van het onderzoek wordt geïnventariseerd welke methodes om studenten bij de toetscyclus te betrekken effectief zijn. Vervolgens wordt onderzocht in hoeverre studenten in de huidige onderwijspraktijk reeds betrokken worden bij dit proces. Tot slot wordt onderzocht welke leerwaarde het betrekken van studenten bij de toetscyclus heeft voor de student en de docent.

Tussentijds toetsen in de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Criminologie: de relatie tussen toetskenmerken, studentkenmerken, tijdsbesteding en studieprestaties.

Indira Nadia Zinzi Day, Floris M. van Blankenstein, P. M. Westenberg, Wilfried F. Admiraal

Universiteit Leiden, Netherlands, The; i.n.z.day@iclon.leidenuniv.nl

De Universiteit Leiden heeft tussentijds toetsen ingevoerd om het studiesucces te verbeteren. Volgens onderzoek leidt tussentijds toetsen tot betere studieprestaties via verschillende mechanismen. Daarnaast leidt tussentijds toetsen over het algemeen tot hogere tijdsbesteding aan studietaken wat weer leidt tot betere resultaten. Voorgaande onderzoeken hebben echter niet aangetoond welke toetskenmerken tot de meest optimale resultaten leiden, bovendien valt er te verwachten dat studentkenmerken een rol spelen in relatie tussen tussentijds toetsen, tijdsbesteding en studieresultaten. Eerstejaarsstudenten Rechtsgeleerdheid en Criminologie krijgen bij een deel van de vakken in hun studieprogramma te maken met tussentijds toetsen. Zij vullen een vragenlijst over studeerhouding en gedrag (MSLQ) in en houden gedurende een blok hun tijdsbesteding bij. Eerste resultaten van deze studie worden tijdens de ORD besproken.

Parallel 4 ICT: Technologie in actie. Over de rol van materialiteit in onderwijs en leren.

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 0A33

Session Chair: Virginie März

Referent: Ruben Vanderlinde

Symposium

Technologie in actie. Over de rol van materialiteit in onderwijs en leren.

Chair(s): **Virginie März** (Universiteit van Amsterdam (chair van dit symposium)), **Ruben Vanderlinde** (Universiteit Gent (Referent/discussant van dit symposium))

Onderwijsorganisatie en hun functioneren worden vaak omschreven in sociale termen: het gaat om docenten, hun motivatie, percepties, belangen of relaties. Maar wat met de rol van materiële objecten, zoals handboeken, leerplannen of allerhande vormen van ICT? Ondanks het feit dat materialiteit alomtegenwoordig is in de dagelijkse praktijk van onderwijsorganisaties, heeft men gedurende lange tijd hun actieve rol geminimaliseerd in het verloop van onderwijs- en leerprocessen. Dit symposium plaatst de rol van materialiteit centraal (how matter matters) en brengt onderzoekers samen die vanuit verschillende theoretische en methodologische invalshoeken kijken naar de actieve rol die technologie vervult. Technologie wordt hier in een brede zin begrepen (ICT, elektronische fiches en schermen) en bestudeerd met specifieke aandacht voor de materiële dimensie.

Presentations of the Symposium

De interactie tussen docent, leerling en ICT: Inzichten vanuit de theorie van technologische bemiddeling.

Joke Voogt

Universiteit van Amsterdam

In essentie gaat ICT-gebruik in het onderwijs over de interactie tussen de gebruikers (leerlingen, docenten) met specifieke ICT-toepassingen om een bepaald leerdoel te realiseren. De theorie van technologische bemiddeling gaat uit van een actieve rol van zowel technologie als de mens in het vormgeven van hun betrekking. Deze theorie wordt gebruikt om de interactie tussen leerling, docent en ICT-applicatie te analyseren. De theorie van technologische bemiddeling biedt een kader voor onderzoek naar de wijze waarop docenten hun interactie tot hun leerlingen en tot specifieke ICT-applicaties vormgeven met het oog op effectief onderwijs.

De plaats van ICT in de fysieke leeromgeving en de invloed ervan op de klaspraktijk.

Jo Tondeur¹, **Ellen De Bruyne**¹, **Maarten Van Den Driessche**¹, **David Zandvliet**², **Susan McKenney**³

¹Universiteit Gent, ²Simon Fraser University, ³Universiteit Twente

Over de invloed van de specifieke plaats van ICT in de fysieke leeromgeving is nog maar weinig geweten. Met deze studie wensen we dan ook meer te weten te komen over 1) de plaats van ICT in de leeromgeving en 2) de wijze waarop de plaats van ICT gerelateerd kan worden aan het educatieve gebruik ervan. Voor de eerste onderzoeksvraag werd een typologie ontwikkeld op basis van het fotografisch materiaal van de bankopstelling in Vlaamse lagere scholen. Vervolgens werd per type klasinrichting de specifieke plaats van ICT geanalyseerd. Op basis van deze resultaten werden leraren geïnterviewd over de relatie tussen de plaats van ICT, de klasinrichting en het educatieve gebruik van ICT.

Technologische artefacten als onderwijsvernieuwers. De casus van de BaSO-fiche in de zorgcontinuïteit tussen basis- en secundair onderwijs.

Virginie März¹, **Geert Kelchtermans**², **Karen Vermeir**²

¹Universiteit van Amsterdam, ²KU Leuven

De ideeën achter een vernieuwing worden vaak gematerialiseerd in instrumenten of artefacten. Het precieze aandeel van dergelijke artefacten in het verloop van vernieuwingsprocessen is echter lange tijd geminimaliseerd geweest. In deze paper zoomen we in op de organisatorische routines die in scholen rond een technologisch vernieuwingsartefact kunnen ontstaan. We illustreren dit met een onderzoek naar de implementatie van de BaSO-fiche in Vlaamse scholen, een elektronisch instrument dat ontwikkeld werd om de zorgcontinuïteit tussen het basis- en het voortgezet onderwijs te stimuleren. Op basis van een artefactanalyse en semi-gestructureerde interviews met de gebruikers van dit instrument, laten we zien hoe de BaSO-fiche een welbepaalde manier van denken, spreken en handelen rond zorg mogelijk en vooral vanzelfsprekend heeft gemaakt in de scholen.

Digitale choreografieën. De werkingsoperaties van schermen in het hedendaagse universitair onderwijs.

Mathias Decuyper, **Maarten Simons**

KU Leuven

Deze bijdrage rapporteert over een etnografisch onderzoek naar de rol van het scherm in hedendaagse universitaire onderwijspraktijken. De rol van het scherm, als concrete manifestatievorm van 'het digitale', wordt hier niet begrepen in termen van voor- of nadelige impact, maar is gericht op wat het scherm vandaag de dag doet (d.i., de concrete werkingsoperaties van het scherm) en wat het menselijke actoren binnen deze praktijken doet doen (d.i., de concrete effecten van de werkingsoperaties van het scherm). Gebaseerd op het theoretisch kader van de sociomateriële studies, presenteert deze bijdrage verschillende digitale choreografieën, waarbij de relaties tussen digitale en sociale actoren centraal staan, alsook hoe de vorm van deze verschillende relaties precies geconstitueerd is.

Parallel 4 L&I(I): Onderzoekend leren, zelfregulatie en samenwerkend leren

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: Centrale hal

Session Chair: Nadira Saab

Posterpresentaties

Aan boord van de Ark: een onderzoek naar evaluatie van onderzoeksvaardigheid

Bregje De Vries, Tamara van Schilt-Mol, Ilona Schouwenaars

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Netherlands, The; bregje.devries@han.nl

De Ark van Onderzoek is een internationaal project dat een online platform voor onderzoekend leren inricht. Leerlingen PO en VO verkrijgen toegang tot het platform via een paspoort en werken aan hun transformatieve en regulatieve onderzoeksvaardigheden. De leerlingen starten op A level (beginner) en kunnen doorgroeien naar C level (ervaren). De ontwikkeling van de leerlingen wordt gevolgd met een portfolio. Het project voorziet in een evaluatie van de Ark en het portfolio. In een internationale pilot wordt nagegaan wat de relevantie en praktische bruikbaarheid van de Ark en het portfolio is. Daarna wordt in een grootschaliger internationaal effectonderzoek gekeken naar de effecten van implementatie van de Ark op de onderzoeksvaardigheden van leerlingen.

Effect van samenwerkend leren op motivatie voor rekenen in de beroepsgerichte leerwegen

Jantien Gerdes

Open Universiteit; jgerdes@sql.nl

De rekenvaardigheid van leerlingen in de beroepsgerichte leerwegen van het voortgezet onderwijs laat te wensen over. De matige resultaten houden mogelijk verband met onvoldoende cognitieve inzet door gebrek aan zelfvertrouwen. De schemavorming die nodig is voor het oplossen van rekenkundige problemen kan daardoor onder druk komen te staan. Deze studie richt zich op de vraag of samenwerkend leren van invloed is op het zelfvertrouwen met betrekking tot rekenkundige woordproblemen (verhaalsommen) en of dit een positief effect heeft op cognitieve inzet bij leerlingen in het tweede leerjaar van de beroepsgerichte leerwegen. Het betreft een quasi experimenteel onderzoek.

Evaluatieonderzoek naar de stimulering van zelfregulatie bij basisschoolleerlingen.

Nicole Scheepens

Master Leren en innoveren, Fontys hogescholen; n.scheepens@student.fontys.nl

Zelfregulatie heeft een positieve invloed op het sociale en cognitieve proces van leerlingen en het draagt bij aan het schoolsucces (Diamond, Barnett, Thomas, & Munro, 2007; Dignath & Buettner, 2008). De leerkracht heeft een essentiële rol in dit zelfregulatieproces bij basisschoolleerlingen (Sierens, Soenens, Vansteenkiste, Goossens, & Dochy, 2006). Vanuit deze inzichten is er een evaluatieonderzoek gestart, waarbij er ingezoomd wordt op de leerkrachtvaardigheden die ingezet worden bij de stimulering van zelfregulatie bij basisschoolleerlingen op gebied van lezen. Het onderzoek bestaat uit een voormeting, een interventie en een nameting, waarin gekeken wordt in welke mate de interventie invloed heeft op de leerkrachtvaardigheden ten aanzien van het stimuleren van zelfregulatie. De resultaten worden op de poster gepresenteerd.

Ontwikkeling en gebruik van een analyseschema voor onderzoekend leren in de geschiedenisles

Michiel Voet, Bram De Wever, Boelens Ruth

Universiteit Gent, Belgium; ruth.boelens@ugent.be

Deze bijdrage gaat in op de ontwikkeling en het gebruik van een analyseschema voor redeneren tijdens historische onderzoekopdrachten. Tijdens dergelijke opdrachten maken leerlingen van verschillende informatiebronnen gebruik om een historisch fenomeen te onderzoeken. Voor de ontwikkeling van dit analyseschema werd een studie georganiseerd met 20 geschiedenisleraren uit het vierde leerjaar van het Vlaamse secundair onderwijs. Als inhoudelijk experts in het vakgebied, werd aan hen gevraagd om een probleemstelling over het verleden op te lossen met uiteenlopende informatiebronnen. Hun redeneren tijdens deze opdracht werd met de think-aloud methode in kaart gebracht. Een analyse van de data resulteerde in een analyseschema dat toelaat om het redeneren tijdens historische onderzoekopdrachten in detail te analyseren, en richtlijnen geeft voor het ontwerp van dergelijke leeractiviteiten.

Succesvolle transfer van algebraïsche vaardigheden uit de wiskunde naar natuurkunde

Süleyman Turşucu, Roel Tielen, Jeroen Spandaw, Marc de Vries

TU Delft, Netherlands, The; S.Tursucu@tudelft.nl

Docenten hebben de ervaring dat leerlingen uit bovenbouw vwo problemen ondervinden tijdens de transfer van algebraïsche vaardigheden uit de wiskunde naar natuurkunde. In dit deelonderzoek – dat onderdeel is van een promotietraject – wordt beoogd deze transfer te bevorderen door middel van een studie naar beliefs van natuur- en wiskundedocenten over (1) de rol van wiskunde bij natuurkunde (en omgekeerd) en (2) het bevorderen van de transfer van laatstgenoemde algebraïsche vaardigheden. Hiertoe is een semigestructureerd interview ontworpen en afgenomen onder natuur- en wiskundedocenten. Kwalitatieve analyse van data geeft inzicht in een rijke variatie aan beliefs. Ook twee tegenoverges-telde beliefs over de unificerende rol van wiskunde uit literatuur en de rol die het speelt bij de transfer van algebraïsche vaardigheden komt naar voren.

Parallel 4 L&I(II): Wensen en motivatie van leerlingen en studenten

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 5A29

Session Chair: Jet Haasbroek

Session Chair: Arnout Prince

Papersessie

Meer grip op gedrag van docenten; Een onderzoek naar gedrag van universitair docenten in relatie tot wensen van studenten

Jet Haasbroek¹, Marco Spruit²

¹NCOI University, Hilversum, Netherlands, The; ²Utrecht University, Utrecht, Netherlands, The; jet@spru.it

Dit onderzoek verkent meningen en gevoelens van studenten en docenten over het gedrag van universitair docenten in twee bachelor opleidingen . Het zoomt in op de veranderbereidheid van de docenten. Enerzijds gezien vanuit macroperspectief. Welke gedragingen van docenten zorgen voor studenttevredenheid? Wat zegt de theorie en hoe ziet de praktijk eruit? Anderzijds richten wij ons op het microperspectief. Wat maakt dat docenten zulke gedragingen laten zien? Hoe bereid zijn docenten hun gedrag aan te passen? En welke factoren hebben daar invloed op? Wij baseren ons op een literatuurstudie en kwalitatief onderzoek, interviews met het management, een enquête voor 811 studenten (respons = 24,8%) en 12 docenten (respons = 50%) en het houden van focusgroepen met studenten en docenten.

Het effect van interventies op de motivatie van VMBO-leerlingen: Een longitudinaal onderzoek

Arnout Prince¹, Alexander Minnaert², Marie-Christine Opdenakker²

¹Hogeschool Inholland; ²Rijksuniversiteit Groningen; arnout.prince@inholland.nl

Eerdere studies laten een afname in de motivatie van scholieren in het voortgezet onderwijs zien. In deze studie is onderzocht of deze afname in motivatie kan worden aangepakt bij VMBO-scholieren door middel van twee interventies. Voor één interventie zijn leerkrachten getraind in het geven van instructie in leerstrategieën, voor de andere interventie zijn leerkrachten getraind in strategie-instructie en in onderlinge consultatie over aanpassing van de leeromgeving. De longitudinale doeloriëntatie scores van de leerlingen in de interventiecondities zijn vergeleken met een controlegroep. De interventie met alleen strategie-instructie bleek geen effecten op de motivatie op te leveren. De interventie waarin strategie-instructie gecombineerd werd met consultatie bleek op de lange termijn een positief effect op te leveren op de motivatie van de leerlingen.

Parallel 4 L&L(I): Bevorderen van professionele leergemeenschappen van docenten

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 5A47

Session Chair: Henk Sligte

Referent: Ditte Lockhorst

Symposium

Bevorderen van professionele leergemeenschappen van docenten

Chair(s): **Henk Sligte** (Universiteit van Amsterdam), **Ditte Lockhorst** (Oberon Utrecht), **Wilfried Admiraal** (Universiteit Leiden)

In dit symposium staan twee onderzoeksprojecten naar professionele leergemeenschappen (PLG's) centraal. Het eerste onderzoek is gericht op de vraag welke interventies scholen voor voortgezet onderwijs (kunnen) plegen om zodanige veranderingsmechanismen op gang te brengen dat de school als geheel gaat functioneren als PLG. Vanuit drie papers wordt dit onderzoek toegelicht. Ten eerste komt de onderzoeksopzet aan de orde en wordt een overzicht gegeven van de typen interventies die de scholen inzetten. Ten tweede wordt een onderzoeksinstrument gepresenteerd om verschillende dimensies van de wording van een PLG in kaart te brengen. Het derde beschrijft een onderzoek binnen één school die zich omvormt tot PLG. Tot slot volgt een onderzoek naar de effecten van bovenschoolse PLG's op de professionele ontwikkeling van docenten.

Presentations of the Symposium

Interventies in school ter bevordering van een school als professionele leergemeenschappen van docenten

Yolande Emmelot¹, Jacobiene Meirink², Ben Smit²

¹Universiteit van Amsterdam, ²Universiteit Leiden

Vijftien scholen voor voortgezet onderwijs zijn sinds dit schooljaar bezig met de ontwikkeling van hun school als professionele leergemeenschap (PLG). De scholen kiezen hierin hun eigen werkwijze en interventies, die een grote verscheidenheid laten zien. Deze studie moet inzicht geven in welke combinaties van randvoorwaarden, interventies en processen uiteindelijk leiden tot goed functionerende PLG's. De interventies en de ontwikkeling van de school als PLG worden onderzocht aan de hand van document analyse, een monitor, (focusgroep)gesprekken en zgn. doorbraaksessies. De gegevens worden gedurende drie schooljaren verzameld en teruggekoppeld. In de presentatie wordt vooral ingegaan op de verscheidenheid aan geplande interventies en de verwachte werking ervan voor de totstandkoming van professionele leergemeenschappen.

Scan van de school als professionele leergemeenschap

Wouter Schenke, Marieke Buisman

Universiteit van Amsterdam

In deze bijdrage wordt de scan 'De school als PLG' gepresenteerd: een instrument waarmee de huidige en wenselijke situatie van het realiseren van de school als professionele leergemeenschap (PLG) in kaart wordt gebracht. De scan is opgebouwd uit elf schalen: vier componenten en zeven condities van een PLG, herleid uit literatuur en bestaande vragenlijsten. Het betreft componenten zoals gezamenlijk onderwijs ontwikkelen en condities zoals draagvlak en schoolleiderschap. De scan is uitgegaan naar de 15 deelnemende scholen. In de bijdrage zal ten eerste de scan zelf worden belicht en ten tweede worden resultaten gepresenteerd. De resultaten laten verschillen zien tussen gemiddelde scores voor huidige als wenselijke situatie per school en tussen scholen.

Naar het Dendron College als professionele leergemeenschap van docenten

Peter Francken, Irene Veurink

Dendron College Horst

Het Dendron College is aan de slag met een cultuuromslag om meer onderzoekend te gaan werken, te reflecteren en successen te delen. Dit alles teneinde de resultaten van de leerlingen te verbeteren. Uit onderzoek (Francken, 2014) blijkt dat er teveel leerlingen niet voldoen aan het ontwikkelingsperspectief wat het advies van het PO en de CITO-score schetst. Op dit moment halen wij als school niet uit de leerlingen wat erin zit. Met behulp van professionele leergemeenschappen (PLG's) willen wij aansluiten bij onze missie. Wij willen de ambitie hebben het beste naar boven te halen in onze leerlingen en hen uit te dagen hoger te reiken dan zij soms vanuit zichzelf zouden willen of kunnen.

Bovenschoolse professionele leergemeenschappen van docenten

Adam Handelzalts, Cindy Poortman, Rilana Prenger, Wilma Kippers

Universiteit Twente

Netwerken van scholen kunnen gebruik maken van een grotere variatie aan middelen en expertise dan individuele scholen en bieden daardoor meer kansen tot reflectie op de onderwijspraktijk. Er is nog weinig systematisch onderzoek beschikbaar naar effectiviteit en beïnvloedende factoren van bovenschoolse professionele leergemeenschappen (PLG's). Dit wordt onderzocht met behulp van een mixed-methods opzet. Aan het onderzoek nemen docenten van 23 PLG's en hun externe begeleiders (vanuit een lerarenopleiding) deel. Docenten zijn enthousiast over hun PLG-deelname en leren bijvoorbeeld 'out of the box' denken. Aanwezigheid en actieve deelname zijn soms een uitdaging, maar factoren zoals reflectieve dialoog en een gezamenlijk doel komen positief naar voren. In de presentatie wordt dieper ingegaan op de effecten en de samenhang tussen effecten en factoren.

Parallel 4 L&L(II): Het bevorderen van de (vakinhoudelijke) kwaliteit van docenten

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: Centrale hal
Session Chair: Anna van der Want

Posterpresentaties

Dimensionaliteit rekenvaardigheid domein meten

Mark van Houwelingen

Universiteit Leiden, Netherlands, The; houmj@hr.nl

In Nederland presteren Pabostudenten en leerlingen in het basisonderwijs al jaren matig op het rekendomein meten. Aangezien dit domein uit verschillende onderdelen bestaat, rijst de vraag of we te maken hebben met één vaardigheid of met verschillende sub-vaardigheden. Als dat laatste het geval is, zouden die sub-vaardigheden beter apart getoetst kunnen worden. Leerkrachten kunnen dan immers hun didactiek afstemmen op de resultaten van die toetsen. Uit een toetsende factoranalyse op 144 geconstrueerde items, afgenomen onder 188 eerstejaars Pabostudenten, blijkt dat een 4-factormodel significant beter past dan een 1-factormodel. De factoren zijn: berekeningen van oppervlakte en inhoud, berekeningen met schaal, het werken met het metriek stelsel en schatten. Daarnaast bleek dat één van de vier factoren niet geïdentificeerd kon worden (schaten).

Docentgedrag als studierendement-bevorderende factor in het HBO.

Pascal Lemmens

Fontys Hogescholen, Netherlands, The; p.lemmens@fontys.nl

"In welke mate sluit het docentgedrag aan bij de drie psychologische basisbehoeften van de student van een technische Hbo-opleiding?" Deze vraag is onderzocht bij HBO-studenten Mechatronica. Binnen de desbetreffende hogeschool is reeds een pakket aan studierendement-bevorderende maatregelen ingezet, met weinig effect. Doel van dit onderzoek is het reeds ingezette pakket van maatregelen ten aanzien van studierendement-bevorderende maatregelen te completeren door op zoek te gaan naar de studentperceptie ten aanzien van docentgedrag. Dataverzameling heeft plaats gevonden vanuit vragenlijsten en interviews. Voorlopige resultaten zijn op moment van schrijven nog niet voorhanden.

Goed docentschap en kwaliteit van onderwijs. Percepties van docenten, leidinggevenden en leerlingen over goed docentschap

Geert Duijs

Het Hooghuis, Netherlands, The; gduijs@hethooghuis.nl

Kwaliteit van het onderwijs en de prestaties van de leerlingen worden voor het grootste gedeelte toegeschreven aan de kwaliteit en betrokkenheid van docenten. Wat is de perceptie van docenten ten aanzien van kwaliteit van onderwijs en speelt goed docentschap hierin een rol? De inspectie van onderwijs ervaart een andere kwaliteitsperceptie bij docenten dan de docenten zelf. Het onderzoek is gericht op drie aspecten van goed docentschap: kernkwaliteiten, persoonskenmerken en competenties. Deze aspecten worden belicht vanuit het perspectief van drie stakeholders; docenten, leidinggevenden en leerlingen binnen een vmbo-school. Om deze verschillende aspecten en perspectieven in kaart te brengen zijn vragenlijsten en groepsinterviews afgenomen bij de stakeholders. De resultaten geven een eerste beeld van verschillen en overeenkomsten.

Het vakdidactisch handelen van leraren-in-opleiding in relatie tot hun algemene en domeinspecifieke doelmatigheidsverwachting bij rekenen-wiskunde, hun angst voor rekenen-wiskunde en hun rekenvaardigheid

Hanneke van Doornik-Beemer

Technische Universiteit Eindhoven, The Netherlands/Fontys Hogeschool Kind en Educatie, The Netherlands;
h.vandoornik@fontys.nl

De onderzoeksvraag van dit onlangs gestarte promotieonderzoek is: Welke rekenvaardigheid hebben tweedejaars pabostudenten en in hoeverre is dit gerelateerd aan hun reken-wiskunde angst, aan hun doelmatigheidsverwachting (self-efficacy) voor rekenen-wiskunde, voor het onderwijzen van reken-wiskunde-onderwijs en aan hun vakdidactisch handelen tijdens de stage? Deze posterpresentatie zal vooral ingaan op de beoogde opzet van het onderzoek. Bij de opzet van het onderzoek zullen we gebruik maken van bestaande vragenlijsten over self-efficacy bij rekenen-wiskunde, algemene self-efficacy bij het lesgeven, reken-wiskundeangst, self-efficacy bij het geven van reken-wiskundelessen, alsook vragenlijsten over opvattingen over rekenen-wiskunde. Het lesgedrag in de klas wordt in kaart gebracht via video-observaties, waarbij bijvoorbeeld wordt gekeken of een leraar-in-opleiding wiskundige verbanden legt en of hij oplossingswijzen goed verwoordt.

Less is more. Leidt decentrale selectie bij de 2e graads lerarenopleiding Engels tot verhoging van studiesucces?

Alessandra Corda, Elke van Erp, Michelle Willems

HvA, Netherlands, The; a.corda@hva.nl

Kan het resultaat op een specifieke selectieprocedure het studiesucces in de lerarenopleiding Engels voorspellen? Welke andere variabelen (geslacht, leeftijd, vooropleiding, eindexamencijfers) zijn goede voorspellers van studiesucces? In een longitudinale studie die in 2014-2015 is gestart worden drie opeenvolgende cohorten voltijdstudenten aan de tweedegraads lerarenopleiding Engels gevolgd. De opleiding kent sinds 2014 een toelatingsprocedure met numerus fixus en 100% decentrale selectie. De studenten hebben voor aanvang van de studie deelgenomen aan een selectieprocedure waarin studievaardigheden en taalkennis centraal staan. De eerste resultaten zijn gebaseerd op de cijfers van semester 1 in de propedeuse.

Omgaan met leerlingen met ADHD en ASS in de vmbo-klas

Mieke Van Riel^{1,2}

¹Het Hooghuis Oss, Netherlands, The; ²Fontys Hogeschool Kind en Educatie, Master Leren en Innoveren;
mieke_riel@hotmail.com

Door de invoering van de wet passend onderwijs zullen steeds meer zorgleerlingen een plaats krijgen in het regulier onderwijs. Passend onderwijs vraagt om docenten die willen en kunnen omgaan met verschillen tussen leerlingen en die tegemoet kunnen komen aan de verschillende onderwijsbehoeften. Dit onderzoek richt zich op zorgleerlingen met ADHD en ASS en beantwoordt de vraag: "In hoeverre zijn vmbo-docenten in staat om te kunnen omgaan met zorgleerlingen met ADHD en ASS in de klas en welke professionaliseringsbehoefte hebben zij?" Middels vragenlijsten en gesprekken, is in beeld gebracht wat de sterke en zwakke punten zijn van docenten op de onderzochte vmbo-school en welke professionaliseringsbehoefte zij hebben. Dit onderzoek biedt concrete aanknopingspunten voor het opzetten van een professionaliseringstraject voor docenten.

Optimaal MaxiTAAL!

Marlies Greet Els Algoet

Odisee, Belgium; marlies.algoet@odisee.be

Uit onderzoek blijkt dat een goede mondelinge taalbeheersing, vooral wat betreft hogere cognitieve taalfuncties, de voorspeller van schoolsucces is (Gosse e.a., 2013), met name voor leren lezen, begrijpend lezen en rekensucces (Wasik, 2013; McGormik, 2013).

Sterke taaldenkontwikkende interactievaardigheden (TDOIV) van de leerkracht zijn daarom cruciaal.

Lerarenopleiders en onderwijsbegeleiders merken dat deze vaardigheden intenser kunnen worden ingezet. Bovendien lijkt veel onderwijstijd gebruikt te worden voor niet-onderwijsactiviteiten. Deze bevindingen worden bevestigd door internationaal onderzoek (Elbers & Leseman, 2014).

In 20 2e en 3^e kleuterklassen bekijken we de inzet van onderwijstijd en van TDOIV. De observaties vormen de basis van een publicatie met good practices en tips om zowel tijd als TDOIV te maximaliseren (vervolg op Minimaal MaxiTAAL! voor 1e kleuterklas).

Pabostudent, lees je rijk!

Wenckje Jongstra, letje Pauw

Katholieke Pabo Zwolle, Netherlands, The; i.pauw@kpz.nl

De videoclub: een methodiek voor de begeleiding van startende leraren

Maaïke Vervoort, Ellen Van den Berg

Saxion, Netherlands, The; m.vervoort@saxion.nl

Tijdens de rondetafelsessie gaan we in op de 'videoclub', een learning community voor startende leraren waarin, met behulp van een facilitator, praktijknabij geleerd wordt en een verbinding met kennisbases wordt gerealiseerd. Onderzoek naar de effecten van de videoclub is vooral in de Verenigde Staten uitgevoerd en heeft opgeleverd dat videoclubs bijdragen aan de ontwikkeling van de handelingsbekwaamheid en de professionele identiteit van leraren. De ontwikkeling van de videoclub als praktijkrelevante en wetenschappelijk onderbouwde methodiek zal naar verwachting het leren en professioneel handelen van startende leraren bevorderen. In deze rondetafelsessie presenteren we de opzet en eerste resultaten van een onderzoek naar het effect van de videoclub en vragen we feedback op de opzet en verdere uitwerking van het onderzoek.

Parallel 4 L&L(III): Vormgeving aan de kwaliteit van onderwijs in de klas en opleiding

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 5A41
Session Chair: Helma Oolbekkink

Papersessie

Coherentie binnen de lerarenopleiding, de perceptie van de student.

Esther Canrinus¹, Ole Kristian Bergem¹, Kirsti Klette¹, Karen Hammerness²

¹University of Oslo, Norway; ²American Museum of Natural History, New York City, USA; e.t.canrinus@ils.uio.no

Een coherent onderwijsprogramma is belangrijk voor de effectiviteit van lerarenopleidingen. Het is echter onduidelijk in hoeverre aanstaande leraren deze samenhang werkelijk ervaren. In vier lerarenopleidingen (in de VS, Noorwegen, Cuba en Chili; per land één opleiding) is gevraagd aan in totaal 411 aanstaande leraren om hun perceptie op de samenhang binnen hun lerarenopleiding aan te geven. De aanstaande leraren zien redelijke samenhang tussen vakken, maar in mindere mate samenhang tussen de stage en de vakken. Middels ANOVA zijn de verschillen tussen de opleidingen onderzocht. De vier opleidingen verschillen significant van elkaar m.b.t. de samenhang tussen vakken, de samenhang tussen de stage en de vakken en de mogelijkheden om verschillende delen van de opleiding met elkaar te verbinden.

De toename van betekenisgericht leren in reguliere en academische lerarenopleidingen voor het basisonderwijs

Stella J. van der Wal-Maris^{1,2}, Gonny L. M. Schellings¹, Jeannette J. M. Geldens³, Douwe Beijaard¹

¹Technische Universiteit Eindhoven, ESoE; ²hogeschool Marnix Academie; ³hogeschool De Kempel; s.vdwal@hsmarnix.nl

In deze studie is onderzoek gedaan naar de toename van betekenisgericht leren bij eerstejaars pabostudenten in zowel reguliere als academische opleidingstrajecten. Met een vragenlijst werden het gebruik van diepe en concrete verwerkingsstrategieën, zelfregulatie-strategieën, en een constructieve kijk op leren aan het begin en eind van het jaar geïnventariseerd. Met behulp van een interview is binnen de academische opleidingstrajecten vervolgens nagegaan welke aspecten daarop van invloed zijn geweest. Studenten uit laatstgenoemde opleidingstrajecten gebruikten significant meer diepe en concrete verwerkingsstrategieën dan studenten uit de reguliere opleidingstrajecten. Aspecten als het zoeken van betrouwbare bronnen, de gevraagde manier van informatieverwerking en kennisdeling met de beroepsgroep bleken hierop van invloed te zijn. Deze studie draagt bij aan het inrichten van leeromgevingen die betekenisgericht leren stimuleren.

De Samen-Spel interventie in de klas: naar een haalbare en effectieve implementatie in de dagelijkse klaspraktijk

Caroline Vancraeyveldt¹, Maai Huyse¹, Els Bertrands¹, Katrijn Vastmans¹, Karine Verschueren², Hilde Colpin²

¹UC Leuven-Limburg, Belgium; ²KU Leuven, Belgium; caroline.vancraeyveldt@ucll.be

Samen-Spel is een theorie-gebaseerde interventie die als doel heeft om via verbeterde leerkracht-kind interacties externaliserend gedrag van kleuters te verminderen. Een grootschalige Vlaamse gerandomiseerde studie toonde de effectiviteit van deze interventie voor kleuters met risico op probleemgedrag aan. Aangezien de interventie bestond uit één-op-één spelsessies tussen leerkracht en kind buiten de klas, waren er vragen over de haalbaarheid in de klaspraktijk. Daarom werd een praktijkgebaseerd wetenschappelijk onderzoek opgezet om de haalbaarheid en effectiviteit van Samen-Spel binnen de klascontext te onderzoeken. Student-leerkrachten en ervaren leerkrachten (n=19) implementeerden hiertoe een aangepast interventie. Vervolgens werden kwalitatieve gegevens van studenten (bachelorscripties) en leerkrachten (semi-gestructureerde interviews) verzameld en geanalyseerd met behulp van Nvivo9. Hieruit werden bevorderende en belemmerende factoren voor effectiviteit en haalbaarheid afgeleid.

Parallel 4 M&E: Opbrengsten van het onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 5A23

Session Chair: Rianne Janssen

Papersessie

Studierendement in het mbo: cohorten in de G4 versus de rest.

Marc Van der Meer¹, Jan Neuvel²

¹Tilburg University, Netherlands, The; ²ecbo; marc.vandermeer@uvt.nl, jan.neuvel@ecbo.nl

Samenvatting

Het studierendement van opleidingen staat hoog in de maatschappelijke aandacht, maar studierendementen verschillen ook sterk voor onderscheiden groepen studenten. Bovendien kan het studierendement berekend worden op basis van diplomaresultaten en jaarresultaten, maar ook op basis van cohortresultaten. In onze studie hebben we deze problematiek verkend voor het cohort 2005-2007 op basis van vijf succesindicatoren voor groepen deelnemers. In het paper houden we de methodologische onderbouwing tegen het licht. De vraagstelling luidt wat het onderzoek naar studieresultaten op basis van een cohortanalyse oplevert als we de leerlingpopulaties van de roc's in de G4 vergelijken met de overige roc's? Op basis van deze inzichten leiden we vervolgens een onderzoeks- en beleidsagenda voor de instellingen af.

Ups en downs in het rekenniveau - Wat heeft 25 jaar peilingsonderzoek ons geleerd?

Jan J. Van Weerden, B. Hemker, F. Scheltens

Cito, Netherlands, The; jan.vanweerden@cito.nl

Bij analyse van 25 jaar peilingsonderzoek van het reken-wiskunde onderwijs in groep 8 blijkt er een flinke dynamiek in leerprestaties te zijn. Dit is echter alleen zichtbaar als we gedetailleerd kijken. Globaal genomen zouden we, gezien de ongeveer gelijkblijvende onderwijstijd, verwachten dat het niveau ook ongeveer hetzelfde blijft. Dat is ook wat andere systeemevaluaties laten zien. De analyse van de resultaten van PPOON maakt het belang duidelijk van het onderscheid in didactisch betekenisvolle eenheden. Bij de twintigtal onderscheiden rapportage-eenheden zien we grote verschillen in trends: bepaalde vaardigheden worden duidelijk beter, andere gaan flink achteruit. Voor het voeren van een discussie over onderwijskwaliteit zijn deze uitkomsten van groot belang.

Verkenning van een toegankelijk diagnostisch model voor peilingsonderzoek wiskunde in het basisonderwijs

Daniel Van Nijlen, Rianne Janssen

KU Leuven, Belgium; daniel.vannijlen@ppw.kuleuven.be

In de paper onderzoeken we de mogelijkheid om, naast de standaard IRT-analyses, bij peilingsonderzoek een analysemethode toe te passen die meer diagnostisch van aard is. Voor opgaven over de beheersing van de vier rekenkundige basisoperaties (wiskunde basisonderwijs) blijkt een eenvoudig diagnostisch model gebaseerd op Bayesiaanse principes de toetsresultaten te kunnen samenvatten aan de hand van een beheersingsprofiel per leerling. We bekijken ook de mogelijkheden om op basis van dit model de rapportering over peilingsonderzoek uit te breiden met meer diagnostische informatie op systeemniveau én de mogelijkheden om de feedback aan de deelnemende scholen meer direct relevant voor hun onderwijsproces te maken.

Parallel 4 O&S(I): Thema's uit het onderwijsachterstandenbeleid onderzocht: resultaten van ProBo-onderzoek

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: 1A21

Session Chair: Guuske Ledoux

Referent: Lex Herweijer

Symposium

Thema's uit het onderwijsachterstandenbeleid onderzocht: resultaten van ProBo-onderzoek

Chair(s): **Guuske Ledoux** (Kohnstamm Instituut UvA)

De commissie Beleidsgericht Onderwijsonderzoek Primair Onderwijs heeft thema's uit het onderwijsachterstandenbeleid laten onderzoeken. Dit onderzoek moest antwoord geven op twee centrale vragen. De eerste vraag heeft betrekking op de uitwerking van het beleid in de praktijk. Het onderwijsachterstandenbeleid kent een aantal uitgangspunten, maar lokale beleidsvrijheid en specifieke contexten kunnen maken dat het beleid op verschillende plaatsen verschillend uitwerkt. De tweede vraag heeft betrekking op het differentieel handelen van beroepskrachten in verband met de gelijktijdige aanwezigheid van verschillende groepen leerlingen die elk eigen eisen stellen.

In dit symposium worden uitkomsten van het onderzoek gepresenteerd, toegespitst op het VVE-beleid (indicering en aanbod), de specifieke achterstand van allochtone doelgroeperen en de effecten van heterogeniteit van de klas op uitkomsten van onderwijs.

Presentations of the Symposium

VVE-doelgroeperen in de voorschoolse fase; indicering en aanbod

Annemiek Veen¹, Geert Driessen²

¹Kohnstamm Instituut UvA, ²ITS Radboud Universiteit

De vrijheid in de keuze van doelgroepen in het beleid voor- en voerschoolse educatie (VVE) heeft geleid tot variatie tussen gemeenten in doelgroepdefinities en doelgroepbepaling, via uiteenlopende indicatiecriteria. De vraag is of deze doelgroepen allemaal in dezelfde mate (kunnen) profiteren van de aangeboden VVE-programma's en of leidsters in voerschoolse voorzieningen een goed antwoord hebben op deze heterogeniteit. In dit onderzoek is nagegaan hoe indicering voor VVE verloopt in verschillende gemeenten en welke invloed er uitgaat van de gelijktijdige aanwezigheid van verschillende doelgroepen van beleid op het handelen van leidsters in voerschoolse voorzieningen. De wijze van indiceren blijkt niet overall even betrouwbaar. Leidsters blijken het meeste moeite te hebben met de omgang met kinderen met gedrags- en sociale problemen.

De achterstand van autochtone doelgroeperen

Daan Fettelaar, Lia Mulder

ITS Radboud Universiteit

De achterstanden van autochtone leerlingen van laag opgeleide ouders zijn hardnekkig en worden niet of nauwelijks ingelopen. Daarvoor doen verschillende verklaringen de ronde, maar deze zijn nog niet allemaal empirisch onderzocht, en evenmin in samenhang. In dit onderzoek is geprobeerd dit hiaat op te vullen. Op basis van literatuuronderzoek is een set hypothesen opgesteld en deze zijn met behulp van secundaire analyses op bestaande data, interviews met schoolleiders en leraren en vragenlijsten voor ouders getoetst. Er blijkt niet één oorzaak te zijn; een combinatie van factoren draagt bij aan het ontstaan en in stand houden van de achterstand. Een combinatie van oplossingen is daarom gewenst.

Samenstelling van de klas en cognitieve en sociaal-emotionele uitkomsten

Jaap Roeleveld¹, Merlijn Karssen², Guuske Ledoux²

¹Kohnstamm Instituut UvA, ²Kohnstamm Instituut UvA

Leerkrachten in het basisonderwijs moeten met soms sterk heterogene groepen omgaan. Naast leerlingen met een leerachterstand, kunnen er ook leerlingen met leer- of gedragsproblemen en hoogbegaafde leerlingen in de klas zitten. Verondersteld kan worden dat een grote mate van heterogeniteit in de klas het voor leerkrachten moeilijker maakt om op de leerbehoeften van verschillende (groepen) kinderen in te gaan. Als dat zo is, zou een grotere heterogeniteit samen moeten gaan met lagere leeropbrengsten. In dit onderzoek is nagegaan of dit juist is. De hoofdconclusie is dat klascompositie maar heel weinig invloed heeft op cognitieve en niet-cognitieve leeropbrengsten bij leerlingen. Leerkrachten blijken in staat om met heel diverse klassen vergelijkbare resultaten te bereiken als met meer homogene klassen.

Paralleel 4 O&S(II): Het benutten van meertaligheid in de basisschool: Het Validiv-project uitgelicht

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · *Location:* 5A42

Session Chair: Lore Van Praag

Referent: Sjaak J.M.W. Kroon

Symposium

Het benutten van meertaligheid in de basisschool: Het Validiv-project uitgelicht

Chair(s): **Lore Van Praag** (Universiteit Gent), **Sven Sierens** (Universiteit Gent)

Een groeiend aantal leerlingen spreekt thuis een andere taal dan Nederlands. Daarnaast komen leerlingen steeds vroeger in contact met verschillende talen (bv. Engels, Frans,...) via verschillende media. Op school en in de klas wordt echter relatief weinig gedaan met het meertalig repertoire van deze leerlingen. In het Validiv-project (Valorising Linguistic Diversity in Multiple Contexts) gaan we op zoek naar manieren om aan de slag te gaan met die talige diversiteit. Dit symposium focust op verschillende studies binnen het Validiv-project, namelijk onderzoek naar het implementatieproces van een taalbeleid op school, de functies van thuistaalgebruik in zowel groepswork als klasinteractie en het effect van het gebruik van een meertalige digitale leeromgeving op de prestaties wereldoriëntatie.

Presentations of the Symposium

Meertaligheid in de klas: een onderzoek naar interactionele strategieën bij Turkse kinderen in een superdiverse klas

Kirsten Rosiers, Stef Slembrouck

Universiteit Gent

We gaan na hoe 'open', niet-restrictieve benaderingen van meertaligheid ingezet worden bij kinderen in diverse klassen in een stedelijke lagere school in Vlaanderen. Het Validiv-project heeft als doel functionele meertaligheid aan te moedigen door kinderen toe te laten hun thuistalen in te zetten in de klas.

Via conversatie-analyse en een linguïstische etnografie bekijken we hoe taaloverschrijdende strategieën ingezet worden tijdens interacties tussen leerlingen. Vervolgens analyseren we de effecten van deze strategieën: wat zijn de prestaties en brengt dit een pedagogisch rendement met zich mee?

Het doel is inzicht te krijgen in hoe leerlingen betekenisvol interageren met elkaar aan de hand van meertalige gedragingen in een superdiverse onderwijscontext.

Het inzetten van meertaligheid in het leerproces: Effecten van een meertalige digitale leeromgeving op prestaties wereldoriëntatie

Evelien Van Laere, Anouk Van der Wildt, Johan van Braak, Piet Van Avermaet, Mieke Van Houtte

Universiteit Gent

Talige diversiteit wordt vaak als een struikelblok ervaren in Vlaamse scholen, wat leidt tot het weren van meertaligheid uit het leerproces. Toch pleit onderzoek voor het benutten van het meertalige repertoire van alle leerlingen als een hefboom voor het versterken van het leerproces. Het Validiv-project streeft naar het valoriseren van meertaligheid in het basisonderwijs aan de hand van drie experimentele tools. Deze studie gaat het effect na van de implementatie van het Validiv-project op de prestaties wereldoriëntatie van leerlingen in het vijfde leerjaar, met een specifieke focus op het gebruik van de meertalige digitale leeromgeving E-Validiv. Hierbij wordt tevens gekeken naar taalgerelateerde factoren die de school als geheel kunnen beïnvloeden.

Functies van thuistaalgebruik in groepswork: een meervoudige case study.

Kathelijne Jordens

KULeuven

De meerderheid van de scholen in Vlaanderen heeft een enkel-Nederlands-beleid, ondanks het feit dat in de literatuur talrijke voordelen worden gevonden voor het inzetten van thuistaal op school. In deze studie laten we twee groepjes van vier leerlingen (leeftijd 9-12) toe om hun thuistaal, Turks, te gebruiken tijdens groepswork. We gaan na welke functies het Turks kan vervullen in hun interacties en interviewen de leerlingen ook over hun ervaringen. Thuistaal blijkt in groepswork een zinvolle rol te spelen, zonder het Nederlands te verdringen. Dat blijkt zowel uit de corpusanalyse van de interactie als uit de interviews.

Van taalbeleid naar talenbeleid?

Lies Strobbe

KULeuven

Vlaamse scholen moeten een talenbeleid hebben met het oog op het realiseren van curriculumdoelstellingen voor alle leerlingen. Dit realiseren voor alle leerlingen is niet evident, zo blijkt uit de prestatiekloof tussen Nederlandstalige en anderstalige leerlingen. Aangezien die prestatiekloof o.a. linguïstisch bepaald wordt, bekijken we de plaats die thuistalen krijgen binnen het talenbeleid op school. We bekijken de kracht van het Validiv-project om een eentalig taalbeleid om te vormen tot een meertalig talenbeleid: hoe verloopt de integratie van meertaligheid en welke vorm neemt die aan? Kan Validiv scholen stimuleren om niet louter een formele, maar ook functionele plaats te geven aan meertaligheid? Via deze studie willen we inzicht krijgen in de processen die spelen bij het vormgeven van een meertalig talenbeleid.

Parallel 4 O&S(III): Onderwijs en samenleving

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 2:45pm - 4:15pm · Location: Centrale hal
Session Chair: Hanke Korpershoek

Posterpresentaties

De invloed van studieloopbaanbegeleiding op de sectorkeuze van vmbo-jongeren

Margreet Verkuil^{1,2}

¹ORS Lek en Linge vestiging de Lingeborgh, Netherlands, The; ²Fontys Hogeschool Kind en Educatie, Master Lereren en Innoveren; vsr@lekenlinge.nl

Vmbo-jongeren moeten op jonge leeftijd beslissingen nemen die van grote invloed zijn op hun vervolgopleiding of beroepsmogelijkheden. Scholen hebben daarom speciale lesprogramma's ontwikkeld om leerlingen te helpen bij deze keuzes. Onduidelijk is hoeveel invloed dit lesprogramma heeft op de sectorkeuze. 227 leerlingen van een vmbo-school hebben schriftelijk aangegeven wat volgens hen van invloed is geweest op hun sectorkeuze voor een beroepsgericht programma. De belangrijkste thema's zijn daarna uitgediept in groepsinterviews. De resultaten van dit onderzoek dragen bij aan het optimaliseren van het studiekeuzeproces van vmbo-leerlingen.

De maatschappelijk-pedagogische taakstelling van het basisonderwijs in brede school en kindcentrum

Jacques Verheijke

Universiteit Utrecht & Hogeschool Utrecht; jacques.verheijke@hu.nl

Vanuit concepten over de maatschappelijk-pedagogische taakstelling van onderwijs (De Winter, Veugelers & Schuitema) worden beleid en inhoudelijke doordenking ervan in documentonderzoek bestudeerd. Op welke wijzen beoogt basisonderwijs, deel uitmakend van brede school of kindcentrum, bij te dragen aan socialisatie van leerlingen; welke plaats hebben maatschappelijk-pedagogische motieven daarin?

Voorlopige resultaten laten zien dat het overheidsbeleid zich beperkt tot facilitaire en economische zaken. De toetsing ervan in toezicht focust op binnenschoolse uitvoering. (Wetenschappelijk) inhoudelijke doordenking van beleid in adviezen benadrukt en onderbouwt veel kansen voor inhoudelijke inbedding van maatschappelijk-pedagogisch beleid en haar socialiserende functie voor kinderen en jongeren.

Landelijk beleid op het gebied van brede school en kindcentra heeft met name een facilitair karakter en het ontbreken van maatschappelijk-pedagogisch perspectief is evident.

Een onderzoek naar de effectiviteit van didactische werkvormen en methodes van burgerschapsonderwijs in het mbo.

Christiaan Georgius Holman

Noorderpoort, school voor beroepsonderwijs, Netherlands, The; cgw.holman@gmail.com

Het onderzoek probeert inzicht te krijgen in de werkende principes van didactische werkvormen en methodes van burgerschapsonderwijs aan mbo-jongeren van zestien tot twintig jaar.

In een verklarend evaluatieonderzoek worden verschillende aanpakken van burgerschapsonderwijs met elkaar vergeleken. Scholen mogen zelf weten hoe zij invulling geven aan het verplichte burgerschapsonderwijs (het vroegere vak maatschappijleer). We weten niet welke methodes voor de beste leeropbrengsten zorgen. Het onderzoek wil een antwoord geven op de vraag welke aanpak de beste resultaten geeft.

Het onderzoek is gebaseerd op competenties die in eerder onderzoek reeds zijn gedefinieerd: burgerschap is het vermogen tot adequaat handelen in sociale situaties die zich voordoen in het dagelijkse leven.

Kaatje Klank houdt van bloot ... of was het brood? Een taalmethodiek om articulatievaardigheden en het klankbewustzijn te stimuleren in de kleuterklas (groep 1) in functie van voorbereidend lezen.

Lieve Van Severen¹, **Sanne Feryn**¹, **Helena Taelman**¹, **Inge Zink**²

¹Odisee, Belgium; ²KU Leuven, Belgium; sanne.feryn@odisee.be

Binnen het onderzoeksproject 'Spreeken verfijnen in de kleuterklas' werd een nieuwe spraakmethodiek 'Kaatje Klank' ontworpen met als doel de spreekvaardigheden en het klankbewustzijn van vierjarige kleuters te stimuleren in functie van het voorbereidend lezen. Kaatje Klank werd tijdens het schooljaar 2014–2015 uitgevoerd in 6 kleuterklassen. Een pre- en een posttest en een vergelijking met een controlegroep stelden ons in staat om het korte termijneffect van de methodiek te meten. We verwachtten een significante groei van het klankbewustzijn en de spreekvaardigheden, vooral bij anderstalige kleuters. Deze twee vaardigheden zijn van cruciaal belang voor de ontwikkeling van het technisch lezen in het basisonderwijs. Goede leesvaardigheden zijn namelijk een voorwaarde voor succes in de school als in de huidige en toekomstige samenleving.

Welke kennis zouden adolescenten moeten hebben over de maatschappij? De maatschappelijke opinie over de gewenste burgerschapskennis bij adolescenten.

Anne Alice Josephus van Goethem, Geert ten Dam, Anne Bert Dijkstra

Universiteit van Amsterdam, Netherlands, The; A.A.J.vanGoethem@uva.nl

Om te kunnen participeren in de maatschappij, is het ook voor adolescenten belangrijk burgerschapskennis te hebben. In tegenstelling tot de wetenschappelijke literatuur, is er nog weinig bekend over de maatschappelijke opinie ten aanzien van wat deze kennis zou moeten inhouden. Om dit te onderzoeken voor adolescenten zijn vragenlijsten afgenomen onder een representatieve Nederlandse volwassen steekproef (n = 1543) en belangrijke maatschappelijke geledingen (n = 61) en zijn er focusgroepen gehouden onder deze geledingen. De eerste resultaten laten zien dat alle gepresenteerde kennis onderwerpen als enigszins tot heel belangrijk (e.g., normen en waarden) worden beschouwd, met daarin een duidelijke rangschikking. Zowel kennis gericht op het verantwoord handelen als op het kritisch en actief participeren in de maatschappij wordt belangrijk gevonden.

Paralleel 5 B&O: Onderwijstoezicht in een polycentrische context

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · *Location:* 1A27

Session Chair: Arnold Jonk

Session Chair: Melanie Ehren

Referent: Frans L. Leeuw

Symposium

Onderwijstoezicht in een polycentrische context

Chair(s): **Arnold Jonk** (Inspectie van het Onderwijs), **Melanie Ehren** (Institute of Education)

Scholen opereren steeds vaker in netwerken, zoals samenwerkingsverbanden. Kenmerkend hiervoor is dat meerdere actoren (zoals schoolbesturen, schoolleiders, schoolteams, gemeenten, ouders) gezamenlijk beslissingen nemen over en verantwoordelijk zijn voor het onderwijs. Hun rol is met de invoering van passend onderwijs ook verder geformaliseerd. Dat betekent dat het Nederlandse onderwijssysteem steeds meer een polycentrisch karakter krijgt waarbij scholen niet langer als 'stand alone' organisaties functioneren, maar deel uitmaken van een bredere netwerkstructuur waarbij sturing en kwaliteitsontwikkeling plaatsvindt vanuit meerdere actoren (e.g. Ehren & Honingh, 2012). In dit symposium bespreken we de consequenties van deze wijzigingen voor de rol en het functioneren van de onderwijsinspectie. We bespreken de resultaten van een EU-onderzoeksproject en illustreren voorbeelden van effectief 'polycentrisch toezicht' uit andere Europese landen.

Presentations of the Symposium

Literatuurstudie naar ontwerp en effectiviteit van toezicht in een polycentrische context

Frans Janssens

Universiteit Twente

Onderwijssystemen in een aantal landen in Europa zijn aan verandering onderhevig; lokale onderwijsverbetering in netwerken van scholen en stakeholders vormt daarbij een belangrijk uitgangspunt. Deze wijzigingen naar een meer polycentrische context van sturing op, en vormgeving van onderwijs heeft belangrijke consequenties voor de rol van onderwijstoezicht. Dit paper presenteert een literatuurstudie naar effectieve vormen van toezicht op netwerken van scholen en andere actoren.

Internationale voorbeelden van onderwijstoezicht in een polycentrische context

Melanie Ehren

Institute of Education/Universiteit Twente

In een eerdere literatuurstudie (zie paper 1) werden indicatoren voor potentieel effectieve vormen van 'polycentrisch' onderwijstoezicht ontwikkeld. Deze indicatoren zijn gebruikt om dergelijke vormen van toezicht met behulp van casestudies in kaart te brengen in vier Europese landen (Engeland, Noord-Ierland, Nederland, Bulgarije). In dit paper worden de voorbeelden uit deze vier landen gepresenteerd en wordt ingegaan op de wijze waarop toezicht wordt ingebed in nationale onderwijs- en evaluatiesystemen, de gewijzigde rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende inspecties en de wettelijke context waarin zij invulling geven aan polycentrisch toezicht.

Onderwijstoezicht op samenwerkingsverbanden passend onderwijs: dilemma's en voordelen van 'polycentrisch toezicht' in Nederland

Nathalie Maassen

Universiteit Twente

Van scholen en schoolbesturen wordt in toenemende mate verwacht dat zij hun eigen kwaliteit evalueren en samen met stakeholders aan verbetering werken. Deze ontwikkeling naar meer horizontale kwaliteitsontwikkeling en -evaluatie in netwerken van scholen en stakeholders heeft belangrijke consequenties voor de positie en werkwijze van de onderwijsinspectie. In dit paper bespreken we de resultaten van een exploratieve casestudie waarin we de rol en taken van het toezicht op een samenwerkingsverband (SPOE) in kaart brachten. Tevens exploreren we de effectiviteit van deze meer 'polycentrische' vorm van toezicht in relatie tot het traditionele toezicht op individuele instellingen.

Reflectie op voorgaande bijdrage

Frans Leeuw

Universiteit Maastricht

Frans Leeuw treedt op als referent voor dit symposium en zal de drie papers bediscussieren vanuit zijn recente essay over de toekomst van het toezicht op de kwaliteit van onderwijs in Nederland.

Parallel 5 Cur(l): De relatie tussen curriculumbeleid, -praktijk, en -onderzoek

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 1A37

Session Chair: Wilmad Kuiper

Rondetafelgesprekken

Dynamiek in de relatie tussen curriculumintenties en uitvoeringspraktijk in het natuurwetenschappelijk onderwijs

Maarten Pieters

SLO, Netherlands, The; m.pieters@slo.nl

Dit onderzoek gaat na, hoe de intenties van curriculumvernieuwingsprojecten in de natuurwetenschappelijke vakken en de huidige praktijk van leraren op elkaar aansluiten, en welke dynamiek – het spel van actoren, factoren en mechanismen – daaraan heeft bijgedragen. Het onderzoek moet leiden tot adviezen voor leerplanvernieuwingsprojecten en tot meer inzicht in een systemische aanpak van curriculumontwikkeling en –implementatie. De ronde-tafeldiscussie zal zich richten op modellen om

1. beoogde en uitgevoerde curricula, de laatste toegespitst op de huidige lespraktijk, te typeren op een wijze die zichtbaar kan maken hoe deze overeenkomen of afwijken,
2. de dynamiek te typeren in de relatie tussen beoogde en in de huidige praktijk uitgevoerde curricula.

Kwaliteitscriteria voor praktijkgericht onderwijsonderzoek

Suzanne Groothuysen, Wilmad Kuiper, Gjalt Prins, Larike Bronkhorst

Universiteit Utrecht; s.e.a.groothuysen@uu.nl

Praktijkgericht onderwijsonderzoek wordt gezien als een antwoord op aansluitingsproblemen tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk. Er worden echter regelmatig vraagtekens gezet bij de kwaliteit van praktijkgericht onderzoek, omdat het slechts in beperkte mate voldoet aan algemeen geldende kwaliteitscriteria voor onderwijsonderzoek. Echter, als praktijkgericht onderzoek de aansluiting tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk moet verbeteren en zowel wetenschappelijke als praktische resultaten moet opleveren, dan kan beargumenteerd worden dat er behoefte is aan een nieuwe set kwaliteitscriteria. Het doel van dit onderzoek is het opstellen van een coherent raamwerk van kwaliteitscriteria voor praktijkgericht onderwijsonderzoek gebaseerd op een tweezijdig perspectief, zowel vanuit onderwijsonderzoek als onderwijspraktijk. In dit rondetafelgesprek gaan we in op de perceptie, volledigheid en prioritering van kwaliteitscriteria voor praktijkgericht onderzoek vanuit het perspectief van onderwijsonderzoek.

Parallel 5 Cur(II): Ondersteuning curriculumontwerp via DOTs en modellen

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 1A15

Session Chair: Anje Ros

Papersessie

DocentOntwikkelTeams om deeltijdonderwijs te herontwerpen

Jolise 't Mannetje, Tjark Huizinga, Marike Faber, Mark Gellevij

Saxion, Netherlands, The; j.e.m.m.tmannetje@saxion.nl

Het deeltijdonderwijs in Nederland zal de komende jaren grote veranderingen ondergaan. Het deeltijdonderwijs moet flexibeler en meer op maat. Binnen Saxion is gekozen om eerst het deeltijdonderwijs van de sector economie te herontwerpen, waarbij docenten zelf (onder begeleiding van onderwijsontwikkel experts) in DOTs (DocentOntwikkelTeams) hun nieuwe onderwijs ontwikkelen. De opzet van het werken in deze DOTs is nog relatief onbekend, zeker in de context van het hoger onderwijs. In dit onderzoeks- en ontwerpproces lag de nadruk op het vinden van een balans tussen (1) beproefde en theoretisch gefundeerde onderwijsontwerp methoden en (2) de dynamiek van onderwijs ontwerpen in, mét en door de onderwijspraktijk. Op basis van gegevens en ervaringen tijdens dit proces is de aanpak geëvalueerd en worden aanbevelingen gedaan.

Niveaus van historisch tijdsbesef bij leerlingen in het basisonderwijs

Marjan De Groot-Reuvekamp¹, Anje Ros¹, Carla Van Boxtel², Frans Oort²

¹Fontys Hogescholen, Netherlands, The; ²University of Amsterdam, Netherlands, The; m.degrootreuvekamp@fontys.nl

Dit onderzoek is gericht op de ontwikkeling van een instrument voor het meten van historisch tijdsbesef bij basisschoolleerlingen. Op basis van een door ons ontwikkeld model met drie niveaus (ontluikend, aanvankelijk en voortgezet historisch tijdsbesef), hebben we een instrument ontwikkeld en afgenomen bij een groot aantal leerlingen in groep 3 tot en met 8 (n=1457). Uit de analyse van de data blijkt dat leerlingen in hogere groepen (zoals verwacht) op alle items significant beter presteerden dan leerlingen in lagere groepen. Tevens blijkt dat prestaties werden beïnvloed door geslacht, leesniveau en het opleidingsniveau van ouders. De resultaten van onze studie tonen aan dat het gepresenteerde model en het instrument bruikbaar zijn voor het meten van niveaus van historisch tijdsbesef bij basisschoolleerlingen.

Parallel 5 DSO: Zelfregulatie, metacognitie en voorleesprogramma voor kleuters

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: Centrale hal
Session Chair: Fred Janssen

Posterpresentaties

Metacognitieve vaardigheden geschaakt

Anne Haast

Fontys MLI, Netherlands, The; annehaast@msn.com

Schaken wordt steeds vaker als vak aangeboden aan hoogbegaafde leerlingen. Over de meerwaarde van schaken voor de ontwikkeling van metacognitieve vaardigheden is echter niets bekend, terwijl hoogbegaafde leerlingen vaak meer moeite hebben met het ontwikkelen van metacognitieve vaardigheden. Metacognitie wordt tegenwoordig omschreven met 'leren leren', waarbij leerlingen door middel van inzicht in het eigen leren zich verder kunnen ontwikkelen. Uit onderzoek is gebleken dat voor beter leren schaken metacognitie nodig is. In dit onderzoek wordt bekeken wat voor invloed het schaken heeft op de ontwikkeling van metacognitieve vaardigheden.

Studentondersteuning op het gebied van zelfregulatie

Frank Duijzings

Zuyd Hogeschool / MLI Fontys, Netherlands, The; frank.duijzings@zuyd.nl

Studentondersteuning op het gebied van zelfregulatie

"Op welke wijze ondersteunen docentbegeleiders propedeusestudenten van een HBO-V bij het ontwikkelen van zelfregulatie?"

HBO-V-ers dienen zelfregulerend te zijn, als student en als professional. Zelfregulerende vaardigheden blijken voor propedeusestudenten van de HBO-V regelmatig een knelpunt. In dit onderzoek worden de mening van studenten en docenten uitgediept, zodat aanbevelingen kunnen worden gedaan voor een optimale begeleiding op dit gebied. Dataverzameling vindt plaats vanuit vragenlijsten en focusgroepgesprekken. Onderzochte factoren zijn:

- Communicatie
- Transparantie
- Docentfeedback
- Aansluiting docent-student
- Vormgeving onderwijs
- Leeromgeving

Een abstract (inclusief resultaten) is te verkrijgen bij de posterpresentatie.

Wereldwoorden: een voorleesprogramma voor de kleuterklas

Helena Taelman, Mona Desmul, Lieve Van Severen

ODISEE, Belgium; Helena.TAelman@odisee.be

In vergelijking met andere activiteiten en routines in de kleuterklas bereiken kleuteronderwijzers tijdens voorleesmomenten een hoge instructiekwiteit die gunstig is voor de taal- en denkontwikkeling van de kleuters, maar er is nog heel wat marge om de kwaliteit van deze voorleesmomenten te verbeteren (Cabell et al., 2013).

In dit project ontwerpen we een voorleesprogramma met verhalende en informatieve prentenboeken waarin we recente wetenschappelijke inzichten over woordenschatstimulering tijdens het voorlezen vertalen naar de Vlaamse onderwijscontext. We onderzoeken welke onderdelen van het programma voor de kleuteronderwijzers gemakkelijker of moeilijker te integreren zijn door middel van observaties en bevragingen.

Parallel 5 HO(I): Opleiden van onderzoekende professionals

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 1A20

Session Chair: Kristel Baele

Referent: Niek van den Berg

Symposium

Opleiden van onderzoekende professionals

Chair(s): **Kristel Baele** (Onderwijsraad), **Niek van den Berg** (Strix Aluco - onderzoek & innovatie)

Volgens het advies Naar meer innovatieve professionals (Onderwijsraad, 2014) zijn meer (hbo)opgeleide professionals met onderzoekend vermogen nodig. Hiervoor dienen de wederzijdse verbindingen tussen de drie kerntaken van het hbo ('de driehoek' onderwijs, onderzoek en innovatie van het beroepenveld) te worden versterkt, onder meer door in iedere opleiding geïntegreerde leerlijnen gericht op onderzoekend vermogen te realiseren.

Het symposium richt zich op de volgende vraagstukken. Hoe krijgen onderzoeksleerlijnen vorm en hoe staat het met de borging van het eindniveau daarvan? Hoe kan 'de driehoek' vormkrijgen en wat draagt deze bij aan de professionaliteit van studenten en innovatie in het beroepenveld? Welke eisen stelt het opleiden van innovatieve professionals aan hun opleiders en hoe geven zij hun rol vorm?

Presentations of the Symposium

Verwerven van onderzoekend vermogen in het hbo onderwijs

Dan Greve, Lisette Munneke, Daan Andriessen

Hogeschool Utrecht

De auteurs presenteren verkennend onderzoek naar onderzoeksleerlijnen in het curriculum van diverse faculteiten van de HU. Het doen van praktijkgericht onderzoek heeft voor studenten in het hbo primair als doel om de kwaliteit van de beroepsproducten die zij moeten opleveren te verhogen. Dit betekent dat onderzoeksonderwijs in het hbo goed geïntegreerd moet zijn in het overige onderwijs van een opleiding. Veel opleidingen worstelen met deze integratie. Aan de hand van beleidsdocumenten en interviews met de zes faculteiten van de Hogeschool Utrecht wordt de bestaande praktijk afgezet tegen het Four-Component Instructional Design van Van Merriënboer & Kirschner (2013). Dit geeft zicht op de problemen en dilemma's rond onderzoeksonderwijs in het hbo.

Borging Eindniveau Afstudeeronderzoek Lerarenopleidingen: evaluatie van een interventie.

Tamara van Schilt-Mol, Loek Nieuwenhuis

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

In deze paper wordt verslag gedaan van een evaluatie van een interventie in het afstudeeronderzoek van de lerarenopleidingen en de pabo aan de HAN, de hogeschool van Arnhem en Nijmegen in de periode 2012-2014. De interventie is erop gericht om de kwaliteit van het afstudeeronderzoek te verhogen met behulp van een viertal instrumenten (een gezamenlijk kijkkader, een beoordelingsrubric, intervisie en de inzet van expert-beoordelaars). Er is een evaluatie uitgevoerd via interviews met opleidingscoördinatoren, vragenlijsten bij lerarenopleiders en analyses van afstudeergegevens. In de paper worden resultaten gepresenteerd: een beschrijving van de interventie, een reconstructie van leerprocessen bij docent-beoordelaars en een inschatting van de impact van de interventie. De interventie kan worden gezien als een geslaagde vorm van professionalisering.

Vierslagleren als middel tot persoonlijke ontwikkeling en schoolontwikkeling in het basisonderwijs

Ietje Pauw, Wenckje Jongstra, Anne Looijenga

Katholieke PABO Zwolle

De auteurs gaan in op onderzoek naar het project Vierslagleren waarin een startende en een zittende leraar van dezelfde school samen een masteropleiding volgen. De onderzoeksvraag is in hoeverre Vierslagleren bijdraagt aan de persoonlijke ontwikkeling van de masterleraren en aan de schoolontwikkeling. Volgens Verdonschot & Kessels (2011) kan onderzoek t.b.v. innovaties zowel de functie hebben van persoonlijke leerstrategie als van strategie voor het bereiken van doorbraken in het werk. Aan de hand van documentanalyse van eindrapportages van de schoolontwikkeling en de evaluaties van de persoonlijke ontwikkeling worden de opbrengsten in kaart gebracht.

Begeleidingsinterventies bij het leren doen van een praktijkgericht onderzoek in de eigen beroepspraktijk door hbo-masterstudenten

Lisette Munneke, Daan Andriessen

Hogeschool Utrecht

De auteurs presenteren onderzoek naar methodieken van begeleiding om hbo-masterstudenten te ondersteunen bij het uitvoeren van een adequate probleemanalyse in hun praktijkgericht onderzoek. Deze fase is lastige fase (Vink, Terlouw & Pilot, 2013). Centraal staat de vraag welke begeleidingsinterventies de docent kan hanteren om studenten te helpen het probleem te analyseren en te komen tot een goed afgebakende onderzoeksvraag. In een vergelijkende case-study worden een ervaren en beginnende docent gevolgd tijdens het begeleiden van de probleemanalyse. Gekeken wordt naar de interventies van de docenten en het effect hiervan op het gewenste handelingsverloop bij studenten en de afbakening van de uiteindelijke onderzoeksvraag.

Parallel 5 HO(II): Docenten in het hoger onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: Centrale hal
Session Chair: Indira Day

Posterpresentaties

De relatie tussen docentprofessionalisering, bevoegenheid en opvattingen van docenten in het hoger onderwijs: een exploratieve studie

Christel Verberg¹, Dirk Wongsopawiro²

¹Universiteit van Amsterdam, Netherlands, The; ²Anton de Kom Universiteit Suriname; c.verberg@amc.uva.nl

In deze studie onderzoeken wij de relatie tussen werkbevoegenheid en opvattingen van docenten in het hoger onderwijs. Eerdere studies hebben aangetoond dat motiverende interventies verhogend werken op de bevoegenheid van werknemers wat weer een positief effect heeft op hun werkprestaties. Voorts bleek ook dat een hoge bevoegenheid positief gecorreleerd wordt met een hoge werkprestatie. Ook is aangetoond dat diverse docentprofessionaliseringsactiviteiten, invloed hebben op opvattingen van docenten, die de acties van docenten in de klas bepalen. Er is echter weinig bekend over de relatie tussen bevoegenheid, opvattingen en over het effect van docentprofessionaliseringsactiviteiten op zowel de bevoegenheid als op de opvattingen van docenten. In deze studie onderzoeken wij de hypothese dat de hoge werkbevoegenheid van docenten positief gecorreleerd zijn aan hun opvattingen

Meerwaarde intervisie als vorm voor docentprofessionalisering

Jeanny Huveneers

Zuyd Hogeschool; jeanny.huveneers@zuyd.nl

Intervisie als vorm van docentprofessionalisering wordt regelmatig ingezet om kwaliteit van onderwijs te verbeteren. Onder intervisie wordt een systematische, diepgaande en interactieve manier van reflecteren verstaan. Het is een gelegenheid waar ervaring, vakken en attitudes in een intervisiegroep gedeeld wordt met het oog op kwaliteitsverbetering en professionalisering van de deelnemers (Hendriksen, 2009). Binnen de context van een Hogeschool is gekeken naar intervisie als een vorm van docentprofessionalisering.

Om te achterhalen of intervisie een bijdrage levert aan docentprofessionalisering is een vragenlijst onder 50 docenten afgenomen en zijn 6 diepte-interviews gehouden.

Beoogd resultaat is het aanbevelen van intervisie in het kader van docentprofessionalisering ter bevordering van kwaliteit van onderwijs.

Praktijkkennis van begeleiders over interventies in het begeleiden van scriptiestudenten.

Mayke W.C. Vereijken¹, Roeland M. Van der Rijst¹, Jan H. Van Driel¹, Friedo W. Dekker²

¹ICLON, Netherlands, The; ²Leids Universitair Medisch Centrum, The Netherlands; m.w.c.vereijken@iclon.leidenuniv.nl

Het begeleiden van onderzoek in de bachelor of master kan gezien worden als complexe, verfijnde vaardigheid die te leren is door het opdoen van ervaring. Deze ervaringen geven inzicht in praktijkkennis van begeleiders over scriptiebegeleiding, die ten grondslag ligt aan interventies die begeleiders doen in gesprekken met de student. Deze studie verwacht antwoord te geven op de vraag welke interventies begeleiders bewust doen door afname van stimulated recall interviews onder ervaren begeleiders binnen een discipline. De resultaten leveren suggesties op voor docentprofessionalisering in scriptiebegeleiding. Dit onderzoek is een aanvulling op eerder onderzoek naar meer informele aspecten van begeleiding, zoals interpersoonlijke relaties en feedback.

Professionaliseren door informeel leren bij HBO-docenten

Myriam Lamerichs-Geelen

Master Leren en Innoveren Fontys, Netherlands, The; myriam.lamerichs@zuyd.nl

Een groot deel van het leren van professionals gebeurt informeel. Binnen de hogeschool waar dit onderzoek plaatsvond, is geen duidelijk beeld hoe informeel geleerd wordt, welke factoren hierbij een rol spelen en welke bijdrage informeel leren levert aan het professionaliseren van docenten. Doel van dit onderzoek is dan ook informeel leren duidelijker te positioneren binnen docentprofessionalisering.

Een beschrijvend kwalitatief onderzoek is uitgevoerd waarbij diepte interviews zijn afgenomen bij tien docenten met aansluitend twee focusgroepinterviews met elk vijf docenten van twee opleidingen.

Voorlopige resultaten laten een verschil zien in de manier van informeel leren door docenten met veel en weinig ervaring en verschil in de door docenten ervaren leeropbrengst.

Resultaten, conclusie en aanbevelingen worden gepresenteerd.

Vorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs - De weg naar succes?

Merel van der Wal, Petrie van der Zanden, Ellen van den Broek, Chris Kooloos

Radboud Docenten Academie, Netherlands, The; m.vanderwal@docentenacademie.ru.nl

Op Nederlandse universiteiten wordt studiesucces vaak gedefinieerd aan de hand van de behaalde ECTS punten. Daarmee worden andere vaardigheden en eigenschappen buiten beschouwing gelaten, terwijl deze vaardigheden en eigenschappen wel van groot belang worden geacht bij het maken van een weloverwogen studiekeuze en in het wetenschappelijk onderwijs. In deze studie zal dieper ingegaan worden op de definitie van 'studiesucces', en zal dit worden gerelateerd aan het ontwikkelen van hogere-orde denken in het vwo, met een nadruk op de vakken wiskunde en Engels.

Paralleel 5 HO(III): Studiesucces in het hoger onderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 5A29

Session Chair: Maartje van den Bogaard

Papersessie

'It's not all about the boys': Het effect van uitstelgedrag op studiesucces in het eerste studiejaar van het hoger onderwijs

Marije Nije Bijvank, Geertje Tonnaer

Saxion University of Applied Sciences, the Netherlands; g.h.tonnaer@saxion.nl

In het eerste studiejaar van het hoger onderwijs wordt meer autonomie en zelfregulatie van studenten verwacht dan tijdens de vooropleiding. Tegelijkertijd laten breinstudies zien dat Executieve Functies (EF) - essentieel voor zelfregulatie en succesvol studeren- nog in ontwikkeling zijn. Een van de mogelijke uitingen hiervan is uitstelgedrag. Deze studie onderzoekt het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke eerstejaarsstudenten in hun mate van uitstelgedrag en studiesucces. Resultaten van (N=1257) laten zien dat mannen meer uitstelgedrag vertonen dan vrouwen, maar bij vrouwen blijkt uitstelgedrag meer negatieve gevolgen te hebben voor studievoortgang. Als vrouwen uitstellen hebben zij een significant hogere kans op uitval en behalen zij minder studiepunten, dan vrouwen die geen uitstelgedrag vertonen. Bij mannen zijn deze effecten niet significant.

Struikelvakken Evidence Based Aanpakken: herontwerp, interventie-analyse en werkende principes voor rendementsbevordering

Marieke Faber, Tjark Huizinga, Karin Truijen, Mark R.M. Gellevij

Saxion, Netherlands, The; m.faber@saxion.nl

Saxion Hogescholen werkt op hernieuwde wijze aan het opbouwen van expertise en veranderingsvermogen om de studeerbaarheid van het bacheloronderwijs te vergroten en het studiesucces te bevorderen. Uitgangspunt is de borging dan wel verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Het uiteindelijke doel van het onderzoek is om hieruit werkende principes voor rendementsbevordering te destilleren die duurzaam inzetbaar zijn binnen het hoger onderwijs. In dit onderzoek wordt een ontwerpgerichte aanpak gehanteerd om uitgevoerde interventies te analyseren en om vakken te herontwerpen.

In deze paper wordt verslag gedaan van: a) de opgedane inzichten over kenmerken van struikelvakken; en b) uit de casussen gedestilleerde werkende principes die als blauwdruk worden aangeboden voor de herontwikkeling van vergelijkbare struikelvakken.

Studeren met een (bij)baan: overeenkomsten en verschillen tussen autochtone en niet-westerse allochtone studenten.

Marieke Meeuwisse, Lonneke A.L. De Meijer, Marise Ph. Born, Sabine E. Severiens

Erasmus University Rotterdam, Netherlands, The; meeuwisse@fsw.eur.nl

In het huidige onderzoek is onderzocht in hoeverre er verschillen bestaan tussen niet-westerse allochtone studenten en autochtone studenten in het combineren van het studentenleven met een (bij)baan, als mogelijke verklaring voor de achterblijvende studieprestaties van niet-westerse allochtone studenten. Op basis van eerder onderzoek (e.g. Butler (2007)) ontwikkelden we een werk-studie interface model dat we toetsten in een steekproef 833 studenten. Resultaten lieten zien dat het werk-studie model fit in zowel de groep autochtone als de groep niet-westerse allochtone studenten. De structurele relaties in het model bleken bovendien gelijk te zijn voor beide groepen. Niet-westerse allochtone studenten werkten echter meer uren per week dan autochtone studenten, wat gedeeltelijk de lagere studieprestaties van niet-westerse allochtone studenten kan verklaren.

Paralleel 5 ICT (I): Blended leren in formeel volwassenenonderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · *Location:* Centrale hal

Session Chair: Jo Tondeur

Posterpresentaties

Blended leren in formeel volwassenenonderwijs: de impact van motivatie-regulatie.

Silke Vanslambrouck, Chang Zhu, Jo Tondeur

Vrije Universiteit Brussel, Belgium; silke.vanslambrouck@vub.ac.be

Dit onderzoek kadert in het 'Adult Learners Online (ALO)' project dat streeft naar de kwaliteitsverbetering van online en blended leren (OBL) in formeel volwassenenonderwijs. Kwaliteitsverbetering vanuit het perspectief van de cursist is de algemene focus van deze studie. Twee belangrijke karakteristieken van blended leren, namelijk flexibiliteit en autonomie, leiden tot het kernthema van dit onderzoek, namelijk motivatie(-regulatie) van cursisten. Doorheen een reeks van substudies wordt beoogd de rol van motivatie(-regulatie) in blended leren te bestuderen. Deze studie willen zowel de praktijk als de wetenschap van dienst zijn door inzichten te bieden in hoe het blended leren in het volwassenenonderwijs kan aangepast worden aan de noden van de individuen.

Paralleel 5 ICT(II): Actief leren met weblectures door studenten en docenten

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 1A01

Session Chair: Renée M. Filius

Referent: Sanne Gratama van Andel

Symposium

Actief leren met weblectures door studenten en docenten

Chair(s): **Renée Filius** (Elevate Health, UMC Utrecht), **Sanne Gratama van Andel** (Universiteit Utrecht)

Bij hogeschool Inholland is de collectievorming van weblectures de afgelopen jaren flink toegenomen. Vanaf de start in 2009 lag de focus op didactische inzet van weblectures. Het merendeel van de weblectures wordt voorafgaand aan het betreffende onderwijs opgenomen zonder publiek in een opnamestudio. Het lectoraat Teaching, Learning & Technology (TLT) richt haar onderzoek op didactische inzet van video en weblectures:

<http://www.inholland.nl/onderzoek/lectoraten/elearning/inzet+video+en+weblectures/> .

In de diverse opleidingspraktijken wordt verschillend omgegaan met initiatieven van docenten, ondersteuning en toepassing van video en weblectures. Drie docenten van verschillende opleidingen die de master Leren & Innoveren volgen, hebben praktijkonderzoek gedaan naar toepassingen van weblectures, variërend van kennis en vaardigheden van docenten, didactische inbedding gericht op actief gebruik en waardering door studenten en docenten.

Presentations of the Symposium

Het bevorderen van betekenisvol leren door de inzet van weblectures en concept maps.

Richard Kragten

Hogeschool Inholland opleiding Life Sciences & Chemistry

Uit wetenschappelijk onderzoek komt naar voren dat actief leren aanzet tot betekenisvol leren, wat de leerresultaten kan beïnvloeden (Karppinen, 2005). Met een ontwerpgerichte benadering is onderzocht wat de kenmerken waren van een herontworpen en geteste leerpraktijk waarin betekenisvol leren wordt bevorderd door de gerichte inzet van weblectures en concept maps binnen de onderwijseenheid Celbiologie van de opleiding Life Sciences & Chemistry van Hogeschool Inholland.

'Catching the wave of video teaching'. Ondersteuning van docenten in het ontwikkelen van vaardigheden op het gebied van video-doceren.

Zac Woolfitt

Hogeschool Inholland opleiding Tourism Management, Lectoraat TLT

Lecturers in Higher Education have the opportunity to integrate 'video teaching' in a variety of ways and functions. Transitioning from face-to-face teaching into 'video teaching' is an active decision requiring adequate support; teaching into camera results in rethinking the traditional didactic process. Design research was conducted for a team of lecturers at Inholland in Diemen. A detailed needs analysis was made of lecturer's perspectives regarding 'video teaching', the help necessary to develop 'video teaching' skills and where and how it could be incorporated into the curriculum. A prototype was developed for 'video teaching' workshops which have been run several times and expert feedback has been collected to develop the workshops further as part of the iterative nature of design research.

Gebruik van en ervaring met verschillende varianten weblectures in het technisch onderwijsprogramma Stralingsdeskundigheid in de opleiding MBRT.

Iris Sutherland-van den Heuvel

Hogeschool Inholland opleiding MBRT

Evaluatieonderzoek naar gebruik van en ervaring met verschillende varianten weblectures van het onderwijsprogramma Stralingsdeskundigheid, door eerste en tweedejaars studenten en docenten van de opleiding Medisch Beeldvormende & Radiotherapeutische Technieken. Redenen van docenten voor het inzetten van verschillende weblectures zijn: herhalingsmogelijkheden, actievere leerhouding tijdens en na begeleide lesmomenten en (probleem)oefening. Dit naar aanleiding van eerdere positieve ervaringen van de pionier met weblectures.

Het doel van het evaluatieonderzoek is om inzicht en begrip te krijgen in het didactisch en technisch gebruik van verschillende varianten weblectures en de gepercipieerde leeropbrengsten van deze varianten door studenten en docenten.

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van interviews, documentanalyse, kijkgegevens (logbestanden), vragenlijsten, beoordelende observaties van de weblectures en logboeken waarin studenten hun leeractiviteiten bij hebben gehouden.

Parallel 5 L&I(I): Classroom assessment van rekenvaardigheid in het basisonderwijs

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 1A21

Session Chair: Michiel Veldhuis

Referent: Kim Schildkamp

Symposium

Classroom assessment van rekenvaardigheid in het basisonderwijs

Chair(s): **Michiel Veldhuis** (Universiteit Utrecht), **Kim Schildkamp** (Universiteit Twente)

In dit symposium wordt een overzicht gegeven van een aantal recente onderzoeken naar classroom assessment van rekenvaardigheid in het basisonderwijs. Het gaat om onderzoek gericht op procedures waarmee de leerkracht zelf (elementen van) rekenvaardigheid van leerlingen kan evalueren. De leerkracht kan hier verschillende instrumenten en toetstechnieken voor gebruiken. In dit symposium worden hier vier voorbeelden van gepresenteerd voor rekenen-wiskunde waarnaar haalbaarheids- en effectiviteitsonderzoek is gedaan. Drie bijdrages richten zich op hoe diagnostische toetsinstrumenten en formatieve toetstechnieken in Nederland zijn toegepast terwijl de laatste bijdrage bespreekt hoe formatieve toetstechnieken over de grens in China kunnen worden gebruikt bij rekenen-wiskunde. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan inzichten rondom door de leerkracht uitvoerbaar en effectief classroom assessment van rekenvaardigheid in het basisonderwijs.

Presentations of the Symposium

De ontwikkeling en validering van een diagnostisch instrument voor het vaststellen van misconcepties bij aftrekken in groep 5

Floor Scheltens¹, Jorine Vermeulen²

¹Cito, ²Universiteit Twente & Cito

Deze bijdrage beschrijft de evaluatie van een diagnostische rapportage over fouten bij aftrekopgaven. Op basis van een diagnostische toets die gebruikt wordt als aanvulling op de M5-LVS zijn foutpatronen bij aftrekopgaven geanalyseerd en gerapporteerd. Deze rapportage wordt besproken en de waarde in de praktijk wordt geëvalueerd. Onderzocht is of de afname van de diagnostische toets inclusief de rapportage over de gemaakte fouten leidt tot een prestatieverbetering op de LVS toetsen. Hierbij is geen significant verschil waargenomen. Leerkrachten zagen deze rapportage als waardevol maar hadden onvoldoende voorbereidingstijd om gericht hun onderwijs aan te passen op basis van de resultaten.

Cognitief diagnostisch assessment met behulp van de lege getallenlijn

Jorine Vermeulen¹, Floor Scheltens², Theo Eggen³, Anton Béguin⁴

¹Universiteit Twente & Cito, ²Cito, ³Cito & Universiteit Twente, ⁴Cito & AQA

In deze bijdrage wordt aan de hand van de resultaten van verschillende empirische studies gediscussieerd over de mogelijkheden en beperkingen van de lege getallenlijn als cognitief diagnostisch instrument. Hierbij wordt onder andere een vergelijking gemaakt tussen een papieren instrument en een tabletapplicatie. Uit de studies kan voorlopig geconcludeerd worden dat de getallenlijn geschikt is voor het identificeren van strategie-gebruik, maar dat hieraan een aantal beperkingen is. Ten eerste is de getallenlijn niet geschikt voor alle leerlingen in groep 5. Daarnaast bleek dat de tabletapplicatie verkorte en minder accurate strategieën uitlokte. Tot slot blijkt dat leerling-opvattingen over de lege getallenlijn een mediërend effect heeft op de relatie tussen rekenvaardigheid en het gebruik van de getallenlijn.

Het verbeteren van de toetspraktijk van leerkrachten bij rekenen-wiskunde: wat brengt het voor de leerling op?

Michiel Veldhuis, Marja Van den Heuvel-Panhuizen

Universiteit Utrecht

Formatieve toetsing wordt vaak genoemd als een van de meest effectieve interventies in de klas. We hebben uitgezocht of het gebruik van formatieve toetstechnieken bij rekenen-wiskunde door leerkrachten van groep 5 de prestaties van hun leerlingen verbeterde. In een quasi-experimenteel design met controlegroep en voor- en natoets deden 30 leerkrachten en hun 616 leerlingen mee. Leerlingen van leerkrachten die de toetstechnieken in hun rekenonderwijs gebruikten boekten significant meer vooruitgang in hun rekenvaardigheid - zoals gemeten met het LVS - dan leerlingen uit de controlegroep of de normgegevens. Deze vooruitgang bleek afhankelijk te zijn van het aantal bijgewoonde bijeenkomsten; leerlingen van leerkrachten die drie bijeenkomsten hadden gehad gingen significant meer vooruit dan leerlingen van leerkrachten met minder of geen bijeenkomsten.

Chinese teachers' use of classroom assessment techniques in primary mathematics education

Xiaoyan Zhao, Marja Van den Heuvel-Panhuizen, Michiel Veldhuis

Universiteit Utrecht

Although assessment for learning and teaching has been implemented in China for more than a decade, it is still weakly relevant to teachers. By letting six Chinese mathematics teachers use classroom assessment techniques (CATs) in their instruction of division in Grade 3, it was found that the teachers carefully adapted the CATs to have them fit to their teaching plan. Most teachers liked using CATs and considered CATs were useful for getting knowledge about their students' mathematical understanding. However, the teachers hardly use the information gained from the CATs to improve their further instruction. So, it seems that CATs can be incorporated in a Chinese educational setting. Nevertheless, work remains to be done in supporting teachers to benefit from them.

Parallel 5 L&I(II): Taal en handelen van docenten

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: Centrale hal
Session Chair: Harm Biemans

Posterpresentaties

De relatie tussen pragmatische taalvaardigheid en de mate van acceptatie en afwijzing door klasgenoten in de kleuterklas

Femke Marieke van der Wilt, Chiel van der Veen, Claudia van Kruistum, Langha de Mey

Vrije Universiteit Amsterdam, Netherlands, The; f.m.vander.wilt@student.vu.nl

In dit onderzoek werd de relatie tussen pragmatische taalvaardigheid en de mate van acceptatie en afwijzing door klasgenoten bij kleuters onderzocht. De hypothese was dat kinderen met minder goede pragmatische taalvaardigheid minder vaak geaccepteerd en vaker afgewezen worden terwijl kinderen met goede pragmatische taalvaardigheid vaker geaccepteerd en minder vaak afgewezen worden. Daarnaast was de hypothese dat geslacht, leeftijd en moedertaal de sterkte van de relatie tussen pragmatische taalvaardigheid en de mate van acceptatie en afwijzing door klasgenoten beïnvloeden. De Nijmeegse Pragmatiek Test werd gebruikt om de pragmatische taalvaardigheid van kinderen te meten. Daarnaast werd de sociometrische methode met peer nominaties gebruikt voor het meten van de mate van acceptatie en afwijzing door klasgenoten.

De rol van de docent geschiedenis bij het realiseren van taalgericht vakonderwijs en vakinhoudelijke leeropbrengsten in het tweetalig voortgezet onderwijs

Hubert Francis Oattes¹, Ron Oostdam², Rick Graaff. de³, Arie Wilschut¹

¹Hogeschool van Amsterdam, Netherlands, The; ²Universiteit van Amsterdam; ³Universiteit Utrecht; h.oattes@hva.nl

Tweetalig onderwijs (tto) is populair in Nederland, maar wat gebeurt er eigenlijk in de tweetalige lessen? Hoe slaagt de geschiedenisdocent erin om zijn leerlingen via de Engelse taal, een vreemde taal voor de meeste docenten en leerlingen, tot dezelfde leerprestaties te brengen als de reguliere leerlingen bij een talig vak als geschiedenis? Door een multiple case study onder een tiental (t)vwo-geschiedenisdocenten uit te voeren, wil dit vergelijkend onderzoek, dat wordt uitgevoerd in de onderbouw van vwo en tvwo, de door de vakdocent gehanteerde taal- en vakdidactiek analyseren en tevens nagaan tot welke vakinhoudelijke leeropbrengsten dat leidt bij (t)vwo-leerlingen uit jaar 1 en jaar 3.

Doelgericht coachen in het vmbo

Mariska Maas², Frans Geldermans², Wilma De Groot², Jeroen Onstenk¹

¹Hogeschool Inholland, Netherlands, The; ²Kennemer College, Heemskerk; jeroen.onstenk@inholland.nl

Het paper doet verslag van drie samenhangende onderzoeken, uitgevoerd binnen de Master Leren en Innoveren op een vmbo-school in Noord-Holland. De school is bezig met de ontwikkeling van een onderwijsmodel voor gepersonaliseerd leren. Het onderwijsconcept van de Zweedse Kunskapskolan is daarbij inspiratie en uitgangspunt voor de ontwikkeling van het eigen model. Bij dit onderwijsmodel komt de leerling centraal te staan. De leerling volgt een individuele leerroute en de verantwoordelijkheid voor het leerproces komt meer bij de leerling zelf te liggen. De leerlingen worden daarbij ondersteund en gecoacht door de docenten. De onderzoeken betreffen verschillende sectoren binnen de school (economie, zorg, mavo). Iedere sector is op zijn eigen manier bezig met het invullen en implementeren van het nieuwe coachen.

Het voorspellen van woordherkenning na 6 maanden leesonderwijs in groep 3

Mirjam Snel¹, Cor Aarnoutse², Jan Terwel³, William van der Veld²

¹Hogeschool Utrecht, Netherlands, The; ²Radboud Universiteit, Netherlands, The; ³Vrije Universiteit, Netherlands, The; Mirjam.Snel@hu.nl

Het doel van deze studie was te onderzoeken of en hoe goed woordherkenningsvaardigheid halverwege groep 3 voorspeld wordt door kennis en vaardigheden die zijn aangeleerd in groep 1 en 2 te weten: fonemische analyse, fonemische synthese, letterkennis en benoemsnelheid voor letter en cijfers.

Ons onderzoek laat in een hiërarchische multiple regressie zien, dat alleen de effecten van letterkennis en benoemsnelheid van cijfers worden bevestigd. Deze uitkomst betekent echter niet dat we geen aandacht meer hoeven te geven aan de andere vaardigheden. We kennen immers het causale proces achter letterkennis en benoemsnelheid van cijfers niet. Naar alle waarschijnlijkheid spelen benoemsnelheid van letters, fonemische synthese en analyse hierin een rol. Vandaar dat ook daaraan aandacht besteed moet blijven worden.

Pedagogisch-didactisch handelen van docenten en ervaren autonomie van leerlingen in het basisonderwijs

Gera Nieuwenhuis², Yvette Kooij^{3,4}, Tineke Dijkstra⁵, Ingrid Cloosterman⁶, Wilfried Admiraal¹

¹Universiteit Leiden, Netherlands, The; ²Basisschool Grote Beer Den Haag; ³Pastoor van Arsschool Den Haag; ⁴Hogeschool Leiden; ⁵PCBS De Vlieger Den Haag; ⁶Lucas Academie Den Haag; w.f.admiraal@iclon.leidenuniv.nl

Autonomie van leerlingen in het basisonderwijs is zowel een belangrijk leerdoel als een middel om motivatie van leerlingen voor leren en onderwijs te vergroten. Na een focusgroep met 9 docenten basisonderwijs worden docenten uit de bovenbouw van 51 basisscholen bevroegd over hoe zij in hun pedagogisch-didactisch handelen de autonomie van hun leerlingen over hun leerproces en leeromgeving ondersteunen en vergroten. Daarenboven wordt van de leerlingen bevroegd van 30 docenten die ook de docentvragenlijst hebben ingevuld over hoe zij hun autonomie in de klas ervaren. De dataverzameling is recent gestart en zal vooral in de maanden februari en maart 2015 plaatsvinden.

Parallel 5 L&I(III): Doelorientatie en motivatie

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 5A23

Session Chair: Joyce Neroni

Session Chair: Kim Florence Asta Stroet

Papersessie

Doeloriëntatie en studiesucces in het volwassen afstandsonderwijs

Joyce Neroni, Paul A. Kirschner, Celeste Meijs, Renate de Groot

Open Universiteit Nederland, Netherlands, The; joyce.neroni@ou.nl

Uit onderzoek bij kinderen, adolescenten en studenten in traditioneel onderwijs blijkt doeloriëntatie een goede voorspeller van studiesucces. Bij volwassen studenten, en specifiek in het afstandsonderwijs, is hier echter nauwelijks onderzoek naar gedaan, terwijl deze doelgroep steeds belangrijker wordt. In huidig onderzoek is daarom gekeken naar de toegevoegde voorspellende waarde van doeloriëntatie op studiesucces in het volwassen afstandsonderwijs. Resultaten na 7 maanden studeren laten zien dat een mastery approach oriëntatie een negatieve voorspeller is van studiesucces. Verklaringen voor dit resultaat worden bediscussieerd. Tijdens de ORD zullen tevens resultaten na 14 maanden studeren worden gepresenteerd.

Motivatietoewikkeling in het eerste jaar vmbo en de invloed van docent-leerling interacties

Kim Stroet^{1,2}, Marie-Christine Opdenakker¹, Alexander Minnaert¹

¹University of Groningen, Netherlands, The; ²Leiden University, Netherlands, The; k.f.a.stroet@fsw.leidenuniv.nl

Voor veel kinderen daalt de motivatie voor school na de overstap naar het voortgezet onderwijs. Uit eerdere onderzoeken is bekend dat docenten een belangrijke invloed op deze ontwikkeling hebben. Het onderzoek dat we presenteren heeft tot doel om meer inzicht te geven in hoe de interacties die leerlingen hebben met hun wiskundedocenten van invloed zijn op hun motivatietoewikkeling. De resultaten laten een positief verband zien tussen de motivatietoewikkeling (gemeten op 4 momenten m.b.v. vragenlijsten) en de mate waarin docenten de behoeften aan autonomie, competentie en verbondenheid ("Self-Determination Theory"; gemeten m.b.v. videoanalyse) ondersteunen, hoewel dit verband niet voor alle dimensies van ondersteuning wordt gevonden en ook niet voor alle gebruikte motivationele constructen. Het onderzoek is uitgevoerd in 20 1ste klassen vmbo-tl.

Ontwerp- en implementatiekenmerken van leerpaden binnen een Elektronische Leeromgeving

Cindy De Smet^{1,2}, Martin Valcke², Tammy Schellens², Bram De Wever²

¹Hogeschool Gent; ²Universiteit Gent; cindy.desmet@hogent.be

Deze paper beschrijft vier studies die werden uitgevoerd in het kader van een doctoraatsonderzoek naar de ontwerp- en implementatiekenmerken van leerpaden binnen een ELO (Elektronische Leeromgeving). De eerste studie, een technologieacceptatie onderzoek, stelde vast dat leerkrachten secundair onderwijs hun ELO weinig gebruiken en dat ze zich meestal beperken tot de meer administratief gerelateerde activiteiten binnen hun ELO. De twee interventiestudies die daaruit volgden en die zich richtten op het studeren via leerpaden in de ELO, leerden ons dat ontwerpkenmerken belangrijk zijn, dat het geslacht binnen de samenstelling van een groep een rol speelt en dat de implementatie van samenwerkend leren niet vanzelfsprekend is. Ons kwalitatief onderzoek leerde ons dat verschillende factoren op leerkracht- en schoolniveau de integratie van ICT belemmeren.

Parallel 5 L&L(I): Begeleiding van begaafde basisschoolleerlingen in regulier onderwijs en speciale voorzieningen

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 0A33

Session Chair: Lisette Hornstra

Referent: Eddie Denessen

Symposium

Begeleiding van begaafde basisschoolleerlingen in regulier onderwijs en speciale voorzieningen

Chair(s): **Anouke Bakx** (Fontys Hogeschool Kind en Educatie), **Lisette Hornstra** (Universiteit van Amsterdam)

Veel begaafde leerlingen hebben specifieke onderwijsbehoeften. Het kan in het onderwijs lastig zijn om daar aan tegemoet te komen. In dit symposium worden onderzoeken besproken naar de begeleiding van begaafde leerlingen. Ten eerste is nagegaan of er verschillen zijn in verwachtingen van begaafde en reguliere leerlingen ten aanzien van een goede leraar. Vervolgens wordt besproken in hoeverre speciale onderwijsvoorzieningen bijdragen aan de ontwikkeling van motivatie van begaafde leerlingen. Ten slotte levert de derde bijdrage vanuit het perspectief van leerlingen en docenten inzicht in de wijze waarop deeltijdvoorzieningen voorzien in onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen. Het doel van het symposium is het verzamelen en delen van kennis over begeleiding van begaafde basisschoolleerlingen en te komen tot aanknopingspunten voor de praktijk.

Presentations of the Symposium

Goede leraren volgens (hoog)begaafde leerlingen

Ton van Houtert¹, Maartje van den Brand², Anouke Bakx¹

¹Fontys Hogeschool Kind en Educatie, ²Plein013 Tilburg

In dit onderzoek is aan de hand van een open vragenlijst, de leraar-spin, vastgesteld wat 376 (hoog)begaafde leerlingen verwachten van een goede leraar. De resultaten zijn vergeleken met de uitkomsten van een vergelijkbaar onderzoek bij ruim 3.000 reguliere basisschoolleerlingen.

Er zijn duidelijke significante verschillen waargenomen tussen de beide groepen. Begaafde leerlingen hechten meer belang aan een leraar die goed is in communicatie en pedagogiek (omgang met leerlingen, vertrouwen geven, sfeer) en minder belang aan 'gezag' dan reguliere leerlingen. Deze uitkomsten duiden op verschillen in onderwijsbehoeften van reguliere en begaafde leerlingen en bieden inzicht in kwaliteiten die belangrijk zijn voor leerkrachten om les te geven aan (hoog)begaafde leerlingen.

Ontwikkeling motivatie van begaafde leerlingen in regulier onderwijs en speciale deeltijd- en voltijdvoorzieningen

Lisette Hornstra¹, Ineke van der Veen², Thea Peetsma¹

¹Universiteit van Amsterdam, ²Kohnstamm Instituut

De laatste jaren heeft er een toename plaatsgevonden in speciale deeltijd- en voltijd onderwijsvoorzieningen voor begaafde leerlingen. Om na te gaan in hoeverre die speciale voorzieningen bijdragen aan de motivatie van begaafde leerlingen, zijn gedurende één schooljaar ontwikkelingen in taakmotivatie, cognitief zelfvertrouwen en inzet van begaafde leerlingen in speciale voltijd- (n=82) en deeltijdvoorzieningen (n=110) en begaafde leerlingen in het reguliere onderwijs (n=77) vergeleken. De uitkomsten van deze studie laten positievere ontwikkelingen in motivatie zien bij begaafde leerlingen in deeltijdvoorzieningen vergeleken met begaafde leerlingen in het regulier onderwijs. Echter, deeltijdonderwijs lijkt een keerzijde te hebben. Hoewel de inzet op de deeltijdvoorziening zelf toeneemt, neemt de inzet van deze leerlingen op hun reguliere thuishoofschool af.

Onderwijs aan begaafde leerlingen in deeltijdvoorzieningen

Maartje van den Brand¹, Ton van Houtert², Anouke Bakx²

¹Plein013 Tilburg, ²Fontys Hogeschool Kind en Educatie

Met het in werking treden van de Wet op passend onderwijs, wordt verwacht van scholen dat zij passend onderwijs bieden aan alle leerlingen en daarmee ook de begaafde leerlingen. In dit onderzoek is nagegaan welke onderwijsbehoeften begaafde leerlingen en hun leerkrachten in deeltijdonderwijs voor begaafden benoemen en hoe er in deeltijdonderwijs aan deze behoeften tegemoet gekomen wordt. De voorlopige resultaten laten zien dat begaafde leerlingen veel belang hechten aan keuzevrijheid, dat er naar ze geluisterd wordt en dat hier ook iets mee gedaan wordt. De uitkomsten laten daarnaast zien dat leerkrachten van deeltijdvoorzieningen voor begaafde leerlingen beter in staat lijken te zijn om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften begaafde leerlingen dan leerkrachten in het reguliere basisonderwijs.

Parallel 5 L&L(II): Effectieve interventies voor docenten-in-opleiding

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: Centrale hal
Session Chair: Jacobiene Meirink

Posterpresentaties

'Analytisch en kritisch denken' als onderwijsdoel – docenten-in-opleiding leren van hun begeleiders

Peter Dekkers

TU Delft, Netherlands, The; p.j.m.dekkers@tudelft.nl

Hoe belangrijk is 'analytisch en kritisch denken' als onderwijsdoel voor natuurkundedocenten? Hoe interpreteren en onderwijzen ze dat? 24 natuurkunde docenten-in-opleiding (DIO's) interviewden hun stagepracticumdocent (SPD) en woonden een les(deel) bij dat diens aanpak typeert. Een tentatief overzicht van visies, praktijken en door DIO's geleerde lessen volgt uit hun verslagen en reflecties na triangulatie met analyses van geluidsopnamen en video's.

Deze stageopdracht maakt deze leerdoelen expliciet, zichtbaar voor DIO's. In lijn met 'scientific literacy' curriculumambities vinden SPD's en DIO's 'analytisch en kritisch denken' belangrijke onderwijsdoelen. In tegenstelling daarmee vinden ze het voor jonge en zwakkere leerlingen vaak te moeilijk. Sommigen interpreteren het als het aanleren van standaard oplossingsstrategieën voor schoolse problemen, terwijl het curriculum contextrijke en relevante problemen lijkt te vergen.

Ontwerp onderzoek naar adaptieve feedback en gedifferentieerde support bij gespreksvaardigheid Moderne Vreemde Talen

Esther de Vrind

ICLON, Universiteit Leiden, Netherlands, The; devrind@iclon.leidenuniv.nl

Uit onderzoek naar vreemdtaalverwerving blijkt dat feedback een krachtig middel is om de taalvaardigheid te verbeteren. Minder bekend is hoe docenten hun feedback kunnen afstemmen op de individuele leerling bij gespreksvaardigheid MVT in de Nederlandse onderwijspraktijk. Dit onderzoek gaat na welke didactische aanpakken van effectieve feedback docenten MVT kunnen helpen aan te sluiten bij de individuele leerbehoeften van leerlingen om hun gespreksvaardigheid te verbeteren, rekening houdend met context en doelen. Docenten moeten namelijk niet alleen het leren van leerlingen bevorderen maar gelijktijdig andere doelen realiseren, zoals: leerlingen motiveren; een ordelijk werkklimaat handhaven. Dit betekent dat een aanpak voor adaptieve feedback alleen succesvol zal zijn indien zowel rekening wordt gehouden met criteria voor effectieve feedback als met de praktische bruikbaarheid voor docenten.

De bijdrage van praktijkonderzoek aan de kwaliteit van aanstaande leraren basisonderwijs

Lidewij van Katwijk^{1,2}, Ellen, P. W. A. Jansen², Klaas van Veen²

¹Stenden, Netherlands, The; ²Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, the; lidewij.van.katwijk@stenden.com

De afgelopen jaren is er binnen de opleidingen voor leraar basisonderwijs steeds meer aandacht gekomen voor praktijkonderzoek. Hoewel dit wordt gezien als een professionele leerstrategie is er nog geen empirisch bewijs voor de invloed van praktijkonderzoek op de kwaliteit van het pedagogisch didactisch handelen.

Dit promotieonderzoek is gestart in september 2014 aan de RUG en is gericht op de relatie tussen het zelf doen van praktijkonderzoek en het pedagogisch didactisch handelen van aanstaande leraren basisonderwijs. Het onderzoekend handelen wordt hierbij als indicator voor de onderzoekende houding gebruikt.

De onderzoekslijn in verschillende Pabo-curricula en de persoonlijke kwaliteiten van opleiders worden hierbij als verklarende factoren onderzocht.

De rol van Professionele Leergemeenschappen bij Identiteitsontwikkeling in de Inductiefase

Caroline Wehrmann, Ineke Henze-Rietveld

TU Delft, Netherlands, The; c.wehrmann@tudelft.nl

Er is nog weinig bekend over ontwikkeling van professionele identiteit in inductieprogramma's voor beginnende docenten. In deze studie wordt de visie van docenten-in-opleiding onderzocht op de rol van PLG's voor hun identiteitsontwikkeling in de inductiefase. Hiertoe hebben zij zelf PLG's ontworpen, en een aantal open vragen beantwoord over de rol van professionele identiteit binnen hun professionele ontwikkeling. Uit kwalitatieve analyses blijkt dat de ontworpen PLG's verschillen in structuur, focus, type activiteiten en keuze van communicatiemiddelen. Desondanks bieden alle ontwerpen beginnende docenten mogelijkheden tot ontwikkeling van hun professionele identiteit. Dit onderzoek geeft handvatten voor vervolgonderzoek naar mogelijke formats van PLG's waarin beginnende docenten naast ondersteuning in hun actuele behoeften, uitdaging vinden om te werken aan de constructie van een professionele identiteit.

Differentiatie in de (leraren)opleiding: Hardnekkige misvattingen wegwerken

Pieter-Jan Schittecat¹, Tom Smits¹, Els Tanghe²

¹Universiteit Antwerpen, Belgium; ²CVO Crescendo, Belgium; tom.smits@uantwerp.be

In het kader van het opleidingsonderdeel 'Leeronderzoek' observeerden en interviewden studenten en cursisten van de Specifieke Lerarenopleidingen aan UAntwerpen (Antwerpen) en CVO Crescendo (Mechelen) 35 aspirant-leraren, beginnende en meer ervaren leraren en ook lerarenopleiders met betrekking tot binnenklasdifferentiatie in de onderwijspraktijk. Uit dit onderzoek kwamen veel misvattingen rond binnenklasdifferentiatie naar voren die bij alle types informanten blijken te bestaan. Deze misvattingen worden in onze paper gekoppeld aan inzichten uit de literatuur en gebruikt als aangrijpingspunt om de lerarenopleiding te verbeteren.

Het gebruik van video bij het leren van Pabo-studenten in Cambodja

Leandra Lok¹, Niels Brouwer², Perry den Brok¹

¹Technische Universiteit Eindhoven; ²Radboud Docentenacademie, Radboud Universiteit Nijmegen; leandralok@gmail.com

Ondanks dat uit onderzoek is gebleken dat het gebruik van video tijdens de opleiding van leerkrachten effectief kan zijn, is het niet duidelijk of dit ook geldt in landen die een andere dan de Westerse culturele en onderwijskundige context hebben, zoals Cambodja. In dit onderzoek worden resultaten gepresenteerd van een studie met 149 studenten van een lerarenopleiding in het noorden van Cambodja. Uit de resultaten blijkt dat de interventiegroep beter in staat is om leerlinggerichte lesmethoden te onderscheiden van leerkrachtgerichte lesmethoden dan de controlegroep en ook een lichte verandering in houding hebben richting het gebruik van leerlinggerichte methoden. Er kon geen verschil geconstateerd worden tussen de experimentele groep en de controlegroep in het implementeren van deze methoden tijdens de lesstage.

Studenten aan MindZet

Suzanne Maria Raaijmakers, Cyrille van Bragt, Audrey Janssen-Seezink

Fontys Hogeschool Kind en Educatie, Netherlands, The; s.raaijmakers@fontys.nl

Binnen het onderzoek 'De veranderbaarheid van mindset van eerstejaars pabostudenten', werd onderzocht of het aanbieden van workshops, gericht op het ontwikkelen van een op groei gerichte mindset, invloed heeft op de overtuiging die een student heeft ten aanzien van de intelligentietheorie. Overtuigingen ten aanzien van intelligentie; veranderbaar of vast, blijken van invloed te zijn op een op groei gerichte mindset. Een groei-mindset blijkt een bijdrage te leveren aan onder andere betere studieresultaten en betekenisvol leren (Dweck, 2006).

Met de resultaten van het onderzoek wordt een aanzet gegeven op het onderzoeken van mindset in relatie tot studiesucces én het handelen van lerarenopleiders. Het onderzoek is afgenomen bij alle eerstejaars studenten van Pabo Eindhoven, Fontys Hogeschool Kind en Educatie (FHKE).

Parallel 5 L&L(III): De rol van verwachtingen en betekenisgeving bij de ontwikkeling van (opvattingen van) docenten

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 5A41
Session Chair: Harmen Schaap

Papersessie

Betekenis geven aan de rol van docent; identiteitsdissonantie reductie door beginnende medisch docenten

Thea van Lankveld^{1,2}, Judith Schoonenboom¹, Rashmi Kusrkar², Monique Volman³, Jos Beishuizen¹, Gerda Croiset²
¹Vrije Universiteit Amsterdam, the Netherlands; ²VUmc Amsterdam; ³Universiteit van Amsterdam; t.van.lankveld@vu.nl

In hun eerste jaren zien docenten in het medisch onderwijs zichzelf vaak in de eerste plaats als arts of onderzoeker; pas gaandeweg ontwikkelen ze ook een identiteit als docent. Het veelgenoemde gebrek aan waardering voor onderwijs in vergelijking tot onderzoek en patiëntenzorg kan daarbij leiden tot identiteitsdissonantie; zich onzeker of miskend voelen als docent. In deze kwalitatieve studie onder 18 docenten van een medische faculteit onderzochten we in hoeverre medisch docenten in hun eerste jaren identiteitsdissonantie ervaren en hoe ze daarmee omgaan. De studie laat zien dat inderdaad een gebrek aan waardering wordt ervaren, maar dat docenten verschillen in de mate van identiteitsdissonantie. We vonden zeven tools of identity die beginnende medisch docenten gebruiken om met identiteitsdissonantie om te gaan.

De ontwikkeling van onderwijsopvattingen van lio's

Siebrich de Vries¹, Ellen Jansen²

¹Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; ²Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; s.de.vries@rug.nl

In deze studie staat de vraag centraal of en hoe onderwijsopvattingen van lio's zich ontwikkelen, en of er een verband is met al dan niet in het beroep gaan. Het 2012-cohort lio's (N = 118) van de lerarenopleiding van de RUG is anderhalf jaar gevolgd bij de ontwikkeling van hun onderwijsopvattingen. Ook zijn coaches ondervraagd naar hun onderwijsopvattingen. Resultaten wijzen uit dat lio's bij de start even sterk leerling- als vakgericht zijn, dat ze in de loop van de opleiding leerlinggericht worden, en dat hun vakgerichtheid stabiel blijft. Vergeleken met hun coaches blijken lio's leerlinggericht. Aan het einde van het lio-jaar blijkt een sterke relatie tussen leerlinggerichtheid en de eigen inschatting om het beroep in te gaan.

Starten met de lerarenopleiding: Wat verwachten studenten van hun ontwikkeling tot docent?

Martine Martine Van Rijswijk¹, Sanne Akkerman¹, Harmen Schaap², Jan Van Tartwijk¹

¹Universiteit Utrecht, Netherlands, The; ²Radboud Universiteit Nijmegen, Netherlands, The; m.m.vanrijswijk@uu.nl

Het eigen maken van het beroep van docent tijdens de lerarenopleiding is te typeren als een grillig en spanningsvol proces. Omdat nog weinig bekend is over wat studenten zelf verwachten van hun ontwikkeling tot docent richt deze studie zich op het beschrijven van het door studenten geformuleerde zelfbeeld als docent bij aanvang van de lerarenopleiding. Op basis van 35 geanalyseerde startprofielen wordt daarnaast ook beschreven hoe studenten de eigen, al voltrokken en te verwachten, ontwikkeling tot docent kenschetsen. De studie laat zien dat het zelfbeeld en de (dis)continuïteit in ontwikkeling die studenten ervaren en verwachten bij aanvang van de opleiding in grote mate kunnen verschillen.

Paralleel 5 M&E: Leeromgevingen en toetsingsystemen onder de loep

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · *Location:* Centrale hal

Session Chair: Dineke Tigelaar

Posterpresentaties

Betrouwbaarheid en validiteit van gemiddelde bloktoetscijfer als selectie instrument in een compensatoir toetsingssysteem

Iris Yocarini, Samantha Bouwmeester, Guus Smeets, Lidia Arends

Erasmus Universiteit Rotterdam, Netherlands, The; yocarini@fsw.eur.nl

Sinds 2011-2012 geldt in het eerste jaar van de bachelor Psychologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam een compensatoir toetsingssysteem. Hierbij hebben studenten de mogelijkheid om, binnen bepaalde grenzen, een laag cijfer te compenseren met een hoog cijfer op een ander vak. Dit staat tegenover het conjunctief toetsingssysteem waarbij studenten voor ieder vak een voldoende moeten halen. Belangrijk argument voor deze verandering is dat een gemiddeld cijfer betrouwbaarder is dan een individuele score en zodoende geschikter als selectie instrument. Om te toetsen of dit argument stand houdt in de praktijk, waarbij meerdere factoren van invloed zijn op de betrouwbaarheid, wordt de sensitiviteit (terecht toelaten van studenten tot volgend studiejaar) en specificiteit (terecht afwijzen) onder verschillende condities gesimuleerd en per toetsingssysteem vergeleken.

Kenmerkende elementen van School Wide Positive Behavior Support (SWPBS) in Nederland.

Monique Nelen, Margreet van Oudheusden, Priscilla van Elburg, Charissa Roozenboom

Hogeschool Windesheim, Netherlands, The; mjm.nelen@windesheim.nl

School Wide Positive Behavior Support (SWPBS) is een uit de VS afkomstige schoolbrede benadering die gericht is op het creëren van een veilige en positieve leeromgeving en het ondersteunen van scholen in de dagelijkse omgang met gedragsvraagstukken. Steeds meer scholen in Nederland zijn bezig met de implementatie van SWPBS.

In Nederland leunt men sterk op de Amerikaanse input, maar er zijn ook verschillen zichtbaar tussen de Nederlandse en Amerikaanse versie van SWPBS, bijvoorbeeld in de manier waarop in scholen gebruik gemaakt wordt van data of vormgegeven wordt aan het erkennen en aanleren van gewenst gedrag.

In een kwalitatief onderzoek zijn Nederlandse PBS experts in twee rondes bevraagd op kenmerkende elementen van SWPBS in Nederland.

Parallel 5 O&S(I): Kwetsbaarheid in het onderwijsstelsel: Schoolloopbanen van leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte in het funderend onderwijs.

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · *Location:* 5A47

Session Chair: Bruno A.N.M. Vreeburg

Referent: Annemieke Mol Lous

Symposium

Kwetsbaarheid in het onderwijsstelsel: Schoolloopbanen van leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte in het funderend onderwijs.

Chair(s): **Bruno A.N.M. Vreeburg** (Inspectie van het Onderwijs), **Annemieke Mol Lous** (Hogeschool Leiden)

Sinds 1 augustus 2014 is de Wet Passend Onderwijs van kracht waardoor de zorgplicht bij scholen ligt. Dit symposium belicht vanuit verschillende perspectieven de mogelijkheden binnen het reguliere onderwijs voor passend onderwijs aan leerlingen met een ondersteuningsbehoefte. Vanuit macroperspectief wordt inzicht geboden in de schoolloopbanen van deze leerlingen en de determinanten die hierop van invloed zijn. Een optimaal gedifferentieerd aanbod aan leerlingen met een ondersteuningsbehoefte hangt af van goede voortgangsmetingen en leerkrachten die dit kunnen interpreteren. De presentatie over het model Response to intervention gaat hierover. Goede zorg in passend onderwijs veronderstelt verder dat de hele keten op orde is. Eén presentatie gaat over de samenwerking tussen jeugdzorg en onderwijs.

Presentations of the Symposium

De overgang van PO naar VO: de advisering en plaatsing van leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte

Selene Fagel, Maarten Balvers

Inspectie van het Onderwijs

Nederlandse leerlingen krijgen relatief vaak en al vroeg in hun schoolcarrière te maken met overgangen tussen onderwijssectoren. Deze overgangen zijn belangrijke momenten in de schoolloopbaan van leerlingen en vormen risicomomenten die kunnen leiden tot uitval, inefficiënte loopbanen en suboptimale uitkomsten (Leest, 2013). Dit onderzoek gaat over de overgang PO-VO van LGF leerlingen in de periode tot 2014 (het moment waarop passend onderwijs is ingegaan). Specifieke aandacht gaat uit naar de advisering en plaatsing van deze leerlingen en de rol van leerling- en schoolkenmerken op deze overgang.

Onderwijsloopbanen van verschillende typen zorgleerlingen

Guuske Ledoux, Pjotr Koopman, Jaap Roeleveld

Kohnstamm Instituut UvA

Leerkrachten in het basisonderwijs beschouwen bijna een kwart van hun leerlingen als leerling met speciale onderwijsbehoefte ('zorgleerling'). Slechts een deel hiervan is officieel geïndiceerd (in het kader van LGF, lwoo, speciaal onderwijs of praktijkonderwijs). Voor de overige zorgleerlingen zijn geen landelijke statistieken en derhalve weinig onderwijsresultaten bekend. In deze bijdrage gaan we na hoe deze grote groep zorgleerlingen in kaart gebracht kan worden, welke typen kunnen worden onderscheiden en hoe de onderwijsloopbaan van verschillende typen zorgleerlingen verloopt. Daarvoor gebruiken we informatie uit het Zorgprofiel van het COOL5-18 cohortonderzoek. Met dit instrument konden leerkrachten specificeren van welk type problemen (en in welke mate) er sprake was bij hun zorgleerlingen. Via koppeling aan de onderwijsnummerbestanden zijn de loopbanen door basis- en voortgezet onderwijs gevolgd.

Response to Intervention: A systematic approach to 'Passend onderwijs'

Christine Espin, Siuman Chung, Roxette van den Bosch

Universiteit Leiden

In this presentation we describe Response to Intervention (RTI), a model that can be used by schools to implement Passend Onderwijs. RTI is a school-wide model for differentiating instruction for students at-risk. We describe a research program underway at Leiden University focused on (1) the development of progress measures that can be used within an RTI system to inform instructional decisions and improve differentiation for at-risk students; (2) examination of teachers' ability to interpret and use progress data to effectively differentiate instruction within an RTI system.

Stimuleren van inhoudelijke samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulpverlening

Regina Stoutjesdijk, Antina de Jong

Onderwijsraad

Deze bijdrage is gebaseerd op het advies van de Onderwijsraad met daarin een analyse van knelpunten en ongunstige condities voor inhoudelijke samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulpverlening. Aan de hand van literatuuronderzoek en interviews worden aanbevelingen gedaan om deze samenwerking te bevorderen. Het is allereerst noodzakelijk om een gezamenlijke focus te hebben die het uitgangspunt van de samenwerking vormt. Deze focus zou moeten liggen op het waarborgen van een ononderbroken schoolloopbaan. Daarnaast is het van belang de letterlijke en figuurlijke afstand tussen onderwijs en jeugdhulpverlening te verkleinen. Verder is het nodig dat de positie van het middelbaar beroepsonderwijs in passend onderwijs meer in lijn komt met het primair en voortgezet onderwijs om zo de kansen op een succesvolle schoolloopbaan van kwetsbare jongeren te vergroten.

Parallel 5 O&S(II): Gender op school: meer dan een jongens-meisjes verhaal!

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 5A42

Session Chair: Dimitri Van Maele

Referent: Monique Volman

Symposium

Gender op school: meer dan een jongens-meisjes verhaal!

Chair(s): **Dimitri Van Maele** (Universiteit Gent, Vakgroep Sociologie)

Dit symposium draagt bij tot voorgaand onderzoek naar de genderkloof in het secundair onderwijs door aandacht te besteden aan zowel inter- als intraseksuele variatie in schoolattitudes van leerlingen én door leerkrachten in het genderthema te betrekken. Daarbij wordt de rol van verscheidene genderkenmerken van leerlingen én leerkrachten, zoals genderconformiteitsdruk, onderzocht. Via informatie van ruim 6000 Vlaamse eerstejaars uit 59 scholen demonstrenen we hoe genderprocessen anders kunnen verlopen voor jongens en meisjes en hoe een instrument om genderprofielen te meten toelaat om intraseksuele variatie in schoolattitudes te constateren. Lesobservaties tonen daarnaast aan hoe genderstereotiep handelen van leerkrachten zich in de klas manifesteert. SEM-analyses op data van 1200 leerkrachten suggereren tenslotte dat genderkenmerken van leerkrachten, eerder dan geslacht, een ondersteunende leerkrachtstijl bepalen.

Presentations of the Symposium

Zijn meisjes beter bestand tegen druk tot genderconformiteit dan jongens? Een studie naar de samenhang tussen druk tot genderconformiteit en schoolse doeltreffendheidsbeleving.

Wendelien Vantieghem, Mieke Van Houtte

Universiteit Gent, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep CuDOS

In deze studie onderzoeken we de inter- en intraseksuele verschillen in academische doeltreffendheidsbeleving in een steekproef van 6380 Vlaamse leerlingen uit het 1ste jaar middelbaar, verzameld aan het begin en het einde van het schooljaar 2012-2013. We onderzoeken de invloed van 'gegenderde' studieculturen door gebruik te maken van het concept 'druk tot conformiteit'. Resultaten tonen aan dat de doeltreffendheidsbeleving van jongens lager is wanneer zij meer druk tot conformiteit ervaren. De doeltreffendheidsbeleving van meisjes neemt echter niet af wanneer ze een vergelijkbaar niveau van druk ervaren. Bovendien verschijnt deze invloed van conformiteitsdruk pas in de loop van het eerste jaar van het secundair onderwijs. De resultaten worden besproken in het licht van 'gegenderde' verwachtingen voor jongens en meisjes.

Intraseksuele variatie bij jongadolescenten onderzocht. Een zoektocht naar meer dan enkel anti-schoolse genderprofielen bij leerlingen.

Ellen Huyge, Dimitri Van Maele, Mieke Van Houtte

Universiteit Gent, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep CuDOS

Jongens en meisjes nemen vaak anti-schoolse houdingen aan om aan populariteit te winnen bij (school)vrienden. Deze uitdagende manier om aan gender te doen op school werd reeds vaak beschreven in de etnografische literatuur. Niettemin kan men vaststellen dat niet alle jongens en meisjes zich anti-schools gedragen. Sommige leerlingen zijn onverschillig jegens school en sommige leerlingen zijn pro-schools. De opzet van deze studie is om deze verschillende leerlingprofielen te bekomen via een hiërarchische clusteranalyse van ongeveer 6000 leerlingen (leeftijd 13-14 jaar) uit 58 Vlaamse secundaire scholen (voortgezet onderwijs). De classificatieprocedure gebeurde op basis van vijf gender-gerelateerde kenmerken en leverde per geslacht vier leerlingprofielen op waarbij anti-schoolse profielen duidelijk te onderscheiden zijn van pro-schoolse profielen gebaseerd op hun samenhang met deviant schoolgedrag.

Negatieve feedback van de leerkracht: een verband met het gedrag, het geslacht en het genderprofiel van de leerling?

Els Consuegra, Myriam Halimi, Nadine Engels

Vrije Universiteit Brussel, Departement Educatiewetenschappen

Gedifferentieerde aandacht van leerkrachten voor jongens en meisjes wordt vaak genoemd als verklaring voor het schools onderpresteren van jongens. Deze studie gaat na in welke mate de negatieve feedback van leerkrachten verschilt naargelang het gedrag in de klas, het geslacht (interseksuele verschillen) en het genderprofiel van leerlingen (intraseksuele verschillen). Het gedrag van 180 Vlaamse leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs en survey-data van dezelfde leerlingen werden kwantitatief geanalyseerd. Significante interseksuele én intraseksuele verschillen werden gevonden in de gedragspatronen. Negatieve feedback verschilt echter alleen significant tussen geslachten en niet tussen genderprofielen. Opvallend is dat negatieve feedback bij jongens wel, maar bij meisjes niet gecorreleerd is met ongewenst praten met klasgenoten. Genderbias in de feedback van leerkrachten is een belangrijk aandachtspunt.

Genderverschillen in het ondersteunende gedrag van leerkrachten in de eerste graad van het secundair onderwijs

Sofie Lietaert¹, Dimitri Van Maele², Ferre Laevers¹, Karine Verschueren¹, Bieke De Fraine¹

¹KU Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, ²Universiteit Gent, Vakgroep Sociologie

Ondanks aandacht voor de feminisering van het lerarenberoep, werd de rol van gender voor ondersteunend lerarengedrag in de klas slechts beperkt onderzocht. Deze studie analyseerde daarom geslachtsverschillen in leerkrachtstijldimensies bij 1244 Vlaamse leerkrachten. Analyses tonen dat vrouwen en mannen hoog scoorden op andere dimensies van een positieve leerkrachtstijl, suggererend dat een balans tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten op school een meerwaarde is. Daarnaast werd de rol van socio-culturele genderkenmerken onderzocht (het onvermogen om emoties te uiten en druk tot conformiteit). Beide genderkenmerken verklaarden de geslachtsverschillen in leerkrachtstijl. De relaties tussen de genderkenmerken en leerkrachtstijldimensies bleken bovendien hetzelfde voor beide geslachten. Het lijkt daarom aangewezen dat scholen op basis van socio-culturele genderkenmerken een beleid voeren voor training en rekrutering van leerkrachten.

Parallel 5 O&S(III): Determinanten van prestaties en leerkracht-leerlingrelatie

Time: Thursday, 18/Jun/2015: 4:45pm - 6:15pm · Location: 1A11

Session Chair: Louise Elffers

Papersessie

De invloed van een zelfbevestigings-interventie op schoolprestaties en probleemgedrag van allochtone leerlingen in Nederland

Elisabeth Margaretha de Jong, Francine C. Jellesma, Helma M.Y. Koomen, Peter F. de Jong

University of Amsterdam, Netherlands, The; E.M.deJong@uva.nl

In Nederland is nog steeds sprake van prestatieverschillen tussen leerlingen met een Nederlandse en leerlingen met een niet-Nederlandse achtergrond. In de VS zijn dit soort prestatieverschillen in verband gebracht met stereotype dreiging: de angst om negatieve stereotypen die over de eigen groep bestaan, met name over intellectuele capaciteiten, onbedoeld te bevestigen door bijvoorbeeld een slecht cijfer te halen (e.g., Steele & Aronson, 1995). In de VS blijkt dat een zelfbevestigings-interventie deze negatieve effecten van stereotype dreiging tegen kan gaan (Cohen et al., 2006; 2009). In een 'randomized controlled' studie is onderzocht of een dergelijke interventie ook in Nederland positieve effecten heeft, op zowel schoolprestaties als probleemgedrag. Resultaten wijzen uit dat dit niet het geval is.

Leerlingvertrouwen in leerkrachten: onderzoek naar de determinanten van leerlingvertrouwen in leerkrachten met een focus op gender op school- en leerlingniveau

Ben Beernaert¹, Myriam Halimi¹, Dimitri Van Maele², Nadine Engels¹

¹VUB - Vrije Universiteit Brussel, Belgium; ²UGent - Universiteit Gent, Belgium; ben.beernaert@vub.ac.be

Wegens het toenemende belang van vertrouwen binnen de schoolcontext wordt in dit onderzoek toespit op de specifieke vertrouwensrelatie 'leerlingvertrouwen in leerkrachten'. In de zoektocht naar mogelijke determinanten van deze vertrouwensrelatie wordt gefocust op gender, in functie van verder onderzoek naar de genderkloof.

Gezien de geneste structuur van de data (Ni=6380 leerlingen; Nj=59 scholen) wordt multilevelanalyse gebruikt om factoren te vinden op school- en leerlingniveau.

Op leerlingniveau blijkt de genderrolideologie van een leerling een invloedrijkere factor te zijn dan geslacht. Een traditionelere genderrolideologie gaat gepaard met minder vertrouwen in leerkrachten. Dit effect geldt tevens sterker voor jongens dan voor meisjes. Op schoolniveau worden geen determinanten gevonden betreffende gendercompositie, alsook varieert het effect van geslacht op leerlingvertrouwen niet tussen scholen onderling.

Sociale dynamiek in de basisschoolklas: Wederzijdse invloeden tussen de leerkracht-leerlingrelatie en de sociale status van leerlingen

Marloes Hendrickx¹, Tim Mainhard¹, Henrike Klip², Mieke Brekelmans¹

¹Utrecht University; ²Radboud University Nijmegen; m.m.h.g.hendrickx@uu.nl

Voor de schoolse en sociale ontwikkeling van kinderen zijn zowel leerkracht-leerlingrelaties als peerrelaties van belang. In deze studie is onderzocht hoe deze beide typen relaties elkaar gedurende een schooljaar wederzijds beïnvloeden. Sociometrische data zijn verzameld bij 1454 leerlingen in 57 groepen 7 op drie tijdstipmomenten, en geanalyseerd aan de hand van een multilevel autoregressive cross-lagged panel model. De resultaten laten zien dat een ondersteunende leerkracht-leerlingrelatie de sociale status bij peers positief beïnvloedt, terwijl een conflictueuze leerkracht-leerlingrelatie en de sociale status elkaar negatief beïnvloeden. Deze resultaten duiden erop dat leerkracht-leerlingrelaties en peerrelaties in de klas niet ontstaan in een vacuüm, maar onderdeel zijn van een groter systeem. Leerkrachten kunnen hun interacties met leerlingen wellicht inzetten ten gunste van de peerrelaties.

Paralleel 6 B&O: De impact van de Commissie Dijsselbloem op onderwijsbeleid

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A20

Session Chair: Henk Sligte

Referent: Sietske Waslander

Symposium

De impact van de Commissie Dijsselbloem op onderwijsbeleid

Chair(s): Edith Van Eck (Kohnstamm Instituut UvA)

In 2008 publiceerde de Commissie Dijsselbloem haar kritische rapport over hoe de overheid beleid heeft gevoerd ten aanzien van enkele grote onderwijsvernieuwingen. Veel moest anders, volgens de Commissie, en ze stelde een groot aantal aanbevelingen op. Wat is daar, zes jaar later, van terecht gekomen? Is de wijze van beleidsvoering/beleidsontwikkeling veranderd? Het Kohnstamm Instituut zocht dit uit voor de Onderwijsraad. In dit symposium presenteren we bevindingen voor drie van de acht bestudeerde onderwerpen: burgerschap en sociale integratie, kwaliteitsbeleid en beleid voortijdig schoolverlaten. Ook beantwoorden we de vraag waarom de impact van het werk van de Commissie nogal bescheiden blijkt. Verder komt aan de orde hoe de Onderwijsraad e.e.a. heeft verwerkt in zijn advies Onderwijspolitiek na de commissie-Dijsselbloem .

Presentations of the Symposium

Burgerschap en sociale integratie

Guuske Ledoux

Kohnstamm Instituut UvA

Het thema burgerschap en sociale integratie staat al een aantal jaren op de beleidsagenda. Het is een politiek en maatschappelijk gevoelig onderwerp, waar gebalanceerd wordt tussen verantwoordelijkheden voor de overheid en voor het onderwijsveld. Het onderzoek heeft zich vooral gericht op de totstandkoming van de wettelijke verplichting voor scholen in het funderend onderwijs om aandacht te besteden aan burgerschap en sociale integratie en op de invoering (en later weer afschaffing) van de verplichte maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs. Deze twee beleidsonderdelen zijn in Dijsselbloemperspectief heel verschillend van karakter. In de presentatie zullen deze verschillen worden belicht.

Kwaliteitsbeleid

Irma Heemskerk, Guuske Ledoux

Kohnstamm Instituut UvA

Het kwaliteitsbeleid vormt voor het primair en voortgezet onderwijs een speerpunt in het overheidsbeleid van de afgelopen jaren. Het algemene doel is verhogen van de prestaties in de basisvaardigheden en talent maximaal benutten. Het aantal beleidsinstrumenten is vrij groot; we richten ons in deze bijdrage vooral op twee onderdelen: invoering van referentieniveaus en toetsing en examinering. De overheid heeft hierop nadrukkelijk regie genomen. In het onderwijsveld is hier niet altijd instemmend op gereageerd. In de politieke debatten over dit beleid hebben zich verschuivingen voorgedaan. Dit alles maakt dit beleidsdossier in Dijsselbloem-termen interessant. Over het geheel genomen is het beleid op deze twee onderdelen weinig Dijsselbloem-proof.

Voortijdig Schoolverlaten

Henk Sligte

Kohnstamm Instituut UvA

Het terugdringen van voortijdig schoolverlaten is al jaren een van de kernthema's van het overheidsbeleid. Het vsv-beleid is al gestart (ver) voor het verschijnen van het rapport Dijsselbloem, maar het beleid is daarna verder voortgezet. Het is verschillende malen aangepast. In 2006 is de beleidstheorie herzien en is een keuze gemaakt voor meer investeren in samenhang tussen centraal beleid en een regionale aanpak. Dit is gerealiseerd door convenanten te sluiten tussen overheid en 39 regio's. Er is gezocht naar een goede balans van verantwoordelijkheden. Het beleid blijkt sterk Dijsselbloem-proof, hoewel het dus al vóór het aantreden van de commissie Dijsselbloem geïnitieerd werd. Met name de samenhang tussen centraal en decentraal beleid maakt het vsv-beleid tot een interessante casus vanuit Dijsselbloemperspectief.

Paralleel 6 BBV: Waarderen, assesment, toetsing

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A11

Session Chair: Renate Wesselink

Papersessie

De ontwikkeling en toepassing van de “opportunity identification competence assessment test” (OICAT)

Yvette Baggen¹, Jarl Kampen^{1,2}, Ana Naia³, Harm J. A. Biemans¹, Thomas Lans¹, Martin Mulder¹

¹Wageningen University, Netherlands, The; ²Antwerp University, Belgium; ³Universidade de Lisboa, Portugal;

yvette.baggen@wur.nl

Vanuit onderwijs en bedrijfsleven is groeiende aandacht voor het stimuleren van ondernemend en innovatief gedrag. Innovatie begint op een individueel niveau met het identificeren van kansen. Echter, een test om de competentie van individuen om kansen te identificeren te meten, is niet beschikbaar in de ondernemerschapsliteratuur. Om deze reden is de ‘opportunity identification competence assessment test’ (OICAT) ontwikkeld en uitgezet onder twee studentpopulaties. In de OICAT is het kunnen identificeren van kansen onderverdeeld naar het genereren van ideeën en het evalueren van kansen op de potentie voor succes. De resultaten laten zien dat studenten wisselend scoren op het genereren van ideeën, maar kansen op eenzelfde wijze evalueren. Daarnaast blijken genereren en evalueren van ideeën verschillende vermogens aan te spreken.

Duurzame talentontwikkeling in een universitair medisch centrum

Sharon Giesbers

Radboud UMC, Netherlands, The; sharongiesbers@gmail.com

Talentontwikkeling is een voorbeeld van de sterke-punten benadering. De kerngedachte hiervan is, dat door aandacht te geven aan talenten van medewerkers, zij op die manier meer regie over eigen ontwikkeling nemen (Tjepkema, 2010). In dit onderzoek, dat uitgevoerd is volgens de waarderende benadering, zijn krachtige voorbeelden van duurzame talentontwikkeling onderzocht. Een krachtig voorbeeld is een persoon of een werkvorm die lerenden mogelijkheid geeft talenten te ontwikkelen tot een ‘Kracht’. Talentontwikkeling wordt duurzaam door begeleiding van een coach die het zelfregulerend leren stimuleert zodat de lerende talentontwikkeling uiteindelijk zelf vorm kan geven. In 2 groepsinterviews en 9 verdiepende interviews gaven respondenten antwoord op de vraag hoe zij talentontwikkeling vormgeven en wat het effect daarvan is. Resultaten en conclusies worden gepresenteerd.

Het stimuleren van opbrengstgericht werken door het formatief gebruiken van een summatieve toets

Judith Gulikers¹, Wilma Bredewold²

¹Wageningen University, Netherlands, The; ²Bredewold onderwijsadvies; judith.gulikers@wur.nl

Deze studie onderzoekt, met kwantitatieve en rijke kwalitatieve data, de effectiviteit van een professionaliseringsaanpak waarbij de summatieve Proeve van bekwaamheid formatief wordt gebruikt (Sluijsmans et al., 2013) om 20 docententeams in groene beroepsgerichte VMBO meer opbrengstgericht (OGW) te laten werken in hun eigen klas. De aanpak is gebaseerd op effectieve professionalisering in OGW (Schildkamp et al., 2013) en de conceptuele overeenkomsten tussen OGW in de klas en assessment for learning (AfL; Van der Kleij, 2014). Cross-cases analyses resulteren in 5 OGW-fasen, variërend van blijven ‘hangen’ in de summatieve toetsfunctie (geen OGW) oftewel het “waar ben ik nu” proces van AfL (Wiliam), naar formatief gebruik van de toetsdata in het onderwijsleerproces, tot het kunnen vertalen van de OGW-werkwijze naar andere toetsen

Parallel 6 Cur: Wat kan onderzoek bijdragen aan het curriculum en het leren van de toekomst?

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · *Location:* 1A21

Session Chair: Nienke Nieveen

Session Chair: Jan van den Akker

Speciale sessie

Wat kan onderzoek bijdragen aan het curriculum en het leren van de toekomst?

Nienke Nieveen¹, **Jan van den Akker**¹, **Harrie Eijkelhof**²

¹SLO Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, Netherlands, The; ²Universiteit Utrecht; n.nieveen@slo.nl

De wereld om ons heen verandert in sneltreinvaart. Technologische ontwikkelingen vinden in hoog tempo hun weg naar samenleving en arbeidsmarkt. Hoe kunnen we kinderen die nu naar school gaan, zo goed mogelijk voorbereiden op de samenleving en arbeidsmarkt van 2032? Over deze -bij uitstek curriculaire- vraag voert het platform Onderwijs2032 (olv Paul Schnabel) een maatschappelijke dialoog (zie <http://onsonderwijs2032.nl/>). De dialoog gaat over de drie hoofddoelen die uit de nationale brainstorm zijn gekomen: kennis voor leren en werk, maatschappelijke toerusting en persoonsvorming. In deze interactieve sessie gaan we gezamenlijk na hoe onderzoek kan bijdragen aan het curriculum en het leren van de toekomst.

Parallel 6 DSO(I): Strategiegebruik bij meercijferig aftrekken door Nederlandse en Vlaamse basisschoolleerlingen

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 0A33

Session Chair: Marian Hickendorff

Referent: Sanne Van der Ven

Symposium

Strategiegebruik bij meercijferig aftrekken door Nederlandse en Vlaamse basisschoolleerlingen

Chair(s): **Marian Hickendorff** (Universiteit Leiden), **Joke Torbeyns** (KU Leuven)

Dit symposium focust op de variabiliteit en adaptiviteit van strategiegebruik van Nederlandse en Vlaamse basisschoolleerlingen bij meercijferige aftrekopgaven. In de eerste bijdrage worden de verschillende soorten aftrekstrategieën van Nederlandse leerlingen groep 4 en 5 (leerjaar 2 en 3) geïdentificeerd op basis van hun (foute) antwoorden. De tweede bijdrage analyseert de efficiëntie en adaptiviteit van strategiegebruik bij Vlaamse leerlingen groep 8 (leerjaar 6) via de choice/no-choice methode. De derde bijdrage betreft een vergelijkend onderzoek naar de variabiliteit en adaptiviteit van de strategieën die Nederlandse en Vlaamse leerlingen groep 5 tot en met 8 (leerjaar 3 tot en met 6) toepassen bij aftrekopgaven tot 1000. De diversiteit in instructiecontext, leeftijdsgroep en onderzoeksmethode verruimt en verfijnt onze inzichten in het centrale thema.

Presentations of the Symposium

Samenhang tussen fouten in LVS-rekenen en gehanteerde strategie

Floor Scheltens, Anton Beguin

Cito

In deze bijdrage wordt onderzocht of op basis van het antwoordpatroon van leerlingen op een standaardtest (LVS) het strategiegebruik kan worden herkend op het gebied van meercijferig aftrekken. Hiervoor is gebruik gemaakt van data van het LVS eind groep 4 (E4) en medio groep 5 (M5) van vijf schooljaren. Ter validatie zijn aanvullend diagnostische gesprekken gevoerd. Leerlingen maken in de toets M5 systematisch fouten in optel- en aftrekopgaven, deze fouten hangen vaak samen met het splitsend aftrekken over het tien- en/of honderdtal heen. Er zijn verschillen zichtbaar tussen E4 en M5. Uit de resultaten van dit onderzoek kan voorzichtig geconcludeerd worden dat het mogelijk is om op basis van antwoordpatronen in het LVS het strategiegebruik van leerlingen te herkennen.

Indirect optellen bij aftrekopgaven tot 1000: een “choice/no-choice” studie bij Vlaamse basisschoolleerlingen

Joke Torbeyns, Greet Peters, Lieven Verschaffel

KU Leuven

Aftrekopgaven kunnen worden beantwoord via verschillende strategieën, waaronder direct aftrekken (DA) en indirect optellen (IO). Deze studie beoogde het gebruik van DA en IO bij aftrekopgaven tot 1000 te analyseren, gebruikmakend van de “choice/no-choice” methode en met aandacht voor het werkgeheugen (WG). Negenenzestig leerlingen 6de leerjaar (groep 8) kregen in drie individuele sessies telkens een strategietaak en een werkgeheugentaak aangeboden; de strategietaak betrof één keuzeconditie (kiezen tussen DA en IO) en twee geen-keuzecondities (verplicht gebruik DA resp. IO). De resultaten toonden aan dat de leerlingen IO frequent en efficiënt toepasten, maar hun strategiekeuzen slechts beperkt afstemden op hun strategie-efficiëntie. WG beïnvloedde zowel de efficiëntie als de adaptiviteit van strategiegebruik. We bespreken de theoretische en de praktische implicaties van deze studie.

Oplossingsstrategieën van Nederlandse en Vlaamse leerlingen bij meercijferig aftrekken tot 1000

Marian Hickendorff¹, **Joke Torbeyns**², **Lieven Verschaffel**²

¹Universiteit Leiden, ²KU Leuven

Het rekenonderwijs in Nederland en Vlaanderen verschilt wat betreft cijferen en hoofdrekenen (mét – en niet per se in – het hoofd) in de instructie voor bewerkingen. In deze studie worden de ontwikkeling en de adaptiviteit van de oplossingsstrategieën van 155 Nederlandse en 160 Vlaamse leerlingen uit groep 5 tot en met 8 (leerjaar 3 tot en met 6) vergeleken op meercijferige aftrekopgaven, waarvan de helft het adaptief gebruik van handige hoofdrekenstrategieën op basis van getalskenmerken toelaat (zoals 573 - 299). Tegen de verwachtingen in maakten de Nederlandse leerlingen na instructie in cijferstrategieën meer gebruik van cijferstrategieën dan de Vlaamse leerlingen. Verder stemde in beide landen slechts een beperkte groep leerlingen hun strategiekeuze adaptief af op de getalskenmerken van de opgaven.

Paralleel 6 DSO(II): Beta interesse en wiskundige creativiteit

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A22

Session Chair: Hanna Barbara Westbroek

Papersessie

Bèta interesses van basisschoolleerlingen in relatie tot een bezoek aan een 'science' museum

Esther Slot, Tim Van Wessel, Sanne Akkerman

Utrecht University, Netherlands, The; e.m.slot@uu.nl

Vanuit de overheid wordt grote druk uitgeoefend op basisscholen om natuur, wetenschap en technologie onderwijs in hun curriculum een plek te geven. Een bezoek aan een science museum kan voor scholen een manier zijn om hier gehoor aan te geven. In dit paper stellen we echter dat basisschoolleerlingen bij buitenschoolse activiteiten beter aan kunnen sluiten op de binnen- en buitenschoolse interesses van leerlingen. We brengen in kaart welke (bèta) interesses leerlingen uit groep 5/6 in relatie tot de schoolvakken hebben. Ook beschrijven we het verband tussen de beleving tijdens een science museum bezoek en de bèta interesses van leerlingen. Dit onderzoek vormt de basis voor een promotieonderzoek naar interesse-ontwikkeling bij leerlingen.

Het effect van taak structuur op wiskundige creativiteit

Sonia A.G. Palha, Jaap Schuitema, Carla Van Boxtel, Thea Peetsma

Universiteit van Amsterdam, Netherlands, The; s.abrantesgarcezpalha@uva.nl

Om uitdagende wiskundetaken te willen oplossen moeten leerlingen een zekere autonomie en competentie voelen. Het verstrekken van structuur binnen de taak kan helpen om aan deze behoeften te voldoen. Deze studie onderzoekt de invloed van de mate van structuur binnen een modelleer taak op wiskundige creativiteit van 79 groepen vwo-5 leerlingen. Twee versies van dezelfde taak werden ontwikkeld en de groepen werden binnen hun klas willekeurig toegewezen aan een van deze versies. De analyse onderzocht of de mate van wiskundige creativiteit (nut, vlotheid, flexibiliteit en originaliteit) bij de groepsoplossingen afhankelijk was van de hoeveelheid structuur. De hoog gestructureerde conditie vertoonden hogere gemiddelde scores voor vlotheid en flexibiliteit en de laag gestructureerde voor nut, hoewel de verschillen niet significant zijn.

Parallel 6 HO: Curriculumontwerp in het hoger onderwijs

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A29

Session Chair: Sylvia Vink

Papersessie

Bewustwording van informeel leren door de app 'PrikL'

Claudia Tempels

Windesheim, Netherlands, The; cdg.tempels@windesheim.nl

Al doende leert men! Maar men is zich er niet altijd van bewust wat en hoe er geleerd wordt. Een gemiste kans? Uit divers onderzoek blijkt dat het expliciteren van informeel leren zowel de persoonlijke als de teamperformance verbetert. Daarom wordt in dit onderzoek de focus op de bewustwording van het informele leren gelegd. Hiervoor wordt de app PrikL gebruikt; deze app is door studenten en medewerkers van de hogeschool Windesheim te Zwolle ontworpen. PrikL heeft als doel te interveniëren in het proces van informeel leren; hogeschooldocenten worden gedurende vier weken 'on the job' aangezet tot het expliciteren van hun informele leeropbrengsten. Na afloop worden de hogeschooldocenten bevraagd op hun ervaringen met dit digitale instrument in relatie tot hun professionalisering.

Conceptuele review van modellen voor het ontwerp van groepsleeractiviteiten in het hoger onderwijs

Miranda S.A. de Hei¹, Jan-Willem Strijbos², Ellen Sjoer¹, Wilfried Admiraal³

¹De Haagse Hogeschool; ²Ludwig-Maximilians-Universiteit Munchen; ³Universiteit Leiden, ICLON; M.S.A.deHei@hhs.nl

Groepsleeractiviteiten zijn belangrijk in alle domeinen van het hoger onderwijs. Er zijn diverse ontwerpmodellen beschreven die gebruik maken van verschillende combinaties van curriculumcomponenten. Het doel van deze conceptuele review is het ontwerpen van een integraal model voor het ontwerp van groepsleeractiviteiten in het hoger onderwijs. Het ADDIE-model is toegepast om de informatie in twaalf ontwerpmodellen te synthetiseren. Ons integraal model bestaat uit acht componenten: (1) interactie, (2) leerdoelen, (3) assessment, (4) taakkenmerken, (5) structurering, (6) begeleiding, (7) groepssamenstelling en (8) faciliteiten. Elke component en de bijbehorende ontwerpspecificaties zijn beschreven. Ons model heeft als doel docenten in het hoger onderwijs te ondersteunen bij het ontwerpen, implementeren en evalueren van groepsleeractiviteiten.

Stat+: Een verrijking van de leeromgeving statistiek

Marie Maertens, Mieke Vandewaetere, Wim Van Den Noortgate

KULeuven, Belgium; Marie.Maertens@kuleuven-kulak.be

De aanleiding voor het Stat+project zijn negatieve statistiekattitudes bij een deel van studenten, het bestaan van hardnekkige misverstanden rond statistische concepten, de beperkte transfer tussen dagelijkse leven en wat geleerd wordt in cursussen en grote verschillen tussen studenten in deze aspecten. De ontwikkeling van een adaptieve leeromgeving zou aan bovenstaande problemen deels kunnen tegemoetkomen. Vier modules werden ontwikkeld volgens het 4C/ID-model, met telkens verschillende oefeningen, ondersteunende en procedurele informatie, summatieve toetsen en een leerpad. Logfiles worden geanalyseerd om een zicht te krijgen op het gebruik van de leeromgeving, de onderdelen die frequent/beperkt worden gebruikt en de moeilijkheid van de oefeningen. Tot slot wordt nagegaan wat het effect is van het gebruik van de leeromgeving op statistiekattitudes en -prestaties.

Parallel 6 ICT: ICT-gebruik en professionele ontwikkeling

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A47

Session Chair: Maartje van den Bogaard

Papersessie

DIA: Het Docent-ICT Adoptie raamwerk - Verbinden van onderwijsvormen en onderwijstechnieken via onderwijstaken

Marco Spruit, Yoeri Visee, Erik de Jong

Universiteit Utrecht, Netherlands, The; m.r.spruit@uu.nl

Dit onderzoek verkent en modelleert hoe ICT in de dagelijkse praktijk wordt gebruikt door bachelordocenten van de Universiteit Utrecht. Wij presenteren het Docent ICT-Adoptie (DIA) raamwerk op basis van een literatuurstudie en tien semi-gestructureerde interviews. DIA bouwt met name voort op het Technical Pedagogical Content Knowledge (TPACK) raamwerk waarin onderwijs in de eerste plaats bestaat uit kennis overdragen en kennis constructie. DIA ondersteunt docenten vervolgens in het kiezen uit de beschikbare ICT mogelijkheden voor gebruik in het onderwijs, door inzicht te geven in welke onderwijsvormen en onderwijstaken door welke ICT technieken ondersteund kunnen worden. Tevens zijn de bevindingen verwerkt tot een praktische lijst van ICT applicaties waarmee op dit moment onderwijstaken aan de Universiteit Utrecht ondersteund worden.

Ontmoetingen tussen leerkrachten op sociale media: een exploratieve studie naar de rol van een Facebookgroep binnen hun lespraktijk in het secundair onderwijs.

Jaël Muls, Céline Cocquyt, Koen Lombaerts, Chang Zhu

Vrije Universiteit Brussel, Belgium; jael.muls@vub.ac.be

Sociale media zijn steeds prominenter aanwezig in de samenleving en geven deze bijgevolg ook mee vorm. Ook het onderwijs is derhalve aan hun invloed onderhevig. Vooral nog bleef de invloed van sociale media binnen het secundair onderwijs echter onderbelicht. Deze studie onderzoekt hoe sociale media het onderwijs in het algemeen en lesgeven in het bijzonder beïnvloeden. Daartoe wordt een etnografisch onderzoek opgezet binnen de Vlaamse Facebookgroep 'Lesideeën secundair onderwijs' voor leerkrachten. Uit de analyse blijkt dat dergelijke groepen dienst doen als inspiratiebron en als medium worden gebruikt om expertise en ervaringen uit te wisselen met anderen. Verder wordt aangenomen dat participatie binnen deze groepen een positieve invloed heeft op de professionele ontwikkeling van leerkrachten.

Strategieën voor professionele ontwikkeling voor online en blended leren: een kwalitatieve reviewstudie.

Brent Philipsen¹, Jo Tondeur², Chang Zhu¹

¹Vrije Universiteit Brussel, Belgium; ²Ghent University, Belgium; brent.philipsen@vub.ac.be

Door de snelle evolutie van de hedendaagse technologie komen er steeds meer nieuwe mogelijkheden om deze technologie in te schakelen in onderwijs- en educatieve instellingen. Zo is er de sterke toename van online en blended leren. Deze toename vereist echter ook een aangepaste manier van werken, wat vaak leidt tot een professionaliseringsnood ten aanzien van de integratie van online en blended leren. Er zijn reeds een aanzienlijk aantal studies die de onmiddellijke effecten van professionaliseringsstrategieën onderzoeken, maar het blijft vaak onduidelijk waarom deze strategieën voor professionele ontwikkeling effectief zijn. Het doel van deze reviewstudie van kwalitatief onderzoek is om een beeld te krijgen waarom bepaalde strategieën binnen professionaliseringsprogramma's succesvol zijn of niet.

Paralleel 6 L&I(I): Samen schrijven aan een boek rond Leren en Instructie

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · *Location:* 1A15

Session Chair: Nadira Saab

Speciale sessie

Samen schrijven aan een boek rond Leren en Instructie

Nadira Saab¹, **Wilfried Admiraal**¹, **Harm Biemans**², **Lindy Wijsman**¹, **Maaïke Koopman**³

¹Leiden University, Netherlands, The; ²Wageningen University; ³Technische Universiteit Eindhoven; n.saab@iclon.leidenuniv.nl

Het doel van deze sessie is het bevorderen van de samenwerking tussen de leden van de Divisie Leren & Instructie middels het schrijven van een Nederlandstalig boek rond thema's binnen Leren en Instructie. Aan het eind van de sessie ligt er een plan voor het schrijven van het boek. Het bestuur van de divisie stelt een set thema's samen. Tijdens de sessie zullen deze thema's besproken worden en is er ruimte voor de deelnemers om eigen thema's aan te dragen. Er wordt een beslissing genomen welke thema's zullen worden beschreven, wie de auteurs worden van de betreffende hoofdstukken en hoe deze thema's worden uitgewerkt. Het plan is om het boek tijdens de ORD 2016 te presenteren. Bring your own device!

Paralleel 6 L&I(II): Onderzoekend leren en experimenteren

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A42

Session Chair: Roel Grol

Session Chair: Marjolein Dobber

Papersessie

Het bevorderen van economische geletterdheid in het voortgezet onderwijs via klaslokaalexperimenten

Roel Grol^{1,2}, Esther-Mirjam Sent², Bregje de Vries¹

¹HAN University of Applied Sciences, Department of Education, Netherlands, The; ²Radboud University, Department of Economics, Netherlands, The; roel.grol@han.nl

Het schoolvak economie is gericht op het vergroten van de economische geletterdheid van leerlingen. Deze geletterdheid bestaat uit kennis van economische basisconcepten, het opzetten van economische redeneringen en het komen tot transfer.

Klaslokaalexperimenten zouden aan het vergroten van economische geletterdheid kunnen bijdragen, al heeft eerder empirisch onderzoek naar hun educatieve waarde uitsluitend plaatsgevonden in de context van het hoger onderwijs en beperkten deze studies zich tot begripsmatige leerwinsten.

Wij presenteren de resultaten van vier empirische studies gericht op de effecten van klaslokaalexperimenten op de economische geletterdheid van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Elke deelstudie bespreekt één aspect van deze geletterdheid. De betekenis van onze bevindingen voor wetenschap en dagelijkse lespraktijk zal op interactieve wijze met de aanwezigen worden besproken.

Onderzoekend leren denken voor leraren en leerlingen

Marjolein Dobber^{1,2}, Bea Pompert²

¹Vrije Universiteit Amsterdam; ²De Activiteit; m.dobber@vu.nl

Het doel van dit onderzoek is om te beschrijven hoe de onderzoekende houding van leraren en leerlingen zich ontwikkelt door een professionaliseringstraject gericht op onderzoekend leren en hoe onderzoekend leren in de klassen wordt uitgevoerd. Er is gedurende een jaar onderzoek gedaan op een basisschool voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs. Deze school is in 2014 gestart met een professionaliseringstraject gericht op onderzoekend leren. We hebben data verzameld om in kaart te brengen hoe de onderzoekende houding van leraren en leerlingen zich ontwikkelde (o.a. zelfevaluatieformulieren en video-observaties). Dit onderzoek laat zien hoe leraren met behulp van een professionaliseringstraject kunnen werken aan de ontwikkeling van hun eigen onderzoekende houding en aan de onderzoekende houding van leerlingen en wat daarbij belemmerende en helpende factoren zijn.

Parallel 6 L&L(I): Begeleiding van Startende Leraren

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A37

Session Chair: Rosanne Zwart

Referent: Fred Janssen

Speciale sessie

Inbedding van inductie in HRM beleid

Piety Runhaar, Renate Wesselink

Wageningen University, Netherlands, The; piety.runhaar@wur.nl

Binnen het Wageningse onderzoek staat de vraag centraal hoe de begeleiding van startende leraren het best ingebed kan worden binnen het school-brede Human Resources Management (HRM) beleid. HRM is een breed beleidsterrein en beslaat alle beleid en praktijken die gericht zijn op het aantrekken, ontwikkelen, beoordelen en belonen van leraren op zo'n manier dat dit zowel ten goede komt aan de individuele prestaties van leraren als aan die van de school. Een breed gedeelde assumptie binnen de HRM literatuur is dat afzonderlijke HRM praktijken het effectiefst zijn wanneer deze gelinkt zijn aan de overige HRM praktijken. In ons project onderzoeken we daarom hoe inductieprogramma's gelinkt kunnen worden aan andere HRM praktijken (zoals wervingsprocedures en professionaliseringsaanbod voor begeleiders).

Een professionele leergemeenschap voor begeleiders van startende leraren: de basis voor de ontwikkeling van een inductieprogramma

Anna van der Want, Jacobiene Meirink, Jeannette den Ouden

Iclon, Netherlands, The; a.c.van.der.want@iclon.leidenuniv.nl

Startende leraren hebben begeleiding nodig om uitval uit het beroep te voorkomen en doorgroei van bekwaamheden te stimuleren (MincOCW, 2013). Begeleiders van startende leraren ontwikkelen in een professionele leergemeenschap begeleidingstrajecten (inductieprogramma's) voor startende leraren van hun eigen school. Dit onderzoek richt zich op de professionele ontwikkeling van de begeleiders van startende leraren en de meerwaarde van een professionele leergemeenschap. Naast participerende observaties en documentanalyse van begeleidingsmaterialen, zijn semi-structureerde interviews met begeleiders van startende leraren én PLG-supervisors gehouden. De verwachte opbrengsten zullen bestaan uit inzicht in de professionele ontwikkeling van de PLG-deelnemers met betrekking tot de begeleiding van startende leraren. Daarnaast verwachten we dat dit onderzoek inzicht oplevert over de waarde en bruikbaarheid van een methodiek voor een PLG.

Expertiseontwikkeling in een professionele leergemeenschap

Jurjen Dengerink, Anja Swennen

Vrije Universiteit Amsterdam, Netherlands, The; j.j.dengerink@vu.nl

Deze presentatie gaat over de eerste fase van een kwalitatief onderzoek naar de expertiseontwikkeling binnen een projectgroep die leiding geeft aan een omvangrijk regionaal project 'Begeleiding Startende Leraren'. Het doel van het onderzoek is het krijgen van inzicht in hoe een dergelijke groep zich ontwikkelt als professionele leergemeenschap.

Het curriculum van een lerarenopleiding: wat werkt?

Petra Henriëtte Flens, Michelle Helms-Lorenz, Ridwan Maulana, Wim van der Grift

Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; p.h.flens@rug.nl

Recentelijk staat de opleidingsdidactiek van de Nederlandse lerarenopleiding volop in de belangstelling en krijgt het kritiek vanuit verschillende kanten. Het doel van deze studie is om te onderzoeken hoe het curriculum van een lerarenopleiding bijdraagt aan de ontwikkeling van de pedagogische en didactische vaardigheden van de leraar en in hoeverre ze in staat is handvatten aan te reiken die de beginnende leraar in de praktijk kan gebruiken. Daarvoor worden pedagogische en didactische vaardigheden van ruim 900 recentelijk afgestudeerde leraren met elkaar vergeleken. Dit onderzoek dient uiteindelijk de curriculumonderdelen in een lerarenopleiding te vinden die positief bijdragen aan een (grotere) groei in pedagogische en didactische vaardigheden.

Effecten van Lesson Study als inductie op de professionele ontwikkeling van startende docenten

Nellie Verhoef, Fer Coenders

Universiteit Twente, Netherlands, The; n.c.verhoef@utwente.nl

Dit onderzoek betreft het leren van beginnende docenten die participeren in Lesson Study. Het Lesson Study team bestaat uit docenten van de eigen school plus de schoolopleider en een vakdidacticus. Het team doorloopt twee cycli, elk bestaande uit gezamenlijke voorbereiding van een onderzoeksles, de les verzorgen en de leerlingen observeren, nabespreken en de les bijstellen, opnieuw verzorgen en leerlingen observeren, nabespreken en op het geheel reflecteren.

We rapporteren over twee Lesson Study teams: docenten van hetzelfde vak en een multidisciplinair samengesteld team.

Om het leren van de docenten in kaart te brengen gebruiken we video-opnamen van de lesvoorbereidingen en lesnabesprekingen. Tevens worden de lessen opgenomen en tenminste één groep leerlingen per les. Daarnaast vullen deelnemende docenten een logboek in.

De rol van het ICALT-instrument in begeleidingsgesprekken met startende leraren

Itzél Zuiker, Rosanne Zwart

Utrecht University, Netherlands, The; itzel.zuiker@gmail.com

In het BSL--project ligt de nadruk op het verbeteren van de kwaliteit van beginnende docenten, de begeleiders worden bij dit project ingezet maar niet duidelijk is nog hoe die begeleidingsgesprekken

Identity workshops: professioneel groeien door dialoog

Janine Mommers¹, Rita Schildwacht², Quinta Kools², Gonny Schellings¹

¹TU Eindhoven, Netherlands, The; ²Fontys; j.mommers@tue.nl

De "identity workshops", georganiseerd binnen het Eindhovense BSLproject, beogen professionele groei door het opbouwen van een positief, realistisch zelfbeeld. Startende leraren (n=63) bespreken in bovenschoolse bijeenkomsten identiteitskwesties en schrijven afzonderlijke reflecties in een werkmap. In deze werkmap zit ook de identiteitsspanningen vragenlijst (Pillen et al., 2013). De starters definiëren professionele identiteit vooral in relatie met de klas. Voor 83% van de starters is de spanning tussen "streng zijn en vriendelijk gevonden willen worden" herkenbaar. De resultaten worden gebruikt bij het vormgeven van de volgende workshops. Op deze manier wordt een breed perspectief op de kernwaarden van het beroep ontwikkeld, die de starter bespreekbaar kan maken bij de (video)coaching op school en bij het uitproberen van gedrag in de les.

Professionele identiteitsontwikkeling van beginnende docenten: spanningen en professionele ruimte

Helma Oolbekkink¹, Harmen Schaap¹, Han Leeferink²

¹Radboud Universiteit, Netherlands, The; ²Fontys; h.oolbekkink@docentenacademie.ru.nl

Een stabiele positieve professionele identiteit van beginnende docenten heeft positieve gevolgen voor de motivatie van docenten om in het onderwijs te (blijven) werken, de tevredenheid met het beroep en met het leren van leerlingen. In dit onderzoek richten we ons specifiek op de identiteitsontwikkeling van beginnende docenten. Gedurende drie jaar vragen we beginnende docenten elk kwartaal een logboek in te vullen met vragen over professionele ruimte, spanningen in de dagelijkse praktijk en wie zij zijn als docent. De eerste resultaten laten onder andere zien dat beginnende docenten spanning ervaren tussen de doelen die zij willen bereiken en de haalbaarheid daarvan in de dagelijkse praktijk. Ook ervaren beginnende docenten vooral ruimte om te experimenteren in de eigen lessen

School- en beroepsverlating van beginnende docenten in het voortgezet onderwijs

Anna Verkade, Wim van der Grift, Michelle Helms-Lorenz, Ridwan Maulana

Rijksuniversiteit Groningen, Netherlands, The; m.helms-lorenz@rug.nl

Met behulp van inductie arrangementen wordt wereldwijd gepoogd de doorgroei van beginnende docenten in het beroep te bevorderen om zo o.a. beroepsverlating te voorkomen. De uitvalpercentages zijn zorgwekkend; vijftig tot vijftig procent van de beginnende docenten verlaat de beroepsgroep binnen vijf jaar. De operationalisatie van 'beroepsverlater' verschilt per studie. Aangezien er veel geïnvesteerd wordt in programma's die erop gericht zijn voortijdige beroepsverlating te voorkomen is het van belang subgroepen van leraren die uitvallen beter in kaart te brengen. Daar richt deze studie zich op: is een leraar die van school vertrekt uit het beroep gestapt ('stopper') of naar een andere school gegaan ('hopper')? En zijn er verschillen tussen blijvers, hoppers en stoppers wanneer gekeken wordt naar onderwijsvaardigheden en welbevinden?

Stress oorzaken en gevolgen van beginnende docenten in het voortgezet onderwijs

Ruth Harmsen, Michelle Helms-Lorenz, Ridwan Maulana, Wim van der Grift

University of Groningen, Netherlands, The; ruth_harmsen@hotmail.com

Het beroep van docent kan erg stressvol zijn. Uit diverse studies blijkt dat één derde van de docenten het lesgeven als zeer stressvol ervaart. Stress kan leiden tot o.a.: verminderd welbevinden, prestaties, motivatie, verzuim, het verlaten van de beroepsgroep en een verslechtering van de relatie met leerlingen. Negenentwintig procent van de beginnende docenten verlaat de school of beroepsgroep binnen drie jaar, stress zou één van de mogelijke oorzaken hiervan kunnen zijn. Omdat er nog geen stressvragenlijst specifiek voor docenten bestaat richt deze studie zich op het verfijnen van een vragenlijst om stress bij beginnende docenten te meten om vervolgens m.b.v. de vragenlijst de stress oorzaken en gevolgen van beginnende docenten in kaart te brengen.

Ontwikkeling van stress en welbevinden bij de beginnende docent

Debora Roorda, Helma Koomen

Universiteit van Amsterdam, Netherlands, The; d.l.roorda@uva.nl

Via een dagboekstudie onderzoeken we hoe stress en welbevinden van startende leraren zich ontwikkelen gedurende het schooljaar en of deze ontwikkeling verklaard kan worden door relevante gebeurtenissen in de klas en de emoties die leraren tijdens deze gebeurtenissen ervaren. Leraren rapporteren gedurende een periode van acht weken tweemaal per week over de mate van welbevinden en stress die zij tijdens een bepaalde werkdag ervaren. Daarnaast vullen ze eenmaal per week een digitaal dagboek in over gebeurtenissen en emoties in de klas. Dit schooljaar worden de instrumenten beproefd. In de hoofdstudie wordt onderzocht of de zelfreflectie die het dagboek uitlokt, kan helpen om stress te verminderen en welbevinden te verbeteren. Tijdens deze posterpresentatie zullen de resultaten van de pilot gerapporteerd worden.

Concerns en support van startende leraren: eerste opbrengsten BSL Tilburg

Rian Aarts¹, Quinta Kools², Rita Schildwacht²

¹Tilburg University, Netherlands, The; ²Fontys Lerarenopleiding Tilburg; a.m.l.aarts@tilburguniversity.edu

In deze bijdrage wordt het eerste implementatiejaar van het inductieprogramma van het BSL-project Tilburg voor startende leraren onder de loep genomen. In dit eerste programmajaar staat professionalisering van coaches en inspiratie van starters centraal. Er wordt ingegaan op de ervaringen met en de waardering van de deelnemers van het inductietraject. Daarnaast worden de opbrengsten van dit eerste jaar voor starters en voor coaches in kaart gebracht. De tot nu toe verzamelde data laten zien dat lesobservatie met nabespreking de meest gebruikte begeleidingsvorm is. In begeleidingsgesprekken komen lesgerelateerde thema's aan bod, maar ook wordt er gesproken over welbevinden en motivatie, werkdruk en ingroei in de school. Het werken met videofeedback wordt door coaches en starters positief ervaren.

Parallel 6 L&L(II): Onderzoek naar effecten van een training Opbrengstgericht werken

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · *Location:* 1A01
Session Chair: Adrie Visscher

Papersessie

De Effecten van een Intensieve Training Opbrengstgericht Werken voor Leerkrachten van Groep 6 op de Didactische Vaardigheden van Leerkrachten

Emmelien Van Der Scheer, Adrie Visscher

University of Twente, Netherlands, The; e.a.vanderscheer@utwente.nl

De effectiviteit van opbrengstgericht werken is sterk afhankelijk van de mate waarin OGW wordt toegepast in de klas. Van leerkrachten worden complexe differentiatie vaardigheden verwacht, vaardigheden die niet alle leerkrachten beheersen. In dit onderzoek wordt onderzocht wat het effect van een intensieve éénjarige training OGW (waarbinnen coaching een belangrijke plaats inneemt) is op de algemene didactische- en de differentiatievaardigheden van leerkrachten. Per leerkracht zijn zes rekenlessen (drie vóórafgaand aan de training en drie na afloop van de training) opgenomen en beoordeeld door vier observatoren. Aan de hand van paired t-tests wordt het effect van de training op de didactische en differentiatie vaardigheden van leerkrachten bepaald.

De ontwikkeling van leerkrachtkwaliteit gedurende een training 'Opbrengstgericht Werken' gemeten door middel van leerlingpercepties

Trynke Keuning, Marieke van Geel, Adrie Visscher, Jean-Paul Fox

Universiteit Twente, Netherlands, The; t.keuning@utwente.nl

Het goed implementeren van opbrengstgericht werken (OGW) binnen de school vereist een hoge mate van professionaliteit van leerkrachten. Zevenendertig basisschoolteams in Nederland hebben deelgenomen aan de Focus-interventie: een tweejarige interventie gericht op het implementeren van OGW in de school. Om te onderzoeken of de leerkrachtkwaliteit gedurende het Focus-project is verbeterd, is de leerkrachtkwaliteit van 375 leerkrachten (groep 4 t/m 8) gemeten op basis van leerlingpercepties. De leerkrachtkwaliteit werd vier keer gemeten met behulp van een leerlingvragenlijst. Uit de resultaten blijkt dat leerlingen hun leerkracht aan het eind van een schooljaar een lagere score geven dan aan het begin van het jaar, maar dat de scores in het tweede interventiejaar hoger liggen dan in het eerste jaar.

Het effect van een training Opbrengstgericht Werken op Data Literacy in het basisonderwijs

Marieke van Geel, Trynke Keuning, Jean-Paul Fox, Adrie Visscher

Universiteit Twente, Netherlands, The; marieke.vangeel@utwente.nl

Data literacy is één van de voorwaarden voor succesvolle implementatie van Opbrengstgericht Werken (OGW). Uit onderzoek blijkt echter dat veel leerkrachten zich niet goed genoeg toegerust voelen op het gebruik van data om hun onderwijs op te baseren. Gedurende het Focus-project ontwikkelen deelnemers kennis en vaardigheden met betrekking tot het gebruik van leerlingprestatiedata.

Bij aanvang en na afloop van de interventie is onder alle deelnemers een 'Data Literacy Test' afgenomen. Door middel van multivariate Item Response Theory is één onderliggende Data Literacy ability scale geconstrueerd, en scores van deelnemers zijn vergeleken op basis van achtergrondkenmerken.

De resultaten laten zien dat de data literacy van deelnemers significant is toegenomen, waarbij deze toename het grootst is onder jongere leerkrachten met een HBO-opleiding.

Paralleel 6 M&E: Ontwikkelingen rond assessment in Nederland

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 5A23

Session Chair: Bernard P Veldkamp

Speciale sessie

Assessments nemen een belangrijke plaats in binnen het Nederlandse onderwijs. Er is veel aandacht voor in de pers en in de politiek. Het afgelopen jaar heeft bijvoorbeeld de invoering van de verplichte rekentoets in het vo en mbo voor de nodige discussie gezorgd. Met de invoering van de referentieniveaus zijn er ook wijzigingen doorgevoerd rondom een aantal vaste onderzoeken en toetsen. Zo wordt de Eindtoetsbasisonderwijs nu in opdracht van de overheid gemaakt en is die verplaatst naar later in het schooljaar, subsidieert de overheid andere aanbieders van eindtoetsen en valt peilingsonderzoek onder regie van de Inspectie voor het onderwijs. Daarnaast bestaat er een blijvende aandacht voor formatief toetsen waarbij de digitalisering kansen biedt tot effectievere vormen van assessment. Dit brengt nieuwe vragen met zich mee. Hoe kan assessment optimaal ingezet worden om de leerlingen van feedback te voorzien, om hun voortgang te monitoren en om onderwijs gedifferentieerd aan te kunnen bieden? Tenslotte is er een toegenomen aandacht voor de kwaliteit van assessments. Binnen het hoger onderwijs is de kwaliteit van de examinering al een paar jaar een knock-out criterium bij de visitatie door de NVAO en er zijn inmiddels meerdere systemen op de markt die gebruik kunnen worden voor kwaliteitsbeoordelingen. Binnen dit symposium staat de vraag centraal hoe onderzoek naar assessment een bijdrage kan leveren aan deze maatschappelijke ontwikkelingen. Welke vragen spelen er? Welke antwoorden kan de wetenschap geven? Welke verantwoordelijkheden hebben wetenschappers in dit debat? Om die vragen te kunnen beantwoorden, heeft de Methode & Evaluatie sectie een symposium georganiseerd met de volgende bijdragen: • Inleiding: Welke trends zijn er waar te nemen in het Nederlands onderwijs? – Prof. Dr. Bernard Veldkamp, Universiteit Twente. • De rol van formatief toetsen binnen het onderwijs – Prof. Dr. Adrie Visscher, RUG en Universiteit Twente • Assessment en gepersonaliseerd leren – Saskia Wools, Cito • Diagnostisch toetsen – Dr. Sanneke Schouwstra, Cito • De psychometrie van het meten van groei – Dr. Matthieu Brinkhuis, Universiteit van Amsterdam • De kwaliteit van examinering – Dorien den Otter, Arnold Brouwer, Bernard Veldkamp, RCEC/Universiteit Twente. • Een onderzoeksagenda 'Assessment 2020' – Dr. Anton Beguin, Cito.

Ontwikkelingen rond assessment in Nederland

Chair(s): **Bernard Veldkamp** (Universiteit Twente)

Binnen dit symposium staat de vraag centraal hoe onderzoek naar assessment een bijdrage kan leveren aan deze maatschappelijke ontwikkelingen. Welke vragen spelen er? Welke antwoorden kan de wetenschap geven? Welke verantwoordelijkheden hebben wetenschappers in dit debat?

Presentations of the Symposium

De rol van formatief toetsen binnen het onderwijs

Adrie Visscher

Universiteit Twente

-

Assessment en gepersonaliseerd leren

Saskia Wools

Cito

-

Diagnostisch toetsen

Sanneke Schouwstra

Cito

-

De psychometrie van het meten van groei

Matthieu Brinkhuis

Universiteit van Amsterdam

-

De kwaliteit van examinering

Dorien den Otter, Arnold Brouwer, Bernard Veldkamp

Universiteit Twente

-

Een onderzoeksagenda 'Assessment 2020'

Anton beguin

Cito

-

Parallel 6 O&S(I): Taalondersteuning in de thuiscontext

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · Location: 1A27

Session Chair: Mienke Droop

Session Chair: Suzanne Mol

Symposium

Taalondersteuning in de thuiscontext

Chair(s): **Mienke Droop** (Radboud Universiteit Nijmegen), **Suzanne Mol** (Vrije Universiteit Amsterdam)

Kinderen die opgroeien in lagere sociale milieus en immigrantengezinnen blijven vaak achter in hun lees- en schrijfvaardigheden op school. De problemen die deze kinderen tegenkomen hebben deels te maken met de wijze waarop de talige en geletterde ontwikkeling thuis wordt bevorderd. In dit symposium worden vier onderzoeken gepresenteerd waarin mogelijkheden zijn onderzocht om de thuissituatie stimulerender en taalrijker te maken. In een reviewstudie is gekeken hoe leerkrachten laaggeletterde ouders kunnen ondersteunen bij taalstimulering thuis. Onderzoeken binnen de context van het ouder-kindprogramma VVE Thuis gaan in op hoe ouders en kinderen tijdens verschillende typen activiteiten interacteren en hoe ICT ouder-kindinteractie kan stimuleren. Daarnaast zijn succes- en faalfactoren voor duurzame implementatie van het programma in kaart gebracht.

Presentations of the Symposium

Hoe kunnen leerkrachten laaggeletterde ouders ondersteunen bij taalstimulering thuis?

Martine van der Pluijm¹, **Amos van Gelderen¹**, **Joseph Kessels²**

¹Hogeschool Rotterdam, ²Open Universiteit

In deze review staat de vraag centraal hoe leerkrachten laaggeletterde ouders kunnen ondersteunen bij taalstimulering thuis. Hierbij is aandacht voor de definitie van laaggeletterdheid die gebruikt wordt in onderzoek, effectieve strategieën die laaggeletterde ouders kunnen gebruiken om taalontwikkeling van hun kind te stimuleren en effectieve ondersteuning van ouders door leerkrachten. De resultaten laten zien dat de gevonden definities van laaggeletterdheid niet eenduidig zijn. Meer aandacht voor de definitie van laaggeletterdheid blijkt van belang voor de focus van interventies en mogelijke versterking daarvan. De gevonden strategieën betreffen enerzijds een beschrijving van de gewenste soort taalinteracties in de thuissituatie en anderzijds een beschrijving van de belangrijkste aandachtspunten voor leerkrachten bij de omgang met laaggeletterde ouders.

App gemedieerde ouder-kind interactie bevordert actieve woordenschat van peuters

Rosa Teepe, Inge Molenaar, Ludo Verhoeven

Radboud Universiteit Nijmegen

Jeffy's Avonturen is een app waarbij ouders en kinderen samen een verhaal creëren tijdens een digitale zoek-en-vind activiteit. Er is onderzoek gedaan naar (1) het effect van het spelen van de app op de woordenschat van peuters en (2) welke functies in de app ouder-kind interactie uitlokken en het effect daarvan op de woordontwikkeling. De experimentele groep (44 ouder-kind koppels) speelde twee keer Jeffy's Avonturen waarbij 22 koppels aanvullende functies kreeg aangeboden. De app heeft een positief effect op actieve woordenschat, maar niet op passieve woordenschat. Er is geen significant effect op woordenschattoename van de aanvullende functies in de app. Wel bleken er significante positieve verbanden tussen functiegebruik en de hoeveelheid inhoudelijke interactie van zowel ouder als kind.

Ouder-kindinteractie bij verschillende typen activiteiten en de rol van sociaal-economische status.

Sanneke de la Rie¹, **Roel van Steensel²**, **Amos van Gelderen¹**, **Sabine Severiens²**

¹Hogeschool Rotterdam, ²Erasmus Universiteit Rotterdam

De 'Home Literacy Environment' (HLE) is veelvuldig in verband gebracht met ontluikende geletterdheid en de latere lees- en schrijfontwikkeling (Burgess e.a., 2002). De HLE omvat een breed scala aan verschillende typen activiteiten die verschillen in taalgebruik bij ouders oproepen (Ryckebusch & Marcos, 2004). Er zijn aanwijzingen dat verschillen in ouder-kindinteractie tijdens uiteenlopende activiteiten worden beïnvloed door de SES van ouders (Hoff, 2003). Dit onderzoek heeft tot doel verschillen in abstractieniveau in kaart te brengen in ouder-kindinteracties bij verschillende SES-groepen tijdens uiteenlopende typen activiteiten (voorlezen, praatplaat & puzzel) binnen de context van het ouder-kindprogramma VVE Thuis. We geven antwoord op de vraag welke typen activiteiten bij diverse groepen tot welk type gedrag leiden.

Ouderbetrokkenheid in de voor- en vroegschoolse educatie: omgang met diverse oudergroepen en bevordering van duurzaamheid

Eke Krijnen, Roel van Steensel, Marieke Meeuwisse, Sabine Severiens

Erasmus Universiteit Rotterdam

Ouderbetrokkenheid bij taal en lezen levert een belangrijke bijdrage aan de schoolse ontwikkeling van jonge kinderen. Dit project is opgebouwd rond VVE-Thuis, een ouder-kindprogramma, dat ouders helpt bij het creëren van een stimulerend thuisklimaat. Onderzocht wordt in hoeverre VVE-Thuis aansluit bij de opvattingen en het gedrag van verschillende groepen ouders ten aanzien van opvoeding en onderwijs en wat de succes- en faalfactoren zijn bij de duurzame implementatie van ouder-kindprogramma's als VVE Thuis in de schoolorganisatie. Overeenkomsten en verschillen in opvattingen m.b.t. opvoeding en onderwijs tussen ouders en de visie die VVE thuis uitdraagt worden gepresenteerd, evenals succes- en faalfactoren voor een succesvolle implementatie van VVE Thuis.

Parallel 6 O&S(II): De bereikte ERK-niveaus Engels, Duits en Frans in de examenklassen van het voortgezet onderwijs in internationaal perspectief

Time: Friday, 19/Jun/2015: 10:30am - 12:00pm · *Location:* 5A41

Session Chair: Rob Verheyen

Session Chair: Jos Keuning

Referent: Judith Benita Richters

Symposium

De bereikte ERK-niveaus Engels, Duits en Frans in de examenklassen van het voortgezet onderwijs in internationaal perspectief

Chair(s): **Rob Verheyen** (Cito), **Jos Keuning** (Cito)

In opdracht van het Ministerie van OC en W hebben Cito en SLO onderzoeken uitgevoerd naar de vaardigheden van Nederlandse leerlingen in Engels, Duits en Frans in de examenklassen van het voortgezet onderwijs in termen van het Europees Referentiekader. Daarbij is met succes een nieuw ontwikkelde variant van een standaardbepalingsmethode toegepast. Voor de standaardbepaling is een beroep gedaan op experts uit heel Europa. Uit de onderzoeken is gebleken dat er in internationaal perspectief een aanzienlijk verschil in vaardigheid is tussen enerzijds lezen en luisteren en anderzijds schrijven. Tijdens dit symposium zal de methodologie van de onderzoeken besproken worden, evenals de achtergrond en de uitkomsten van de onderzoeken. Daarna kan van gedachten gewisseld worden over de implicaties van de onderzoeken.

Presentations of the Symposium

Een internationale ERK-standaardbepaling voor lees- en luistervaardigheid Engels, Duits en Frans

Rob Verheyen

Cito

In opdracht van het Ministerie van OC en W heeft in september 2013 een standaardbepalingsconferentie met experts uit binnen- en vooral buitenland plaatsgevonden met het doel de Nederlandse Centrale Examens en de kijk- en luistertoetsen van Cito voor Engels, Duits en Frans in termen van het Europees Referentiekader te duiden. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de Nederlandse leerlingen in hun afsluitende toetsen volgens internationaal gebruikelijke normen een hoger ERK-niveau aantonen dan eerder in Nederland aangenomen werd. Dit geldt voor beide onderzochte vaardigheden, in alle drie de talen en voor alle schoolniveaus. De consensus onder de deelnemers was verrassend hoog.

De 3DC-methodologie voor standaardbepaling

Remco Feskens

Cito

Om een uitspraak te kunnen doen over de vraag of een leerling een bepaald ERK-niveau heeft bereikt, moet worden vastgesteld bij welke score in een toets een leerling aantoonbaar voldoende vaardig is. Deze score kan worden vastgesteld met behulp van een standaardbepalingsmethode. Voor het bepalen van prestatiestandaarden voor lees- en luistervaardigheid in de talen Duits, Engels en Frans is gebruikgemaakt van een nieuw ontwikkelde standaardbepalingsprocedure: de 3DC methode. De naam 3DC staat voor Data-Driven Direct Consensus. De methode combineert de voordelen van verschillende bestaande standaardbepalingsmethoden. Deze presentatie zal op basis van een concreet voorbeeld ingaan op de methodologie en het gebruik van de 3DC methode bij het bepalen en evalueren van prestatiestandaarden.

Het ERK-niveau schrijfvaardigheid Engels, Duits en Frans bij havo en vwo

Daniela Fasoglio

SLO

SLO en Cito hebben het ERK-schrijfvaardigheidsniveau onderzocht dat door leerlingen aan het eind van havo en vwo voor Engels, Duits en Frans wordt behaald. Daartoe zijn schrijfproducten van eindexamenleerlingen havo en vwo verzameld. Deze zijn eerst door docenten beoordeeld en van een score voorzien met gebruik van een beoordelingsmethode gebaseerd op ankers. Om het ERK-niveau van de verzamelde schrijfproducten te kunnen vaststellen is vervolgens een procedure voor standaardbepaling opgesteld met internationale panels van taalexperts. Uit de resultaten van het onderzoek kunnen de ERK-niveaus worden vastgesteld die bij Engels, Duits en Frans en in het havo en vwo worden behaald. Daaruit kan worden geconcludeerd dat het niveau schrijfvaardigheid mvt in het havo en vwo voor verbetering vatbaar is.

Niet van toepassing

Rob Verheyen

Cito

Niet van toepassing

Paralleel 7 B&O: Het vmbo van de toekomst

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A20

Session Chair: Elly de Bruijn

Referent 2: Renée van Schoonhoven

Symposium

Het vmbo van de toekomst

Chair(s): **Prof. Dr. Elly de Bruijn** (Universiteit van Utrecht/ Hogeschool Utrecht), **Dr. Renée van Schoonhoven** (Vrije Universiteit/Actis)

Het vmbo heeft een unieke positie in het Nederlandse onderwijsstelsel. Het vmbo maakt onderdeel uit van het voortgezet onderwijs en vormt tegelijk de basis van het beroepsonderwijs. Door de opwaartse trend in het onderwijs volgen steeds minder leerlingen onderwijs in de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo. Wat zijn de gevolgen hiervan en hoe ziet het vmbo van de toekomst eruit? Deze vragen staan centraal in het symposium. Op basis van drie verschillende onderzoeken wordt verkend welke kennis en inzichten ze opleveren voor verbetering van het onderwijs in het vmbo. Dit wordt gedaan vanuit vijf verschillende perspectieven: systeem theoretische perspectief, inhoudelijk-programmatisch perspectief, pedagogisch-didactisch perspectief, organisatiekundig en –cultureel perspectief.

Presentations of the Symposium

Loopbaanoriëntatie en – begeleiding in het examenprogramma van het vmbo

Prof. Dr. Marinka Kuijpers

Open Universiteit/Haagse Hogeschool

De vraag die centraal staat in de presentatie is: in welke mate ervaren scholen problemen in het voorbereiden van loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB) in het examenprogramma, wat is de huidige stand van zaken op het gebied van LOB en aan welke ondersteuning hebben scholen behoefte om een samenhangend LOB-beleid vorm te geven? Deze vraag is belangrijk met het oog op de invoering van LOB in de beroepsgerichte examenprogramma's in het vmbo. Belangrijkste resultaten van de vragenlijststudie is dat structurele samenwerking met mbo-scholen en het bedrijfsleven weinig voorkomt en dat de respondenten meer tijd willen voor het voeren van voldoende, kwalitatief goede loopbaangesprekken.

Ervaringen uit het verleden...

Prof. Dr. Elly de Bruijn¹, **Drs. Anneke Westerhuis**²

¹Universiteit van Utrecht/ Hogeschool Utrecht, ²Eco

In deze presentatie kijken we naar de ontwikkeling van het vmbo vanuit systeemtheoretisch perspectief. Het accent ligt op :
- de ontwikkeling van de deelname aan het vmbo in relatie tot de deelnameontwikkeling en deelnamepatronen in het integrale onderwijsstelsel in de afgelopen 50 jaar; een periode die zich kenmerkt door een sterke expansie van de onderwijsdeelname;
- de ontwikkeling van het denken over de beoogde positie en functies van het vmbo in het Nederlandse onderwijsstelsel in deze periode;
- de feitelijke positie en functies van het vmbo (en haar voorgangers) en de reacties op deze positieverschuiving in beleid en praktijk.

Ter afsluiting beantwoorden we met de symposiumdeelnemers de vraag naar de betekenis van deze ontwikkelingen voor de toekomst van het vmbo

Een sterk vmbo: vakmanschap centraal

Dr. Mirjam Bakker, **Dr. Karin Westerbeek**

Onderwijsraad

In het onderzoek staat de vraag centraal hoe de positie van het vmbo in het Nederlandse onderwijsstelsel versterkt kan worden. Ondanks de vernieuwingen in het vmbo, daalt het aantal leerlingen in de beroepsgerichte opleidingen. Vanuit vijf verschillende perspectieven wordt verkend hoe de verschillende vernieuwingsinitiatieven hebben bijgedragen aan het verbeteren en versterken van het vmbo. Op basis van deze analyse worden aanknopingspunten geïdentificeerd voor het versterken van de positie van het vmbo, met name van de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo.

Parallel 7 HO(I): Het effect van studentverschillen in leerpotentieel op prestaties in en de beleving van het hoger onderwijs

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A27

Session Chair: Wietse van der Linden

Referent: Sofie Loyens

Symposium

Het effect van studentverschillen in leerpotentieel op prestaties in en de beleving van het hoger onderwijs

Chair(s): **Wietse van der Linden [voorzitter]** (PABO Tilburg, Fontys Hogescholen), **Sofie Loyens [discussiant]** (University College Roosevelt)

Sinds de massificatie van het hoger onderwijs is de studentpopulatie steeds diverser geworden. Het 'op maat' bedienen van verschillende studenten kan het hoger onderwijs doelmatiger maken, zo is het idee. In dit symposium worden drie studies gepresenteerd die ingaan op verschillen in leerpotentieel tussen studenten en het effect daarvan op prestaties in en perceptie van een specifieke leeromgeving. Er wordt hierbij aandacht gegeven aan de verschillen in feedback geven en ontvangen, de verschillen in beleefde groepsveiligheid en leeromgeving, en de verschillen in hoe de studenten zich uitgedaagd voelen door hun opleiding. Tot slot wordt bediscussieerd wat de resultaten betekenen voor de 'passendheid' van het onderwijsontwerp voor studenten van verschillend leerpotentieel.

Presentations of the Symposium

Het matchen van studenten bij peer feedback op geschreven opdrachten

Bart Huisman¹, Nadira Saab¹, Jan van Driel¹, Paul van den Broek²

¹ICLON, Universiteit Leiden, ²Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Leiden

Een belangrijk deel van de leeromgeving betreft de medestudenten met wie een student omgaat en samenwerkt. In de context van een breder lopend onderzoek naar formatieve feedback focust deze studie op peer feedback bij geschreven opdrachten. Meer specifiek wordt het effect onderzocht van het matchen van studenten op basis van eerdere prestaties ('ability'). Binnen een eerstejaars Archeologiecursus (N=50) en een derdejaars Rechten cursus (N=40) zijn studenten homogeen gematched bij het geven van anonieme, formatieve peer feedback op individuele conceptversies. De analyse van de effecten van dit matchingeffect komt tot stand door vergelijking van deze conceptversies met eindproducten. Uitkomsten worden geïnterpreteerd aan de hand van de 'ability' match tussen studenten, goal orientation en het vertrouwen in eigen kunnen (self-efficacy).

Ervaren studenten met verschillende excellentieprofielen de leeromgeving tijdens samenwerken anders?

Annedien Pullen, Didi Griffioen, Judith Schoonenboom, Bjorn de Koning, Jos Beishuizen

Onderzoeksinstituut LEARN! Faculteit der Psychologie en Pedagogie

Goed kunnen samenwerken is een belangrijke vaardigheid die jong hoogopgeleide professionals nodig hebben op de arbeidsmarkt. Er is weinig bekend over hoe studenten met een verschillend potentieel voor excellentie de leeromgeving tijdens samenwerken ervaren. Daarom wordt in deze studie onderzocht hoe studenten met een verschillend excellentieprofiel de samenwerkingsopdracht en de sfeer in het team ervaren. Voor dit onderzoek zijn hbo studenten van twee business-gerelateerde opleidingen (N=261) onderzocht die in teams samenwerkten aan het schrijven van een gezamenlijk businessplan. Een clusteranalyse op basis van kenmerken van potentieel voor excellentie (intelligentie, creativiteit en gemiddeld eerstejaars cijfer) resulteerde in drie onderscheidende excellentieprofielen. ANOVA laat zien dat de drie clusters niet verschillen in hoe zij de samenwerkingsopdracht en de sfeer in het team ervaren.

Verschillen in perceptie op de opleiding tussen honours- en reguliere studenten in het hoger beroepsonderwijs

Didi Griffioen, Jannet Doppenberg, Barbara Devilee, Ellen Winter, Mascha Enthoven, Ron Oostdam

Kenniscentrum Onderwijs & Opvoeding Hogeschool van Amsterdam

Sinds september 2010 kent de Hogeschool van Amsterdam honoursprogramma's voor de studenten van jaar 3 en 4. Deze programma's zijn vormgegeven met als doel studenten met een groot potentieel en een grote motivatie meer uitdaging te bieden. Met het aflopen van de Siriusfinanciering wordt onder de laatste twee cohorten studenten gekeken of dit doel behaald is. De centrale vraag in dit deelonderzoek is: Welke verschillen zijn er tussen studenten in de honoursprogramma's en reguliere studenten? Hierbij wordt er gekeken naar verschil in a) potentieel; b) het gevoel uitgedaagd worden door de gevolgde opleiding; c) het gevoel voorbereid te zijn de latere beroepsuitoefening. De resultaten geven een eerste inzicht in de toegevoegde waarde van deze honoursopleidingen voor de student.

Paralleel 7 HO(II): Selectie en toegankelijkheid van het bacheloronderwijs

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A21

Session Chair: Bert Bulder

Referent: Ellen Jansen

Symposium

Selectie en toegankelijkheid van het bacheloronderwijs

Chair(s): **dr. Bert Bulder** (Inspectie van het Onderwijs), **dr. Ellen Jansen** (Rijksuniversiteit Groningen)

De Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) biedt in principe elke Nederlandse student met een vwo-diploma (mits met een passend profiel) toegangsrecht tot het universitaire bacheloronderwijs en elke havist of mbo'er (vierjarig traject) toegang tot het hoger beroepsonderwijs. In het hoger onderwijs wordt echter een structurele spanning gesignaleerd tussen: toegankelijkheid voor studenten, onderwijskwaliteit en diplomarendement. Aan de hand van onderzoeken van de Inspectie van het Onderwijs, van de EUR en met een reactie van de RUG wordt het begrip toegankelijkheid nader verkend. Eveneens worden vraagstukken van toegankelijkheid van het hoger onderwijs verkend, vanuit verschillende invalshoeken: het belang van de instelling (c.q. de opleiding), van de student en zijn studiekeuze, en van macrodoelmatigheid in het Nederlandse stelsel.

Presentations of the Symposium

Verkenning naar selectieve maatregelen in het bacheloronderwijs.

dr. Klari-Janne Polder, **dr. Ellen Jagtman**, **drs. Jan Willem Baten**

Inspectie van het Onderwijs

De Nederlandse Inspectie van het Onderwijs voerde in 2014 een thematisch onderzoek uit naar de wijze waarop hogescholen en universiteiten maatregelen aangaande de in- en doorstroom van studenten in het bekostigd voltijd bacheloronderwijs hebben ingevoerd. Het onderzoek levert kwalitatieve en kwantitatieve gegevens op over de motieven, de vormgeving, evenals de gepercipieerde (verwachte) effecten op onder meer toegankelijkheid bij maatregelen als 'selectie aan de poort' (bij de numerus fixus, 'aanvullende eisen' en de 'university colleges') en het bindend studieadvies. Behalve inzicht in uiteenlopende strategische keuzes van instellingen met betrekking tot selectie, biedt het inzicht in de toename in het aanbod aan selectieve maatregelen aan instellingen en opleidingen in het stelsel en inzicht in succesfactoren voor matching en (decentrale) selectie van studenten.

Toegankelijkheid van het bacheloronderwijs in Nederland: een kwantitatieve analyse van onderwijsloopbanen in het stelsel.

dr. Susanne Rijken, **drs. Boy Koning**

Inspectie van het Onderwijs

Het hoger onderwijs kent een spanning tussen toegankelijkheid en het streven naar kwaliteit en studiesucces. Instellingen richten zich op verhoging van de kwaliteit van het onderwijs, tegelijkertijd willen ze een betere allocatie van studenten realiseren via selectieve maatregelen. Dit laatste kan onbedoelde effecten voor de toegankelijkheid van met name subgroepen met zich meebrengen. Om de toegankelijkheid van het hoger onderwijs in kaart te brengen beschrijven we in dit onderzoek patronen van in- en doorstroom en relateren we die aan (beleids)maatregelen gericht op selectie. Hiertoe vergelijken we in- en doorstroom van subgroepen cross-sectioneel (tussen opleidingen met variërende selectieve maatregelen) en longitudinaal (tussen opleidingen voor en na het implementeren van een specifieke selectieve maatregel).

Onderzoek naar het (mogelijke) effect van de invoering van Nominaal = Normaal op de instroom, doorstroom en uitval van (subgroepen) studenten in het eerste jaar op de EUR.

dr. Gerard Baars, **drs. Paul van Wensveen**, **drs. Jan de Boom**, **ing. Peter Hermus**

Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam

Vanaf 2011 heeft de EUR stapsgewijs de regeling 'Nominaal = Normaal' (N=N) ingevoerd. Het doel van deze regeling is bevordering van de doorstroom van studenten in het eerste jaar, zodat ze zonder openstaande vakken aan het tweede jaar kunnen beginnen. De regeling bevat vier onderdelen: (1) invoering van een BSA van 60 studiepunten (2) invoering van activerend onderwijs, (3) beperking van het aantal herkansingen en (4) invoering van een compensatoir toetsstelsel. Risbo heeft onderzoek gedaan naar het (mogelijke) effect van de invoering van N=N op de instroom, doorstroom en uitval van studenten, zowel op het niveau van de hele groep als op het niveau van subgroepen die zijn geformeerd op basis van achtergrondgegevens en vooropleidingsgegevens en gegevens over functiebeperkingen.

Parallel 7 HO(III): Excellentie, studiesucces en onderzoek in het onderwijs

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A37

Session Chair: Mayke Vereijken

Rondetafelgesprekken

Ambitieuze studiecultuur: een conceptueel kader

Hanne ten Berge

Universiteit Utrecht, Netherlands, The; j.h.tenberge@uu.nl

In beleidsdocumenten van OC&W en instellingen voor hoger onderwijs wordt de laatste jaren benadrukt dat er in Nederland een meer ambitieuze studiecultuur gecreëerd moet worden. We voeren een systematische inventarisatie uit van het concept ambitieuze studiecultuur in beleidsdocumenten. Vervolgens doen we een literatuuronderzoek om ambitieuze studiecultuur te operationaliseren in termen van docentgedrag. Deze studie levert een conceptueel kader op waarmee docenten in termen van leeromgeving en docent handelen grip kunnen krijgen op het vormgeven van een ambitieuze studiecultuur.

De effecten van een Pre-Academic Programme op studiesucces in het eerste jaar

Sanne G. A. van Herpen¹, Sabine E. Severiens², W. H. Adriaan Hofman³, Marieke Meeuwisse²

¹Risbo, Erasmus University Rotterdam, The Netherlands; ²Pedagogical and Educational Sciences, Erasmus University Rotterdam, The Netherlands; ³UOCG, University of Groningen, The Netherlands; vanherpen@risbo.eur.nl

In dit quasi-experimentele onderzoek zijn de effecten van een Pre-Academic Programme (PAP) op studiegedrag en studieprestaties van eerstejaarsstudenten bestudeerd. De interventie was gericht op het verbeteren van inzicht in eigen (leer)gedrag, interactie met anderen en (studie)motivatie. Respondenten hebben voor en na de interventie een vragenlijst ingevuld. Eerste resultaten geven aan dat studenten uit de experimentele groep (de pap'ers) beter contact hebben met peers en staf dan de studenten uit de controlegroep, nadat gecontroleerd is voor achtergrondkenmerken en studiegedrag in de vooropleiding. Ten tweede behalen pap'ers op de eerste toets betere cijfers dan niet-pap'ers, na controle voor achtergrondkenmerken en studiegedrag in de vooropleiding. Na één jaar behalen pap'ers echter geen hoger gemiddeld eindcijfer dan niet-pap'ers.

Identiteiten van academici op hogescholen in transitie. Over het 'verduurzamen' van een opkomende 'complete' academische identiteit

Monica A. van Winkel¹, Roeland M. van der Rijst², Rob F. Poell³, Jan H. van Driel²

¹HAN UAS, Netherlands, The; ²ICLON Graduate School of Teaching, Leiden University; ³Department of Human Resource Studies, Tilburg University; monica.vanwinkel@han.nl

In hoger onderwijs is sprake van diversificatie van kernactiviteiten en uitbreiding van academische rollen. Het doel van deze studie is om docentonderzoekers in hoger professioneel onderwijs te ondersteunen bij hun loopbaan in een verbreed rollenportfolio, onderzoeksrollen naast onderwijsrollen. De onderzoeksvraag is, wat zijn de opvattingen van docentonderzoekers over hun academische identiteit? Deze studie exploreert academische identiteit vanuit een holistisch en contextueel perspectief. Kwalitatieve data vanuit semi-gestructureerde interviews met achttien docentonderzoekers van een Nederlandse hbo-instelling zijn geanalyseerd vanuit een grounded theory benadering. Zes academische identiteiten zijn gevonden, gelieerd aan gebieden in het professionele leven van de participerende docentonderzoekers. De discussievraag is, hoe via de organisatie van het werk en personeelsbeleid een als 'complete' gepercipieerde academische identiteit duurzaam gemaakt kan worden?

Niveaus van onderzoek in het technisch hbo

Dan Greve

Hogeschool Utrecht, Netherlands, The; dan.greve@hu.nl

Het technisch hbo wil, net als andere sectoren bachelor studenten afleveren die beschikken over onderzoekend vermogen. Bij afstuderen is dan de vraag hoe het gewenste niveau van onderzoek vastgelegd en beoordeeld kan worden. Andriessen(2014) geeft aan dat het doen van onderzoek voor studenten in het hbo primair als doel heeft om de kwaliteit van de beroepsproducten te verhogen. Daarbij geeft Butter(2013) aan dat het niveau afhangt van de dimensies praktische relevantie en methodische grondigheid. Op basis van dit model is in interviews aan examinatoren uit drie technische domeinen gevraagd welke factoren inzicht geven in niveaus van onderzoek binnen beroepsopdrachten. Dit onderzoek draagt bij aan de validatie van het model en levert vele indicatoren voor het bepalen van het niveau.

Parallel 7 HO(IV): Selectie en toetsen in het hoger onderwijs

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A23

Session Chair: Roeland van der Rijst

Papersessie

De intakeprocedure van een hogeschool nader bekeken: kwalitatief evaluatieonderzoek naar de tevredenheid over, werking en resultaten van de intakeprocedure van een hogeschool

Marika Faber, Laura Staman, Kariene Mittendorff

Saxion, Netherlands, The; m.faber@saxion.nl

Binnen Saxion Hogescholen wordt sinds 2013 hard gewerkt aan het realiseren van effectieve intakegesprekken (-arrangementen) om aspirant-studenten beter te begeleiden bij hun studiekeuze en start van de opleiding. Aan alle studenten die zich hebben aangemeld voor het studiejaar 2014-2015 is een vorm van 'intakegesprek' aangeboden. De academies binnen Saxion zijn zelf verantwoordelijk in welke vorm zij dit aan de student aanbieden. Er zijn dan ook verschillende vormen van intake 'arrangementen' samengesteld voor de aspirant-studenten. In deze paper wordt verslag gedaan van de resultaten van het kwalitatief onderzoek uitgevoerd onder docenten en (aspirant)studenten naar de werking, resultaten en tevredenheid t.a.v. het hele intakeproces en afzonderlijke elementen.

Ontwerpen van een instrument voor collegiale screening van kennistoetsen

Karin J. Gerritsen - van Leeuwenkamp¹, Jan Adema^{1,2}, Gerard J.J.M. Straetmans^{1,2}

¹Saxion; ²Cito; k.j.vanleeuwenkamp@saxion.nl, j.j.adema@saxion.nl

De kwaliteit van kennistoetsen in het hoger onderwijs is niet altijd toereikend. De kwaliteitscontrole op grond van psychometrische criteria, zoals gegenereerd door statistische analyses, gaat meestal voorbij aan de vakinhoudelijke kwaliteit van de toetsopgaven en daarmee aan een belangrijke voorwaarde voor de validiteit van de toets. Eén van de manieren om de kwaliteit van kennistoetsen vóór afname te bevorderen is collegiale screening. Deze bijdrage richt zich op de ontwikkeling van een instrument, waarmee zowel de toetstechnische als de vakinhoudelijke kwaliteit van kennistoetsen kan worden beoordeeld.

Work sample tests voor selectie en matching in het hoger onderwijs

Susan Niessen, Rob R. Meijer, Jorge N. Tendeiro

University of Groningen, Netherlands, The; a.s.m.niessen@rug.nl

Gezien de invoering van decentrale selectie en matching is er behoefte aan instrumenten die studiesucces voorspellen. Het doel is om een goede match tussen opleiding en student te verwezenlijken. In deze studie is een work sample methode onderzocht, die aansluit bij de specifieke studie waarvoor gematcht of geselecteerd wordt. Kandidaten voor de studies psychologie en rechten hebben een work sample test gemaakt. De scores op die test zijn gebruikt om een aantal criteria voor studiesucces te voorspellen. De tests lieten significante verbanden zien met alle criteria, met een predictieve validiteit voor het gemiddelde cijfer in het eerste jaar bij de studie psychologie van $r = .49$. Deze methode heeft predictieve validiteit en beantwoordt aan het doel voor matching en selectie.

Parallel 7 ICT: Toepassingen van hardware en software en online learning

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · *Location:* 1A15

Session Chair: Noortje Janssen

Papersessie

Het gebruik van chromebooks op het Corlaer College

Sanne Weijers, Afke Donker

Oberon, Netherlands, The; sweijers@oberon.eu

Het Corlaer college implementeert chromebooks en laat door Oberon onderzoeken in hoeverre docenten de mogelijkheden van chromebooks benutten in hun lessen en welke opvattingen en ervaringen docenten en leerlingen hebben ten aanzien van het gebruik van chromebooks. Uit een eerste meting blijkt dat docenten een overwegend positieve houding hebben tegenover de chromebooks. Het percentage docenten dat hun eigen technische en didactische vaardigheden rond de chromebooks voldoende vindt, is gedurende het schooljaar toegenomen. Maar er is ook een groep docenten die vindt dat ze nog niet genoeg kennis en vaardigheden hebben. Daarom onderzoeken we in schooljaar 2014/2015 op verzoek van de school middels de stimulated recall-methode welke kennis en ervaring expertdocenten inzetten bij het gebruik van chromebooks.

Science learning with online laboratories, a demo of the Go-Lab software

Ton de Jong

University of Twente, Netherlands, The; a.j.m.dejong@utwente.nl

The Go-Lab project (<http://www.go-lab-project.eu/>) aims to enable the integration of online labs through inquiry-based learning approaches into science classrooms. Go-Lab opens up remote science laboratories, data archives, and virtual labs (together "online labs") for large-scale use in real educational settings. Currently, the Go-Lab federation of online labs (www.golabz.eu) houses more than 50 labs from a variety of science fields. In this ICT demonstration we will show how the federation of online labs is organized, how with the Go-Lab authoring tools researchers, designers and educators/teachers can through a process of drag and drop and assembly easily create full inquiry learning environments that include specific Go-Lab scaffolds for each phase of the inquiry cycle.

Parallel 7 L&I(I): Classroom discourse en leeropbrengsten: enkele verkenningen

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A42

Session Chair: Chiel van der Veen

Referent: Suzanne Mol

Symposium

Classroom discourse en leeropbrengsten: enkele verkenningen

Chair(s): **Chiel van der Veen** (Vrije Universiteit Amsterdam)

Al meer dan vier decennia is het onderzoek naar gespreksactiviteiten in klassen een belangrijk onderzoeksterrein in de onderwijswetenschappen. Onderzoek naar classroom discourse focust zich op het identificeren en stimuleren van interacties die effectief zijn voor het leren van kinderen. In een recente review van classroom discourse concluderen Howe en Abedin (2013) dat we in de afgelopen decennia veel te weten zijn gekomen over hoe gespreksactiviteiten worden opgebouwd, maar nog veel kennis missen over de effectiviteit van verschillende typen gespreksactiviteiten. Meer onderzoek is nodig naar het effect van verschillende typen gespreksactiviteiten op het leren van kinderen. In dit symposium presenteren wij verschillende empirische studies, waarin de relatie tussen classroom discourse en de ontwikkeling en het leren van kinderen verder wordt verkend.

Presentations of the Symposium

Hoe interthinking en historisch redeneren in geschiedenislessen in PO bevorderd kunnen worden

Eefje van der Zalm, Arie Vonk, Resi Damhuis, Anne-Christien Tammes

Marnix Academie

Interthinking is een proces van samen denken in dialoog om tot oplossingen of nieuwe inzichten te komen (Littleton & Mercer, 2013). Interthinking is zowel een krachtig middel tot leren (Mercer, 2009) als een onderwijsdoel op zich (Wegerif, 2013). Uit de review van Howe en Abedin (2013) blijkt dat momenteel vooral onderzoek wenselijk is naar opbrengsten van nieuwe dialoogpatronen in het onderwijs. Hieraan willen we met het onderhavige onderzoek bijdragen, een kwalitatief 'target-based assessment' onderzoek (op.cit. p.341).

In het PO vormt het zaakvakonderwijs een wenselijke context voor interthinking: leerlingen kunnen zich de vaardigheid van interthinking dan op een functionele manier eigen maken rond interessante zaakvakonderwerpen. Reeds veel onderzoek is gericht op 'science' en wiskunde (bijv. Dawes, 2004), geschiedenis is veel minder onderzocht (en dan nog vooral in het VO: Van Drie & Van Boxtel, 2008).

De studie die we hier presenteren, is gericht op de volgende onderzoeksvraag: Hoe kan geschiedenisonderwijs in het PO zo gerealiseerd worden dat het leidt tot interthinking en historisch redeneren? In zaakvaklessen volgens de gangbare aanpak is er niet of nauwelijks gelegenheid tot interthinking. Onze vragen kunnen als volgt specifieker geformuleerd worden: Als leerkrachten een geschiedenis-interactie-didactiek toepassen, zien we dan inderdaad interthinking en historisch redeneren bij de kinderen? En zien we in lessen met meer interthinking ook meer historisch redeneren optreden bij de kinderen?

In enkele cycli van ontwerponderzoek hebben we een geschiedenis-interactie-didactiek ontwikkeld (Damhuis et al, 2014). Deze vormt de gecontroleerde interventie voor kwalitatief onderzoek naar de opbrengsten: op het gebied van historisch redeneren (zaakvakdoelen) en interthinking-vaardigheden.

Vier leerkrachten en hun groepen, die hebben leren werken met het didactiekmodel, zijn gevolgd gedurende een geschiedenis-thema van zes weken (groep 6 t/m 8): een les per week. Alle lessen (van 30-50 minuten) zijn gefilmd. De dialogische fasen waarin de leerkracht met de hele groep in gesprek is, zijn getranscribeerd en kwalitatief geanalyseerd. De dialoogbijdragen van leerlingen zijn beschrijvend geanalyseerd op opbrengsten in interthinking (specifieke taalfuncties, signaalwoorden) en historisch redeneren (beschrijven, vergelijken, verklaren; historische begrippen). Vervolgens is nagegaan middels welke dialoogpatronen deze opbrengsten door de leerkracht zijn gefaciliteerd. Om intersubjectiviteit te bereiken analyseerden de onderzoekers in wisselende duo's per leerkracht. Bovendien zijn exemplarische episodes besproken met critical friends.

Resultaten:

1. Opbrengsten van interthinking vaardigheden en historisch redeneren van leerlingen verschillen tussen de vier groepen en tussen lessen binnen één groep.
2. Vooral dialoogfasen rond een krachtige kwestie (cognitieve disbalans) en waarin leerkrachten gerichte interactievaardigheden realiseren, lijken te leiden tot meer interthinking en meer en uitgebreider historisch redeneren van leerlingen.
3. Mogelijk nemen interthinking en historisch redeneren toe wanneer leerlingen gaandeweg het thema meer kennis verkrijgen (analyses nog gaande).

Ons onderzoek vormt een stap op weg naar meer inzicht in effectiviteit van bepaalde dialoogpatronen in het onderwijs. Onze kwalitatieve analyses kunnen de basis vormen voor hypothesen die in meer kwantitatief gericht onderzoek getoetst kunnen worden.

De ontwikkeling in het gezamenlijk argumenteren van jonge kinderen in probleemoplossingsgesprekken

Frans Hiddink¹, Jan Berenst²

¹NHL Hogeschool; Rijksuniversiteit Groningen, ²NHL Hogeschool

Groepswerk wordt beschouwd als een potentieel krachtige leervorm (bijv. Dewey, 1916; Johnson & Johnson, 1999), waarbij de kwaliteit van peer interactie en in het bijzonder het argumenteren als belangrijk worden gezien om gezamenlijk kennis op te bouwen (Mercer & Littleton, 2007). Er zijn echter weinig programma's om kinderen daarbij te helpen, met uitzondering van de Thinking Together Approach (Dawes et al. 2000). In deze benadering worden kinderen georiënteerd op het gebruik van exploratory talk en interthinking (Littleton & Mercer, 2013) om samen problemen op te lossen. Door kinderen hun eigen 'grondregels' voor dergelijke gesprekken te laten ontwikkelen, rapporteren Mercer c.s. positieve resultaten m.b.t. de gesprekskwaliteit. In hun analyses wordt echter slechts in globale zin getypeerd hoe kinderen die gesprekken vormgeven en de toename van het argumentatieve karakter is alleen kwantitatief bepaald (aantal causale voegwoorden en bijwoorden). Er is geen sprake van een gedetailleerde analyse van de argumentatieve praktijken in de gesprekken. Toch geeft alleen zo'n type analyse, waarbij de bijdragen in een sequentieel perspectief worden geanalyseerd, zoals gebruikelijk in Conversatieanalyse (Mazeland 2003), inzicht in de manier waarop jonge kinderen hun probleemoplossingsgesprekken tot stand brengen en hoe de

oriëntatie op de ontwikkelde 'grondregels' daaraan bijdraagt.

Doel van deze studie is inzicht te krijgen in de argumentatieve structuur van gesprekken, waarin jonge kinderen samen problemen oplossen. De volgende vragen zullen beantwoord worden: (1) Hoe zien de argumentatieve sequenties in probleemoplossingsgesprekken tussen jonge kinderen eruit? en (2) Hoe veranderen deze sequenties na een oriëntatie op 'grondregels' voor dergelijke gesprekken?

Daartoe is de peerinteractie tussen kinderen in 7 kleuterklassen gedurende probleem-oplossingsgesprekken geanalyseerd. Daarbij zijn de argumentatieve praktijken vergeleken, voor en na afloop van een korte lessenreeks, waarin kinderen samen grondregels ontwikkelden. De data zijn onderdeel van een groter project, waarin we hebben geprobeerd om de kwaliteit van peer interactie in vormen van onderzoekend leren te bevorderen. Middels de didactiek van verhalend ontwerp (Egan, 1986), werden kleine groepjes kinderen (2-4 kinderen, 4-7 jaar) aangespoord om problemen op te lossen die in het verhaal naar voren kwamen. De samenwerking is opgenomen op video en de momenten waarin problemen onderling werden besproken, zijn getranscribeerd. De argumentatieve sequenties zijn geanalyseerd, in lijn van de conversatie-analytische methodiek die Coulter (1990) daaromtrent heeft ontwikkeld en door Mazeland (1994) is uitgewerkt.

De voorlopige resultaten laten niet alleen zien dat kwaliteit van argumenteren en daarmee interthinking in peer interactie tussen jonge kinderen toeneemt na de lessenreeks, maar vooral wat de aard van de die verandering is: kinderen oriënteren elkaar op een kwestie, formuleren voorstellen, acceptaties en afwijzingen anders, breiden de sequenties uit en lijken in al deze praktijken meer georiënteerd op hun gesprekspartner. In de presentatie zal duidelijk worden dat de manier waarop jonge kinderen gezamenlijk argumenteren en zich daarin ontwikkelen, veel subtieler kan worden beschreven dan in Littleton et al. (2005) gebeurt. Zo draagt dit onderzoek bij aan inzicht in opbrengsten van dialogisch onderwijs en tevens aan specificatie van dialogopatronen die tot zulke opbrengsten leiden.

De effecten van productive talk en metacommunicatie op de ontwikkeling van de communicatieve competentie van jonge kinderen: Een interventiestudie

Chiel van der Veen, Claudia van Kruistum, Bert van Oers, Langha de Mey
Vrije Universiteit Amsterdam

In de afgelopen decennia heeft het onderzoek naar gespreksactiviteiten in klassen steeds meer aandacht gekregen (Howe & Abedin, 2013). Belangrijke opbrengst van dit onderzoek is dat dialogisch vormgegeven gesprekken een positief effect hebben op de leeropbrengsten (Nystrand, & Gamaron, 1991). Echter, veel blijft onbekend over de mogelijkheden van gespreksactiviteiten met jonge kinderen (4-7 jaar) en mogelijke effecten op de ontwikkeling van hun mondelinge communicatieve competentie (MCC).

De MCC is een belangrijke mediator voor zelfregulatie, leren en denken. Het is daarom van belang er in onderwijs al vanaf jonge leeftijd op een systematische en doelgerichte manier aandacht aan te besteden. In deze studie richten wij ons op twee leerkrachtstrategieën om dit te bewerkstelligen: (1) productive talk, en (2) metacommunicatie.

Productive talk bestaat uit een aantal gesprekstoets voor leraren om leerlingen uit te dagen (a) ideeën te delen of verhelderen, (b) naar elkaar te luisteren, (c) te redeneren, (d) collectief te denken. Gebruik van deze tools heeft een positief effect op leeropbrengsten (Michaels, & O'Connor, 2012). Metacommunicatie is een expliciete reflectie op communicatieve uitingen van kinderen en heeft een positief effect op hun communicatieve kennis en vaardigheden (Robinson, & Robinson, 1983).

In dit onderzoek onderzochten we het effect van een interventie – gericht op het inzetten van productive talk en metacommunicatie – op de ontwikkeling van de MCC van kinderen, m.b.v. een pre-test, post-test, controlegroep design. 22 leraren en 450 leerlingen namen deel aan het onderzoek en voerden dezelfde zes gespreksactiviteiten uit. Twaalf leraren werden random toegewezen aan de experimentele conditie en namen deel aan een Professional Development Program (PDP). In beide condities werd de eerste en laatste gespreksactiviteit gefilmd en gebruikt als voor- en nameting. De PDP in de experimentele conditie bestond uit een workshop, vijf gespreksactiviteiten om de principes van productive talk en metacommunicatie te oefenen, gevolgd door vijf reflectiesessies.

De MCC van kinderen werd gemeten met de Nijmeegse Pragmatiek Test, welke betrouwbaar werd bevonden in onze pilotstudies ($\omega = .87$).

Alle uitingen in de voor- en nametingen werden getranscribeerd. Vervolgens werd elke leerkracht-uiting gecodeerd op basis van één van de productive talk of metacommunicatie strategieën. Tot slot werd gezocht naar linguïstische kernwoorden in leerling-uitingen, die indicatief waren voor hun communicatieve ontwikkeling.

Om de effecten van de interventie te testen, werd geanalyseerd of (1) de frequentie van productive talk en metacommunicatie meer toenam in de experimentele m.b.v. ANOVA met herhaalde metingen, (2) of de MCC van kinderen meer toenam in de experimentele conditie m.b.v. multilevel modellen, en (3) in hoeverre de gespreksactiviteiten in de experimentele conditie meer dialogisch waren m.b.v. ANOVA met herhaalde metingen.

In de presentatie zullen de resultaten van de analyses worden besproken, welke nog gaande zijn. Uit een pilotstudie blijkt dat de interventie een groot effect heeft op het niveau van MCC (Wilcoxon signed rank test: $z = -4.55$, $p < .001$, $r = .48$). Deze resultaten laten zien dat dialogisch georganiseerde gespreksactiviteiten mogelijk bevorderlijk zijn voor de ontwikkeling van de MCC van jonge kinderen.

Parallel 7 L&I(II): Metacognitie en zelfregulatie

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A29

Session Chair: Jaap Schuitema

Session Chair: Ruth Boelens

Papersessie

Effecten van taakstructuur en groepssamenstelling op (meta)cognitieve activiteiten van leerlingen met hoge cognitieve vermogens tijdens samenwerkend leren

Jaap Schuitema, sonia Palha, Maisha van Pinxteren, Carla van Boxtel, Thea Peetsma

UvA, Netherlands, The; j.a.schuitema@uva.nl

Samenwerkend leren wordt vaak voorgesteld als een manier om leerlingen met hoge cognitieve vermogens meer uitdaging te bieden. In dit onderzoek is het effect onderzocht van de groepssamenstelling (cognitief homogeen versus heterogeen) en de mate van taakstructuur op de hoeveelheid elaboratie en metacognitieve uitspraken van leerlingen met hoge cognitieve vermogens. 51 leerlingen uit vwo-5 met hoge cognitieve vermogens werkte in groepjes van drie die homogeen of heterogeen waren samengesteld. Ze werkten aan een laag gestructureerde of hoog gestructureerde taak. Multilevelanalyses lieten zien dat leerlingen met hoge cognitieve vermogens meer elaboratieve uitspraken deden tijdens het werken aan laag gestructureerde taken dan aan hoog gestructureerde taken. Verder bleek dat leerlingen met hoge cognitieve vermogens meer metacognitieve uitspraken deden in homogene groepjes.

Het bevorderen van actief, zelfregulerend, toegepast en samenwerkend leren tijdens tutorialsessies: vier case-studies

Ruth Boelens, Bram De Wever

Ghent University, Belgium; Ruth.Boelens@UGent.be

Bij probleemgestuurd onderwijs (PGO) komen studenten samen, onder begeleiding van een tutor, in tutorialgroepen waarin ze een probleem gepresenteerd krijgen en dit door een studentgericht onderzoeksproces oplossen. Voorliggende studie heeft als doel de begeleidende activiteiten van de tutor in kaart te brengen. De onderzoeksvraag luidt: in welke mate worden actief, zelfregulerend, toegepast en samenwerkend leren gestimuleerd tijdens de tutorialsessies? Om deze vraag te beantwoorden, werden er binnen een hybride PGO curriculum vier tutorialgroepen geselecteerd. De dataverzameling bestond enerzijds uit het bevragen van de studenten via vragenlijsten en anderzijds het observeren van een aantal tutorialsessies. Uit de resultaten blijkt dat tutores vooral het actief leren bevorderen en minder expliciet ingaan op het samenwerkend leren van studenten.

Het verbeteren van creatieve genereervaardigheden door een metacognitieve strategie-instructie

Marie-Thérèse van de Kamp¹, Wilfried Admiraal², Jannet van Drie¹, Gert Rijlaarsdam^{1,3}

¹Universiteit van Amsterdam, Netherlands, The; ²Universiteit Leiden, Netherlands, The; ³Universiteit van Antwerpen, Belgium; m.t.a.vandekamp@uva.nl

Door het divergente denken van leerlingen te verbeteren, bevordert het onderwijs in beeldende vormgeving de creatieve processen en de originaliteit van beeldende producten. We testten een metacognitieve strategie-instructie -- gericht op kennis over verschillende soorten divergent denken: associëren, combineren en abstraheren -- op de divergente denkvaardigheden van leerlingen. Aan dit onderzoek namen 91 leerlingen uit 5 vwo deel, in een ontwerp met een voor- en nameting en controlegroep; 114 leerlingen namen deel aan een replicatie. De resultaten impliceren dat een metacognitieve strategie-instructie de divergente denkvaardigheden van leerlingen bevordert.

Parallel 7 L&L(I): Tijd voor (inter)actie? De inductiefase van beginnende leraren onder de loep.

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A01

Session Chair: Virginie März

Referent: Esther Canrinus

Symposium

Tijd voor (inter)actie? De inductiefase van beginnende leraren onder de loep.

Chair(s): **Virginie März** (Universiteit van Amsterdam (Chair van dit symposium)), **Esther Tamara Canrinus** (University of Oslo (Referent van dit symposium))

Het maatschappelijk debat rond beginnende leraren en hun uitval is actueler dan ooit. De overgang van de lerarenopleiding (student of teaching) naar de feitelijke onderwijspraktijk (teacher of students) laat leraren niet onberoerd en gaat vaak gepaard met een ervaring die wordt omschreven als een praktijkschok. De praktijkschok die beginnende leraren ervaren, heeft niet enkel te maken met pedagogisch-didactische kwesties van klashouden, maar ook met beroepssocialisatie. In dit symposium willen we stilstaan bij het voorbereidende en ondersteunende netwerk van beginnende leraren en brengen we Vlaamse en Nederlandse onderzoekers samen die ieder vanuit een specifieke theoretische en methodologische invalshoek de inductiefase van beginnende leraren bestuderen.

Presentations of the Symposium

Na de lerarenopleiding, klaar voor het werkveld?

Esther Gheysens¹, Katrien Struyven¹, Martin Valcke², Isabel Rots²

¹Vrije Universiteit Brussel, ²Universiteit Gent

Deze paper onderzoekt de uitstroom van de lerarenopleidingen in Vlaanderen (180 studiepunten-programma). Concreet onderzoeken we het profiel van de afgestudeerden studenten in de lerarenopleidingen. De onderzoeksvragen worden beantwoord door gegevens uit online enquêtes (N = 6234) en, waar nodig, aangevuld met kwalitatieve data uit 51 focusgroep interviews (N = 3 tot 10) en individuele interviews (N = 52). Globaal zijn afgestudeerden en actoren uit het werkveld behoorlijk positief over de didactische en pedagogische vaardigheden van de beginnende leraren. Lerarenopleiders twijfelen echter aan de realisatie van alle benodigde onderwijscompetenties. Deze paper biedt een aantal conclusies over beginnende leerkrachten, die recent afgestudeerd zijn aan een Vlaamse lerarenopleiding.

De groei van leerkrachtvaardigheden. Een onderzoek naar de ontwikkeling en stimulering van beginnende leraren gedurende de eerste 3 beroepsjaren.

Michelle Helms-Lorenz, Ridwan Maulana, Wim van de Grift

Rijksuniversiteit Groningen

In deze paper wordt de evolutie in de groei van leerkrachtvaardigheden gedurende de eerste drie beroepsjaren in kaart gebracht. 4932 leerlingen van 276 beginnende leraren van 63 scholen in Nederland namen deel aan deze studie. De perceptie van de vaardigheden van het gedrag van hun leraren werd herhaaldelijk gemeten met een vragenlijst over een periode van drie jaar. De resultaten wijzen uit dat leerkrachtvaardigheden van alle gedragsdomeinen in de loop van de tijd toenemen. Beginnende leraren die met lage vaardigheden begonnen, vertoonden bovendien een sterkere groei over de tijd heen. Onze bevindingen beklemtonen het belang van certificering (opleiding) en inductie voor de professionele ontwikkeling van beginnende leraren.

De ontwikkeling van het professioneel zelfverstaan van beginnende leraren in relatie tot hun interacties en steun van persoonlijke netwerken.

Lien Ooghe, Ruben Vanderlinde, Geert Devos, Melissa Tuytens

Universiteit Gent

In dit onderzoek wordt de ontwikkeling van het professioneel zelfverstaan van beginnende leraren gedurende hun eerste loopbaanjaar in relatie tot sociale interacties met relevante actoren bestudeerd. Hiervoor worden tien beginnende leraren secundair onderwijs tijdens drie diepgaande interviews -verspreid over één schooljaar- bevraagd. Tijdens de interviews wordt gebruik gemaakt van sociale netwerk analyse (ego-netwerken). De resultaten van de eerste interviewronde tonen aan dat verschillende contacten (persoonlijke relaties, collega's, mentoren en directie) steun bieden aan de beginnende leraren en daarbij hun professioneel zelfverstaan zowel positief als negatief beïnvloeden. Vooral informele contacten met collega's blijken belangrijk te zijn. Het gebruik van ego-netwerken biedt bovendien een meerwaarde voor onderzoek alsook voor de beginnende leraren zelf.

De school vanuit de blik van beginnende leerkrachten. Een analyse van de inhouden van hun ondersteuningsnetwerk.

Virginie März¹, Lisa Gaikhorst¹, Geert Kelchtermans²

¹Universiteit van Amsterdam, ²KU Leuven

Beginnende leraren staan niet alleen voor de klas, maar werken in een school en staan in interactie met de bredere context waarin de school gelokaliseerd is. Dit impliceert dat nieuwe leraren hun weg moeten vinden in zowel het sociale, culturele en politieke landschap van de schoolorganisatie als het organisatorisch veld waartoe de school behoort (i.e. grootstedelijk context, samenwerkingsverband, etc.). In deze paper willen we het bredere (ondersteunende) netwerk van beginnende leraren in kaart brengen en nagaan in welke mate beginnende leraren voorbereid worden op deze organisatorische rol.

Parallel 7 L&L(II): Het in kaart brengen van professioneel handelen in de lespraktijk

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A41
Session Chair: Mandi K Berry

Papersessie

Het conceptualiseren van de CLIL-onderwijspraktijk van docenten

Evelyn van Kampen, Wilfried Admiraal, Mandi Berry

ICLON, Universiteit Leiden; e.van.kampen@iclon.leidenuniv.nl

Deze paper doet verslag van een onderzoek gericht op de Content and Language Integrated Learning (CLIL) praktijk van docenten binnen het Nederlandse tweetalig onderwijs (TTO). Er wordt antwoord gezocht op de volgende vragen: 1) Hoe ziet de zelf-gerapporteerde CLIL-onderwijspraktijk van docenten eruit en hoe verhoudt dit zich tot bestaande theorieën over effectief CLIL-onderwijs?; 2) In hoeverre verschillen de zelf-gerapporteerde onderwijspraktijken van TTO-docenten ten opzichte van niet-TTO docenten?; en 3) In hoeverre verschillen de zelf-gerapporteerde onderwijspraktijken van CLIL-docenten onderling en hoe kunnen we deze verschillen verklaren? De vragen zijn onderzocht d.m.v. een vragenlijst, de CLIL Questionnaire (CLIL-Q). De CLIL-Q is verspreid onder 111 TTO-scholen en 40 niet-TTO-scholen. Een eerste analyse laat zien dat er grote verschillen zijn tussen taal- en vakdocenten.

Professioneel handelen op basis van conceptuele kennis in de lerarenopleiding

Christine Maria Kemmeren^{1,2}, Ellen van den Berg¹, Jules Pieters²

¹Saxion; ²Universiteit Twente; c.m.kemmeren@saxion.nl

In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe conceptuele kennis betekenisvol kan worden verbonden aan professioneel handelen van leraren-in-opleiding. Daartoe is een vierjarig curriculum- en instructieontwerp ontwikkeld voor het domein 'communiceren met ouders' waarin digitale videocases en een conceptuele structuur centrale elementen zijn. De betekenisvolle verbinding tussen kennis en handelen wordt opgevat als 'beredeneerd professioneel handelen' en geconcretiseerd in termen van cognitieve flexibiliteit (Spiro, Feltovich, Jacobson, & Coulson, 1992). In een meervoudige, contrasterende gevalstudie wordt onderzocht hoe cognitieve flexibiliteit van studenten zich manifesteert. Gebleken is dat goede gevallen een consistent patroon van hoge kwaliteit op alle aspecten van cognitieve flexibiliteit vertonen. Bij de voldoende gevallen vertoont ieder geval een uniek patroon met sterke en zwakke kanten.

Review van observatie-instrumenten voor het meten van leraarbekwaamheden in het primair onderwijs

Marjoleine J. Dobbelaer¹, Adrie J. Visscher¹, Frans J. G. Janssens^{1,2}

¹Universiteit Twente; ²Inspectie van het Onderwijs; m.j.dobbelaer@utwente.nl

In deze reviewstudie is gezocht naar lesobservatie-instrumenten voor het meten van bekwaamheden van leraren in het primair onderwijs. Systematisch zoeken in (inter)nationale databases, handmatig zoeken in relevante tijdschriften en het aanschrijven van (inter)nationale onderzoekers die onderzoek gedaan hebben op dit terrein, leverde 180 lesobservatie-instrumenten op. Deze instrumenten worden beschreven en beoordeeld aan de hand van twee kaders, waarin de inhoud, de validiteit en de betrouwbaarheid van de lesobservatie-instrumenten centraal staan. De kaders zijn gebaseerd op de COTAN criteria (Evers et al., 2010) en het validiteitsargument van Kane (2006). Tijdens deze sessie wordt ons perspectief op de kwaliteit van lesobservatie-instrumenten gepresenteerd en bediscussieerd.

Parallel 7 M&E: COOL5-18: Een rijk databestand beschikbaar voor verder onderzoek

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · *Location:* 0A33

Session Chair: Marijke Inge Hartgers

Session Chair: Ivo Gorissen

Referent: Jelle Kaldewaij

Symposium

COOL5-18: Een rijk databestand beschikbaar voor verder onderzoek

Chair(s): **Marijke Inge Hartgers** (Centraal Bureau voor de Statistiek), **Ivo Gorissen** (Centraal Bureau voor de Statistiek), **Joris Voskuilen** (NWO/Nationaal Regieorgaan Onderwijs), **Jelle Kaldewaij** (NWO/Nationaal Regieorgaan Onderwijs)

Tijdens dit symposium staan de microbestanden uit het schoolloopbaanonderzoek COOL5-18 die via de microdataservice van het CBS beschikbaar zijn voor onderzoek centraal. Na toestemming van NRO kunnen onderzoekers onder bepaalde voorwaarden met deze bestanden werken. Verteld wordt hoe de bestanden zijn gemaakt en welke informatie aanwezig is (GION); en hoe de bestanden gebruikt kunnen worden, eventueel in combinatie met andere CBS-microdata (CBS). Daarnaast vertellen onderzoekers van GION en CPB over onderzoek dat zij al uitvoeren op deze bestanden.

Presentations of the Symposium

Verrijkte COOL5-18 databestanden: opzet, uitvoering en resultaat van de dataverzameling

Anneke Timmermans

GION Onderwijs/Onderzoek, Rijksuniversiteit Groningen

In deze bijdrage lichten we toe op welke wijze de COOL5-18 databestanden zijn verrijkt met gegevens omtrent de onderwijsloopbanen van leerlingen in het voortgezet-, beroeps- en hoger onderwijs. In de bijdrage is aandacht voor de wijze waarop de onderwijsloopbanen van de leerlingen zijn geconstrueerd en de mogelijkheden voor secundaire analyse.

Werken met verrijkte COOL5-18 databestanden: een voorbeeld van een onderzoek naar overgang van primair naar voortgezet onderwijs waarin de data gebruikt worden.

Maaïke van Rooijen

GION Onderwijs/Onderzoek, Rijksuniversiteit Groningen

In deze bijdrage wordt een onderzoeksproject beschreven waarin de verrijkte COOL5-18 databestanden gebruikt worden om de onderwijsloopbanen en de cognitieve en niet-cognitieve ontwikkeling van leerlingen rondom de po-vo overgang in kaart te brengen, en tevens om inzicht te krijgen in de rol van verschillende factoren op leerling-, school- en omgevingsniveau op de cognitieve en niet-cognitieve ontwikkeling van leerlingen rondom de po-vo overgang.

Onderwijs over de generaties heen: wat we weten over de ouders van COOL-leerlingen uit eerdere cohortstudies

Sonny Kuijpers, Karen Van der Wiel

Centraal Planbureau

In deze bijdrage wordt een onderzoeksproject beschreven waarin de verrijkte COOL5-18 databestanden worden gebruikt om meer inzicht te krijgen in de samenhang tussen cognitieve vaardigheden van verschillende generaties. Hiervoor zijn de gegevens van de vader of moeder van leerlingen uit de bestanden van COOL5-18 opgezocht in de enquête Sociaal Milieu Voortgezet Onderwijs (SMVO) uit 1977 en gekoppeld.

De mogelijkheden voor universitaire en andere onderzoekers om analyses te verrichten op de verrijkte COOL5-18-microdatabestanden.

Ivo Gorissen

Centraal Bureau voor de Statistiek

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) maakt het voor onderzoekers onder bepaalde voorwaarden mogelijk om analyses uit te voeren op microdatabestanden (d.w.z. bestanden met geanonimiseerde data op persoonsniveau). Dat geldt ook voor de microdatabestanden die GION Onderwijs/Onderzoek, Rijksuniversiteit Groningen in het kader van COOL5-18 heeft samengesteld. Deze data kunnen bovendien gekoppeld worden aan microdatabestanden op het terrein van onderwijs, huishoudenskenmerken, arbeidsmarkt, criminaliteit, gezondheid et cetera. In deze bijdrage laat ik zien wat de mogelijkheden zijn en geef ik aan onder welke voorwaarden onderzoekers microdata kunnen analyseren.

Paralleel 7 O&S(I): Pedagogische sensitiviteit van leraren

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 5A47

Session Chair: Linda Keuvelaar - van den Bergh

Referent: Anje Ros

Referent 2: Douwe Beijaard

Symposium

Pedagogische sensitiviteit van leraren

Chair(s): Linda Keuvelaar - van den Bergh (Fontys Hogescholen)

Uit een studie onder ruim 3.000 leerlingen naar percepties van 'goede leraren' bleek dat leerlingen pedagogische sensitiviteit (PS) een belangrijke kwaliteit vinden. Uit een vragenlijststudie onder 38 leraren en 283 van hun leerlingen over de vraag 'hoe pedagogisch sensitief ben ik als leraar' en 'hoe pedagogisch sensitief vind ik mijn leraar'. Hieruit bleek dat leerkrachten zichzelf pedagogisch sensitiever schatten dan hun leerlingen dat doen. In de tweede bijdrage staat de ontwikkeling van PS bij deze 38 leraren door gerichte interventies centraal. Deze leidden tot meer bewustwording onder de leerkrachten. De derde bijdrage focust op het moreel leren van leraren tijdens deze interventies. In Communities of Practice werden leerkrachten zich met name bewust van hun overwegingen achter het handelen.

Presentations of the Symposium

Perceptie van leerlingen en leraren van kwaliteiten van 'goede leraren'

Anouke Bakx¹, Ellen Rohaan¹, Karin Diemel²

¹Fontys HKE, ²Fontys OSO

De eerste bijdrage aan het symposium bestaat uit twee deelstudies. In de eerste deelstudie vulden 3.086 basisschoolleerlingen een open vraaginstrument in over kwaliteiten van een 'goede leraar'. Dit resulteerde in 143 kwaliteiten, die in 11 categorieën ondergebracht konden worden. De meest genoemde kwaliteiten kwamen uit de categorieën: persoonsgerelateerde kwaliteiten, didactiek en begeleiding en autoriteit. Veel genoemde kwaliteiten hingen samen met pedagogische sensitiviteit van de leerkracht. Voorts vulden in de tweede deelstudie 38 leraren en 456 van hun leerlingen een vragenlijst in over resp. 'hoe pedagogisch sensitief ben ik als leraar' en 'hoe pedagogisch sensitief vind ik mijn leraar'. Uit deze meting bleken verschillen in percepties tussen leraren en leerlingen: leraren schatten hun pedagogische sensitiviteit hoger in dan leerlingen dat doen.

De ontwikkeling van pedagogische sensitiviteit van leraren

Karin Diemel¹, Dorine van Eijk², Roos van Vulpen³

¹Fontys OSO, ²HU pedagogiek, ³Auris

De tweede bijdrage aan het symposium bestaat uit een interventiestudie aangaande de pedagogische sensitiviteit van leraren. In de studie namen leraren uit scholen voor sociaal en regulier onderwijs deel aan school gerelateerde interventieprojecten. De interventie bestond uit vier intervisiebijeenkomsten waarin leraren in groepen ervaringen ten aanzien van hun pedagogische sensitiviteit in de klassensituatie met elkaar bespraken. Vijf kenmerken van pedagogische sensitiviteit zijn hierbij ingezet. Van de bijeenkomsten zijn beeld- of geluidsopnamen gemaakt en tussentijds hebben leraren logboeken bijgehouden over hun ervaringen, die vervolgens inzet waren van de bijeenkomsten. De bewustwording van het belang van een alerte waarneming en een open, empathische interpretatie van signalen van leerlingen droeg volgens leraren bij aan hun pedagogische sensitiviteit.

Morele leerprocessen van leraren in Communities of Practice

Helma de Keijzer¹, Ritie van Rooijen², Gaby Jacobs³

¹Fontys OSO, ²HU pedagogiek, ³UvH

In het project ProSense werken de leraren samen in een Community of Practice (CoP) om hun pedagogische sensitiviteit verder te ontwikkelen. Beslissingen die leerkrachten nemen worden gevormd en beïnvloed door eigen normen, opvattingen en waarden. Leraren zijn zich echter niet altijd bewust van eigen opvattingen. In deze studie stonden de leerprocessen centraal. Door o.a. (groeps-) interviews, reflectie en evaluatie met 38 leraren werd duidelijk dat het leren dat heeft plaats gevonden veelal de bewustwording van overwegingen van leraren betreft in relatie tot pedagogisch handelen. Ook werd duidelijk dat een duidelijk doel en ondersteuning van de schoolleider belangrijke voorwaarden zijn. De bereidheid om het eigen denken en handelen onder de loep te nemen werd als een belangrijke conditie genoemd.

Parallel 7 O&S(II): Onderwijs en samenleving

Time: Friday, 19/Jun/2015: 1:00pm - 2:30pm · Location: 1A11

Session Chair: Eddie Denessen

Papersessie

Het effect van een training Opbrengstgericht Werken op prestaties van leerlingen

Marieke van Geel, Trynke Keuning, Jean-Paul Fox, Adrie Visscher

Universiteit Twente, Netherlands, The; marieke.vangeel@utwente.nl

Hoewel opbrengstgericht werken (OGW) geacht wordt een positief effect te hebben op prestaties van leerlingen zijn er tot op heden weinig studies bekend waarin deze veronderstelling wordt getoetst.

In dit onderzoek worden de effecten van het Focus-project, een tweejarige teamtraining OGW voor basisschoolteams, onderzocht. De leerlingprestaties van 53 deelnemende scholen zijn geanalyseerd, waarbij de prestaties van leerlingen in de twee jaar voorafgaand aan en de twee jaar gedurende de interventie zijn gemodelleerd, rekening houdend met achtergrondkenmerken van leerlingen en scholen.

Er is een positief interventie-effect gevonden, waarbij het effect het grootst was voor leerlingen en scholen met gemiddeld lage SES-leerlingpopulaties.

Het effect van het bewust worden en gebruiken van kernkwaliteiten bij leerlingen op hun zelfbeeld.

Peter Ruit

Driestar educatief, Netherlands, The; p.ruit@driestar-educatief.nl

In deze studie wordt gerapporteerd over een onderzoek bij leerlingen in het basisonderwijs (leeftijd 7-12 jaar) dat gebaseerd is op inzichten uit de positieve psychologie. Het onderzoek richtte zich op de effecten van het bewustworden en gebruiken van kernkwaliteiten op het zelfbeeld van leerlingen in het basisonderwijs gedurende een periode van vier weken. In dit quasi-experimentele onderzoek onder 1346 leerlingen vonden we zowel op de korte termijn (direct na de interventie) als op de lange termijn (drie maanden na de interventie) positieve effecten op het zelfbeeld van de leerlingen.

Schoolprestaties, sociaal-emotioneel functioneren en burgerschapsvaardigheden van bi-etnische kinderen in het Nederlandse basisonderwijs: de invloed van gezinssamenstelling en opleidingsniveau

Merlijn Karssen¹, Ineke van der Veen¹, Monique Volman²

¹Kohnstamm Instituut BV, Universiteit van Amsterdam; ²Universiteit van Amsterdam; mkarssen@kohnstamm.uva.nl

In dit onderzoek zijn de schoolprestaties, het sociaal-emotioneel functioneren en de burgerschapsvaardigheden van bi-etnische leerlingen vergeleken met autochtone en mono-etnische allochtone leerlingen. Daarnaast is onderzocht of etnische achtergrond en geslacht van de geïmmigreerde ouder en opleidingsniveau van de ouders invloed heeft op deze uitkomsten van bi-etnische leerlingen. Uit dit onderzoek blijkt dat bi-etnische leerlingen niet verschillen van autochtone leerlingen, maar wel van mono-etnische allochtone leerlingen. Bi-etnische leerlingen scoorden hoger op cognitieve uitkomsten, sociaal-emotioneel functioneren en burgerschapskennis dan mono-etnische allochtone leerlingen. Daarnaast blijken etnische achtergrond en geslacht van de geïmmigreerde ouder en opleidingsniveau van de ouders van invloed op de uitkomsten van bi-etnische leerlingen. Deze bevindingen wijzen erop dat bi-etnische leerlingen niet simpelweg samengenomen kunnen worden met mono-etnische allochtone leerlingen.